KODEKS CYWILNY

OBOWIĄZUJĄCY W AUSTRYI OD 1. STYCZNIA 1812 R. Z UWZGLĘDNIENIEM WSZYSTKICH ZMIAN I UZUPEŁNIEŃ ŁĄCZNIE Z TRZEMA NOWELAMI

WYDAŁ

DR. FRANCISZEK KONIECZNY.

Wydz. Bibl. Prawnicza
1806144803

NAKŁADEM WŁASNYM.
ODBITO W ZAKŁADZIE DRUKARSKIM „GRAFIA“ WE LWOWIE
1918 ROKU.

WYDZIAŁOWA BIBLIOTEKA PRAWNICZA
UNIWERSYTETU JAGIELLOŃSKIEGO
NR INWENTARZA
411056
SYGNATURA
XVIII-1918-001

Wyczerpanie nakładów polskich wydań austryackiego prawa cywilnego, oraz wiele zmian poczynionych przez trzy nowele, skłoniło mnie do wydania kodeksu w takiej formie, w jakiej obecnie obowiązuje — a zatem znalazły uwzględnienie wszystkie zmiany i uzupełnienia.

Dla odróżnienia tych części kodeksu, które pochodzą od nowel, oznaczyłem odnośne ustępy literą „N“ z wyszczególniem liczby bieżącej noweli oraz liczbą paragrafu noweli. A zatem oznacza:

N—I—§... = Rozporządzenie cesarskie z dnia 12. października 1914, l. 276. Dz. u. p. §...

N—II—§... = Rozporządzenie cesarskie z dnia 22. lipca 1915, l. 208. Dz. u. p. §...

N—III—§... = Rozporządzenie cesarskie z dnia 19. marca 1916, l. 69. Dz. u. p. §...

W dodatku umieściłem te ustawy względnie rozporządzenia cesarskie, które obowiązują w miejsce zmienionych przepisów kodeksu cywilnego, lub na które nowele się powołują.

Dr. Franciszek Konieczny.

W

TREŚĆ:

Wstęp. O ustawach cywilnych w ogólności, §§ 1—14.

Część pierwsza.

Postanowienia prawa osobowego.

Rozdział I. O prawach odnoszących się do osobistych przymiotów i stosunków, §§ 15—43.

Rozdział II. O prawie małżeńskiem, §§ 44—136.

Rozdział III. O prawach między rodzicami i dziećmi, §§ 137—186.

Rozdział IV. O opiekach i kuratelach, §§ 187—284.

Część druga.

O prawie rzeczowem.

O rzeczach i ich prawnym podziale §§ 285—308.

Oddział pierwszy prawa rzeczowego.

Postanowienia prawa ściśle rzeczowego.

Rozdział I. O posiadaniu, §§ 309—352.

Rozdział II. O prawie własności, §§ 353—379.

Rozdział III. O nabyciu prawa własności przez zawłaszczenie, §§ 380—403.

Rozdział IV. O nabyciu własności przez przybytek, §§ 404—422.

Rozdział V. O nabyciu własności przez oddanie, §§ 423—446.

Rozdział VI. O prawie zastawu, §§ 447—471.

Rozdział VII. O służebnościach, §§ 472—530.

Rozdział VIII. O prawie spadkowem, §§ 531—551.

Rozdział IX. O oświadczeniu ostatniej woli w ogólności, a w szczególności o testamentach, §§ 552—603.

Rozdział X. O dziedzicach podstawionych i powiernictwach, §§ 604—646.

Rozdział XI. O zapisach, §§ 647—694.

Rozdział XII. O ograniczeniu i zniesieniu ostatniej woli, §§ 695—726.

Rozdział XIII. O ustawowym porządku dziedziczenia, §§ 727—761.

Rozdział XIV. O zachowku i wliczeniu do zachowku lub do części spadkowej, §§ 762—796.

Rozdział XV. O objęciu spadku w posiadanie, §§ 797—824.

Rozdział XVI. O współwłasności i spólności innych praw rzeczowych, §§ 825—858.

Oddział drugi.

Postanowienia prawa osobisto-rzeczowego.

Rozdział XVII. O umowach i aktach prawnych w ogólności, §§ 859—937.

Rozdział XVIII. O darowiznach, §§ 938—956.

Rozdział XIX. O umowie przechowania, §§ 957—970.

Rozdział XX. O umowie wygodzenia, §§ 971—982.

Rozdział XXI. O umowie pożyczki, §§ 983—1001.

Rozdział XXII. O pełnomocnictwie i innych rodzajach prowadzenia cudzych spraw, §§ 1002—1044.

Rozdział XXIII. O umowie zamiany, §§ 1045—1052.

Rozdział XXIV. O umowie kupna, §§ 1053—1089.

Rozdział XXV. O umowach dzierżawnych, dziedziczno-dzierżawnych i dziedziczno-czynszowych, §§ 1090—1150.

Rozdział XXVI. O umowach o świadczenie usług, §§ 1151—1174.

Rozdział XXVII. O umowie spólności dóbr, §§ 1175—1216.

Rozdział XXVIII. O umowach małżeńskich, §§ 1217—1266.

Rozdział XXIX. O umowach losowych, §§ 1267—1292.

Rozdział XXX. O prawie wynagrodzenia szkody i zadośćuczynienia, §§ 1293—1341.

Część trzecia.

O przepisach wspólnych prawom osobowym i rzeczowym.

Rozdział I. O umocnieniu praw i zobowiązań, §§ 1342—1374.

Rozdział II. O przemianie praw i zobowiązań, §§ 1375—1410.

Rozdział III. O zniesieniu praw i zobowiązań, §§ 1411—1450.

Rozdział IV. O przedawnieniu i zasiedzeniu, §§ 1451-1502.

TREŚĆ DODATKU.

I. Ustawa z dnia 14. czerwca 1868 l. 68 Dz. u. p. zmieniona w § 2. i 6. przez ustawę z dnia 15. maja 1885 l. 77 Dz. u. p. (Ustawa o odsetkach).

II. Ustawa z dnia 31. grudnia 1868 l. 4 Dz. u. p. ex 1869 (O zapowiedziach i ślubach).

III. Ustawa z dnia 31. grudnia 1868 l. 3 Dz. u. p. ex 1869 (O próbach ugodowych małżonków).

IV. Ustawa z dnia 1. maja 1869 l. 58 Dz. u. p. (O okresach roszczeń zakładów dla chorych do funduszów kraj. o zwrot kosztów utrzymania).

V. Ustawa z dnia 10. czerwca 1869 l. 113 Dz. u. p. (O obwieszczaniu ustaw i rozporządzeń przez dziennik ustaw państwa).

VI. Ustawa z dnia 16. lutego 1883 l. 20 Dz. u. p. (O uznaniu śmierci nieobecnego).

VII. Ustawa z dnia 28. lipca 1902 l. 156 Dz. u. p. (O stosunkach robotników kolejowych).

VIII. Rozporządzenie cesarskie z dnia 9. czerwca 1915 l. 156 Dz. u. p. (O odpowiedzialności za szkody z działania zdradzieckiego).

IX. Rozporządzenie cesarskie z dnia 12. czerwca 1915 l. 158 Dz. u. p. (O umowach o dostawy wojskowe).

Powszechna księga ustaw cywilnych.

WSTĘP.

O ustawach cywilnych w ogólności.

Pojęcia prawa cywilnego.

§ 1. Ogół ustaw, określających wzajemne prywatne prawa i obowiązki mieszkańców państwa, tworzą prawo cywilne tegoż państwa.

§ 2. Nieznajomością należycie ogłoszonej ustawy nikt wymawiać się nie może.

Początek mocy obowiązującej ustaw.

§ 3. został zniesiony, natomiast obowiązuje ustawa z 10/6. 1869, Nr. 113 Dz. u. p. umieszczona w dodatku.

Rozciągłość ustawy.

§ 4. Ustawy cywilne obowiązują wszystkich obywateli panstwa w tych krajach, dla których je ogłoszono. — Obywatele państwa są związani temi ustawami także w czynnościach i aktach, które przedsiębiorą poza granicami państwa, o ile te ustawy ograniczają ich osobistą zdolność do przedsiębrania tych czynności i aktów i o ile te czynności i akta

mają zarazem w tych krajach wywołać prawne skutki. Następny rozdział postanawia, o ile te ustawy obowiązują cudzoziemców.

§ 5. Ustawy nie działają wstecz i dlatego nie mają żadnego wpływu ani na czynności poprzednio dokonane, ani na prawa poprzednio nabyte.

Tłumaczenie ustaw.

§ 6. Przy zastosowaniu ustawy należy każdą ustawę tak rozumieć, jak to wynika z właściwego znaczenia słów, w związku z sobą będących i z wyraźnego zamiaru ustawodawcy.

§ 7. Jeżeli jakiegoś przypadku prawnego nie można rozstrzygnąć, ani wedle wyrazów, ani wedle naturalnego znaczenia ustawy, wówczas należy uwzględnić przypadki podobne, rozstrzygnięte wyraźnie w ustawach, tudzież zasady innych pokrewnych ustaw. Jeżeli przypadek prawny jest mimo tego jeszcze wątpliwy, natenczas należy go rozstrzygnąć wedle naturalnych zasad prawnych z uwzględnieniem okoliczności, zebranych starannie i rozważonych dojrzale.

§ 8. Tylko ustawodawca ma władzę objaśnienia ustawy w sposób obowiązujący powszechnie.

Objaśnienie takie stosować należy we wszystkich przypadkach prawnych, które jeszcze rozstrzygane być mają, chyba, gdyby ustawodawca dodał,

że tłumaczenie to nie ma się odnosić do rozstrzygania przypadków prawnych, mających za przedmiot przedsięwzięcie czynności lub prawa, roszczone jeszcze przed wydaniem tego objaśnienia.

Czas trwania ustawy.

§ 9. Ustawy obowiązują dopóty, dopóki ustawodawca ich nie zmieni, lub wyraźnie ich nie zniesie.

Inne rodzaje przepisów, jako to:
a) zwyczaje.

§ 10. Zwyczaje można uwzględniać tylko w tych przypadkach, w których się ustawa na nie powołuje.

b) statuty prowincyonalne.

§ 11. Tylko te statuty poszczególnych prowincyi i powiatów mają moc ustawy, które panujący po ogłoszeniu niniejszej księgi ustaw wyraźnie zatwierdzi.

c) orzeczenie sądowe.

§ 12. Zarządzenia wydane w poszczególnych przypadkach i wyroki sądowe zapadłe w poszczególnych sporach, nie mają nigdy mocy ustawy i nie można rozciągać ich ani na inne przypadki, ani na inne osoby.

d) przywileje.

§ 13. Przywileje i uwolnienia nadane poszczególnym osobom lub też całym korporacyom należy

oceniać na równi z innemi prawami, o ile polityczne rozporządzenia nie zawierają w tej mierze innego szczególnego postanowienia.

Główny podział prawa cywilnego.

§ 14. Przepisy zawarte w księdze ustaw cywilnych obejmują: prawo osobowe, prawo rzeczowe oraz postanowienia dla praw tych wspólne.

Część pierwsza.

Postanowienia prawa osobowego.

ROZDZIAŁ I.

O prawach odnoszących się do osobistych przymiotów i stosunków.

Prawa osobowe.

§ 15. Prawa osobowe odnoszą się częścią do przymiotów i stosunków osobistych, częścią polegają na stosunku rodzinnym.

I. Z charakteru osobowości.

Prawa wrodzone.

§ 16. Każdy człowiek ma prawa wrodzone, które sam rozsądek wskazuje i dlatego uważa się go za osobę. Niewola lub poddaństwo oraz wykonywanie odnośnej władzy jest w tych krajach niedozwolone.

Prawne domniemanie tychże.

§ 17. Cokolwiek zgadza się z naturalnemi prawami wrodzonemi uważa się dopóty za istniejące, dopóki nie dowiedzie się ograniczenia tych praw przez ustawę.

Prawa nabywalne.

§ 18. Każdy jest zdolny do nabywania praw pod warunkami przepisanymi przez ustawy.

Dochodzenie praw.

§ 19. Każdemu, kto mniema, że jest w swych prawach pokrzywdzony, wolno żalić się u władzy oznaczonej przez ustawy. Kto zaś z pominięciem jej własnej pomocy używa lub przekracza granicę koniecznej obrony, odpowiada za to.

§ 20. Także sprawy prawne, dotyczące panującego, lecz odnoszące się do jego własności prywatnej lub do sposobów nabycia polegających na prawie cywilnem, rozstrzygać mają władze sądowe wedle ustaw.

II. Z właściwości wieku lub braku rozumu.

§ 21. Ci, którzy dla braku lat, dla wad umysłowych lub też z innych powodów nie są zdolni do należytego zarządu własnemi sprawami, zostają pod szczególną opieką ustaw. Do nich należą: dzieci przed ukończeniem siódmego, niedojrzali przed ukończeniem czternastego roku, małoletni przed ukończeniem dwudziestu czterech lat życia, następnie: szaleni, obłąkani i głupkowaci, którzy albo zupełnie rozumu nie mają, albo przynajmniej nie są w stanie przewidywać skutków swych czynności, dalej ci,

którym sędzia jako uznanym marnotrawcom zabronił dalszego zarządu majątkiem, wreszcie: nieobecni i gminy.

§ 22. Nieurodzone nawet dzieci pozostają od chwili poczęcia pod opieką ustaw. Dzieci takie należy uważać za urodzone ze względu na ich własne prawa, nie zaś ze względu na prawa osób trzecich. Dziecię jednak urodzone martwem uważa się co do praw zastrzeżonych mu na wypadek życia, jako nigdy niepoczęte.

§ 23. W wątpliwości, czy dziecię żywe, czy martwe się urodziło, domniemanie przemawia za pierwszem. Kto twierdzi przeciwnie, musi tego dowieść.

III. Z nieobecności.
Czasokresy dla uznania śmierci.

§ 24. (N—I—§ 1). Śmierci nieobecnego należy się domniemywać:

1. jeżeli od jego urodzenia upłynęło lat siedmdziesiąt, a od czasu ostatniej wiadomości o jego życiu lat pięć, albo od jego urodzenia upłynęło lat trzydzieści a od ostatniej wiadomości lat dziesięć — licząc czasokresy lat pięciu i dziesięciu od końca ostatniego roku, w którym wedle istniejących wiadomości żył jeszcze;

2. jeżeli w wojnie został ciężko raniony albo jako uczestnik wojny zaginął a od końca roku ukoń-

czenia wojny upłynęło lat trzy, do tego zaś czasu nie nadeszła wiadomość o jego życiu;

3. jeżeli znajdował się na okręcie, który zatonął, albo w innem niebezpieczeństwie bliskiej śmierci a od końca roku, na który przypada to zdarzenie, przez trzy lata nie ma o nim wiadomości. Istnieje domniemanie, że okręt zatonął, jeżeli nie zawinął do miejsca swego przeznaczenia albo w braku ściśle oznaczonego celu podróży wówczas, gdy nie powrócił, a od czasu ostatniej wiadomości upłynęły trzy lata. Jako dzień zatonięcia uchodzi ostatni dzień tego czasokresu.

We wszystkich tych przypadkach można żądać uznania śmierci.

(N—I—§ 2). Przepisy powyższe mają zastosowanie także do tych przypadków, w których w dniu wejścia w życie niniejszego rozporządzenia cesarskiego (12/10 1914) postępowanie w celu uznania śmierci jest już w toku, zaś co do uznania śmierci nie zapadło jeszcze orzeczenie w pierwszej instancyi.

Zdatność kobiet do przybierania ich jako świadków uroczystości, aktu, dokumentu i tożsamości.

(N—I—§ 3). Kobiety mogą być świadkami przy sporządzaniu dokumentów i przy rozporządzeniach ostatniej woli i można je przybierać przy sporządzaniu aktów notaryalnych jako świadków aktu, oraz

jako pierwszego lub jedynego świadka tożsamości przy sądowych i notaryalnych uwierzytelnieniach lub innych poświadczeniach notaryalnych. Współpodpis ich jako świadków na dokumentach prywatnych w drobiazgowych sprawach hipotecznych może zastąpić współpodpis świadków płci męskiej.

§ 25. W wątpliwości, która z dwóch lub kilku zmarłych osób pierwej ze świata zeszła musi ten, kto twierdzi, że zgon jednej lub drugiej z nich wcześniej nastąpił, twierdzenia tego dowieść, — jeżeli zaś tego udowodnić nie może, przemawia domniemanie, że wszystkie te osoby zmarły równocześnie i nie może być mowy o przeniesieniu praw z jednej na drugą.

IV. Ze stosunku osoby prawnej.

§ 26. Wzajemne prawa członków dozwolonego stowarzyszenia określa umowa lub cel, tudzież osobne dla nich istniejące przepisy. Stowarzyszenia dozwolone używają w stosunku do innych osób z reguły równych praw z poszczególnemi osobami. Stowarzyszenia niedozwolone nie mają jako takie żadnych praw ani wobec własnych członków, ani wobec osób innych i są niezdolne do nabywania praw. Niedozwolone są takie stowarzyszenia, które są w szczególności zabronione politycznemi ustawami, lub też widocznie sprzeciwiają się bezpieczeństwu, porządkowi publicznemu lub dobrym obyczajom.

§ 27. Ustawy polityczne zawierają przepisy, o ile gminy co do praw swoich podlegają szczególnej opiece publicznej władzy.

V. Ze stosunku obywatela państwa.

§ 28. Pełnego używania praw obywatelskich nabywa się przez obywatelstwo państwowe. Dzieci obywatela austryackiego przez samo urodzenie otrzymują obywatelstwo państwa.

Sposób nabycia obywatelstwa.

§ 29. Cudzoziemcy otrzymują austryackie obywatelstwo państwowe przez wstąpienie do publicznej służby, przez 10-letnie nieprzerwane zamieszkiwanie w tutejszych krajach, jednakże pod warunkiem, że cudzoziemiec przez ten czas nie był karany za zbrodnię.

§ 30. Nawet bez trudnienia się przemysłem lub rzemiosłem i przed upływem lat 10 można żądać nadania obywatelstwa u władz politycznych, które nadać je mogą, jeżeli majątek, zdolność zarobkowania i obyczajność proszącego są odpowiednie.

§ 31. Przez samo posiadanie lub czasowe używanie posiadłości ziemskiej, domu lub gruntu, przez założenie handlu, fabryki lub udział w nich bez osobistego osiedlenia się w jednym z krajów nale-

żących do państwa, nie można nabyć obywatelstwa państwa austryackiego.

Utrata obywatelstwa.

§ 32. Utratę obywatelstwa państwowego przez wychodźtwo lub przez poślubienie cudzoziemca przez obywatelkę państwową, określają ustawy o wychodźctwie.

Prawa cudzoziemców.

§ 33. Cudzoziemcy mają w ogólności równe z krajowcami cywilne prawa i obowiązki, jeżeli do używania tych praw nie jest wyraźnie wymagane obywatelstwo państwowe. Cudzoziemcy chcąc korzystać z praw na równi z krajowcami, muszą także w wypadkach wątpliwych udowodnić, że państwo, do którego należą, postępuje z tutejszymi obywatelami względem odnośnego prawa taksamo jak ze swymi.

§ 34. Osobistą zdolność cudzoziemców do czynności prawnych oceniać należy zwyczajnie według ustaw miejsca, w którem cudzoziemiec stale mieszka, lub gdy nigdzie stałego zamieszkania nie posiada, gdzie wedle urodzenia swego, jako poddany przynależy, o ile w poszczególnych wypadkach ustawa czego innego nie postanawia.

§ 35. Interes przedsięwzięty w tem państwie przez cudzoziemca, który tymże nadaje innym prawa bez wzajemnego ich zobowiązania, oceniać należy według tej księgi ustaw, albo też wedle ustawy, której cudzoziemiec jako poddany podlega w miarę tego, która z tych ustaw ważności tego interesu więcej sprzyja.

§ 36. Wzajemną czynność prawną zawartą tu w kraju przez cudzoziemca z obywatelem państwa, oceniać należy bez wyjątku według niniejszej księgi ustaw, zaś czynności cudzoziemców z cudzoziemcami tu w kraju zawarte tylko wówczas według powyższych ustaw oceniać należy, jeżeli nie udowodniono, że przy zawieraniu tychże miano na uwadze inne prawo.

§ 37. Czynności prawne zawierane przez cudzoziemców z cudzoziemcami lub też z poddanymi tego państwa za granicą, oceniać należy według ustaw miejsca zawarcia aktu, o ile przy zawarciu nie wzięto widocznie za podstawę innej ustawy i o ile temu nie sprzeciwia się przepis w § 4-tym zawarty.

§ 38. Posłom, pełnomocnikom obcych państw i osobom u nich w służbie będącym, przysługują uwolnienia oparte na prawie narodów i na publicznych umowach.

VI. Prawa osobowe ze stosunku religijnego.

§ 39. Różność religii nie ma wpływu na prawa prywatne z wyjątkiem niektórych przedmiotów, w których ustawa wyraźnie inaczej postanawia.

VII. Ze stosunku rodzinnego. Rodzina, pokrewieństwo i powinowactwo.

§ 40. Przez rodzinę rozumie się przodków ze wszystkimi potomkami. Związek między temi osobami zowie się pokrewieństwem, związek zaś powstały między jednym małżonkiem a krewnymi drugiego małżonka, powinowactwem.

§ 41. Stopnie pokrewieństwa pomiędzy dwiema osobami oznacza się wedle ilości zrodzeń, jaka zachodzi między jedną a drugą osobą w linii prostej, a między niemi obiema i ich najbliższym wspólnym pniem z linii pobocznej. W jakim stopniu i w jakiej linii jest ktoś spokrewniony z jednym małżonkiem, ten w takiej samej linii i w takim samym stopniu jest spowinowacony z drugim małżonkiem.

§ 42. Nazwa rodziców obejmuje z reguły bez różnicy stopnia wszystkich krewnych linii wstępnej, nazwa zaś dzieci wszystkich krewnych linii zstępnej.

VIII. Ochrona nazwiska.

§ 43. (N—III—§ 1). Gdy komu zostanie zaprzeczone prawo noszenia swego nazwiska albo

gdy kto skrzywdzony zostanie tem, że kto inny bezprawnie używa jego nazwiska (pseudonimu), może on wnieść skargę o zaniechanie a w razie winy o wynagrodzenie szkody.

actio negatoria
Skargę ustalającą z §. 228 p. c.
w razie winy o wynagrodzenie
szkody. –

ROZDZIAŁ II.

Postanowienia prawa małżeńskiego.

Pojęcie małżeństwa.

§ 44. Podstawą stosunków rodzinnych jest umowa małżeńska. W umowie małżeńskiej oświadczają dwie osoby różnej płci w sposób ustawowy swą wolę do pozostawania w nierozerwalnej wspólności, do płodzenia dzieci, ich wychowania i do wzajemnej pomocy.

Pojęcie zaręczyn.

§ 45. Zaręczyny, czyli poprzednie przyrzeczenie zawarcia małżeństwa, bez względu na to, w jakich okolicznościach, lub pod jakimi warunkami, dane lub otrzymane, nie nakładają żadnego obowiązku prawnego ani do małżeństwa, ani też do dotrzymania tego, co na wypadek odstąpienia umówiono.

Prawne następstwa z odstąpienia od zaręczyn.

§ 46. Jedynie tej stronie, która nie dała uzasadnionej przyczyny do odstąpienia, przysłuża prawo

żądania zwrotu rzeczywistej szkody, o ile udowodni, że ją poniosła skutkiem tego odstąpienia.

Zasada, co do zdolności zawarcia małżeństwa.

§ 47. Każdy może zawrzeć umowę małżeńską, komu tego nie wzbrania ustawowa przeszkoda.

Przeszkody małżeństwa:
I. Brak zezwolenia:
a) z powodu niemożności dania zezwolenia.

§ 48. Szaleni, obłąkani, głupkowaci i niedojrzali nie mogą zawierać ważnego małżeństwa.

§ 49. Małoletni, lub też tacy pełnoletni, którzy z jakiejkolwiek przyczyny sami ważnie zobowiązywać się nie mogą, są również niezdolni do zawierania ważnego małżeństwa bez zezwolenia ich ślubnego ojca. Jeżeli ojciec już nie żyje, lub też sam do zastępstwa jest niezdolnym, potrzeba do ważności małżeństwa oprócz oświadczenia właściwego zastępcy, także zezwolenia władzy sądowej.

§ 50. Nieślubni małoletni potrzebują do ważności małżeństwa oprócz oświadczenia opiekuna zezwolenia władzy sądowej.

§ 51. Małoletniemu cudzoziemcowi chcącemu zawrzeć w tem państwie małżeństwo a nie mogącemu przedłożyć wymaganego zezwolenia, ustanowi Sąd tutejszy, któremuby podlegał według stanu swego i pobytu, zastępcę, a ten oświadczy przed tym

Sądem, że zezwala na małżeństwo lub też się temuż sprzeciwia.

§ 52. Jeżeli małoletniemu lub pieczy poruczonemu odmówiono zezwolenia na małżeństwo, a pragnący zawrzeć małżeństwo czują się z tego powodu pokrzywdzonymi, mają prawo wezwać pomocy właściwego Sędziego.

§ 53. Brak potrzebnego dochodu, dowiedzione lub powszechnie znane złe obyczaje, zaraźliwe choroby lub też przeszkadzające celowi małżeństwa ułomności u osoby chcącej zawrzeć małżeństwo, są prawnemi przyczynami do odmowy zezwolenia na małżeństwo.

§ 54. Ustawy wojskowe postanawiają, które osoby wojskowe lub należące do wojskowości nie mogą zawierać ważnej umowy małżeńskiej bez pisemnego pozwolenia ich pułku, korpusu lub wogóle ich przełożonych.

b) z powodu braku rzeczywistego zezwolenia.

§ 55. Zezwolenie na małżeństwo wymuszone uzasadnioną bojaźnią niema prawnej mocy. Czy bojaźń była uzasadniona, osądzić należy według wielkości i prawdopodobieństwa niebezpieczeństwa, tudzież według stanu ciała i umysłu osoby zagrożonej.

§ 56. Zezwolenie jest także wówczas nieważne,

jeżeli je dała osoba uprowadzona i to w czasie, kiedy wolności swej jeszcze nie odzyskała.

§ 57. Omyłka unieważnia przyzwolenie na małżeństwo tylko wtedy, jeżeli zaszła co do osoby przyszłego małżonka.

§ 58. Mąż, który po zaślubieniu zastanie już żonę w ciąży z innym mężczyzną, może żądać uznania małżeństwa za nieważne, z wyjątkiem wypadku przewidzianego w § 121.

§ 59. Wszystkie inne omyłki małżonków, jako też zawiedzione oczekiwania co do spodziewanych lub nawet umówionych warunków, nie stanowią przyczyny nieważności małżeństwa.

II. Brak możności.

a) ze względu na cel:

α) niemożność fizyczna,

§ 60. Trwała niemożność spełniania powinności małżeńskiej jest przeszkodą do małżeństwa, jeżeli istniała już w czasie zawarcia umowy małżeńskiej. Niemożność jedynie czasowa lub dopiero w czasie małżeństwa powstała, nawet nieuleczalna nie może rozwiązać węzła małżeńskiego.

β) niemożność moralna
z powodu zasądzenia na ciężką karę kryminalną,

§ 61. Przepis ten zniesiony ustawą z 15/11 1861, L. 131 Dz. u. p.

impedimentum vinculi matrimonialis.

b) z powodu związku małżeńskiego,

§ 62. Mężczyzna z jedną tylko kobietą a kobieta tylko z jednym mężczyzną mogą równocześnie być poślubieni. Kto był już poślubiony a chce ponownie zawrzeć małżeństwo, musi udowodnić w sposób ustawowy, że otrzymał rozwód, to jest zupełne rozwiązanie związku małżeńskiego.

impedimentum ordinis

c) z powodu święceń lub ślubu zakonnego,

§ 63. Duchowni po otrzymaniu wyższych święceń, tudzież osoby zakonne obojga płci po złożeniu ślubu bezżenności, nie mogą zawierać ważnego małżeństwa.

impedimentum disparitatis cultus.

d) z powodu różności religii,

§ 64. Chrześcijanie nie mogą zawierać ważnego małżeństwa z osobami niewyznającemi religii chrześcijańskiej.

e) z powodu pokrewieństwa,

§ 65. Krewni w linii wstępnej i zstępnej, rodzeństwo rodzone i przyrodnie oraz dzieci rodzeństwa, między sobą, jako też ci ostatni z rodzeństwem rodziców, mianowicie z wujem i ciotką lub ze stryjem lub stryjanką, nie mogą zawierać ważnego małżeństwa, bez względu na to, czy pokrewieństwo jest ślubne, czy nieślubne.

f) lub powinowactwa,

§ 66. Z powinowactwa powstaje przeszkoda do małżeństwa o tyle, że mąż nie może poślubić krewnych żony, wymienionych w § 65, zaś żona wymienionych tamże krewnych męża.

g) z powodu cudzołostwa,

§ 67. Małżeństwo między dwiema osobami, które popełniły ze sobą cudzołostwo, jest nieważne. Cudzołostwo musi być jednak udowodnione przed zawarciem małżeństwa. coniugicidium.

h) lub małżonkobójstwa,

§ 68. Jeżeli dwie osoby nawet bez uprzedniego cudzołostwa, przyrzekły zawrzeć ze sobą małżeństwo i dla dopięcia zamiaru, choćby tylko jedna z nich nastawała na życie małżonka stojącego na przeszkodzie temu małżeństwu, — osoby te nie mogą między sobą zawrzeć ważnego małżeństwa nawet wtedy, gdy mordu rzeczywiście nie dokonały.

III. Brak istotnych uroczystości. Takiemi są:

§ 69. Do ważności małżeństwa wymaga się także zapowiedzi i uroczystego oświadczenia przyzwolenia.

a) zapowiedzi,

§ 70. Zapowiedzi polegają na ogłoszeniu zamierzonego małżeństwa z wymienieniem imienia,

nazwiska, miejsca urodzenia, stanu i miejsca zamieszkania obojga narzeczonych z wezwaniem, aby każdy, ktokolwiek wie o jakiej przeszkodzie do tego małżeństwa, o niej doniósł. Doniesienie to należy uczynić albo bezpośrednio temu duszpasterzowi, któremu prawo do udzielenia ślubu przysługa, albo za pośrednictwem tego duchownego, który małżeństwo zapowiada.

§ 71. Ogłoszenie musi nastąpić trzykrotnie, każdym razem w niedzielę lub święto w czasie zwykłego zgromadzenia się parafian w kościele, a jeżeli każde z narzeczonych w innej parafii mieszka, w obydwóch parafiach.

(Uwaga: Postanowienia odnośnie do małżeństw pomiędzy niekatolickimi wyznawcami religii chrześcijańskiej, oraz odnośnie do małżeństw między katolikami i niekatolikami, zmienione zostały ustawą z 31. grudnia 1868, L. 4. Dz. u. p. ex 1869, umieszczoną w dodatku).

§ 72. Jeżeli narzeczeni lub jedno z nich nie przemieszkali jeszcze sześciu tygodni w parafii, w której mają zawrzeć małżeństwo, należy zapowiedzi ogłosić także w miejscu ostatniego ich zamieszkania, w którem przez dłuższy czas, niż powyżej oznaczono mieszkali, albo też muszą narzeczeni przemieszkać sześć tygodni w miejscu, gdzie przebywają, aby zapowiedzi tamże ogłoszone wystarczały.

§ 73. Jeżeli małżeństwa nie zawarto w ciągu

sześciu miesięcy po zapowiedziach, trzykrotne ogłoszenie musi być powtórzone.

§ 74. Do ważności zapowiedzi i zawisłej od tychże ważności małżeństwa, wystarcza wprawdzie przynajmniej jednorazowe ogłoszenie nazwisk narzeczonych i ich zamierzonego małżeństwa w parafii narzeczonego i narzeczonej, a brak formy i ilości zapowiedzi nie czyni małżeństwa nieważnem, jednakże tak narzeczeni lub ich zastępcy, jak też duchowni obowiązani są pod stosowną karą postarać się o to, aby wszystkie tu przepisane ogłoszenia w należytej formie uskutecznione zostały.

Dbodowski Str. 74

b) uroczyste oświadczenie przyzwolenia,

§ 75. Uroczyste oświadczenie przyzwolenia musi nastąpić wobec dwóch świadków przed właściwym duszpasterzem jednego z narzeczonych, czy tenże stosownie do różności religii nazywa się proboszczem, pastorem, czy też inaczej, albo przed jego zastępcą.

§ 76. Uroczyste oświadczenie przyzwolenia na małżeństwo można uczynić także przez pełnomocnika, lecz do tego potrzeba zezwolenia rządu krajowego i w pełnomocnictwie musi być oznaczona osoba, z którą małżeństwo ma być zawarte. Małżeństwo bez takiego szczegółowego pełnomocnictwa zawarte, jest nieważne. Jeżeli takie pełnomocnictwo przed zawarciem małżeństwa odwołano, to małżeń-

stwo jest nieważne, mocodawca jednak odpowiada za szkodę, wyrządzoną odwołaniem.

§ 77. zniesiony został ustawą z 31/12 1868, L. 4. Dz. u. p. ex 1869, umieszczoną w dodatku.

§ 78. Jeżeli narzeczeni nie mogą przedłożyć pisemnego świadectwa o dokonaniu należytego ogłoszenia, albo osoby wymienione w §§ 49, 50, 51, 52 i 54 nie mogą przedłożyć zezwolenia wymaganego do małżeństwa, dalej jeśli ci, którzy nie są widocznie pełnoletni, nie mogą przedłożyć metryki chrztu lub pisemnego poświadczenia pełnoletności, lub jeśli wyłoni się inna przeszkoda do małżeństwa, nie wolno duszpasterzowi pod ciężką karą udzielić ślubu, dopóki narzeczeni nie dostarczą potrzebnych świadectw i nie usuną wszystkich przeszkód.

§ 79. Jeżeli narzeczeni odmówieniem im ślubu czują się pokrzywdzeni, mogą wnieść zażalenie do władzy krajowej, a w miejscach, gdzie jej niema, do Urzędu obwodowego.

§ 80. Dla utrwalenia dowodu zawartego małżeństwa obowiązani są przełożeni parafii wpisać je własnoręcznie do księgi ślubów, umyślnie na ten cel przeznaczonej. W księdze tej należy wyraźnie wymienić imię i nazwisko, wiek, miejsce zamieszkania, tudzież stan małżonków z uwagą, czy poprzednio już w związkach małżeńskich byli, lub nie; — imię

i nazwisko, tudzież stan ich rodziców i świadków, dalej dzień zawartego małżeństwa, wreszcie nazwisko duchownego, przed którym przyzwolenie uroczyście oświadczono i wskazać dokumenty, mocą których usunięto zachodzące przeszkody.

§ 81. Jeżeli małżeństwo ma być zawarte w miejscu, w którem żadne z narzeczonych nie ma swojej parafii, musi właściwy duszpasterz zaraz przy wystawieniu dokumentu, którym mianuje swego zastępcę, zapisać tę okoliczność do księgi ślubów swojej parafii z wymienieniem, w której miejscowości i przed którym duszpasterzem małżeństwo ma być zawarte.

§ 82. Duszpasterz miejsca, w którem małżeństwo się zawiera, musi również wpisać dokonane zawarcie małżeństwa do księgi ślubów swojej parafii z dodatkiem, który proboszcz go zastępcą zamianował i temuż donieść w ciągu dni 8-miu o zawarciu małżeństwa.

Uwolnienie od przeszkód do małżeństwa.

§ 83. Z ważnych przyczyn można żądać uwolnienia od przeszkód do małżeństwa u Rządu krajowego, który zarządza dalsze dochodzenie stosownie do okoliczności.

§ 84. Przed zawarciem małżeństwa powinny same strony i pod własnem nazwiskiem żądać uwol-

nienia od przeszkód do małżeństwa. Jeżeli zaś dopiero po zawarciu małżeństwa wyjdzie na jaw przeszkoda przedtem niewiadoma, a dająca się usunąć, mogą strony zwrócić się o uwolnienie od tejże do władzy krajowej także za pośrednictwem swego duszpasterza z zamilczeniem swego nazwiska.

§ 85. W miejscach, gdzie niema rządu krajowego, udziela się urzędom obwodowym mocy uwolnienia z ważnych przyczyn od drugiej i trzeciej zapowiedzi.

§ 86. W naglących wypadkach może uwolnić zupełnie od zapowiedzi władza krajowa lub urząd obwodowy, a jeżeli stwierdzone blizkie niebezpieczeństwo śmierci nie dopuszcza zwłoki, nawet Zwierzchność miejscowa, atoli narzeczeni muszą stwierdzić przysięgą, że o żadnej przeszkodzie do zamierzonego małżeństwa nie wiedzą.

§ 87. Uwolnienia od wszystkich trzech zapowiedzi należy udzielić za złożeniem wspomnianej przysięgi także wtedy, gdy chcą zawrzeć małżeństwo dwie osoby, o których już przedtem powszechnie mniemano, że są małżonkami. W tym wypadku może żądać takiego uwolnienia u Rządu krajowego duszpasterz z zamilczeniem nazwiska stron.

§ 88. W razie udzielenia uwolnienia od przeszkody do małżeństwa, istniejącej w czasie zawar-

cia małżeństwa, należy oświadczyć bez ponawiania zapowiedzi powtórne przyzwolenie na małżeństwo przed duszpasterzem i wobec dwóch poufnych świadków a czynność tę uroczystą w księdze ślubów zanotować. Gdy ten przepis zachowano, należy uważać takie małżeństwo tak, jak gdyby je pierwotnie ważnie zawarto.

Skutki ważnego małżeństwa:

Prawa i obowiązki małżonków:

§ 89. Prawa i obowiązki małżonków wynikają z celu ich połączenia się, z ustawy i z zawartych umów. Tu określone będą tylko prawa osobowe małżonków, prawa rzeczowe zaś z umów małżeńskich wynikające w części drugiej podane będą.

wspólne,

§ 90. Obie strony są przedewszystkiem obowiązane zarówno do małżeńskiej powinności, wierności i przyzwoitego obchodzenia się ze sobą.

szczególne męża,

§ 91. Mąż jest głową rodziny. Przedewszystkiem jemu służy prawo kierowania gospodarstwem domowem, obowiązany jest jednak także dawać żonie w miarę swego majątku przyzwoite utrzymanie i zastępywać ją we wszystkich wydarzeniach.

żony,

§ 92. Żona otrzymuje nazwisko męża i używa praw jego stanu. Obowiązana jest mieszkać w jego mieszkaniu, pomagać mu wedle sił w gospodarstwie domowem i zarobkowaniu, a o ile porządek domowy tego wymaga, nie tylko poczynione przez niego zarządzenia sama wykonać, ale także starać się o ich wykonanie.

Zniesienie wspólności małżeńskiej.

§ 93. Małżonkom nie wolno żadną miarą, nawet za wspólną zgodą rozwiązać samowolnie związku małżeńskiego, bez względu na to, czy twierdzą, że małżeństwo ich jest nieważne, czy też, że chcą uzyskać rozwód lub tylko rozdział od stołu i łoża.

I. Pozorne przez uznanie pierwotnej nieważności Sposób wdrożenia.

§ 94. Nieważności małżeństwa dla przeszkód wymienionych w §§ 56, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 75 i 119 dochodzi się z urzędu. We wszystkich innych wypadkach wyczekiwać należy żądania tych, którzy zostali w swych prawach zawartem mimo przeszkody małżeństwem pokrzywdzeni.

§ 95. Małżonek, który wiedział o błędzie co do osoby lub o bojaźni, jakiej drugą stronę nabawiono, — dalej małżonek, który zataił okoliczność,

iż wedle §§ 49, 50, 51, 52 i 54 nie może sam z własnej woli zawierać ważnego małżeństwa, lub też zmyślił potrzebne dla siebie zezwolenie, nie może zaczepiać ważności małżeństwa z powodu własnej bezprawnej czynności.

§ 96. Wogóle tylko strona bezwinna ma prawo żądania, aby umowę małżeństwa uznać za nieważną, — traci jednak to prawo, jeśli dowiedziawszy się o przeszkodzie pomimo tego dalej w małżeństwie pozostawała. Małżeństwo, zawarte samowolnie przez małoletniego lub zostającego pod opieką, może zaczepić ojciec lub opieka tylko dopóki trwa władza ojcowska lub opieka.

i postępowania,

§ 97. Postępowanie w sprawach o nieważność małżeństwa należy wyłącznie do Sądu tego obwodu, w którym małżonkowie stale mieszkają. Sąd ten ustanowi urząd lub roztropnego i prawego męża do wyśledzenia okoliczności i do obrony małżeństwa, i ma dochodzić z urzędu prawdziwego stanu sprawy nawet wtedy, gdy sprawę wytoczyła jedna ze stron.

§ 98. Jeżeli przeszkodę można usunąć, powinien Sąd starać się usunąć ją stosownymi środkami i pogodzeniem stron, — a dopiero, jeśli to jest niemożliwe, orzec o ważności małżeństwa.

§ 99. Domniemanie przemawia zawsze za ważnością małżeństwa. Powołana przeszkoda do małżeństwa musi być przeto w zupełności udowodniona i ani zgodne zeznania obu małżonków nie mają mocy dowodowej, ani też nie wolno celem dowodu małżonków do przysięgi dopuszczać.

w szczególności z powodu niemożności.

§ 100. W szczególności należy w wypadku, gdy kto twierdzi uprzednią i trwałą niemożność pełnienia powinności małżeńskiej, przeprowadzić dowód przez biegłych w sztuce, a mianowicie przez doświadczonych lekarzy i chirurgów, a wedle okoliczności także przez akuszerki.

§ 101. Jeżeli stanowczo stwierdzić nie można, czy niemożność jest trwała, czy tylko przemijająca, obowiązani są małżonkowie jeszcze przez jeden rok wspólnie mieszkać, a jeżeli niemożność przez ten czas trwa dalej, należy uznać małżeństwo za nieważne.

§ 102. Jeżeli się okaże z rozprawy w sporze o nieważność małżeństwa, że przeszkoda do małżeństwa wiadomą była poprzednio jednemu lub obojgu małżonkom i że ją umyślnie zataili, należy winnych obłożyć karą oznaczoną w ustawie karnej. Gdy jedna strona jest niewinna, wolno jej żądać

odszkodowania. Jeżeli wreszcie w takiem małżeństwie zostały spłodzone dzieci, należy zaopiekować się niemi według zasad, ustanowionych w rozdziale o obowiązkach rodziców.

II. Zniesienie rzeczywiste.

a) Rozdział czasowy za porozumieniem,

§ **103.** Rozdziału od stołu i łoża musi Sąd małżonkom, jeśli oboje nań przystają i na warunki tegoż się zgadzają, dozwolić przy zachowaniu następujących ostrożności.

§ **104.** został zmieniony przez ustawę z 31. grudnia 1868, L. 3. Dz. u. p. ex 1869, umieszczoną w dodatku.

§ **105.** Oboje małżonkowie mają wnieść do właściwego sądu prośbę o rozdział. Sąd powinien ich zawezwać osobiście i jeżeli przed nim potwierdzą, że się z sobą zgadzają na rozdział, jakoteż na warunki odnośnie do majątku i utrzymania, zezwolić bez dalszego badania na żądany rozdział i uwidocznić go w aktach sądowych. (p. ust. z 31/12 1868, L. 3. Dz. u. p. ex 1869 w dodatku). Gdy są dzieci, obowiązany jest Sąd mieć o nie staranie podług przepisów, zawartych w następnym rozdziale.

§ **106.** Małżonek małoletni lub zostający pod opieką może wprawdzie sam za siebie zezwolić na rozdział, jednak do układu co do majątku małżonków i co do ich utrzymania, również co do zaopatrzenia

dzieci, potrzeba zezwolenia ustawowego zastępcy i Sądu opiekuńczego.

bez porozumienia,

§ 107. Gdy jedna strona nie chce na rozdział przyzwolić, a druga ma prawne powody domagać się go, należy wnieść żądanie wraz z potrzebnymi dowodami do właściwego sądu, który ma sprawy dochodzić z urzędu i o niej orzec. Sędzia może stronie zagrożonej zezwolić na odosobnienie, przyzwoite mieszkanie, nawet jeszcze przed rozstrzygnięciem. (p. ust. z 31/12 1868, L. 3. Dz. u. p. ex 1869 w dodatku).

§ 108. Spory o oddzielenie majątku lub zaopatrzenie dzieci, wyłaniające się w sprawie o rozdział żądany bez zezwolenia drugiego małżonka, załatwiać należy według przepisów, podanych poniżej w § 117 odnośnie do rozwodu.

§ 109. Powodami ważnymi, dla których rozdział orzec można, są: uznanie oskarżonego małżonka za winnego cudzołostwa lub jakiej zbrodni, — złośliwe opuszczenie skarżącego się małżonka albo prowadzenie nieporządnego życia, skutkiem czego znaczna część majątku skarżącego się małżonka, lub dobre obyczaje rodziny narażone są na niebezpieczeństwo, nastawanie niebezpieczne na życie lub zdrowie, ciężkie pokrzywdzenie na ciele, lub częste

i ze względu na stan osób dokuczliwe dręczenia, wreszcie trwałe wady cielesne, połączone z niebezpieczeństwem zarazy.

Sposób połączenia się powrotnego.

§ 110. Rozdzielonym małżonkom wolno się napowrót połączyć, — jednakże trzeba donieść o połączeniu się właściwemu sądowi. Gdy małżonkowie po takiem połączeniu się chcą się znowu rozdzielić, mają zachować to samo, co przepisano względem pierwszego rozdziału.

b) Rozwód zupełny; — u katolików przez śmierć,

§ 111. Węzeł ważnego małżeństwa między katolikami rozwiązany być może tylko przez śmierć jednego małżonka. Również nierozwiązalny jest węzeł małżeński, gdy choćby tylko jedna strona już w czasie zawarcia małżeństwa wyznawała religię katolicką.

lub uznanie za zmarłego;

§ 112. Sam upływ czasu, określonego w § 24. do uznania za zmarłego, przez który małżonek jest nieobecny, nie nadaje jeszcze drugiej stronie prawa uważania małżeństwa za rozwiązane i zawierania drugiego małżeństwa; — jeżeli jednak nieobecności tej towarzyszą takie okoliczności, które nie pozostawiają powodu do powątpiewania, iż nieobecny umarł,

można żądać u sądu okręgu, w którym pozostały małżonek ma miejsce zamieszkania, uznania sądowego, że nieobecnego uważać należy za zmarłego, a małżeństwo za rozwiązane.

§ 113. Wskutek tej prośby ustanowić należy kuratora dla odszukania nieobecnego i zawezwać nieobecnego edyktem, opiewającym na cały rok i umieszczonym trzykrotnie w publicznych, a wedle okoliczności także i w zagranicznych dziennikach, z tym dodatkiem, że sąd uzna go za zmarłego, jeżeli w powyższym czasie się nie stawi, lub sądu w inny sposób o swojem życiu nie zawiadomi.

§ 114. Po bezskutecznym upływie tego czasu ustanowić należy na ponowne żądanie małżonka opuszczonego, lub jakiego innego prawego i zdatnego męża do obrony związku małżeńskiego, a po przeprowadzonej rozprawie orzec, czy się do prośby przychyla lub nie.

u innych wyznawców religii chrześcijańskiej,

§ 115. Niekatolickim wyznawcom religii chrześcijańskiej zezwala ustawa według ich pojęć religijnych żądać rozwodu z ważnych powodów. Powodami takimi są: uznanie małżonka winnym cudzołostwa lub zbrodni, pociągającej za sobą zasądzenie na karę przynajmniej pięcioletniego więzienia, — złośliwe opuszczenie przez niego drugiego małżonka,

a gdy miejsce pobytu tegoż jest niewiadome, niestawienie się w ciągu jednego roku pomimo publicznego wezwania sądowego, — niebezpieczne nastawanie na życie lub zdrowie, — powtarzające się ciężkie pokrzywdzenia na ciele, — nieprzezwyciężony wstręt, dla którego oboje małżonkowie żądają rozwodu; — jednakże w tym ostatnim wypadku nie należy zaraz na rozwód zezwolić, lecz poprzednio próbować rozdziału od stołu i łoża i wedle okoliczności nawet kilkakrotnie. Zresztą należy we wszystkich tych wypadkach działać podług tych samych przepisów, które obowiązują co do dochodzenia i wyrokowania w sprawach o nieważność małżeństwa.

§ 116. Ustawa zezwala z powodów wyżej przytoczonych niekatolickiemu małżonkowi żądać rozwodu, chociaż druga strona przeszła na religię katolicką.

Rozdział majątku.

§ 117. Gdy przy rozwodzie małżeństwa wyłaniają się spory, odnoszące się do umowy odrębnie zawartej do rozdziału majątku, do utrzymywania dzieci lub do innych żądań i roszczeń wzajemnych, powinien Sędzia właściwy w każdym razie najpierw usiłować spory te ugodowo załatwić. Gdy jednak strony nie dadzą się nakłonić do ugody, należy je odesłać do zwykłego postępowania i w takim razie

orzekać podług przepisów, zawartych w rozdziale o umowach małżeńskich, — tymczasowo zaś wyznaczyć żonie i dzieciom przyzwoite utrzymanie.

Sposób ponownego połączenia się.

§ 118. Jeżeli rozwiedzeni małżonkowie chcą się napowrót połączyć, połączenie to należy uważać za nowe małżeństwo i musi być zawarte ze wszystkiemi uroczystościami, wymaganemi ustawą do zawarcia umowy małżeństwa.

Ograniczenie i ostrożności względem ponownego małżeństwa.

§ 119. W ogólności wolno wprawdzie rozwiedzionym zawrzeć nowy związek małżeński, jednakże z tymi, którzy wedle przedłożonych dowodów przy rozwodzie spowodowali poprzedni rozwód, przez cudzołostwo, poduszczania, lub w inny karygodny sposób, nie można zawrzeć ważnego małżeństwa.

§ 120. Jeżeli małżeństwo uznano za nieważne, rozwiedzione lub przez śmierć małżonka rozwiązane, — nie może żona zawierać nowego małżeństwa, jeśli jest w ciąży, przed rozwiązaniem, a jeśli jej ciężarność jest wątpliwa, przed upływem 180-go dnia; — jeśli jednak wedle okoliczności lub wedle świadectwa znawców ciężarność nie jest prawdopodobną, może po upływie trzech miesięcy udzielić

uwolnienia, w stolicy rząd krajowy, na prowincyi zaś urząd obwodowy.

§ 121. Przekroczenie tego przepisu (§ 120.) nie pociąga wprawdzie za sobą nieważności małżeństwa, żona jednak traci korzyści, jakie jej mąż poprzedni przyznał w umowie małżeńskiej, w umowie dziedziczenia, ostatniej woli, lub układzie przy rozwodzie zawartym, — mąż zaś, z którym drugie małżeństwo zawiera, traci przysługujące mu oprócz tego wypadku prawo z § 58. żądania uznania nieważności małżeństwa; — obu zaś małżonków należy obłożyć karą stosowną do okoliczności. Gdy w takiem małżeństwie urodzi się dziecię i powstanie wątpliwość, czy je nie spłodził mąż poprzedni, należy do obrony praw dziecka zamianować kuratora.

§ 122. W razie uznania małżeństwa za nieważne lub rozwiedzione, należy to zdarzenie uwidocznić w tem miejscu księgi ślubów, gdzie ślub zapisano i w tym celu ma sąd, w którym toczyła się rozprawa o nieważność lub rozwód, przesłać doniesienie władzy, powołanej do czuwania nad dokładnością księgi ślubów.

Wyjątki co do żydów:

§ 123. Co do żydów ze względu na ich stosunki religijne ulegają ogólne przepisy powszech-

nego prawa małżeńskiego, objęte niniejszym rozdziałem, następującym odmianom.

a) pod względem przeszkód do małżeństwa,

§ 124. zniesiony rozp. ces. z 29. listopada 1859, L. 217 Dz. u. p.

§ 125. Przeszkoda małżeńska z pokrewieństwa rozciąga się u żydów w linii bocznej tylko na małżeństwo między bratem i siostrą, następnie między siostrą i synem lub wnukiem jej brata lub jej siostry, — przeszkoda zaś małżeńska z powinowactwa ogranicza się do osób następujących: po rozwiązaniu małżeństwa mąż nie może żenić się z krewną żony w linii wstępnej lub zstępnej, ani też z siostrą żony, — a żona nie może iść zamąż za krewnego męża w linii wstępnej lub zstępnej, ani też za brata męża, ani za syna lub wnuka brata lub siostry mężowskiej.

b) pod względem ogłoszenia,

§ 126. Ogłoszenie małżeństw żydowskich musi nastąpić z zachowaniem przepisów, podanych w §§ 70 do 73 w trzech po sobie następujących dniach szabasowych lub świątecznych w synagodze lub wspólnej bóżnicy, — a gdzie jej niema, przez zwierzchność gminną u gminy głównej i szczególnej, do której jest wcielona jedna i druga strona narzeczona.

Uwolnienie od ogłoszeń otrzymać można podług przepisów §§ 83—88.

c) ślubu,

§ 127. Ślub musi dawać rabin lub nauczyciel religii gminy głównej jednego lub drugiego z narzeczonych po wykazaniu się tychże potrzebnemi świadectwami w obecności dwóch świadków. Rabin ten lub nauczyciel religii może upoważnić do dania ślubu także rabina albo nauczyciela religii innej gminy.

§ 128. Właściwy rabin lub nauczyciel religii ma do księgi ślubów zapisać w języku krajowym w sposób przepisany w §§ 80—82 dokonaną czynność ślubną i doszyć do księgi ślubów potrzebne świadectwa dostarczone przez narzeczonych, oznaczając je liczbą porządkową, pod którą zaślubionych zapisano w księdze ślubów.

§§ 129. Małżeństwo żydowskie zawarte bez zachowania przepisów ustawy jest nieważne.

§ 130. Narzeczeni, albo rabini i nauczyciele religii, działający wbrew wymienionym wyżej przepisom, dalej ci, którzy bez właściwego upoważnienia dają śluby, będą karani (wedle § 252 drugiej części ustawy karnej).

§ 131. Rabini lub nauczyciele religii, nieprowadzący ksiąg ślubów podług przepisów ustawy,

winni być karani stosowną grzywną lub karą cielesną, usunięci z urzędu, i za niezdolnych do niego na zawsze uznani.

d) rozdziału,

§ 132. Ogólne przepisy względem rozdziału od stołu i łoża stosuje się także do małżonków żydowskich, — oni również mają zwrócić się do rabina lub nauczyciela religii, a ten ma przestrzegać powyżej wskazanych przepisów. (§ 102 do 110). (p. ust. z 31/12 1868 l. 3 Dz. u. p. ex 1868 w dodatku).

e) rozwodu,

§ 133. Małżeństwo żydów ważnie zawarte może być rozwiedzione za ich wzajemnem, dobrowolnem przyzwoleniem zapomocą listu rozwodowego danego żonie przez męża, — jednak wprzód muszą małżonkowie zgłosić rozwód u swego rabina lub nauczyciela religii, który ma usiłować zapomocą najdosadniejszych przedstawień ich pojednać,—dopiero wtedy, jeżeli usiłowanie jest bezskuteczne, wystawić pisemne świadectwo, że wypełnił nałożony na niego obowiązek, lecz pomimo wszystkich zabiegów nie zdołał odwieść stron od postanowienia.

§ 134. Z takiem świadectwem muszą oboje małżonkowie stawić się przed sądem okręgu swojego zamieszkania. Gdy władza ta wnosi z okolicz-

ności, że jest jeszcze nadzieja pojednania ich, nie powinna zaraz zezwolić na rozwód, lecz udzielenie tegoż na jeden lub dwa miesiące odroczyć. Tylko jeśliby i to było bezskuteczne lub zaraz z początku nie było żadnaj nadziei pojednania ich, ma sąd zezwolić, aby mąż wręczył żonie list rozwodowy i jeśli obie strony jeszcze raz przed sądem oświadczą, że postanowiły list rozwodowy za dobrowolnem przyzwoleniem dać i przyjąć, należy uważać list rozwodowy za prawnie skuteczny i małżeństwo tem samem za rozwiązane.

§ 135. Jeżeli żona popełniła cudzołostwo i czyn ten zostanie udowodniony, przysługa mężowi prawo wydalenia jej od siebie listem rozwodowym nawet wbrew jej woli. Skarga o rozwód małżeństwa wytoczona przeciw żonie musi jednak być wniesiona do sądu okręgu, w którym małżonkowie mają zwyczajne miejsce zamieszkania i przeprowadzona tak, jak inny spór.

§ 136. Przez przejście żydowskiego małżonka na religię chrześcijańską nie rozwiązuje się małżeństwo, lecz może być rozwiązane z przyczyn dopiero co przytoczonych. (§ 133 do 135).

ROZDZIAŁ III.

O prawach między rodzicami i dziećmi.

Źródło stosunku prawnego między ślubnymi rodzicami a dziećmi.

§ 137. Jeżeli z małżeństwa urodzą się dzieci, powstaje nowy stosunek prawny, który jest podstawą praw i zobowiązań pomiędzy ślubnymi rodzicami i dziećmi.

Ustawowe określenie ślubności urodzenia.

§ 138. Za dziećmi zrodzonemi przez żonę po upływie 180 dni po zawarciu małżeństwa i przed upływem 300 dnia albo po śmierci męża, albo po zupełnem rozwiązaniu związku małżeńskiego przemawia domniemanie ślubnego urodzenia.

Wspólne prawa i obowiązki rodziców.

§ 139. Rodzice są w ogólności zobowiązani ślubne swe dzieci wychowywać, to jest, starać się o ich życie i zdrowie, dostarczać im przyzwoitego utrzymania, rozwijać ich siły cielesne i duchowe, i przez naukę religii i pożytecznych wiadomości założyć podstawę ich przyszłego powodzenia.

§ 140. W jakiej religii wychowywać należy dziecię rodziców różnego wyznania religijnego, i w jakim wieku uprawnione jest dziecię przejść na inną religię, niż ta, w której je wychowano, określają przepisy polityczne.

§ 141. Przedewszystkiem, jest obowiązkiem ojca starać się o utrzymanie dzieci, dopóki się same wyżywić nie mogą. Pielęgnowanie ich ciała i zdrowia głównie jest obowiązkiem matki.

Staranie się o dzieci w przypadkach rozdziału lub rozwodu małżeństwa.

§ 142. (N—I—§ 6). Jeżeli w razie rozdziału lub rozwodu małżeństwa małżonkowie nie porozumieli się za zgodą sądu co do utrzymania i wychowania dzieci, orzeknie sąd uwzględniając szczególne stosunki, w tym przypadku zachodzące, z uwagą na dobro dzieci, na zatrudnienie, osoby i przymioty rodziców oraz na przyczyny rozdziału lub rozwodu, czy wszystkie dzieci albo które z nich mają być pozostawione ojcu lub matce. Drugi małżonek zatrzymuje mimo to prawo osobistego znoszenia się z dzieckiem. Sąd może znoszenie się to bliżej unormować. Koszta wychowania ma ponosić ojciec.

Jeżeli się zmienią stosunki sąd bez względu na swe poprzednie zarządzenia lub układy małżon-

ków może wydać dla dobra dzieci nowe zarządzenia, jakie okażą się potrzebne.

(N—I—§ 7). Postanowienia powyższego ustępu mają także zastosowanie, jeżeli przed wejściem w życie niniejszego rozporządzenia cesarskiego (12 10. 1914) wychowanie unormowane zostało na podstawie układu małżonków lub zarządzenia sądowego.

§ 143. Jeśli ojciec jest bez środków, musi przedewszystkiem matka starać się o utrzymanie dzieci, a jeśli ojciec umrze, w ogóle o ich wychowanie. Jeżeli matki już niema, lub ta niema majątku, ten obowiązek przechodzi na ojczystych dziadków, a po nich na dziadków macierzystych.

§ 144. Rodzice mają prawo w porozumieniu ze sobą kierować czynnościami dzieci; — dzieci są winne im cześć i posłuszeństwo.

§ 145. Rodzice mają prawo poszukiwać dzieci zaginionych, żądać wydania zbiegłych, i z pomocą zwierzchności sprowadzać uciekające, mają także prawo dzieci nieobyczajne, nieposłuszne lub zakłócające porządek domowy i spokój chłostać w sposób nieprzesadny i zdrowiu ich nieszkodliwy.

§ 146. Dzieci otrzymują nazwisko ojca, jego herb i wszystkie inne prawa jego rodziny i stanu z wyłączeniem praw osobistych.

*

Szczególne prawa ojca: Władza ojcowska.

§ 147. Prawa przysługające przedewszystkiem ojcu jako głowie rodziny, stanowią władzę ojcowską.

Skutki jej:

a) pod względem wyboru stanu dzieci,

§ 148. Ojciec może wychowywać niedojrzałe jeszcze dziecię do stanu, jaki dla niego za stosowny uzna, — lecz, jeśli dziecię po osiągnięciu dojrzałości bezowocnie przedkładało ojcu, że pragnie innego zawodu, stosowniejszego dla jego skłonności i zdolności, może wnieść podanie do właściwego sądu, który w tej mierze ma z urzędu orzec, uwzględniając stan, majątek i zarzuty ojca.

b) majątku,

§ 149. Wszystko, co dzieci w jakikolwiek ustawowy sposób nabywają, jest ich własnością, — dopóki jednak zostają pod władzą ojcowską, należy zarząd do ojca. Jednak, jeżeli ojciec niezdolny jest do zarządu, lub wykluczyli go odeń ci, od których jego dzieci majątek otrzymały, zamianuje sąd innego zarządcę.

§ 150. Z dochodów majątku, o ile wystarczają, należy pokrywać koszta wychowania. Gdy się przytem okaże nadwyżka, trzeba ją ulokować i roczny z tego składać rachunek. — Tylko wtedy, jeżeli ta

nadwyżka jest nieznaczna, można ojca zwolnić od składania rachunku i pozostawić mu ją do swobodnego użycia. Jeżeli ten, komu dziecię majątek zawdzięcza, dozwolił użytkowania ojcu, to mimo to dochody z tego majątku przedewszystkiem zabezpieczają utrzymanie dziecka, stanowi odpowiednie i z jego uszczerbkiem wierzyciele ojca zająć tychże nie mogą.

§ **151.** Dziecię małoletnie, lecz przez rodziców nieutrzymywane, może tem wszystkiem, co przez swoją pilność nabywa, tudzież rzeczami danemi mu do użytku po osiągnięciu dojrzałości dowolnie rozporządzać.

c) zobowiązania dzieci.

§ **152.** (N—III—§ 2). Dzieci, zostające pod władzą ojcowską nie mogą zaciągać ważnego zobowiązania bez wyraźnego lub choćby milczącego przyzwolenia ojca. Dziecię, nie utrzymywane przez rodziców, może jednak samodzielnie zobowiązać się umową do świadczenia usług. Do takich zobowiązań, jak niemniej do zobowiązań osób małoletnich wogóle stosować należy to, co w rozdziale następnym (§§ 246. do 248.) postanowiono o zobowiązujących czynnościach osób, zostających pod opieką, Ojciec ma także obowiązek zastępowania swoich małoletnich dzieci.

§ 153. Przepisy, jakie zachować trzeba do ważności małżeństwa osoby małoletniej, zawiera rozdział poprzedni.

§ 154. Wydatek poniesiony na wychowanie dzieci nie daje rodzicom prawa do majątku przez dzieci później nabytego. Gdy jednak rodzice popadną w niedostatek, obowiązane są dzieci przyzwoicie ich utrzymywać.

Stosunek prawny między nieślubnymi rodzicami a dziećmi. Bliższe określenie pojęcia dzieci nieślubnych.

§ 155. Dzieci nieślubne nie używają równych praw ze ślubnemi. Prawne domniemanie nieślubnego urodzenia istnieje u dzieci zrodzonych wprawdzie z żony, jednak przed albo po czasokresie ustawowym oznaczonym powyżej (§ 138) ze względu na małżeństwo zawarte lub rozwiązane.

§ 156. Przy urodzeniu jednak wcześniejszem domniemanie to prawne istnieje dopiero wtedy, jeżeli mąż, który nie wiedział przed zawarciem małżeństwa o brzemienności, zaprzeczy sądownie ojcowstwa najpóźniej w trzech miesiącach po otrzymaniu wiadomości o urodzeniu dziecięcia.

§ 157. Prawość wcześniejszego lub późniejszego urodzenia zaprzeczona prawnie w tym czasokresie przez męża może być udowodniona tylko przez znawców, którzy po dokładnem zbadaniu stanu dziecięcia

i matki podadzą wyraźnie przyczynę nadzwyczajnego wypadku.

Zaprzeczenie ślubnego pochodzenia.

§ 158. (N—III—§ 6). Dziecku, urodzonemu w czasokresie ustawowym, może mąż zaprzeczyć pochodzenia ślubnego najpóźniej w ciągu trzech miesięcy po otrzymaniu wiądomości, przeprowadzając przeciw kuratorowi, który ma być ustanowiony celem ochrony ślubnego pochodzenia, dowód, że tego dziecka spłodzić nie mógł. Ani cudzołostwo popełnione przez matkę, ani też jej twierdzenie, że dziecko jej jest nieślubne, nie mogą same przez się pozbawić dziecka praw pochodzenia ślubnego. Jeśli mąż przed upływem terminu zaprzeczenia zachorował umysłowo, wówczas prawo zaprzeczenia wykonać może jego prawny zastępca w ciągu trzech miesięcy od dnia otrzymania wiadomości, albo gdyby o urodzeniu dziecka już poprzednio miał wiadomość, w ciągu trzech miesięcy po swojem ustanowieniu.

§ 159. (N—III—§ 7). Gdy mąż umrze przed upływem terminu zaprzeczenia albo też pobyt jego od chwili urodzenia się dziecka jest stale niewiadomy, może także i dziecko zaprzeczyć ślubności swego pochodzenia za zgodą matki, jeśli ona jeszcze żyje. W tym celu musi wnieść skargę przeciw kuratorowi, który ustanowiony będzie do obrony ślub-

nego pochodzenia. Prawo skargi gaśnie z upływem jednego roku po osiągnięciu pełnoletności. Jeśli mąż umarł przed upływem terminu zaprzeczenia, dziedzice, którzyby ponieśli uszczerbek w prawach swoich, mogą w ciągu trzech miesięcy po śmierci męża taksamo z przyczyny wyżej wymienionej zaprzeczyć ślubności dziecka.

§ **159.** *a.* (N—III—§ 8). Prawo zaprzeczenia, które służy prawnemu zastępcy męża albo dziecku samemu, ustaje, jeśli mąż zdolny do działań prawnych uzna ślubne pochodzenie dziecka sądownie, zanim wyrok urośnie w moc prawną.

(N—III—§ 9). Powyższe postanowienia obowiązują także co do dzieci, urodzonych przed dniem 1. stycznia 1917, jeżeli termin rozstrzygający co do zaprzeczenia ślubnego pochodzenia w dniu 1. stycznia 1917 jeszcze nie minął; prawo zaprzeczenia służy jednakże tylko dzieciom, które urodziły się nie dawniej, aniżeli trzy lata przed tymże dniem.

Uprawnienie dzieci nieślubnych:

a) przez usunięcie przeszkody do małżeństwa lub bezwinną niewiadomość małżonków,

§ **160.** Dzieci spłodzone w małżeństwie nieważnem, uważać należy za ślubne, jeśli przeszkodę do małżeństwa później usunięto lub, jeżeli przynajmniej jedno z rodziców ma za sobą bezwinną nie-

wiadomość, o przeszkodzie do małżeństwa, — w ostatnim jednak wypadku dzieci takie nie mają żadnego prawa do majątku, który rozporządzenia rodzinne zastrzegają jedynie dla ślubnego potomstwa.

b) przez następne małżeństwo,

§ 161. Urodzone nie w małżeństwie dzieci, które atoli przez następne małżeństwo rodziców do rodziny wstąpiły, jakoteż ich potomstwo, uważa się za ślubne, — nie mogą jednak zaprzeczać dzieciom ślubnym spłodzonym w małżeństwie, które w międzyczasie istniało, przymiotu pierworodztwa i innych praw już nabytych.

c) z uznania przez panującego,

§ 162. Nieślubne urodzenie nie może dziecięciu czynić ujmy w czci obywatelskiej i dalszym zawodzie. Ku temu nie potrzebuje szczególnego uznania przez panującego za dziecię ślubne. Tylko rodzice mogą prosić o to, jeśli chcą dziecię na równi ze ślubnem dopuścić do uczestnictwa w przywilejach stanu lub w prawie do majątku wolnodziedzicznego. Uznanie to nie wywiera skutku na innych członków rodziny.

Dowód ojcowstwa dziecięcia nieślubnego,

§ 163. Kto został przekonany w sposób przepisany w postępowaniu sądowem, że z matką dzie-

cięcia spółkował w czasokresie, od którego do jej rozwiązania upłynęło nie mniej, niż 180, a nie więcej, jak 300 dni, — lub kto przyznaje to nawet tylko pozasądownie, ma przeciw sobie domniemanie, że spłodził dziecię.

§ 164. Zapisanie nazwiska ojca na podanie matki do księgi chrztów i urodzin stanowi tylko wówczas dowód zupełny, jeżeli zapisanie nastąpiło podług przepisu ustawy z przyzwoleniem ojca, i przyzwolenie to zostało stwierdzone świadectwem duszpasterza i chrzestnego ojca z tym dodatkiem, że jest im on osobiście znany.

Nieślubne dzieci.

Stosunek prawny między rodzicami nieślubnymi a dziećmi.

§ 165. (N—I—§ 8). Dzieci nieślubne nie mają prawa ani do nazwiska rodzinnego ojca ani do szlachectwa, herbu lub innych prerogatyw rodziców; noszą one nazwisko rodowe matki.

Mąż matki może oświadczeniem przed polityczną władzą krajową za przyzwoleniem matki i dziecka a jeżeli ono jest małoletnie, prawnego zastępcy i sądu nadać mu swoje nazwisko. Do skuteczności tych oświadczeń jest koniecznem, aby je przedłożono w dokumencie publicznym albo sądownie lub notaryalnie uwierzytelnionym.

§ 166. (N—I—§ 9). Także dziecko nieślubne ma prawo żądać od swoich rodziców stosownego do ich majątku utrzymania, wychowania i zaopatrzenia, a prawa rodziców nad niem rozciągają się tak daleko, jak tego wymaga cel wychowania. Zresztą dziecko nieślubne nie zostaje pod władzą ojcowską swego rodziciela lecz zastępuje je opiekun.

Do utrzymania jest głównie zobowiązany ojciec; jeżeli on jednak temu podołać nie może, przechodzi obowiązek ten na matkę a po niej na dziadów macierzystych.

§ 167. (N—I—§10). Ojciec jest obowiązany zwrócić matce koszta połogu oraz koszta utrzymania za pierwszych sześć tygodni po połogu a także i dalsze wydatki, jeżeli one skutkiem połogu stają się potrzebne.

Wierzytelność zadawnia się z upływem trzech lat po połogu.

§ 168. (N—I—§ 11). Jeszcze przed narodzeniem się dziecięcia może sąd na wniosek matki, jeżeli ona tego potrzebuje i jeżeli nie prowadzi nierządnego życia, zobowiązać tego, którego ojcostwo wedle § 163. uprawdopodobniono, aby złożył w sądzie kwotę, którą ma dać na utrzymanie dziecka za pierwsze trzy miesiące tudzież zwyczajną kwotę kosztów, które wedle § 167. mają być matce zwrócone.

§ 169. (N—I—§ 12). Jak długo matka swe nieślubne dziecko odpowiednio do jego przyszłego przeznaczenia sama wychowywać chce i może, nie wolno ojcu go jej odebrać; mimo to ponosić musi koszta utrzymania. Jeżeli zaś matczyne wychowanie naraża dobro dziecka na niebezpieczeństwo, obowiązany jest ojciec oddzielić dziecko od matki i albo wziąć je do siebie albo umieścić je gdzieindziej bezpiecznie i przyzwoicie.

§ 170. Rodzicom wolno ugodzić się ze sobą o utrzymanie, wychowanie i zaopatrzenie nieślubnego dziecięcia, — ugoda taka jednak nie może prawu dziecięcia czynić ujmy.

§ 171. (N—I—§ 13). Obowiązek utrzymania i zaopatrzenia dzieci nieślubnych przechodzi równie jak inny dług na dziedziców ojca. dług spadkowy.

Jeżeli ojciec do ojcostwa się przyznał albo jeżeli ono sądownie zostało ustalone, mogą dzieci nieślubne, utrzymywane i wychowywane w czasie śmierci ojca w jego domu, żądać utrzymania i wychowania aż do uzyskania zdolności samoistnego utrzymania się w tej samej mierze, jak dotąd, lecz nie w większej rozciągłości, aniżeli one wedle pozostałego majątku dzieciom ślubnym przypaść mogą w udziale.

(N—I—§ 14). Przepis § 167. ma zastosowanie

do wszystkich porodów nieślubnych matek, które się zdarzyły po wejściu w życie niniejszego rozporządzenia cesarskiego.

Postanowienie § 171. ustęp 2. nie ma zastosowania, jeżeli ojciec dziecka nieślubnego zmarł przed wejściem w życie niniejszego rozporządzenia cesarskiego.

(N—I—§ 15). Prowadzący metryki winni udzielać peryodyczne wykazy nieślubnych urodzeń, które się wydarzyły w ich okręgu, sądowi powiatowemu swej siedziby urzędowej, a gdyby okręg metrykalny obejmował kilka okręgów sądowych, każdemu z tych sądów z osobna.

Szczegółowe zarządzenia należy wydać w drodze rozporządzenia.

(N—I—§ 16). Jeżeli dla strzeżenia praw dziecka tego potrzeba, winien sąd postarać się o to, aby ojcostwo uznane było w drodze sądownictwa niespornego albo sądownie ustalone drogą procesu.

W razie uznania ojcostwa ustali sąd z urzędu w postępowaniu niespornem wysokość świadczeń, do których ojciec wedle ustawy jest obowiązany, poleci zaś opiekunowi wniesienie skargi, jeżeli rozstrzygnienie zawisłe jest od zbadania spornych faktów, które zapomocą środków postępowania niespornego nie mogą być ustalone. Zaniechać należy ustalenia

rozciągłości obowiązku utrzymania, dopóki nieślubny ojciec obowiązkom swym w całej pełni dobrowolnie czyni zadość, albo wedle jego stosunków zupełnie jest wykluczone, aby do utrzymania mógł się czemkolwiek przyczynić.

(N—I—§ 17). Jeżeli z zachodzących okoliczności okaże się konieczność starania się dla dziecka nieślubnego o zaopatrzenie ubogich, sąd powinien wspierać w tem opiekuna a w miarę potrzeby spowodować z urzędu, aby orzeczono o prawie swojszczyzny dziecka.

Zgaśnięcie władzy ojcowskiej nad dziećmi.

§ 172. Władza ojcowska ustaje z pełnoletnością dziecka natychmiast, chyba, że sąd na żądanie ojca zezwolił ze słusznego powodu na dalsze jej trwanie i publicznie to ogłosił.

§ 173. Słuszne powody do żądania od sądu dalszego trwania władzy ojcowskiej są: Jeśli dziecię dla ułomności cielesnych lub umysłowych pomimo pełnoletności nie może samo się utrzymać, lub zawiadywać swemi sprawami, albo, jeśli w czasie pełnoletności popadło w znaczne długi, lub stało się winne takich przestępstw, dla których jeszcze dalej musi pozostawać pod ścisłym nadzorem ojca.

§ 174. Dzieci mogą także przed skończeniem dwudziestego czwartego roku uwolnić się z pod wła-

dzy ojcowskiej, jeśli je ojciec za zezwoleniem Sądu wyraźnie wypuści, albo, jeśli pozwoli dwudziestoletniemu synowi na prowadzenie własnego gospodarstwa.

§ 175. Jeżeli córka małoletnia idzie zamąż, przechodzi wprawdzie co do swej osoby pod władzę męża, (§§ 91 i 92), — pod względem atoli majątku ma ojciec do jej pełnoletności prawa i obowiązki kuratora. Gdy mąż umrze w czasie jej małoletności, powraca znowu pod władzę ojcowską.

§ 176. Jeżeli ojciec stracił rozum, — jeżeli uznano go za marnotrawcę, — lub zasądzono za zbrodnię na karę więzienia na dłuższy czas, niż jeden rok, — jeśli samowładnie opuszcza kraj, albo, jeśli dłużej niż jeden rok, jest nieobecny, bez podania wiadomości o swoim pobycie, ustaje władza ojcowska.

§ 177. Ojcowie zaniedbujący całkowicie utrzymanie i wychowanie dzieci, tracą władzę ojcowską na zawsze.

Piecza nad małoletnimi, zostającymi pod władzą ojcowską.

§ 178. (N—I—§ 4). Jeżeli ojciec nadużywa swej władzy albo nie dopełnia połączonych z nią obowiązków albo jeżeli zachowanie się jego jest niehonorowe albo nieobyczajne, może nietylko dziecko samo, ale ktokolwiek o tem ma wiadomość a szcze-

gólnie najbliżsi krewni, zawezwać pomocy sądowej. Sąd zbada przedmiot zażalenia i wyda zarządzenia stosowne do okoliczności; może on w szczególności zarządzić, że ojciec co do zarządu majątkiem albo co do pieczy nad osobą dziecka ma być postawiony pod nadzór sądu i uważany na równi z opiekunem.

§ 178. *a.* (N—I—§ 5). Jeżeli zakład albo stowarzyszenie dla ochrony dzieci lub pieczy nad niemi objęło pielęgnowanie i wychowywanie czynnie zniewaźanego, opuszczonego, zupełnie zaniedbanego albo takiego dziecka, które rodzice pozostawili bez potrzebnego nadzoru i wychowania, może sąd opiekuńczy na wniosek zakładu lub stowarzyszenia po zbadaniu wypadku i wysłuchaniu rodziców orzec, że przed ukończeniem wychowania można dziecko z zakładu lub od stowarzyszenia wbrew woli tychże odebrać tylko za zgodą sądu.

Stosunki podobne do prawnego stosunku między rodzicami a dziećmi.

1. Przysposobienie dziecka. Adopcya.

§ 179. Osoby, które nie ślubowały uroczyście stanu bezżennego, a własnych dzieci ślubnych nie mają, mogą przysposabiać dzieci, — osoba przysposabiająca zowie się przysposobicielem lub przysposobicielką, przysposobiona zowie się przysposobieńcem.

Wymogi.

§ 180. (N—I—§ 18). Przysposobiciele i przysposobicielki muszą mieć ukończony czterdziesty rok życia a przysposobieniec musi być conajmniej o ośmnaście lat młodszy od swych przysposobicieli. Osoba pozostająca w związku małżeńskim może przysposobić lub być przysposobiona tylko za przyzwoleniem swego małżonka. Tego przyzwolenia nie potrzeba, jeżeli małżonek został uznany za umysłowo chorego, miejsce jego pobytu jest nieznane albo nastąpił rozdział małżeństwa.

§ 181. Przysposobienie dziecięcia małoletniego może nastąpić tylko za przyzwoleniem ślubnego ojca, lub w jego braku, tylko za przyzwoleniem matki, opiekuna i sądu. Także, jeżeli dziecię jest pełnoletnie, ślubny jednak ojciec jeszcze żyje, wymagane jest jego przyzwolenie. Przeciw odmowie przyzwolenia bez dostatecznego powodu można wnieść zażalenie do właściwego sędziego. Przysposobienie dziecięcia zaopatrzone potrzebnem przyzwoleniem, przedłożyć należy rządowi krajowemu do zatwierdzenia i sądowi właściwemu dla przysposobicieli i przysposobieńca do wciągnięcia w akta sądowe.

Prawa stąd wynikające.

§ 182. (N—I—§ 19). Istotnym skutkiem pranym przysposobienia jest, że osoba przysposobiona otrzymuje nazwisko przysposobiciela albo nazwisko rodowe przysposobicielki. Wolno się jednak ułożyć, że z tem nazwiskiem połączyć winna poprzednie swoje nazwisko rodzinne i że zatrzymuje swoje szlachectwo rodowe, jeżeli je posiada. W tym ostatnim przypadku musi zatrzymać swe nazwisko rodzinne, z którem przyjęte nazwisko bezpośrednio musi się łączyć. Jeżeli przysposobiciele pragną, aby ich szlachectwo i herb przeszły na przysposobieńca, musi się prosić o zezwolenie panującego.

§ 183. O ile ustawa nie czyni wyjątku, zachodzą między przysposobicielami a przysposobieńcem i jego potomkami te same prawa, jak między ślubnymi rodzicami a dziećmi. Przysposobiciel obejmuje władzę ojcowską. Na innych członków rodziny przysposobicieli nie ma stosunek między przysposobicielami a przysposobieńcem żadnego wpływu, — natomiast nie traci przysposobieniec także praw własnej rodziny.

§ 184. Prawa między przysposobicielami a przysposobieńcami mogą być umową inaczej określone, o ile to nie zmienia istotnego skutku przysposobie-

nia, wymienionego w § 182, ani nie narusza prawa trzeciej osoby.

Ich zgaśnięcie.

§ 185. Stosunek prawny między przysposobicielami a przysposobieńcem można, dopóki przysposobieniec jest małoletni, znieść tylko za przyzwoleniem zastępców małoletniego i sądu. Po zgaśnięciu stosunku prawnego między przysposobicielem a przysposobieńcem powraca małoletnie dziecię pod władzę ślubnego ojca.

2. Przyjęcie na wychowanie.

§ 186. Praw i obowiązków przysposobicieli i przysposobieńców nie można stosować do dzieci, wziętych tylko na wychowanie. Takie wychowanie dozwolone jest każdemu, — gdy atoli strony chcą w tej mierze zawrzeć umowę, musi ją sąd zatwierdzić, o ile prawa wychowańca mają być uszczuplone lub nałożone nań szczególne zobowiązania. Do zwrotu kosztów wychowania wychowawcy prawa nie mają.

ROZDZIAŁ IV.

O opiekach i kuratelach.

Określenie opieki i kurateli.

§ 187. Osobom, które nie mają ojcowskiej opieki i które są jeszcze małoletnie, lub też dla innych przyczyn sprawami swemi zawiadywać nie są zdolne, użyczają ustawy szczególnej ochrony zapomocą opiekuna lub kuratora.

Różnica między opieką a kuratelą.

§ 188. Opiekun ma przedewszystkiem mieć pieczę nad osobą małoletniego, zarazem jednak zarządzać jego majątkiem. Kuratora ustanawia się do zawiadywania sprawami tych, którzy nie dla małoletności, — lecz z innego powodu sami niemi zawiadywać nie są zdolni.

1. O opiece.

Powody ustanowienia.

§ 189. W razie potrzeby ustanowienia opiekuna dla małoletniego, czy to ślubnego, czy nieślubnego, — krewni małoletniego lub inne osoby, będące z nim w blizkim stosunku, obowiązani są pod stosownem

skarceniem donieść o tem sądowi, którego sądownictwu małoletni podlega. Również muszą baczyć zwierzchności polityczne, świeccy i duchowni naczelnicy gmin, aby sąd o tem uwiadomiono.

Powołanie do opieki i kurateli.

Kto naprzód ustanawia opiekuna.

§ 190. Sąd musi zaraz po otrzymaniu wiadomości zająć się z urzędu ustanowieniem zdatnego opiekuna.

Konieczne uwolnienie od opieki wogóle.

§ 191. Niezdatnymi do opieki wogóle są: ci, którzy sami nie mogą zawiadywać własnymi interesami z powodu małoletniego wieku, z powodu ułomności ciała lub umysłu, albo z innych powodów, — uznani za winnych zbrodni, lub ci, po których nie można się spodziewać przyzwoitego wychowania sieroty lub korzystnego zarządu majątkiem.

§ 192. (N—I—§ 21). Także zakonnikom i obcokrajowcom nie powinno się z reguły poruczać opieki.

§ 193. (N—I—§ 22). Do objęcia opieki wymaga się dla mężatek przyzwolenia męża, chyba, że chodzi o ich własne dziecię lub mąż został uznany za umysłowo chorego, miejsce jego pobytu jest nieznane albo nastąpił rozdział małżeństwa.

Lub od oznaczonej opieki.

§ 194. (N—I—§ 23). Do oznaczonej opieki nie należy dopuszczać tych, których wyraźnie od opieki wykluczył ojciec lub uprawniona do powołania opiekuna matka (§ 196.), którzy z rodzicami małoletniego lub z nim samym w wiadomej żyli nieprzyjaźni lub są zawikłani w spór z małoletnim. Sąd oceni, czy jakaś osoba z powodu istniejących między nią a małoletnim wierzytelności, których jeszcze nie wyrównano, do objęcia opieki jest niezdatna.

Dobrowolne powody uwolnienia.

§ 195. (N—I—§ 24). Wbrew swej woli nie mogą być przymuszeni do objęcia opieki: kobiety z wyjątkiem matki i babki, następnie duchowni, wojskowi zostający w czynnej służbie i urzędnicy publiczni, również i ten, kto ma lat sześćdziesiąt, kto ma pieczę nad pięciorgiem dzieci lub wnuków, lub kto sprawuje już jedną uciążliwą albo trzy mniejsze opieki, wreszcie kto urząd ten z powodu odległości swej siedziby od sądu opiekuńczego mógłby spra wować tylko z trudnością albo ze znacznymi kosztami.

Rodzaje powołania do opieki:
1. Testamentowe,

§ 196. (N—I—§ 25). Przed wszystkimi innymi opieka należy się temu, kogo powołał do tego ojciec

albo w razie, gdyby on w tym względzie nie był nic zarządził, temu, kogo do tego powołała matka, o ile co do niego nie zachodzi żadna z przeszkód, przytoczonych w §§ 191. do 194.

§ 197. (N—I—§ 25). Jeżeli matka poza przypadkiem, w § 196. wymienionym, albo jeżeli inna osoba przeznaczyła część jaką dziedzictwa i zamianowała zarazem opiekuna, musi być tenże przyjęty tylko w przymiocie kuratora dla pozostawionego majątku.

2. ustawowe,

§ 198. (N—I—§ 26). Jeżeli ostatnią wolą nie powołano żadnego lub powołano niezdolnego opiekuna, należy przed wszystkimi innymi poruczyć opiekę ślubnej matce, następnie dziadowi ojczystemu, dalej babce ojczystej, wreszcie najbliższemu krewnemu a z pomiędzy kilku równie bliskich z reguły starszemu.

3. sądowe.

§ 199. Gdy opieki w sposób przytoczony nie można ustanowić, zależy od sądu, kogo ze względu na zdolność, stan, majątek i osiedlenie opiekunem zamianować zechce.

Forma rzeczywistego ustanowienia opiekuna.

§ 200. Każdemu zamianowanemu opiekunowi, bez różnicy, ma sąd opiekuńczy natychmiast pole-

cić, aby objął opiekę. Opiekun, choć co do swej osoby podlega innemu sądownictwu, winien objąć opiekę.

Forma uwolnienia się od ustanowienia.

§ 201. Gdy powołany przez sąd do opieki mniema, że nie nadaje się do tego urzędu, albo, że go ustawa od niego uwalnia, — musi w ciągu dni czternastu, od czasu uwiadomienia go o poleceniu sądowem, zwrócić się do sądu opiekuńczego, albo, jeśli mu co do swej osoby nie podlega, do swego sądu osobistego, który powinien jego powody wraz ze swą opinią przedłożyć sądowi opiekuńczemu do rozstrzygnięcia.

Odpowiedzialność opiekuna i sądu pod powyższym względem.

§ 202. Kto niezdatność swoją do opieki zataja, równie, jak sąd, który świadomie mianuje opiekuna wedle ustawy niezdatnego, odpowiada za wszelką wynikłą stąd dla małoletniego szkodę i utraconą korzyść.

§ 203. Na tę odpowiedzialność naraża się także ten, kto bez uzasadnionej przyczyny wzbrania się przyjąć opiekę; a nadto należy go zniewolić do tego odpowiednimi środkami przymusowymi.

Objęcie opieki.

§ 204. Urząd opiekuńczy można objąć tylko na zlecenie otrzymane ku temu od właściwego sądu.

Kto wciska się w opiekę samowładnie, zobowiązany jest zwrócić wszelką szkodę, jaka dla małoletniego stąd wynikła.

Przyrzeczenie.

§ 205. Każdy opiekun, oprócz dziadka, matki i babki powinien przyrzec daniem ręki, iż sposobić będzie małoletniego na człowieka poczciwego, bogobojnego i cnotliwego, — że go stosownie do jego stanu na użytecznego obywatela wychować, w sądzie i za sądem bronić, majątkiem jego wiernie i starannie zarządzać i we wszystkiem do przepisów ustawy stosować się będzie.

Dokument na to.

§ 206. Opiekunowi w ten sposób obowiązanemu ma wygotować sąd na to formalny dokument, aby do swego urzędu był uwierzytelniony i w nadarzających się wypadkach mógł się wykazać. Gdy opiekę obejmuje dziadek, matka lub babka, — trzeba im doręczyć podobny dokument i umieścić w nim to, co inni opiekunowie przyrzekają.

Ustawowe zastępstwo małoletnich, umieszczonych w zakładach.

Opieka zakładowa.

§ 207. (N—I—§ 50). Ustanowienia opiekuna można zaniechać, jak długo małoletni, który nie ma

ani nieruchomego ani też znacznego ruchomego majątku, pozostaje w domu pracy przymusowej lub zakładzie poprawczym albo w zakładzie publicznym lub prywatnym, poświęconym wychowaniu opiekuńczemu, których statut jest zatwierdzony przez państwo. To samo odnosi się do wychowanków, wychowywanych u jakiejś rodziny pod dozorem przełożonego zakładu. W takim razie prawa i obowiązki opiekuna ma przełożony zakładu. Jeżeli zachodzą powody, któreby go wedle ustawy odnośnie do jego osoby wykluczały od ustanowienia go opiekunem, natenczas rozstrzygnie sąd wedle własnego oceniania, czy on jako przełożony zakładu jest niezdatny do objęcia tych praw i obowiązków.

Mimo przyjęcia małoletniego do zakładu może sąd dla jego dobra ustanowić opiekuna albo ustanowionego już utrzymać w urzędzie. Na wychowanie małoletniego w zakładzie nie wolno takiemu opiekunowi wywierać żadnego wpływu.

(N—I—§ 51). Zakłady wymienione w pierwszym ustępie tego §-u, obowiązane są udzielić sądowi wczas wiadomości, gdy małoletni przyjęty zostaje w celu zaopatrzenia do zakładu albo go opuszcza.

Jak długo po wystąpieniu małoletniego, niepozostającego pod władzą ojcowską, nie ustanowiono

innego opiekuna, winien przełożony zakładu nadal sprawować opiekę.

(N—I—§ 52). Na wniosek przełożonego jednego z zakładów, wymienionych w pierwszym ustępie tego §-u i po wysłuchaniu opiekuna może sąd zarządzić, że opieka nad małoletnimi, którzy w czasie wejścia w życie niniejszego rozporządzenia cesarskiego znajdują się w takim zakładzie, przechodzi na zakład.

(N—I—§ 53). Przepisy dekretu nadwornego z dnia 17. sierpnia 1822 Z. u. s. Nr. 1888, pozostają w mocy. Dopóki sąd nie ustanowi innego opiekuna, ma dyrekcya domu sierocego lub domu podrzutków odnośnie do dzieci, pozostających pod jej pieczą w całej pełni prawa i obowiązki opiekuna.

Ustanowienie opiekuna urzędowego.

Opieka generalna.

§ 208. (N—I—§ 54). O ile nie ma zdatnych opiekunów, chętnych do objęcia urzędu albo jeżeli dla skutecznego strzeżenia praw i dobra niezamożnego małoletniego jest to konieczne, można zlecić opiekę zdatnemu do tego organowi publicznego zarządu albo związku dla ochrony młodzieży. Zlecenie takie może się ograniczać do niektórych praw i obowiązków opiekuna. Bliższe postanowienia w tym względzie wydane będą w drodze rozporządzenia.

Sąd może zlecenie odwołać, jeżeli jest to w interesie osoby pieczy poruczonej.

Połączenie w jednej osobie głównych obowiązków opiekuńczych, wychowania i zarządu majątkiem.

§ 209. Jak opiekun, zamianowany przez ojca, ma starać się nie tylko o osobę, ale także o majątek małoletniego, tak też przemawia domniemanie za tem, że ojciec temu, kogo zamianował kuratorem majątku, chciał powierzyć zarazem nadzór nad osobą. Gdy jednak ojciec zamianował opiekuna nie dla wszystkich dzieci, albo kuratora nie dla całego majątku, — obowiązany jest sąd ustanowić opiekuna dla innych dzieci lub kuratora dla pozostałej części majątku.

§ 210. Gdy kilku zamianowano opiekunów, mogą oni zarządzać majątkiem małoletniego wspólnie lub częściowo. Gdy jednak zarządzają nim wspólnie lub podzielą między siebie zarząd bez zatwierdzenia sądu, odpowiada każdy z osobna za całą szkodę, jaka dla małoletniego wyniknie. W każdym razie obowiązanym jest sąd jednemu z pomiędzy nich powierzyć osobę małoletniego i główne prowadzenie jego spraw.

Wspieranie opiekunki przez spółopiekuna.

§ 211. (N—I—§ 27). Sąd winien ustanowionej opiekunką kobiecie dodać mężczyznę jako współopiekuna:

1. jeżeli matkę ślubną ustanowiono opiekunką a ojciec rozporządził ostatnią wolą, aby ustanowiono współopiekuna, pod warunkiem jednak, że mu w czasie jego śmierci nad małoletnim przysługiwała władza ojcowska;

2. jeżeli opiekunka tego zażąda;

3. jeżeli sąd z szczególniejszych powodów, w szczególności z powodu objętości majątku albo trudności zarządu nim przez wzgląd na dobro pupila uzna to za wskazane;

4. jeżeli matkę nieślubną ustanowiono opiekunką a współdziałanie współopiekuna jest potrzebne dla strzeżenia dobra dziecka nieślubnego.

Przy wyborze współopiekuna należy uwzględnić przedewszystkiem oświadczoną wolę ojca, następnie wniosek opiekunki, wreszcie krewnych małoletniego.

Obowiązki i prawa spółopiekuna.

§ 212. Spółopiekun także musi otrzymać od sądu dokument uwierzytelniający i przyrzec, że będzie dbał o dobro małoletniego, — musi też w tym celu wspierać opiekunkę swą radą. Gdyby spostrzegł

ważne uchybienia, — musi dążyć do zaradzenia im i w razie potrzeby donieść o tem sądowi opiekuńczemu.

§ 213. Drugim istotnym obowiązkiem spółopiekuna jest w nadarzających się sprawach, do których ważności potrzeba przyzwolenia sądu opiekuńczego, podpisać z opiekunką jej podanie, lub też dołączyć odrębne swe zapatrywanie, jakoteż na żądanie sądu co do takiej sprawy bezpośrednio przedłożyć swe zdanie.

§ 214. Spółopiekun, który spełnił te obowiązki, wolny jest od wszelkiej dalszej odpowiedzialności, — gdy jednak spółopiekunowi poruczono zarazem zarząd majątku, przejmuje on z tym zarządem wszystkie obowiązki kuratora.

§ 215. Jeżeli opiekunka z opieki ustępuje, — należy opiekę poruczyć z reguły byłemu spółopiekunowi.

Szczególne obowiązki i prawa opiekuna:
a) co do wychowania osoby.

§ 216. Opiekun ma na równi z ojcem obowiązek i prawo starania się o wychowanie małoletniego, w sprawach jednak ważnych i wątpliwych musi wprzód zażądać zatwierdzenia i przepisów sądu opiekuńczego.

Wzajemny obowiązek poruczonego pieczy.

§ 217. Małoletni winien jest opiekunowi uszanowanie i uległość, — ma jednak prawo żalić się przed najbliższymi krewnymi lub przed władzą sądową, jeżeliby opiekun swej władzy w jakikolwiek sposób nadużywał, lub zaniedbywał obowiązki potrzebnej staranności i pieczołowitości. Także krewnym małoletniego i każdemu kto się o tem dowie, wolno zrobić doniesienie. Do tej władzy ma się zwrócić i opiekun, jeżeli nie zdoła powstrzymać wykroczeń małoletniego władzą nadaną mu w celu wychowania.

Kto przedewszystkiem zajmuje się wychowaniem.

§ 218. Osobę sieroty należy powierzyć przedewszystkiem matce nawet wtedy, jeżeli nie objęła opieki lub ponownie zamąż wyszła, — chyba, że dobro dziecięcia wymaga innego zarządzenia.

Oznaczenie wysokości i źródeł kosztów utrzymania.

§ 219. Koszta utrzymania oznacza sąd opiekuńczy, uwzględniajac przy oznaczeniu zarządzenie ojca, zdanie opiekuna, majątek, stan i inne stosunki małoletniego.

§ 220. Jeśli przychody nie wystarczają na opędzenie tych kosztów lub na poniesienie wydatku, który ma zapewnić małoletniemu trwałe środki u-

trzymania, można za zezwoleniem sądu naruszyć także majątek główny.

§ 221. Gdy sieroty nie mają zupełnie majątku, powinien sąd opiekuńczy starać się do ich utrzymania nakłonić zamożnych najbliższych krewnych, o ile nie są do tego i tak w myśl § 143 prawnie zobowiązani. Nadto opiekun ma słuszne prawo do publicznych fundacyi dobroczynnych i istniejących zakładów dla ubogich, dopóki małoletni nie jest w stanie wyżywić się sam własną pracą i staraniem.

Szczególne obowiązki opieki;

b) co do zarządu majątkiem. — Wykrycie i zabezpieczenie majątku,

§ 222. Powierzona sądowi opiekuńczemu pieczа nad majątkiem sierocym wymaga, aby się przedewszystkiem postarał o wykrycie majątku i zabezpieczenie przez opieczętowanie, spisanie i ocenienie.

Przez opieczętowanie i spisanie,

§ 223. Opieczętować należy sprzęty tylko wtenczas, kiedy tego wymaga ich zabezpieczenie, — spisanie inwentarza zaś, to jest dokładnego wykazu całego majątku do małoletniego należącego, zawsze nastąpić powinno, nawet bez względu na zakaz ojca lub innego spadkodawcy.

Następnie przez ocenienie majątku albo bezpośrednio przez sąd opiekuńczy,

§ 224. Spis majątku i ocenienie rzeczy ruchomych należy przedsięwziąść bez straty czasu, w danym razie nawet przed ustanowieniem opiekuna. Inwentarz ma być przechowany w aktach spadkowych, a opiekunowi udzielony wierzytelny jego podpis. Ocenienie mająku nieruchomego należy uskutecznić, jeśli jest potrzebnem, można też jednak i zupełnie zaniechać, jeżeli wartość okazuje się z innych niezawodnych źródeł.

albo za pośrednictwem władzy realnej.

§ 225. Gdy majętność nieruchoma małoletniego leży w innej prowincyi lub zgoła w obcem państwie, musi władza opiekuńcza zwrócić się do sądu właściwego innej prowincyi lub obcego państwa o sporządzenie spisu i ocenienie i o ich udzielenie, pozostawiając jednak temu sądowi ustanowienie kuratora dla tejże majętności.

§ 226. Jeżeli zaś nieruchomość znajduje się w tej samej prowincyi, lecz pod sądownictwem innego sądu, to do tego sądu należy wprawdzie wykonywanie praw odnoszących się do tych dóbr, a tem samem spisanie inwentarza i oszacowanie, — lecz obowiązanym jest on nietylko odpis inwentarza

i oszacowanie sądowi opiekuńczemu na żądanie przesłać, lecz także opiekunowi wolny zarząd nieruchomością pozostawić, nie wdając się w rozpoznawanie jego opiekuńczych działań.

Dokąd należy majątek ruchomy:

§ 227. Ruchomości, znajdujące się na majętności nieruchomej z tem, aby tam stale pozostały, uważać należy za część tej majętności, — wszystkie inne ruchomości, tudzież zapisy dłużne a nawet kapitały, ciężące na majętności nieruchomej, podlegają sądownictwu opiekuńczemu.

Ogólny przepis pod względem zarządu majątkiem.

§ 228. Skoro opiekun lub kurator obejmie majątek, ma zarządzać nim z całą przezornością uczciwego i pilnego ojca rodziny i odpowiada za swe przewinienie.

Szczególne przepisy: odnośnie do bezpośredniego zarządu majątkiem, szczególnie co do kosztowności.

§ 229. Klejnoty, inne kosztowności i zapisy dłużne, jakoteż wszelkie ważne dokumenty, bierze w przechowanie sąd, — opiekun otrzymuje spis pierwszych, z ostatnich zaś odpisy potrzebne mu do użytku.

Gotówki.

§ 230. Z gotówki pozostać powinno tylko tyle

w rękach opiekuna, ile potrzeba do wychowania sieroty i do porządnego prowadzenia gospodarstwa, — resztę należy obrócić przedewszystkiem na umorzenie możliwie istniejących długów lub inny korzystny użytek i jeżeli nie można zrobić korzystniejszego użytku, umieścić na odsetki w kasach publicznych, albo z bezpieczeństwem ustawowem także u osób prywatnych. Bezpieczeństwo jest jednak tylko wówczas ustawowe, jeżeli wskutek zabezpieczenia po wliczeniu możliwie poprzedzających ciężarów, dom nie będzie obciążony nad połowę, majętność ziemska lub grunt na dwie trzecie części rzeczywistej wartości.

Reszty ruchomego majątku.

§ 231. Resztę majątku ruchomego, którego ani na pamiątkę rodziny, ani wedle rozporządzenia ojca do zachowania nie przeznaczono, ani w inny sposób korzystnie użyć nie można, należy w ogólności sprzedać na publicznej licytacyi. Sprzęty domowe można pozostawić rodzicom i współdziedzicom z wolnej ręki w cenie szacunku sądowego. Przedmioty, niepozbyte na publicznej licytacyi, może opiekun sprzedać za zezwoleniem sądu opiekuńczego także poniżej ceny szacunkowej.

Co do nieruchomego,

§ 232. Majętność nieruchomą można pozbyć

tylko z konieczności lub z rzeczywistą korzyścią małoletniego za zezwoleniem sądu opiekuńczego i z reguły tylko przez publiczną licytacyę, z ważnych jednak powodów może sąd zezwolić także na pozbycie z wolnej ręki.

przy ważnych zmianach zarządzić się mających,

§ 233. Wogóle opiekun we wszystkich sprawach, które do zwykłego prowadzenia gospodarstwa nie należą i które są większej wagi, nie może przedsiębrać niczego bez przyzwolenia sądowego. Nie może więc samowładnie spadku się zrzekać lub bezwarunkowo przyjmować, — pozbywać rzeczy powierzonych mu do zachowania, zawierać umowy dzierżawnej, wypowiadać kapitału umieszczonego z bezpieczeństwem ustawowem, ustępywać wierzytelności, zawierać ugody w sporze prawnym, fabryki, handlu i przemysłu bez zezwolenia sądu rozpoczynać, prowadzić lub zaprzestawać.

przy podnoszeniu kapitałów,

§ 234. Opiekun nie może samowolnie odbierać kapitału spłacanego małoletniemu. Dłużnik, któremu taki kapitał wypowiedziano, musi dla swego bezpieczeństwa zażądać od opiekuna okazania zezwolenia sądowego na podjęcie kapitału i nie zadawalać się

kwitem samego opiekuna, — wolno mu także uiścić zapłatę bezpośrednio w sądzie.

przy dalszem ich użyciu,

§ 235. Ilekroć się zdarzy, że zapada płatność zalegającego kapitału, ma opiekun poczynić kroki do jego korzystnego użycia, a do rzeczywistego użycia wyjednać zezwolenie sądu.

co do niezabezpieczonych wierzytelności.

§ 236. Na wierzytelności, na które nie ma dokumentów, musi opiekun postarać się o dokumenty oraz o możliwe zabezpieczenie niezabezpieczonych, lub też je w czasie zapadłości ściągnąć. Jednakże rodzicom nie powinno się wypowiadać kapitału małoletniego, chociaż nawet nie jest odpowiednio do ustawy zabezpieczony, gdy małoletni według prawdopodobieństwa nie jest narażony na niebezpieczeństwo utraty, o ileby im spłata bez pozbycia majętności nieruchomej lub bez zaprzestania przemysłu trudność sprawiała.

Kaucya.

§ 237. Opiekun nie jest obowiązany składać kaucyi przy obejmywaniu opieki. Także nadal pozostaje uwolniony od kaucyi, dopóki zachowuje ściśle przepisy wskazane ustawą dla bezpieczeństwa

majątku i we właściwym czasie składa należycie rachunek.

Obowiązek składania rachunków.

§ 238. Z reguły każdy opiekun i każdy kurator jest obowiązany składać rachunek z powierzonego mu zarządu. Od składania rachunku może wprawdzie spadkodawca uwolnić opiekuna co do kwoty przez siebie dobrowolnie zapisanej, może to i sąd opiekuńczy, jeżeli przychód nie przenosi prawdopodobnie wydatków na utrzymanie i wychowanie małoletniego, jednak opiekun musi w każdym razie wykazać inwentarzem objęty majątek główny i kapitał, — oraz składać sprawozdanie o stanie poruczonego jego pieczy, jeżeli co do niego ważna ma zajść zmiana.

Czas składania rachunków.

§ 239. Rachunki złożone być muszą sądowi opiekuńczemu ze wszystkimi wymagalnymi załącznikami z każdym rokiem albo najpóźniej w ciągu dwu miesięcy po jego upływie. W rachunkach tych musi być dokładnie oznaczony dochód i wydatek, nadwyżka lub ubytek kapitału. Gdy majątek małoletniego obejmuje handel, sąd ma się zadowolić przedłożeniem uwierzytelnionego zamknięcia rachunków lub tak zwanym btlansem i zachować je

w tajemnicy. Przeciw opiekunowi, który zaniedbuje składania rachunku w oznaczonym czasie, trzeba użyć stosownych do okoliczności prawnych środków przymusowych.

Miejsce składania rachunku.

§ 240. Jeżeli małoletni posiada w różnych prowincyach dobra nieruchome, których zarząd jednemu tylko opiekunowi powierzono, opiekun musi prowadzić dla każdej prowincyi osobny rachunek i przedkładać tamtejszej władzy, — jednak zostawia mu się do woli, dla dobra małoletniego nadwyżkę z majątku położonego w jednej prowincyi obrócić w innej.

Sposób załatwiania rachunku.

§ 241. Sąd opiekuńczy obowiązany jest rachunki opiekuna podług szczególnych przepisów badać i prostować przez znawców rachunkowych oraz rzeczoznawców i załatwienie tychże udzielić opiekunowi.

§ 242. Jeżeli w rachunkach coś zapomniano, lub jakakolwiek zaszła usterka, nie może stąd wyniknąć uszczerbek ani dla opiekuna, ani dla małoletniego.

Szczególne przepisy dla opiekuna przy pośrednim zarządzie majątku. W szczególności przy zastępstwach.

§ 243. Małoletni nie może stawać przed sądem ani jako powód, ani jako pozwany, — musi go opie-

kun albo sam zastąpić, albo dać go zastąpić przez drugiego.

Przy umowach pieczy poruczonego.

§ 244. Małoletni wprawdzie ma prawo nabywania dla siebie czynnościami dozwolonemi bez współdziałania opiekuna, — jednakże nie może bez zezwolenia opieki ani nic swego pozbywać, ani zobowiązań zaciągać.

§ 245. W szczególności nie mogą małoletni bez przyzwolenia opieki zawierać ważnego małżeństwa.

W których wypadkach małoletni bez zezwolenia opiekuna staje się zobowiązanym.

§ 246. (N—III—§ 3). Do usług może się małoletni samodzielnie zobowiązać umową także i bez przyzwolenia swego opiekuna, a opiekun tylko z ważnych powodów rozwiązać może zawartą przez małoletniego umowę przed oznaczonym terminem. Wszystkiem, co małoletni tym albo innym sposobem swoją pilnością zarobi, tudzież rzeczami, które mu po dojściu do dojrzałości do użytku oddano, może on dowolnie rozporządzać i co do tego się zobowiązywać.

§ 247. Małoletniemu, który ukończył dwudziesty rok życia, może władza nadopiekuńcza pozostawić do własnego dowolnego zarządu czystą nadwyżkę

przychodów, — co do tej kwoty, powierzonej mu do zarządu, ma prawo samodzielnie się zobowiązywać.

§ 248. (N—III—§ 4). Małoletni, który skończywszy lat dwadzieścia, w jakimś interesie przedstawia się za pełnoletniego, odpowiada za wszelką szkodę, jeśli druga strona przed zawarciem interesu nie łatwo mogła zasięgnąć wiadomości o prawdziwości tego, co podawał.

Małoletni, który osiągnął wiek dojrzałości, odpowiada także za inne czynności zabronione i za szkodę, wyrządzoną z winy swojej całym swoim majątkiem.

(N—III—§ 5). Postanowienia §§ 152, 246, 248, mają zastosowanie także do czynności osób małoletnich, które się zdarzyły przed d. 1. stycznia 1917.

Ustanie opieki:
a) przez śmierć,

§ 249. Opieka ustaje zupełnie ze śmiercią małoletniego. Gdy atoli umrze opiekun lub zostanie usunięty, należy ustanowić innego podług przepisu ustawy.

b) po usunięciu przeszkody w wykonywaniu władzy ojcowskiej,

§ 250. Opieka ustaje także, jeżeli ojciec napowrót obejmuje wykonywanie władzy, wstrzymanej na pewien czas (§ 176).

c) przez rzeczywistą pełnoletność,

§ 251. Opieka gaśnie także natychmiast, skoro pieczy poruczony osiągnął pełnoletność, — sąd opiekuńczy może jednak na żądanie lub po wysłuchaniu opiekuna i krewnych zarządzić dalsze trwanie opieki na czas dłuższy i nieoznaczony dla ułomności ciała lub umysłu pieczy poruczonego, dla marnotrawstwa lub z innych ważnych powodów. Rozporządzenie to jednak należy w stosownym czasokresie przed nadejściem pełnoletności podać do publicznej wiadomości.

d) przez pełnoletność uznaną prawnie wskutek uwzględnienia brakujących lat,

§ 252. Małoletniemu, który skończył rok dwudziesty, może sąd opiekuńczy po zasięgnięciu zdania opiekuna, a w danym razie także najbliższych krewnych, uwzględnić brakujące lata i uznać go pełnoletnim. Gdy małoletniemu dozwoli władza prowadzić handel lub przemysł, uznaje go się przez to zarazem pełnoletnim. Uznanie pełnoletności ma taki sam skutek prawny, jak pełnoletność osiągnięta rzeczywiście.

e) przez usunięcie opiekuna z urzędu lub na żądanie.

§ 253. Usunięcie opiekuna zarządza sąd w niektórych razach z urzędu, w innych, jeżeli tego żądano.

Przypadki usunięcia z urzędu.

§ 254. Z urzędu musi być opiekun usunięty, jeżeli sprawuje opiekę wbrew obowiązkom, jeżeli uznano go za niezdolnego, albo, jeżeli co do niego takie się okażą wątpliwości, które mocą ustawy wykluczyłyby go były od objęcia opieki.

§ 255. (N—I—§ 28). Sąd opiekuńczy może zarządzić usunięcie kobiety ustanowionej opiekunką w razie jej zamążpójścia. Ustanowione opiekunkami zamężne kobiety należy usunąć, jeżeli mąż odwoła przyzwolenie sprawowania opieki.

(N—I—§ 29). W miejsce opiekuna lub kuratora, zamianowanego przed wejściem w życie niniejszego rozporządzenia cesarskiego (12/10 1914), może być matka lub żona osoby pieczy poruczonej na swój wniosek ustanowiona opiekunką lub kuratorką.

Współopiekunów dodanych matkom i babkom usunie sąd, jeżeli wedle postanowień powyższych nie należy ustanawiać współopiekuna.

Rada opiekuńcza.

(N—I—§ 30). Celem wspierania sądów przy wykonywaniu sądownictwa opiekuńczego i kuratelarnego należy tworzyć rady opiekuńcze.

(N—I—§ 31). Zadaniem rady opiekuńczej jest udzielanie sądowi wiadomości o faktach, ważnych dla podjęcia i prowadzenia spraw pupilarnych, wspie-

ranie sądu przy nadzorowaniu opiekunów i kuratorów i donoszenie mu o takich dostrzeżonych brakach i naruszeniu obowiązków, których pouczeniem i upomnieniem nie zdoła sama usunąć.

(N—I—§ 32). W szczególności jest obowiązkiem rady opiekuńczej:

1. donosić sądowi o potrzebie ustanowienia opiekuna, współopiekuna lub kuratora albo przedłużenia władzy opiekuńczej;

2. donosić sądowi o przypadkach, w których zarządzenie sądowe okazuje się potrzebnem z powodu zaniedbania pieczy i wychowania albo nadużycia praw rodzicielskich lub niedopełnienia połączonych z niemi obowiązków albo z powodu zaszłego lub grożącego zupełnego zaniedbania dzieci;

3. wymienić osoby zdatne, które oświadczyły gotowość objęcia opieki lub kurateli;

4. wspierać zastępcę prawnego przy wyborze zawodu dla tych osób pieczy poruczonych, które są na ukończeniu obowiązku szkolnego. Rozporządzeniem ma być oznaczone, o ile władze szkolne obowiązane są zawiadamiać w tym celu radę opiekuńczą o wystąpieniu małoletnich ze szkoły.

(N—I—§ 33). Sąd może poruczyć radzie opiekuńczej odbieranie przyrzeczenia od opiekunów, współopiekunów i kuratorów i stwierdzanie tegoż;

sąd może również wzywać radę opiekuńczą do wyjawienia zdania o celowości i stosowności projektowanych lub zamierzonych zarządzeń, dotyczących osoby lub majątku pieczy poruczonego.

(N—I—§ 34). Opiekę nad małoletnimi, dla których nie ustanowiono innego opiekuna, może sąd przekazać Radzie opiekuńczej.

(N—I—§ 35). O ile nie ma odmiennych zarządzeń ustawowych może być drogą rozporządzenia postanowione, że radzie opiekuńczej przekazuje się nadzór nad dziećmi w wieku poniżej lat czternastu (dziećmi przyjętemi na wychowanie), oddanemi prywatnym osobom na wyżywienie i w pieczę. Zarazem czyni się zawisłem prawo przyjmowania dzieci na wychowanie od przyzwolenia rady opiekuńczej.

(N—I—§ 36). Rada opiekuńcza podlega sądowi swego okręgu. W miejscach, w których znajduje się trybunał pierwszej instancyi, sprawuje nadzór nad radą opiekuńczą sąd powiatowy, a jeżeli w miejscu jest więcej sądów powiatowych, sąd powiatowy okręgu odnośnej rady opiekuńczej.

Rada opiekuńcza obowiązana jest odnośnie do osób pieczy poruczonych, znajdujących się w jej okręgu, czynić zadość wszystkim, skierowanym do niej poleceniom i zapytaniom sądowym. W miarę

potrzeby może sąd zwołać radę opiekuńczą na narady.

(N—I—§ 37). Jeżeli pobyt osoby pieczy poruczonej zostanie przełożony do okręgu innej rady opiekuńczej, zawiadomi o tem jej zastępca prawny radę opiekuńczą dotychczasowego miejsca pobytu, ta zaś radę opiekuńczą nowego miejsca pobytu.

(N—I—§ 38). Celem spełnienia swych zadań może rada opiekuńcza znosić się z korporacyami publicznemi, zakładami i stowarzyszeniami i powierzać funkcyonaryuszom i członkom takich stowarzyszeń lub innym osobom załatwianie przekazanych im czynności lub grup takich czynności pod swem kierownictwem i nadzorem (wychowawcy sierót, wychowawczynie sierót). Osobom tym należy wydać dekret.

Ci wychowawcy mogą być w szczególności używani do wywiadów oraz do peryodycznego doglądu i nadzoru. Nadzór nad dziećmi poniżej lat siedmiu i czuwanie nad pupilkami należy z reguły powierzać wychowawczyniom sierót.

Wychowawców (wychowawczynie) sierót można przybierać do narad rady opiekuńczej z głosem doradczym.

(N—I—§ 39). Członkowie rady opiekuńczej mają obowiązek przestrzegania tajemnicy o spo-

strzeżeniach, poczynionych w wykonywaniu swego urzędu, o ile spełnienie ich zadań nie wymaga innego zachowania się.

(N—I—§ 40). Okręg rady opiekuńczej obejmuje z reguły obręb jednej gminy (obszaru dworskiego); można jednak w jednej i tej samej gminie utworzyć więcej rad opiekuńczych.

Dla sąsiadujących ze sobą gmin tego samego sądu powiatowego albo części takich gmin, następnie dla sąsiadujących ze sobą obszarów dworskich (części obszarów dworskich) i gmin (części gmin), można ustanowić wspólną radę opiekuńczą.

Okręgi rad opiekuńczych ustala władza polityczna po wysłuchaniu interesowanych gmin (obszarów dworskich) w porozumieniu z prezydentem sądu krajowego (obwodowego) i ogłasza je w Dzienniku ustaw i rozporządzeń krajowych. To samo odnosi się do zmiany okręgów. W razie różnicy zdań między władzą polityczną a prezydentem sądu krajowego (obwodowego) rozstrzyga szef politycznej władzy krajowej w porozumieniu z prezydentem wyższego sądu krajowego.

Za władzę polityczną należy uważać starostwo, w razie zaś jeżeli w radzie opiekuńczej ma udział gmina o własnym statucie, polityczną władzę krajową.

Szef politycznej władzy krajowej może w porozumieniu z prezydentem wyższego sądu krajowego zarządzić, że w pewnym okręgu sądowym lub w pewnych częściach poszczególnego okręgu sądowego, należy dla braku odpowiednich warunków zaniechać tymczasowo tworzenia rad opiekuńczych.

(N—I—§ 41). Członkami rady opiekuńczej mogą być osoby własnowolne obojga płci, które posiadają austryackie obywatelstwo państwowe i zażywają w używaniu praw obywatelskich.

Jeżeli członek rady opiekuńczej utraci ustawową zdolność członkostwa, gaśnie jego urząd.

(N—I—§ 42). Członkami rady opiekuńczej należy obok reprezentantów prawnie uznanych kościołów i stowarzyszeń religijnych, szkolnictwa i interesowanych gmin (obszarów dworskich) ustanawiać takie osoby, które mają dostateczną znajomość stosunków miejscowych, czynnie okazują swe trwałe zainteresowanie się sprawą opieki nad młodzieżą i potrafią podjąć się prac, połączonych z zadaniami rad opiekuńczych. Przy tem należy mieć w szczególności także wzgląd na członków tych związków lub instytucyi, które są poświęcone wychowaniu sierót lub innym gałęziom ochrony młodzieży.

Członków rady opiekuńczej ustanawia się na przeciąg lat pięciu. Ich urząd jest urzędem honoro-

wym. Są oni uprawnieni do używania w czasie swej funkcyi tytułu „radca sierocy".

(N—I—§ 43). Członków rady opiekuńczej, którzy stale zaniedbują swoje obowiązki, może sąd pozbawić członkostwa. O ile chodzi o reprezentantów kościołów i stowarzyszeń religijnych albo szkolnictwa, winien sąd w takim razie poczynić u władzy, powołanej do mianowania, wniosek, ażeby wysłano inne osoby.

(N—I—§ 44). Reprezentanci prawnie uznanego kościoła albo stowarzyszenia religijnego lub szkolnictwa, nie mogą się uchylać od powołania do rady opiekuńczej. Wszystkie inne osoby mogą uchylić się od wstąpienia do rady opiekuńczej, jeżeli są uprawnione do uchylenia się od opieki albo jeżeli już przez jeden okres byli czynni jako członkowie rad opiekuńczych. Jeżeli następnie zaistnieje powód uchylenia się, można złożyć członkostwo.

O dopuszczalności uchylenia się lub złożenia rozstrzyga ten sąd, któremu podlega rada opiekuńcza.

(N—I—§ 45). Wysłanie reprezentantów gmin następuje w poruczonym zakresie działania gminy na podstawie uchwały reprezentacyi gminy.

(N—I—§ 46). W drodze rozporządzenia ustali się ilość członków rady opiekuńczej tudzież

miejsc, zastrzeżonych reprezentantom kościołów, stowarzyszeń religijnych, szkolnictwa i gminy, organa i korporacye, powołane do wymieniania członków, sposób wyboru tychże, uzupełnienie rady opiekuńczej z powodu przedwczesnego wystąpienia członków, przepisy o ukonstytuowaniu się i regularnem odnawianiu rady opiekuńczej oraz przepisy o załatwianiu czynności w radzie opiekuńczej i znoszeniu się jej z sądami.

(N—I—§ 47). Gminy (obszary dworskie) są obowiązane dostarczyć radom opiekuńczym potrzebnych lokalności urzędowych.

Jeżeli dla kilku gmin (obszarów dworskich) utworzono wspólną radę opiekuńczą, natenczas w braku układu oznaczy władza polityczna (starostwo, względnie polityczna władza krajowa), która z tych gmin (obszarów dworskich) ma dostarczyć lokalności urzędowych.

§ 256. Gdy spadkodawca lub sąd ustanowił opiekuna tylko do czasu lub wykluczył go na wypadek zajścia oznaczonego wydarzenia, musi być usunięty, skoro czas ten upłynął lub wypadek oznaczony zaszedł.

Wypadki usunięcia od opieki, gdy tego w sposób prawny zażąda opiekun.

§ 257. Jeżeli podczas opieki zajdą takie powody, któreby opiekuna mocą ustaw od przyjęcia jej uwalniały, lub wykluczały, — w pierwszym wypadku jest uprawniony, w drugim zaś obowiązany żądać usunięcia.

§ 258. Opiekunowi, któremu zlecono opiekę jako mniemanemu najbliższemu krewnemu małoletniego, wolno przedstawić na swoje miejsce później wykrytego bliższego i zdatnego krewnego, lecz bliższy krewny nie ma prawa żądać, aby mu mniej blizki krewny opiekę już objętą ustąpił, — chyba, że doznał był przeszkody we wcześniejszem zgłoszeniu się.

lub inni,

§ 259. Matka lub brat mogą po osiągnięciu pełnoletności, jeśli w czasie ustanowienia opieki sami jeszcze byli małoletni, rościć prawo do opieki. Także wolno każdemu krewnemu zgłosić się w okresie rocznym o objęcie opieki, jeżeli sąd powołał do opieki niekrewnego.

§ 260. Jeżeli małoletnia wyszła zamąż, zawisło od osądzenia sądu, czy kuratela ma być odstąpiona małżonkowi (§ 175).

Warunki usunięcia opiekuna :
a) czas zwyczajny,

§ 261. Opiekun może z reguły złożyć opiekę tylko z końcem roku opiekuńczego po należytem odebraniu zarządu majątku przez następcę. Gdy jednak sąd uzna to za konieczne dla bezpieczeństwa osoby lub majątku, może mu ją i natychmiast odebrać.

b) rachunek końcowy,

§ 262. Opiekun obowiązany jest oddać sądowi rachunek końcowy najpóźniej w dwa miesiące po ustaniu opieki i otrzymuje odeń po zbadaniu prawdziwości dokument, że urząd swój sprawował rzetelnie i należycie. Dokument ten nie uwalnia go jednak od odpowiedzialności za wykrytą później czynność podstępną.

c) oddanie majątku.

§ 263. Po ukończeniu opieki jest obowiązkiem opiekuna oddać majątek pupilowi, który stał się pełnoletnim, lub nowo ustanowionemu opiekunowi za poświadczeniem odbioru i z tego się przed sądem wykazać. Dokonany spis majątku i rocznie zatwierdzane rachunki służą za podstawę przy takich oddawaniach.

Odpowiedzialność opiekuna za cudze przewinienie.

§ 264. Pospolicie ma opiekun odpowiadać tylko za własne przewinienie, a nie także za przewinienie sobie podwładnych. Gdy jednak świadomie ustanowił osoby niezdolne, gdy je zatrzymał lub nie nastawał na zwrot wyrządzonej przez nie szkody, odpowiada i za tę opieszałość.

Posiłkowa odpowiedzialność sądu opiekuńczego.

§ 265. Nawet sąd opiekuńczy, który zaniedbał urzędu z uszczerbkiem małoletniego, jest za to odpowiedzialny i w braku innych środków wynagrodzenia tegoż, zobowiązany zwrócić szkodę.

Wynagrodzenie opiekuna:
a) roczne,

§ 266. Skrzętnym opiekunom może sąd przyznać z zaoszczędzonych przychodów stosunkowe roczne wynagrodzenie, wynagrodzenie to jednak nie może nigdy więcej wynosić, jak pięć od sta czystych przychodów, a może wynosić najwyżej cztery tysiące złotych rocznie.

b) albo przy ustąpieniu.

§ 267. Jeżeli majątek małoletniego jest tak mały, że nie wiele lub prawie nic nie można rocznie zaoszczędzić, natenczas opiekunowi, który majątek utrzymał nieuszczuplony lub dostarczał przyzwoi-

tego zaopatrzenia małoletniemu, można przynajmniej przy końcu opieki przyznać wedle okoliczności stosowne wynagrodzenie.

Środki prawne opiekuna przy zażaleniach.

§ 268. Opiekun, który mniema, że rozporządzenie sądu opiekuńczego go uciąża, powinien wnieść zażalenie naprzód do tegoż samego sądu, a tylko jeżeli ono było bezskuteczne, rekurs do sądu wyższego.

II. O kurateli.
Pojęcie kurateli.

§ 269. Dla osób, które nie mogą same zawiadywać swojemi sprawami i same strzedz swych praw, ustanowić ma sąd kuratora lub zarządcę, jeśli osoby te nie są pod władzą ojcowską lub opiekuńczą.

Wypadki kurateli.

§ 270. Wypadek ten zachodzi: u małoletnich posiadających w innej prowincyi majątek nieruchomy (§ 225), lub, gdy w poszczególnym wypadku ojciec lub opiekun ich zastąpić nie może, — u pełnoletnich, którzy popadną w obłąkanie lub głupkowatość, u znanych marnotrawców, u nieurodzonych, — niekiedy także u głuchoniemych, u nieobecnych i u skazańców,

a) dla małoletnich,

§ 271. W sprawach zawieranych pomiędzy rodzicami a małoletniem dziecięciem albo pomiędzy opiekunem a małoletnim, trzeba prosić sąd o zamianowanie szczególnego kuratora dla małoletniego.

§ 272. W sporach prawnych zachodzących pomiędzy dwoma lub kilku małoletnimi, mającymi tego samego opiekuna, nie może ten opiekun żadnego z małoletnich zastępywać, lecz musi on prosić sąd o zamianowanie dla każdego z osobna innego kuratora.

b) dla obłąkanych i głupkowatych,
c) dla marnotrawców,

§ 273. Za obłąkanego lub głupkowatego można uważać tylko tego, kogo sądownie uznano za takiego po dokładnem zbadaniu jego zachowania się i po przesłuchaniu lekarzy przez sąd właśnie w tym celu wyznaczonych. Za marnotrawcę zaś musi sąd uznać tego, co do którego okaże się z otrzymanego doniesienia i z przeprowadzonego w tej mierze dochodzenia, że w sposób nierozważny trwoni majątek i naraża siebie lub rodzinę na niedostatek w przyszłości przez zawieranie lekkomyślnych umów na kredyt lub pod zgubnymi warunkami. W obu wypadkach należy sądowe uznanie podać do wiadomości publicznej.

d) dla nieurodzonych,

§ 274. Ze względu na nieurodzonych ustanawia się zastępcę albo dla potomstwa w ogólności, albo dla płodu już poczętego (§ 22). W pierwszym wypadku zastępca ma się starać o to, aby potomstwo przy przeznaczonym dla niego spadku nie zostało ukrócone, — w drugim wypadku zaś, aby prawa dziecięcia jeszcze nieurodzonego były utrzymane.

e) dla głuchomiemych,

§ 275. Głuchoniemi, jeśli są zarazem głupkowaci, pozostają stale pod opieką, — gdy jednak są zdolni po rozpoczęciu dwudziestego piątego roku zarządzać swemi sprawami, nie można im wbrew ich woli narzucać kuratora, — jeno nie powinni nigdy stawać przed sądem bez zastępcy.

f) dla nieobecnych i dla niewiadomych uczestników sprawy,

§ 276. Kuratora dla nieobecnych lub dla uczestników sprawy sądowi na razie jeszcze nieznanych, ustanawia się wówczas, jeżeli nie zostawili należytego zastępcy, bez niego zaś byłyby ich prawa przez zwłokę zagrożone, albo prawa drugiego w biegu powstrzymane. Gdy miejsce pobytu nieobecnego jest wiadome, musi go kurator powiadomić o stanie jego spraw i jeśli nie wydano innego zarządzenia, zająć się temi sprawami, jak sprawami małoletniego.

§ 277. Gdy ktoś z nastaniem wymogów, określonych ustawą w § 24, żąda sądowego uznania śmierci nieobecnego, — ma sąd dla tego nieobecnego zamianować przedewszystkiem kuratora, następnie edyktem, wydanym na cały rok, zawezwie go z tym dodatkiem, że sąd przystąpi do uznania go za zmarłego, jeśli się w tym czasie nie stawi, lub sądu w inny sposób o swem życiu nie zawiadomi.

§ 278. Uznanie za zmarłego nie wyklucza dowodu, że nieobecny zmarł wcześniej lub później, — albo, że jeszcze żyje. Gdy taki dowód przeprowadzono, postępować należy z tym, który na zasadzie sądowego uznania za zmarłego majątek wziął w posiadanie, jak z innym posiadaczem w dobrej wierze.

(§ 278. zmieniony ustawą z 16. lutego 1883, l. 20 Dz. u. p., umieszczoną w dodatku).

g) dla skazańców.

§ 279. Dla zbrodniarza, zasądzonego na karę najcięższego lub ciężkiego więzienia, należy ustanowić kuratora, jeżeli posiada majątek, któryby był narażony na niebezpieczeństwo przez karę dłużej trwającą.

Ustanowienie kurateli.

§ 280. Sąd, któremu przysłuża mianowanie opiekuna, ma z reguły ustanowić także kuratora z taką

samą ostrożnością i wedle takich samych zasad. Gdy jednak chodzi o zarząd rzeczy lub sprawy, należącej do innego sądu, ma ten inny sąd zamianować także kuratora.

Przyczyny uchylenia się.

§ 281. Kto posiada należyte przymioty dla urzędu opiekuńczego, może przyjąć także kuratelę. Także przy kurateli są takie same powody do uchylenia się i takie same prawa pierwszeństwa, co przy opiece.

Prawa i obowiązki.

§ 282. Prawa i obowiązki kuratorów, którym powierzono albo tylko zarząd majątku, albo zarazem osobę pieczy poruczonego, osądzać należy podług przepisów ustanowionych w tej mierze dla opiekunów.

Zgaśnięcie.

§ 283. Kuratela ustaje z ukończeniem spraw powierzonych kuratorowi, albo z ustaniem powodów, które przeszkadzały pieczy poruczonemu w zarządzie jego spraw. Czy obłąkany lub głupkowaty odzyskał używanie rozumu lub, czy marnotrawca poprawił się gruntownie i trwale, należy rozstrzygnąć po dokładnem zbadaniu okoliczności, na podstawie ciągłych spostrzeżeń, a w pierwszym wypadku zara-

zem wedle świadectw lekarzy, ustanowionych przez sąd dla zbadania.

Rada opiekuńcza.

§ 284. (N—I—§ 48). Celem wspierania sądów przy wykonywaniu sądownictwa opiekuńczego i kuratelarnego są powołane rady opiekuńcze. Ich skład i zadania będą określone odrębną ustawą.

Ewidencya osób pieczy poruczonych.

(N—I—§ 49). W jaki sposób w sądzie opiekuńczym należy urządzić ewidencyę stosunków i majątku małoletnich i osób pieczy poruczonych, oraz innych ważnych dla sprawowania opieki i kurateli okoliczności, postanowione będzie rozporządzeniem.

Część druga.

O prawie rzeczowem.

O rzeczach i ich prawnym podziale.

Pojęcie rzeczy w rozumieniu prawnem.

§ 285. Wszystko, co różni się od osoby i służy ludziom do użytku, zowie się w rozumieniu prawnem, rzeczą.

Podział rzeczy wedle podmiotu, do którego należą.

§ 286. Rzeczy w obrębie państwa są albo dobrem państwowem, albo prywatnem. Dobro prywatne należy do osób poszczególnych lub prawnych, do mniejszych spółek lub całych gmin.

Rzeczy niczyje: dobro publiczne i majątek państwa.

§ 287. Rzeczy, pozostawione wszystkim członkom państwa do zawłaszczenia, zowią się rzeczami niczyjemi. Te, których używania tylko dozwala się, jak: gościńce, strumienie, rzeki, porty i brzegi morskie, zowią się dobrem powszechnem czyli publi-

cznem. Co przeznaczone jest do pokrycia potrzeb państwa, jak regale mennicze lub pocztowe i inne, dobra skarbowe, kopalnie i żupy solne, podatki i cła, zowie się majątkiem państwa.

Dobro gminne: majątek gminny.

§ 288. W podobny sposób stanowią dobro gminne rzeczy, służące podług ustawodawstwa krajowego każdemu członkowi gminy do używania; te jednak, których przychody przeznaczone są na opędzenie wydatków gminnych, stanowią majątek gminny.

Prywatne dobro panującego.

§ 289. Także ten majątek panującego, który on posiada nie jako głowa państwa, uważa się za dobro prywatne.

Ogólny przepis co do tych różnych rodzajów dóbr.

§ 290. Przepisów zawartych w tem prawie prywatnem co do sposobu w jaki można rzeczy prawnie nabywać, utrzymywać i przenosić na drugich, — mają przestrzegać z reguły także zarządcy dóbr państwowych i gminnych lub majątku państwa i gminy. Odmienne i szczególne przepisy odnoszące się do zarządu i używania tych dóbr, zawierają prawo publiczne i rozporządzenia polityczne.

Podział rzeczy wedle różnicy ich właściwości.

§ 291. Rzeczy dzielą się wedle różnicy swej właściwości: na zmysłowe i niezmysłowe, na ruchome i nieruchome, zużywalne i niezużywalne, na ocennne i nieocenne.

Rzeczy zmysłowe i niezmysłowe,

§ 292. Zmysłowemi są rzeczy, podpadające pod zmysły, inne zowią się niezmysłowemi, n. p. prawo polowania, rybołostwa i wszystkie inne prawa.

ruchome i nieruchome,

§ 293. Rzeczy, dające się bez naruszenia istoty przenieść z jednego miejsca na drugie, są ruchome,— w razie przeciwnym, nieruchome. Rzeczy same przez się ruchome, uważa się w rozumieniu prawnem za nieruchome, jeżeli mocą ustawy lub przeznaczenia właściciela stanowią przynależność rzeczy nieruchomej.

Przynależność w ogóle,

§ 294. Przez przynależność rozumie się to, co z rzeczą jest trwale połączone. Tu należy nie tylko przybytek rzeczy, dopóki od niej nie jest oddzielony, lecz także rzeczy podrzędne, bez których rzeczy głównej używać nie można, albo, które ustawa lub właściciel przeznaczył do trwałego używania rzeczy głównej.

w szczególności przy gruntach i stawach.

§ 295. Trawa, drzewa, owoce i wszystkie rzeczy używalne, jakie ziemia na swej powierzchni wydaje, pozostają dopóty majątkiem nieruchomym, dopóki tychże od gruntu nie oddzielono. Nawet ryby w stawie i zwierzyna w lesie stają się dopiero wtedy dobrem ruchomem, jeżeli ryby ze stawu złowiono, a zwierzynę schwytano lub ubito.

§ 296. Także zboże, drzewo, pasza dla bydła i wszystkie inne, chociaż zebrane już płody, również wszystko bydło i wszystkie do majętności nieruchomej należące narzędzia i sprzęty uważa się o tyle za rzeczy nieruchome, o ile są potrzebne do zwyczajnego prowadzenia gospodarstwa.

i przy budynkach.

§ 297. Również należą do rzeczy nieruchomych te, które stawia się na gruncie w zamiarze, by tam stale pozostały, jak: domy i inne budynki z przestrzenią powietrza znajdującą się nad nimi w linii pionowej, dalej, nie tylko wszystko, co jest osadzone w ziemi, wmurowane, przynitowane i przybite, jak: panwie browarniane, kotły gorzelniane i szafy w ścianach, ale także rzeczy, przeznaczone do ciągłego używania całości, n. p. wiadra studzienne, liny, łańcuchy, przyrządy do gaszenia i tym podobne.

Zastrzeżenie własności maszyn.

§ 297 *a*. (N—III—§ 10). Gdy maszyny przyłącza się do nieruchomości, nie będą one poczytywane za przynależność, jeśli za zgodą właściciela nieruchomości zanotowane będzie w księdze publicznej, że maszyny są własnością innej osoby. Jeśli maszyny, które poczytywane być miały za przynależność, zastępuje się innemi, natenczas do tej adnotacyi potrzeba także zgody tych osób, które poprzednio były w księdze zapisane jako uprawnione. Adnotacya traci skuteczność z upływem lat pięciu po wpisaniu; postępowanie konkursowe lub postępowanie celem sprzedaży przymusowej, powstrzymuje upływ terminu.

Prawa należy pospolicie uważać za rzeczy ruchome,

§ 298. Prawa zalicza się do rzeczy ruchomych, jeżeli nie są połączone z posiadaniem rzeczy nieruchomej, albo nie są uznane przez ustawodawstwo krajowe za rzecz nieruchomą.

także wpisane wierzytelności.

§ 299. Wierzytelności nie przemieniają się w majątek nieruchomy przez zabezpieczenie na majętności nieruchomej.

Wedle jakich ustaw należy osądzać rzeczy nieruchome, a wedle jakich ruchome.

§ 300. Rzeczy nieruchome podlegają ustawom okręgu, w którym leżą, — wszystkie inne rzeczy natomiast tym ustawom, którym osoba właściciela podlega.

Rzeczy zużywalne i niezużywalne.

§ 301. Rzeczy, które bez zniszczenia lub spożycia nie dają zwyczajnego pożytku, zowią się zużywalne, — rzeczy zaś o przeciwnych właściwościach, niezużywalne.

Rzeczy zbiorowe (universitas rerum).

§ 302. Ogół kilku poszczególnych rzeczy, które zwykło się uważać za jedną rzecz i oznaczać wspólnem mianem, stanowi rzecz zbiorową i poczytuje się za całość.

Ocenne i nieocenne.

§ 303. Ocennemi rzeczami są te, których wartość dla obrotu oznaczyć można przez porównanie z innemi; do nich należą także świadczenia usług, roboty ręczne i umysłowe. Natomiast rzeczy, których wartości przez porównanie z innemi, w obrocie się znajdującemi rzeczami oznaczyć nie można, nazywają się nieocennemi.

Zasada ocenienia sądowego.

§ **304.** Oznaczona wartość rzeczy zowie się jej oceną. Jeśli rzecz przez sąd ma być oceniona, musi ocenienie nastąpić wedle oznaczonej sumy pieniężnej.

Cena zwyczajna i nadzwyczajna.

§ **305.** Gdy rzecz ocenia się podług pożytku, jaki ze względu na czas i miejsce zwykle i powszechnie przynosi, wynika z tego cena zwyczajna i powszechna, — gdy jednak uwzględnia się szczególne stosunki i oparte na przypadkowych przymiotach rzeczy szczególne upodobanie tego, komu wartość zwróconą być musi, powstaje cena nadzwyczajna.

Która służy za prawidło przy oszacowaniach sądowych.

§ **306.** We wszystkich wypadkach, gdzie nic innego ani nie zastrzeżono, ani ustawą nie rozporządzono, należy wziąć za prawidło przy ocenieniu rzeczy cenę zwyczajną.

Pojęcia o prawie rzeczowem i osobisto-rzeczowem.

§ **307.** Prawa, służące osobie do rzeczy bez względu na pewne osoby, zowią się prawami rzeczowemi. Prawa, powstające do rzeczy tylko przeciw pewnym osobom bezpośrednio z ustawy, albo

z czynności zobowiązującej, zowią się prawami osobisto-rzeczowemi.

§ 308. Prawa ściśle rzeczowe są: prawo posiadania, własności, zastawu, służebności i prawo dziedziczenia. prawo budowli.—

Oddział pierwszy prawa rzeczowego.

ROZDZIAŁ I.

Postanowienia prawa ściśle rzeczowego.

O posiadaniu.

Dzierżyciel. Posiadacz.

§ **309.** Kto rzecz ma we swej władzy lub zachowaniu, zowie się jej dzierżycielem. Gdy dzierżyciel rzeczy ma wolę zatrzymać ją jako swoją, — jest jej posiadaczem.

Nabycie posiadania. Zdolność osoby do nabycia posiadania.

§ **310.** Osoby pozbawione używania rozumu, nie są tem samem zdolne do nabywania posiadania. Zastępuje je opiekun albo kurator. Niedojrzali, którzy wyszli z lat dzieciństwa, mogą sami dla siebie wziąć rzecz w posiadanie.

Przedmioty posiadania.

§ **311.** Wszystkie rzeczy zmysłowe i niezmysłowe, będące przedmiotem prawnego obrotu, można brać w posiadanie.

Sposoby nabycia posiadania.

§ 312. Zmysłowe, ruchome rzeczy bierze się w posiadanie przez fizyczne objęcie, zabranie lub zachowanie, nieruchome zaś przez wkroczenie, omiedzenie, ogrodzenie, oznaczenie lub obrobienie. Posiadanie rzeczy niezmysłowych lub praw obejmuje się przez używanie ich w imieniu własnem.

w szczególności o prawie czynnem, biernem lub zakazie.

§ 313. Prawa się używa, jeżeli ktoś od drugiego żąda czegoś jako powinności, a ten mu to świadczy, — dalej, jeżeli ktoś rzecz do drugiego należącą za jego zezwoleniem na swój pożytek obraca, — wreszcie, jeżeli drugi na obcy zakaz zaniecha tego, coby zresztą uprawniony był czynić.

Bezpośredni i pośredni sposób nabycia posiadania.

§ 314. Posiadanie tak praw, jak rzeczy zmysłowych uzyskuje się albo bezpośrednio przez owładnięcie niczyich praw i rzeczy, albo pośrednio przez owładnięcie prawa lub rzeczy należącej do drugiego.

Zakres nabycia.

§ 315. Przez bezpośrednie i przez pośrednie samowładne wzięcie w posiadanie otrzymuje się w posiadanie tylko tyle, ile rzeczywiście wzięto, zajęto wkroczeniem, użyto, oznaczono lub złożono

w przechowanie; przy pośredniem wzięciu w posiadanie, jeżeli nam dzierżyciel w imieniu własnem lub drugiego ustępuje prawo lub rzecz, otrzymuje się wszystko, co dzierżyciel poprzedni miał i oddał zapomocą wyraźnych znaków, bez potrzeby odbierania z osobna każdej części całości.

Prawne, — nieprawne posiadanie.

§ 316. Posiadanie rzeczy zowie się prawnem, jeżeli opiera się na ważnym tytule, to jest na zasadzie prawnej do nabycia zdatnej. W razie przeciwnym zowie się nieprawnem.

Główny tytuł prawnego posiadania.

§ 317. Tytuł przy rzeczach niczyich leży we wrodzonej wolności do działań nienaruszających praw drugich osób, — przy innych we woli poprzedniego posiadacza lub w orzeczeniu sędziego albo nareszcie w ustawie, nadającej komuś prawo do posiadania.

Dzierżyciel nie ma jeszcze tytułu,

§ 318. Dzierżyciel, który dzierży rzecz nie w swojem, lecz w imieniu drugiego, nie ma jeszcze żadnego tytułu prawnego do wzięcia tej rzeczy w posiadanie.

i nie może go samowładnie uzyskać.

§ 319. Dzierżyciel rzeczy nie ma prawa prze-

mieniać samowładnie zasady dzierżenia i przyswajać sobie przez to tytułu, — atoli ten, kto dotychczas rzecz prawnie posiadał we własnem imieniu, może ustąpić drugiemu prawo posiadania i dzierżyć ją na przyszłość w jego imieniu.

Skutek samego tytułu.

§ 320. Ważny tytuł nadaje tylko prawo do posiadania rzeczy, nie daje zaś posiadania samego. Kto ma tylko prawo do posiadania, nie może w razie wzbraniania obejmować samowładnie posiadania, musi go żądać w drodze prawa u właściwego sędziego z przytoczeniem tytułu.

Wymóg rzeczywistego prawa posiadania.

§ 321. Gdzie zaprowadzono tak zwane tabule krajowe, księgi miejskie lub gruntowe, albo inne tym podobne rejestry publiczne, uzyskuje się prawne posiadanie prawa rzeczowego na rzeczach nieruchomych tylko przez należyty wpis do tych ksiąg publicznych.

§ 322. Gdy rzecz ruchomą oddano kilku osobom jednej po drugiej, należy się prawo posiadania tej, która ją ma w swojej władzy. Gdy jednak rzecz jest nieruchoma, i zaprowadzone są księgi publiczne, prawo posiadania przysłuża wyłącznie temu, kto jest wpisany jako jej posiadacz.

Posiadacza nie można wzywać o podanie tytułu prawnego.

§ 323. Posiadacz rzeczy mą prawne domniemanie ważnego tytułu za sobą, nie można go przeto wzywać o jego podanie.

§ 324. Nawet wtenczas jeszcze nie można takiego wezwania uczynić, jeżeli ktoś twierdzi, że posiadanie jego przeciwnika nie da się pogodzić z innemi prawnemi domniemaniami np. z wolnością własności. W takich wypadkach musi przeciwnik, który twierdzi, pozywać przed właściwego sędziego i swe mniemane silniejsze prawo wykazać. W wątpliwości należy się posiadaczowi pierwszeństwo.

Wyjątek.

§ 325. Ustawy karne i polityczne postanawiają, o ile obowiązanym jest do wykazania tytułu posiadacz rzeczy, której obieg jest zakazany lub takiej, która zdaje się być ukradzioną.

Posiadacz w dobrej wierze i w złej wierze.

§ 326. Kto z przyczyn prawdopodobnych rzecz, którą posiada, uważa za swoją, jest posiadaczem w dobrej wierze. Posiadaczem w złej wierze jest ten, kto wie lub z okoliczności domniemywać się musi, że rzecz znajdująca się w jego posiadaniu należy do innego. Dla błędu we faktach lub nieświadomości przepisów ustawowych można być posia-

daczem nieprawnym (§ 316), a jednak w dobrej wierze.

Jak staje się współposiadacz posiadaczem w złej wierze, lub nieprawnym.

§ 327. Gdy jedna osoba posiada rzecz samą, druga zaś prawo do wszystkiego lub do niektórych pożytków z tej rzeczy, — może ta sama osoba, jeśli przekracza granice swego prawa, pod różnymi względami być posiadaczem w dobrej i złej wierze, prawnym i nieprawnym.

Rozstrzyganie o dobrej lub złej wierze w posiadaniu.

§ 328. O dobrej lub złej wierze w posiadaniu musi w razie sporu prawnego rozstrzygnąć orzeczenie sędziego. W wątpliwości przemawia domniemanie za dobrą wiarą w posiadaniu.

Trwanie posiadania. Prawa posiadacza w dobrej wierze: a) pod względem istoty rzeczy,

§ 329. Posiadacz w dobrej wierze może na samej już zasadzie posiadania w dobrej wierze rzeczy, którą posiada, bez odpowiedzialności dowolnie używać, zużyć ją, nawet zniszczyć.

b) pożytków,

§ 330. Do posiadacza w dobrej wierze należą wszystkie owoce powstające z rzeczy, skoro od rzeczy zostały oddzielone, do niego należą także wszyst-

kie inne już powzięte pożytki, o ile już w czasie spokojnego posiadania do poboru zapadły.

impensae necessariae c) nakładu, i utiles.-

§ 331. Gdy posiadacz w dobrej wierze zrobił na rzecz albo nakład konieczny dla trwałego utrzymania istoty, albo pożyteczny dla pomnożenia trwających jeszcze pożytków, należy mu się zwrot wedle obecnej wartości, o ile nie przenosi rzeczywiście zrobionego nakładu. impensae voluptuariae.-

§ 332. Z nakładu zrobionego tylko dla przyjemności lub upiększenia należy zwrócić tylko tyle, ile rzecz wedle zwykłej wartości przez to rzeczywiście zyskała, — poprzedni jednak posiadacz ma prawo wyboru i może zabrać to wszystko, co tylko bez uszkodzenia istoty rzeczy od niej odłączyć można. ma ius tollendi.-

Prawo żądania zwrotu ceny.

§ 333. Nawet posiadacz w dobrej wierze nie może żądać zwrotu ceny, którą dał poprzednikowi za rzecz sobie ustąpioną. Kto jednak rzecz cudzą, którąby właściciel inaczej z trudnością odzyskał, nabył w dobrej wierze i przez to przysporzył właścicielowi wykazalną korzyść, może żądać stosownego wynagrodzenia.

§ 334. Czy dzierżycielowi w dobrej wierze przy-

sługuje prawo zatrzymania rzeczy z powodu wierzytelności, postanawia rozdział o prawie zastawu.

Zobowiązania posiadacza w złej wierze.

§ 335. Posiadacz w złej wierze zobowiązany jest zwrócić nietylko wszystkie korzyści osiągnięte przez posiadanie cudzej rzeczy, ale także te, które pokrzywdzony byłby osiągnął, i zwrócić wszelką szkodę powstałą przez swoje posiadanie. W razie, gdy posiadacz w złej wierze nabył posiadanie przez czynność zakazaną w ustawach karnych, rozciąga się zwrot do wartości szczególnego upodobania.

§ 336. Gdy posiadacz w złej wierze uczynił na rzecz nakład, należy zastosować to, co rozdział o upełnomocnieniu rozporządza pod względem nakładu, zrobionego przez prowadzącego interesa bez zlecenia.

Osądzenie dobrej wiary w posiadaniu gminy.

§ 337. Posiadanie gminy osądza się podług dobrej lub złej wiary umocowanych, działających w imieniu członków. Zawsze jednak muszą będący w złej wierze zwrócić szkodę tak członkom będącym w dobrej wierze, jak właścicielowi.

O ile posiadanie staje się przez skargę posiadaniem w złej wierze.

§ 338. Także posiadacza w dobrej wierze, jeżeli orzeczeniem sędziowskiem zostanie zasądzony

na zwrot rzeczy, należy uważać pod względem zwrotu pożytku i szkody, jak i pod względem nakładu, od chwili doręczenia mu skargi, na równi z posiadaczem w złej wierze, — jednakże odpowiada on za przypadek, któryby nie spotkał rzeczy u właściciela, tylko w tym razie, gdy przez swawolny spór prawny zwlekał z oddaniem.

Środki prawne posiadacza przy naruszeniu posiadania,

§ 339. Nikt nie ma prawa samowładnie naruszać posiadania, jakiegokolwiek rodzaju by ono było. Naruszony ma prawo żądania sądownego zakazu naruszania i zwrotu wykazalnej szkody.

w szczególności przez prowadzenie budowy,

§ 340. Gdy posiadaczowi nieruchomości lnb prawa rzeczowego zagraża naruszenie jego praw wskutek przedsiębrania nowej budowy, budowli wodnej lub innej budowli, a prowadzący budowę nie zabezpieczył się przeciw niemu wedle przepisu powszechnego postępowania sądowego, — zagrożony ma prawo żądać sądownie zakazu takiej nowości, a obowiązkiem sądu jest sprawę jak najrychlej rozstrzygnąć.

§ 341. Aż do rozstrzygnienia sprawy sąd nie ma z reguły pozwalać na dalsze prowadzenie budowy. Tylko w razie blizkiego oczywistego niebez-

pieczeństwa albo jeżeli prowadzący budowę dostarczy stosownego zabezpieczenia na to, że rzecz przywróci do stanu poprzedniego, i szkodę wynagrodzi, a żądający zakazu w ostatnim wypadku nie składa podobnego zabezpieczenia za skutki swojego zakazu, należy zezwolić na tymczasowe dalsze prowadzenie budowy.

§ 342. Co rozporządzono w poprzednich paragrafach względem prowadzenia nowej budowy, zastosować należy także do burzenia starego budynku, lub innej budowli.

i w niebezpieczeństwie istniejącej budowy,

§ 343. Gdy posiadacz prawa rzeczowego może udowodnić, że istniejąca już obca budowa lub inna obca rzecz blizką jest zawalenia się i grozi mu oczywista szkoda, ma prawo żądać sądownego zabezpieczenia chyba, że władza polityczna postarała się już dostatecznie o bezpieczeństwo publiczne.

Środki prawne dla utrzymania stanu posiadania: a) w nagłem niebezpieczeństwie,

§ 344. Do praw posiadania należy także prawo bronienia się w posiadaniu i w razie, gdyby pomoc sędziowska zapóźno nadejść mogła, odparcia gwałtu stosownym gwałtem (§ 19). Zresztą ma władza polityczna starać się o utrzymanie publicznego spokoju a sąd karny o ukaranie gwałtów publicznych.

vi, clam, precaria nuda.-

b) przeciw wadliwemu posiadaczowi,

§ 345. Jeżeli kto w posiadanie się wdziera, albo podstępem lub prośbą tajemnie się wkrada i usiłuje zmienić w ciągłe prawo to, czego mu dozwolono z grzeczności bez poddania się trwałemu zobowiązaniu, posiadanie samo z siebie nieprawne i w złej wierze staje się jeszcze nadto wadliwe, — w razach przeciwnych posiadanie uważa się za niewadliwe.

§ 346. Każdego posiadacza wadliwego można zapozwać tak o przywrócenie do stanu poprzedniego, jakoteż o wyrównanie szkody. Jedno i drugie zarządzić musi sąd po prawnej rozprawie, nawet bez względu na silniejsze prawo, jakieby pozwany mógł mieć do rzeczy.

c) wątpliwości co do godziwości posiadania.

§ 347. Gdy nie okazuje się zaraz na miejscu, kto się znajduje w niewadliwem posiadaniu i o ile jedna lub druga strona ma prawo do pomocy sądowej, należy rzecz sporną oddać w zachowanie sądu lub trzeciego, dopóki sporu o posiadanie nie przeprowadzono i nie rozstrzygnięto. — Przegrywający spór może także po tem rozstrzygnieniu wnieść jeszcze skargę na zasadzie rzekomo silniejszego prawa do rzeczy.

Środki ochronne dzierżyciela przeciw kilku naraz ubiegającym się o posiadanie.

§ 348. Jeżli kilku ubiegających się o posiadanie upomina się równocześnie o oddanie rzeczy u tego, kto ją li tylko dzierży, a między nimi znajduje się jeden, w którego imieniu rzecz przechowywano, należy ją oddać przedewszystkiem jemu a innych o oddaniu zawiadomić. Gdy okoliczność ta nie zachodzi u nikogo, należy rzecz oddać w zachowanie sędziemu lub trzeciej osobie. Sędzia ma zbadać prawnie zasady ubiegających się o posiadanie i w tej mierze rozstrzygnąć.

Zgaśnięcie posiadania:
a) rzeczy zmysłowych,

§ 349. Posiadanie rzeczy zmysłowej utraca się pospolicie, jeżeli rzecz zaginie bez nadziei odnalezienia, — jeżeli ją dobrowolnie opuszczono, lub, jeżeli przejdzie w obce posiadanie.

b) praw wpisanych w księgi publiczne.

§ 350. Posiadanie takich praw i rzeczy nieruchomych, które stanowią przedmiot ksiąg publicznych, gaśnie z wykreśleniem ich z ksiąg tabularnych, miejskich lub gruntowych, albo z wpisaniem ich na imię drugiego.

c) innych praw.

§ 351. Posiadanie innych praw ustaje, jeżeli

strona przeciwna oświadcza, iż nie chce nadal świadczyć tego, co dotychczas świadczyła, jeżeli nie znosi nadal wykonywania prawa drugiej osoby, albo, jeżeli nadal nie zważa na zakaz zaniechania czegoś, posiadacz zaś we wszystkich tych wypadkach poprzestaje na tem i nie zapozywa o utrzymanie posiadania. Przez same nieużywanie prawa nie utraca się posiadania z wyjątkiem oznaczonych w ustawie wypadków zadawnienia.

§ 352. Dopóki jeszcze jest nadzieja otrzymania rzeczy zgubionej, można się utrzymać w jej posiadaniu przez samą wolę. Nieobecność posiadacza lub zachodząca niezdolność do nabycia posiadania, nie znoszą posiadania już nabytego.

ROZDZIAŁ II.

O prawie własności.

Pojęcie własności. Własność w rozumieniu przedmiotowem,

§ 353. Wszystko, co do kogo należy, wszystkie jego rzeczy zmysłowe i niezmysłowe, zowią się jego własnością.

w podmiotowem.

§ 354. Własność uważana jako prawo jest uprawnieniem dowolnego rozrządzania istotą i pożytkami rzeczy z wykluczeniem każdego drugiego.

Przedmiotowa i podmiotowa możność nabywania własności.

§ 355. Wszystkie rzeczy są pospolicie przedmiotami prawa własności i każdy, kogo ustawy wyraźnie nie wykluczają, uprawniony jest nabywać to prawo sam przez siebie albo przez drugiego w swojem imieniu.

§ 356. Kto przeto twierdzi, że osobie, która coś chce nabyć, stoi na zawadzie ustawowa przeszkoda pod względem osobistej jej zdolności lub pod wzglę-

dem rzeczy, która ma być nabyta, ten ma to udowodnić.

Podział własności na zupełną i niezupełną.

§ 357. Jeżeli prawo do istoty rzeczy z prawem do pożytków zjednoczone jest w tej samej osobie, prawo własności jest zupełne i niepodzielone. Gdy jednak jednemu przysługa tylko prawo do istoty rzeczy, — drugiemu natomiast obok prawa do istoty, wyłączne prawo do jej pożytków, natenczas prawo własności jest podzielone i dla obu niezupełne. Ów zowie się właścicielem głównym, — ten pożytkowym.

§ 358. Żadne inne rodzaje ograniczeń z ustawy lub woli właściciela nie znoszą zupełności własności.

§ 359. Oddzielenie prawa do istoty od prawa do pożytków powstaje albo z zarządzenia właściciela, albo z rozporządzenia ustawy. Podług rozmaitości stosunków zachodzących pomiędzy właścicielem głównym a pożytkowym zowią się dobra, w których własność jest podzielona, dobrami lennemi, wieczysto-dzierżawnemi i wieczysto-czynszowemi. Przepisy o lennach zawiera istniejące szczególne prawo lenne, — zaś o dobrach wieczysto-dzierżawnych i wieczysto-czynszowych rozdział o umowach dzierżawnych.

§ 360. Z samego składania ciągłego czynszu, lub rocznych rent z gruntu nie można jeszcze wnosić na podział własności. We wszystkich wypadkach, w których rozdział prawa do istoty od prawa do pożytków wyraźnie się nie wykazuje, należy uważać każdego posiadacza w dobrej wierze za zupełnego właściciela.

Spółwłasność.

§ 361. Jeżeli rzecz jeszcze niepodzielona przynależy równocześnie do kilku osób, powstaje spółwłasność. Pod względem całości uważa się spółwłaścicieli za jedną osobę, — o ile jednak są im wyznaczone pewne, chociaż nieoddzielone części, jest każdy spółwłaściciel zupełnym właścicielem należącej do niego części.

Prawa właściciela.

§ 362. Z mocy prawa swobodnego rozporządzania własnością, właściciel zupełny może z reguły rzeczy dowolnie używać lub pozostawić ją bez użytku, — może ją zniszczyć, w całości lub w części przenieść na drugich lub jej się bezwarunkowo zrzec, to jest ją porzucić.

Ograniczenie tychże.

§ 363. Tych samych praw używają także właściciele niezupełni, tak główni, jak pożytkowi, —

tylko nie może jeden przedsiębrać niczego, co stoi w sprzeczności z prawem drugiego.

Prawo sąsiedzkie.

§ 364. Wogóle wykonywanie prawa własności ma miejsce tylko o tyle, o ile przez to ani nie następuje naruszenie praw trzeciego, ani nie przekracza się ograniczeń, przepisanych w ustawach ku utrzymaniu i poparciu dobra powszechnego. Actio negatoria.

(N—III—§ 11). Właściciel gruntu może zabronić sąsiadowi pochodzącego z gruntu sąsiada oddziaływania odpływu wód, dymu, gazów, ciepła, zapachów, hałasów, wstrząśnień i podobnych oddziaływań o tyle, o ile one przekraczają zwykłą miarę wskazaną stosunkami miejscowymi i umniejszają w istotnych względach możność używania gruntu w sposób w miejscu zwyczajnie praktykowany. Bezpośrednie immissio inv. corporalis doprowadzenie bez osobnego tytułu prawnego jest w każdym razie niedopuszczalne.

§ 364. *a.* (N—III—§ 12). Jeśli jednak umniejszenie takie powoduje w sposób przekraczający tę miarę, zakład górniczy lub zakład koncesyonowany przez władzę, znajdujący się na gruncie sąsiednim, właścicielowi gruntu wolno tylko żądać sądownie zwrotu wyrządzonej szkody, a to chociażby tę szkodę spowodowały okoliczności, które nie były uwzglę-

dnione przy rozprawie przed władzą przeprowadzonej.

§ 364. *b.* (N—III—§ 12). Nie wolno pogłębiać gruntu w ten sposób, iżby grunt lub budynek sąsiada przez to utracił potrzebne oparcie, chyba gdyby posiadacz gruntu postarał się o inne wystarczające umocnienie.

Zakazy pozbywania i obciążania.

§ 364. *c.* (N—III—§ 13). Zakaz pozbywania lub obciążania opierający się na umowie albo na rozporządzeniu ostatniej woli, a odnoszący się do rzeczy lub prawa rzeczowego, obowiązuje tylko pierwszego właściciela, nie zaś jego dziedziców lub innych jego następców prawnych. Przeciw osobom trzecim odnosi skutek wówczas, jeśli ustanowiony został między małżonkami, rodzicami a dziećmi, dziećmi przysposobionemi lub wychowańcami albo ich małżonkami i wpisany został do księgi publicznej.

(N—III—§ 14). Zakaz pozbywania lub obciążania skuteczny przeciw trzecim osobom z tego powodu, iż został wpisany do księgi publicznej, może być ustanowiony także na rzecz państwowego funduszu mieszkaniowego na cele drobnych mieszkań albo na cele innych funduszów oznaczonych rozporządzeniem.

§ 365. Jeżeli dobro powszechne wymaga, mus członek odstąpić nawet zupełną własność rzeczy za stosownem odszkodowaniem.

Skargi z prawa własności.

a) Właściwa skarga o własność, — komu się należy i przeciw komu,

§ 366. Z prawem właściciela do wykluczenia każdego drugiego od posiadania rzeczy połączone jest także prawo do wydobycia sądownie rzeczy przytrzymanej od każdego dzierżyciela skargą o własność. Prawo to jednak nie przysługa temu, kto rzecz pozbył w imieniu własnem w czasie, gdy jeszcze nie był właścicielem, później jednak uzyskał jej własność.

§ 367. Skargi o własność wnosić nie można przeciw posiadaczowi w dobrej wierze rzeczy ruchomej, jeżeli udowodni, że rzecz tę nabył, albo na licytacyi publicznej, albo od przemysłowca uprawnionego do tego obrotu, albo odpłatnie od kogoś, komu ją powierzył sam powód do używania, do przechowania, lub w jakimbądź innym zamiarze. W tych wypadkach posiadacze w dobrej wierze nabywają własność, a poprzedniemu właścicielowi służy tylko prawo do odszkodowania przeciw tym, którzy mu są za to odpowiedzialni.

§ 368. Gdy jednak będzie dowiedzione, że po-

siadacz, albo już z natury nabytej rzeczy, albo z uderzająco nizkiej jej ceny lub z wiadomych osobistych przymiotów poprzednika, z jego przemysłu lub innych stosunków mógłby był powziąć uzasadnione podejrzenie co do dobrej wiary swego posiadania, — musi jako posiadacz w złej wierze odstąpić rzecz właścicielowi.

Co powód obowiązany jest udowodnić?

§ **369.** Kto podejmuje skargę o własność musi prowadzić dowód, że pozwany ma w swojej mocy rzecz zaskarżoną i że ta rzecz jest jego własnością.

§ **370.** Kto żąda sądownie zwrotu rzeczy ruchomej, musi ją opisać podług oznak, które ją odróżniają od wszystkich podobnych rzeczy jednakowego rodzaju.

§ **371.** Rzeczy, które w ten sposób nie dają się rozróżnić, jak pieniądze gotowe zmieszane z innymi pieniądzmi gotowymi, albo listy dłużne opiewające na okaziciela, nie są przeto z reguły przedmiotem skargi o własność, — jeżeli nie zachodzą takie okoliczności, z których powód może udowodnić swoje prawo własności, i z których pozwany wiedzieć musiał, że nie jest uprawniony do przywłaszczenia sobie rzeczy.

b) Skarga o własność z prawnie domniemanej własności powoda. Przeciw jakiemu posiadaczowi zachodzi takie domniemanie.

Actio Publiciana. –

§ 372. Jeżeli powód nie jest w stanie dowieść wystarczająco nabycia własności zatrzymanej mu rzeczy, lecz wykazał ważny tytuł i niewadliwy sposób nabycia posiadania, należy go przecież poczytywać za prawdziwego właściciela względem każdego posiadacza, który nie może podać żadnego lub tylko słabszy tytuł posiadania.

§ 373. Jeżeli przeto pozwany posiada rzecz w złej wierze i w sposób nieprawny, jeżeli nie może podać żadnego lub tylko podejrzanego poprzednika, albo, jeżeli rzecz otrzymał nieodpłatnie, powód zaś odpłatnie, — musi powodowi ustąpić.

§ 374. Gdy pozwany i powód mają równy tytuł niewadliwego posiadania, należy się pozwanemu mocą posiadania pierwszeństwo.

§ 375. Kto posiada rzecz w cudzem imieniu, może się uwolnić od skargi o własność wymienieniem poprzednika i wykazaniem się w tej mierze.

Kto zaprzecza swawolnie za – **Skutek ustawowy:**
przeczenie posiadanie **a) zapieranie się posiadania,**

§ 376. Kto zapiera się przed sądem posiadania rzeczy i o tem zostanie przekonany, musi już dlatego samego odstąpić posiadanie powodowi, — je-

dnak zatrzymuje prawo wniesienia następnie skargi o własność.

b) udawania posiadania,

§ 377. Kto udaje, że posiada rzecz. której nie posiada, i przez to powoda w błąd wprowadza, odpowiada za wszelką stąd wynikającą szkodę.

c) porzucenia posiadania rzeczy spornej.

§ 378. Kto rzecz miał w posiadaniu i porzucił ją po doręczeniu skargi, musi powodowi, jeśli tenże nie chce się imać rzeczywistego dzierżyciela, dostarczyć ją napowrót na swoje koszta, albo zwrócić nadzwyczajną jej wartość.

Co posiadacz zwróci właścicielowi?

§ 379. Co posiadacz tak w dobrej, jak w złej wierze zwrócić ma właścicielowi z powodu utraconego pożytku lub poniesionej szkody, postanowiono w poprzednim rozdziale.

ROZDZIAŁ III.

O nabyciu własności przez zawłaszczenie.

Prawne wymogi nabycia. Titulus ac modus acquirendi. –

§ 380. Bez tytułu i bez prawnego sposobu nabycia nie można uzyskać własności.

Tytuł i sposób bezpośredniego nabycia: Zawłaszczenie:

§ 381. Przy rzeczach niczyich polega tytuł na wrodzonej wolności brania ich w posiadanie. Sposobem nabycia jest zawłaszczenie, przez które owładnia się rzecz niczyją, w zamiarze rozporządzania nią, jak swoją.

§ 382. Rzeczy niczyje mogą nabywać przez zawłaszczenie wszyscy członkowie państwa, o ile uprawnienia tego nie ścieśniają ustawy polityczne, lub o ile niektórym członkom państwa nie służy pierwszeństwo zawłaszczenia.

1. przez łowienie zwierząt,

§ 383. Obowiązuje to w szczególności przy łowieniu zwierząt. Komu służy prawo polowania lub

rybołostwa, — jak się powstrzymuje zbyteczny przyrost dzikich zwierząt i zwraca szkodę spowodowaną przez dzikie zwierzęta, — jak ma się przeszkodzić zaborowi miodu przez obce pszczoły, — postanawiają ustawy polityczne. Kary na kłusowników oznaczają ustawy karne.

§ 384. Domowe roje pszczół i inne swojskie albo oswojone zwierzęta nie są przedmiotem wolnego łowienia, owszem właściciel ma prawo ścigać je na obcym gruncie, powinien jednak posiadaczowi gruntu zwrócić wyrządzoną mu tem szkodę. W razie, gdy właściciel pnia macierzystego nie ścigał roju przez dwa dni, lub gdy oswojone zwierzę przez czterdzieście dwa dni samo nie powróciło, może je wziąć dla siebie i zatrzymać na publicznym gruncie każdy, — na swoim właściciel gruntu.

2. przez znalezienie rzeczy niczyich.

§ 385. Osoba prywatna nie ma prawa zawłaszczać płodów zastrzeżonych państwu rozporządzeniami politycznemi.

§ 386. Ruchome rzeczy, których właściciel jako swoich nadal zatrzymywać nie chce i które dlatego porzuca, może każdy członek państwa zawłaszczyć.

§ 387. O ile grunta z powodu zupełnego zaniechania uprawy lub budynki z powodu zaniechania

naprawy należy uważać za opuszczone, — lub zajmywać, stanowią ustawy polityczne.

Przepisy co do znalezienia:
a) rzeczy zgubionych,

§ 388. W wątpliwości nie należy domniemywać się, że ktoś chce własność swą porzucić, dlatego nie może znalazca uważać rzeczy znalezionej za opuszczoną i jej zawłaszczać. Tem mniej nie może sobie nikt przywłaszczać prawo pobrzeźnictwa.

§ 389. Znalazca jest przeto zobowiązany oddać rzecz poprzedniemu posiadaczowi, jeżeli tegoż rozpoznać można dokładnie ze znamion rzeczy lub z innych okoliczności. Gdy mu poprzedni posiadacz nie jest wiadomy, musi, jeżeli wartość znalazku przenosi jednego złotego, podać znalezienie do wiadomości w ciągu dni ośmiu w sposób na każdem miejscu zwyczajny, a jeśli rzecz znaleziona warta jest więcej niż dwanaście złotych, donieść o wypadku zwierzchności miejscowej.

§ 390. Zwierzchność nie podając szczególnych znamion rzeczy znalezionej ma otrzymane doniesienie ogłosić niezwłocznie w sposób na każdem miejscu zwyczajny, — jeżeli jednak właściciela nie wykryto, w czasokresie stosownym do okoliczności, i wartość znalezionej rzeczy przenosi dwadzieścia pięć złotych,

trzykrotnie w dziennikach publicznych. Gdy rzeczy znalezionej nie można pozostawić bez niebezpieczeństwa w rękach znalazcy, trzeba rzecz lub, jeśliby ta bez znacznej szkody nie dała się przechować, wartość uzyskaną za nią na publicznej licytacyi złożyć do sądu, lub oddać w przechowanie trzeciemu.

§ **391.** Jeżeli poprzedni dzierżyciel lub właściciel znalezionej rzeczy zgłasza się w terminie rocznym od czasu dokonania ogłoszenia, i należycie wykazuje swoje prawo, wydaną mu zostanie rzecz lub pieniądze za nią uzyskane. Jest on jednak zobowiązany wynagrodzić wydatki i uiścić znalazcy na żądanie jako znaleźne dziesięć od sta zwykłej wartości. Jeżeli jednak wedle tego obliczenia wynagrodzenie osiągnęło sumę tysiąca złotych, należy wymierzyć co do nadwyżki tylko po pięć od sta.

§ **392.** Gdy w przeciągu okresu rocznego nikt nie domagał się prawnie rzeczy znalezionej, otrzymuje znalazca prawo do używania rzeczy lub wartości za nią uzyskanej. Gdy dzierżyciel poprzedni następnie się zgłosi, musi mu być zwrócona rzecz lub uzyskana wartość z możliwie od niej pobranemi odsetkami po strąceniu kosztów i znaleźnego. Dopiero po czasie zadawnienia uzyskuje znalazca na równi z posiadaczem w dobrej wierze prawo własności.

§ 393. Ktokolwiek nie przestrzega przepisów przytoczonych w §§ 388 do 392, odpowiada za wszystkie szkodliwe następstwa. Gdy ich nie przestrzega znalazca, traci także znaleźne i staje się podług księgi ustawy karnej nadto jeszcze wedle okoliczności winnym oszustwa.

§ 394. Kilka osób, które rzecz równocześnie znalazły, ma co do tejże jednakie zobowiązania i prawa. Do współznalazców zalicza się także ten, kto najpierw rzecz spostrzegł i do niej dążył, chociażby ją drugi pierwej uchwycił.

b) przedmiotów ukrytych.

§ 395. Gdy zagrzebane, wmurowane lub inaczej ukryte rzeczy niewiadomego właściciela zostaną wykryte, trzeba zrobić doniesienie tak, jak przy znalezieniu wogóle.

§ 396. Gdy właściciela rozpoznać można ze znamion zewnętrznych lub z innych okoliczności, należy mu rzecz oddać, — musi jednak uiścić znalazcy znaleźne wymierzone w § 391., jeśli nie może udowodnić, iż już przedtem o niej wiedział.

§ 397. Gdy właściciela nie można zaraz rozpoznać, musi zwierzchność postępywać wedle przepisów §§ 390—392.

c) skarbu.

§ 398. Gdy rzeczy wykryte składają się z pie-

niędzy, klejnotów lub innych kosztowności, które leżały tak długo w ukryciu, iż o ich poprzednim właścicielu już się dowiedzieć nie można, wówczas zowią się one skarbem. O odkryciu skarbu ma zwierzchność donieść rządowi krajowemu.

§ 399. Połowę skarbu otrzymuje znalazca, drugą połowę właściciel gruntu. Gdy własność gruntu jest podzielona, przypada połową właścicielowi głównemu i pożytkującemu w równych częściach.

§ 400. Kto przy tem stał się winnym czynu niedozwolonego, kto poszukiwał skarbu bez wiedzy i woli właściciela pożytkowego lub zataił znalezienie, tego udział powinien przypaść donosicielowi albo, jeśli niema donosiciela, państwu.

§ 401. Gdy robotnicy znajdą przypadkowym sposobem skarb, należy się im jako znalazcom jego połowa. Gdy ich jednak właściciel ugodził wyraźnie do wyszukania skarbu, muszą się zadowolić zwyczajną zapłatą.

O zdobyczy.

§ 402. Przepisy o prawie do zdobyczy i o rzeczach na nieprzyjacielu napowrót zdobytych zawierają ustawy wojenne.

Ocalone cudze rzeczy ruchome,

§ 403. Kto cudzą rzecz ruchomą ocali od nieuchronnej utraty lub zniszczenia, ma prawo od właściciela dopominającego się jej napowrót żądać zwrotu nakładu i stosunkowego wynagrodzenia co najwyżej po dziesięć od sta.

ROZDZIAŁ IV.

O nabyciu własności przez przybytek.

Przybytek.

§ 404. Przybytkiem zowie się wszystko, co z rzeczy powstaje lub do niej nowo przybywa a właścicielowi przez nikogo nie zostało oddane. Przybytek jest dziełem przyrody, sztuki lub obojga razem.

I. Przybytek naturalny: Accessio naturalis:
a) w płodach przyrody,
b) w miocie zwierząt,

§ 405. Naturalne owoce gruntu, mianowicie takie pożytki, które tenże bez obrabiania wydaje, jak: zioła, grzyby i tym podobne, przybywają właścicielowi gruntu, jakoteż wszystkie pożytki powstające ze zwierzęcia, właścicielowi zwierzęcia.

§ 406. Właściciel zwierzęcia, zapłodnionego przez zwierzę drugiego, nie jest obowiązany do zapłaty, jeżeli jej nie ugodzono.

c) w wyspach,

§ 407. Jeżeli w pośrodku wody powstaje wyspa, właściciele gruntów położonych wzdłuż tejże po

obu brzegach uprawnieni są wyłącznie zawłaszczyć powstałą wyspę w dwóch równych częściach i podzielić między siebie w miarę długości swych gruntów. Gdy wyspa powstaje na jednej połowie wody, właściciel bliższego gruntu nadbrzeżnego ma wyłączne do niej prawo. Wyspy na rzekach spławnych są zastrzeżone dla państwa.

§ 408. Gdy jedynie przez wyschnięcie wody lub przez podział jej na kilka odnóg potworzą się wyspy, albo zalane zostaną grunta, — prawa poprzedniej własności pozostają nienaruszone.

d) z opuszczonego koryta wody,

§ 409. Jeżeli woda opuści koryto, mają przedewszystkiem posiadacze gruntowi, którzy ponoszą szkodę przez nowy bieg wody, prawo do odszkodowania z opuszczonego koryta lub jego wartości.

§ 410. Oprócz wypadku takiego odszkodowania należy opuszczone koryto do graniczących posiadaczy brzegów, tak, jak rozporządzono o powstałej wyspie.

e) z przymulenia,

§ 411. Ziemia, którą woda przymula, nieznacznie do brzegu, należy do właściciela brzegu.

f) z oderwiska,

§ 412. Gdy jednak pęd rzeki znaczny kawał ziemi zniesie na brzeg cudzy, traci poprzedni posiadacz prawo własności do niego tylko w razie, jeżeli go w terminie rocznym nie wykonuje.

§ 413. Każdy posiadacz gruntu ma prawo umocnić swój brzeg przeciw wyrywaniu przez rzekę. Atoli nikt nie może zakładać takich urządzeń lub zarośleń, które zmieniają zwyczajny brzeg rzeki lub któreby mogły być z uszczerbkiem dla żeglugi, młynów, rybołostwa albo innych cudzych praw. Wogóle podobnych urządzeń można dokonywać tylko za pozwoleniem władz politycznych.

II. Przybytek sztuczny przez przerobienie lub zjednoczenie wogóle.

§ 414. Kto cudze rzeczy przerabia, kto je ze swojemi jednoczy, mąci, lub miesza, nie otrzymuje przez to jeszcze prawa do cudzej własności.

§ 415. Gdy takie przerobione rzeczy do stanu poprzedniego przywrócone — rzeczy zjednoczone, zmącone lub zmięszane, napowrót oddzielone być mogą, — zwróci się każdemu właścicielowi, co jego i uiści wyrównanie szkody temu, komu się ono należy. Gdy przywrócenie do stanu poprzedniego albo oddzielenie nie jest możliwe, staje się rzecz uczestnikom spólną, — jednak temu, czyją rzecz drugi

przez zawinienie zjednoczył, służy wolny wybór, czy zechce cały przedmiot zatrzymać za zwrotem ulepszenia lub pozostawić go drugiemu również za wynagrodzeniem. Z uczestnikiem winę ponoszącym postąpi się wedle dobrej lub złej wiary jego zamiaru. Gdy jednak żadnej stronie zawinienia przypisać nie można, pozostaje wybór zastrzeżony temu, czyj udział ma większą wartość.

§ 416. Gdy materyały cudze obrócono tylko na poprawienie rzeczy, — przypada obcy materyał właścicielowi rzeczy głównej i ten jest zobowiązany wedle dobrej lub złej wiary swego postępowania zapłacić poprzedniemu właścicielowi zużytych materyałów ich wartość.

W szczególności przy budowie.

§ 417. Jeżeli kto stawia budynek na własnym gruncie z cudzych materyałów, budynek pozostaje wprawdzie jego własnością, lecz prowadzący budowę nawet w dobrej wierze musi zwrócić poszkodowanemu materyały podług ceny zwykłej, jeżeli nie nabył ich wśród stosunków przytoczonych w § 367 — w złej zaś wierze podług ceny najwyższej, a nadto jeszcze wszelką dalszą szkodę.

§ 418. Gdy przeciwnie budował kto własnymi materyałami na cudzym gruncie, bez wiedzy i woli

właściciela, budynek przypada właścicielowi gruntu. Prowadzący budowę w dobrej wierze może żądać zwrotu kosztów koniecznych i pożytecznych,—z będącym w złej wierze postąpi się na równi ze sprawującym interesy bez zlecenia. Gdy właściciel gruntu wiedział o prowadzeniu budowy i nie zakazał jej zaraz prowadzącemu budowę w dobrej wierze, może żądać tylko zwykłej wartości za grunt.

§ 419. Gdy budynek powstał na cudzym gruncie i z cudzych materyałów należy także w tym razie własność jego do właściciela gruntu. Pomiędzy właścicielem gruntu a prowadzącym budowę zachodzą takie same prawa i zobowiązania, jak w poprzednim paragrafie i prowadzący budowę musi zwrócić poprzedniemu właścicielowi materyałów, wedle dobrej lub złej wiary swego zamiaru, wartość zwykłą lub najwyższą.

III. Przybytek mięszany.

§ 420. Co dotychczas postanowiono co do budynku wystawionego z cudzych materyałów, ważne jest także w tych wypadkach, jeżeli pole obsiano cudzem nasieniem, lub obsadzono cudzemi roślinami. Taki przybytek należy do właściciela gruntu, jeżeli tylko rośliny zapuściły już korzenie.

§ 421. Własność drzewa oznacza się nie według korzeni, rozprzestrzeniających się w granicz-

cym gruncie, lecz według pnia, wystającego z gruntu. Gdy pień stoi na granicach kilku właścicieli, drzewo jest ich wspólną własnością.

§ 422. Każdy właściciel gruntu może korzenie cudzego drzewa z swojej ziemi wyrywać i gałęzie zwieszające się nad jego przestrzenią powietrza obcinać lub inaczej używać.

ROZDZIAŁ V.

O nabyciu własności przez oddanie.

Nabycie pośrednie.

§ 423. Rzeczy mające już właściciela, nabywa się pośrednio, skoro w sposób prawny przechodzą z właściciela na drugiego.

Tytuł tegoż.

§ 424. Tytuł nabycia pośredniego wypływa z umowy, z rozporządzenia na wypadek śmierci, z orzeczenia sędziowskiego albo z zarządzenia ustawy.

Sposób pośredniego nabycia.

§ 425. Sam tytuł nie daje jeszcze własności. Własność i wszystkie prawa rzeczowe wogóle można nabyć oprócz wypadków oznaczonych w ustawie, tylko przez prawne oddanie i odebranie.

Rodzaje oddania: 1) przy rzeczach ruchomych: a) oddanie fizyczne,

§ 426. Rzeczy ruchome można przenosić na drugiego z reguły tylko przez oddanie fizyczne z ręki do ręki.

b) oddanie przez znaki,

§ 427. Przy takich jednak rzeczach ruchomych, które dla swej właściwości nie dopuszczają oddania fizycznego, jak przy wierzytelnościach, ładunkach przewozowych, przy składzie towarów lub innej rzeczy zbiorowej, dozwala ustawa oddania przez znaki, — skoro właściciel oddaje odbiorcy dokumenty wykazujące własność lub narządzia stawiające odbiorcę w możności wyłącznego wzięcia rzeczy w posiadanie, albo skoro się połączy z rzeczą znamię, po którem każdy wyraźnie poznać może, że rzecz odstąpiono drugiemu.

constitutum possessorium.

c) przez oświadczenie.

§ 428. Przez oświadczenie rzecz oddaje się, jeżeli pozbywający objawia wolę swoją w sposób wyraźny, że na przyszłość dzierży rzecz w imieniu odbiorcy, lub, że odbiorca rzecz, którą dotąd dzierżył bez prawa rzeczowego, ma na przyszłość posiadać z mocy prawa rzeczowego. traditio brevi manu.

Skutek co do rzeczy przesłanych,

§ 429. Z reguły rzeczy przesłane uważa się dopiero wtenczas za oddane, jeżeli odbiorca otrzymuje, chyba, że sposób przesyłki tenże sam oznaczył lub zatwierdził.

lub pozbytych kilku osobom.

§ 430. Gdy właściciel pozbył tę samą rzecz ruchomą dwom różnym osobom, jednej z oddaniem, drugiej bez, należy się ona tej, której ją naprzód oddano, — właściciel jednak odpowiada stronie pokrzywdzonej.

2. Przy nieruchomościach i budynkach.

§ 431. Do przeniesienia własności rzeczy nieruchomych musi być akt nabycia wpisany do przeznaczonych ku temu ksiąg publicznych. Wpis ten zowie się wpisem hipotecznym (intabulacyą).

W szczególności przy nabyciu:

a) przez umowę,

§ 432. (N—III—§ 16). W tym celu akt nabycia musi być ujęty dokumentem uwierzytelnionym we formie przepisanej do ważności aktu albo dokumentem publicznym.

§ 433. (N—III—§ 17). W dokumencie muszą być dokładnie wymienione osoby, które oddają i obejmują własność; nieruchomość, która ma być oddana z jej częściami składowemi; tytuł prawny oddania; dalej miejsce i czas zawarcia umowy; a nadto musi oddawca w tym samym lub osobnym dokumencie wyraźnie oświadczyć, że zezwala na intabulacyę.

§ 434. (N—III—§ 18). Celem przeniesienia

własności nieruchomości, które nie są wpisane do księgi gruntowej, musi być złożony w sądzie dokument, zaopatrzony w wymogi §§ 432. i 433. Miejsce pozwolenia na intabulacyę zajmie oświadczenie pozwolenia na złożenie dokumentu.

§ 435. (N—III—§ 19). To samo obowiązuje co do przeniesienia własności budynków, wystawionych na cudzym gruncie w tym zamiarze, ażeby tam nie pozostawały na zawsze, o ile nie są przynależnością prawa budowli.

b) przez wyrok lub inne dokumenty sądowe.

§ 436. (N—III—§ 20). Jeśli własność nieruchomości albo budynku ma być przeniesiona na mocy wyroku prawomocnego, aktu działu sądowego lub przyznania dziedzictwa, potrzeba również intabulacyi (§§ 431. do 433.) albo złożenia dokumentu (§§ 434., 435.).

albo c) przez zapis.

§ 437. (N—III—§ 21.) Taksamo do nabycia własności zapisanego dobra nieruchomego albo budynku konieczne jest oddanie rzeczy zapisobiercy po myśli §§ 431. do 435.

Warunkowe zapisania do księgi publicznej: czyli ostrzeżenie.

§ 438. Jeżeli ten, kto sobie rości własność rzeczy nieruchomej, posiada na to wprawdzie dokument

wiarygodny, lecz niezaopatrzony we wszystkie wymogi przepisane dla wpisu w §§ 434. i 435., może przecież, aby mu nikt nie odebrał prawa pierwszeństwa, wyjednać warunkowe wniesienie do księgi publicznej, które się zowie ostrzeżeniem (prenotacyą). Przez to otrzymuje on warunkowe prawo własności i skoro usprawiedliwił ostrzeżenie na skutek orzeczenia sędziowskiego, uważany będzie za prawdziwego właściciela od czasu wniesienia wedle porządku ustawowego prośby o ostrzeżenie.

§ **439.** O nastąpionem ostrzeżeniu musi być zawiadomiony tak ten, kto je spowodował, jak i jego przeciwnik przez doręczenie do rąk własnych. Starający się o ostrzeżenie musi w ciągu dni czternastu, od dnia otrzymania doręczenia, wnieść właściwą skargę dla wykazania prawa własności, — w przeciwnym razie wyjednane ostrzeżenie powinno być na żądanie przeciwnika wykreślone.

Przepis względem kolizyi wpisów.

§ **440.** Gdy właściciel ustąpił tę samą rzecz nieruchomą dwu różnym osobom, przypada ona tej, która wcześniej prosiła o wpis.

Skutek nabycia:

a) pod względem posiadania,

§ **441.** Z wpisaniem do ksiąg publicznych aktu

przenoszącego własność, nowy właściciel staje się prawnym posiadaczem.

b) praw z niem połączonych,

§ 442. Kto nabywa własność rzeczy, nabywa także połączone z nią prawa. Praw przywiązanych do osoby oddawcy, przenosić nie można. Wogóle nikt nie może przenieść na drugiego więcej prawa, jak sam ma.

c) ciężarów.

§ 443. Z własnością rzeczy nieruchomych odbiera się także ciężary na nich ciążące w księgach publicznych wpisane. — Kto w te księgi nie wgląda, we wszystkich wypadkach ponosi skutki swojego niedbalstwa. Inne wierzytelności i roszczenia, jakie ktoś ma do poprzedniego właścicicielа, nie przechodzą na nowo-nabywcę.

Zgaśnięcie prawa własności.

§ 444. Własność wogóle może zgasnąć z woli właściciela, z ustawy i z orzeczenia sędziowskiego. Własność jednak rzeczy nieruchomych znosi się tylko przez wykreślenie z ksiąg publicznych.

Rozszerzenie tych przepisów do innych praw rzeczowych.

§ 445. Przepisy podane w tym rozdziale o sposobie nabycia i zgaśnięcia prawa własności rzeczy nieruchomych obowiązują także przy innych pra-

wach rzeczowych, odnoszących się do rzeczy nieruchomych.

Forma i ostrożności przy wpisach.

§ 446. W jaki sposób i z jakiemi ostrożnościami postępować należy wogóle przy wpisie praw rzeczowych podają szczególne rozporządzenia istniejące dla urządzenia tabul krajowych i ksiąg gruntowych.

ROZDZIAŁ VI.

O prawie zastawu.

Pojęcie prawa zastawu i zastawu.

§ 447. Prawo zastawu jest prawem rzeczowem, dozwalającem wierzycielowi zaspokoić się ze rzeczy w razie niewypełnienia zobowiązania w oznaczonym czasie. Rzecz, na której wierzycielowi służy to prawo, nazywa się wogóle zastawem.

Rodzaje zastawu.

§ 448. Za zastaw może służyć każda rzecz będąca w obiegu. Jeżeli ta rzecz jest ruchomą, nazywa się wówczas zastawem ręcznym lub zastawem w ścisłem tego słowa znaczeniu, — jeżeli jest nieruchomą, nazywa się hipoteką lub zastawem gruntowym.

Tytuł prawa zastawu.

§ 449. Prawo zastawu odnosi się wprawdzie zawsze do ważnej wierzytelności, ale nie każda wierzytelność daje tytuł do nabycia prawa zastawu. Tenże polega na ustawie, — na orzeczeniu sędziowskiem, na umowie, lub na ostatniej woli właściciela.

§ 450. Wypadki, w których ustawa nadaje komu prawo zastawu, podane są we właściwem miejscu tej księgi ustaw i przy postępowaniu w upadłościach. O ile sąd może nadać prawo zastawu, postanawia postępowanie sądowe. — Gdy ma być nabyte prawo zastawu przez przyzwolenie dłużnika lub trzeciego, który swą rzecz za niego zakłada, — służą za prawidło przepisy o umowach i zapisach.

Sposób nabycia prawa zastawu:
a) przez oddanie fizyczne,
b) przez intabulacyę lub złożenie dokumentu w sądzie.

§ 451. Do rzeczywistego nabycia prawa zastawu musi wierzyciel zaopatrzony w tytuł rzecz zastawioną, jeżeli jest ruchoma, wziąć w przechowanie, — a jeżeli jest nieruchoma, wyjednać wpis swojej wierzytelności w sposób przepisany dla nabycia własności dóbr nieruchomych. Sam tytuł daje tylko osobiste prawo do rzeczy, lecz nie daje prawa rzeczowego na rzeczy.

(N—III—§ 22). Prawo zastawu na nieruchomościach niewpisanych do ksiąg (§ 434.) albo na budynkach (§ 435.) nabywa się przez złożenie do sądu uwierzytelnionego dokumentu, zawierającego ustanowienie zastawu. W dokumencie muszą być dokładnie wymienione: przedmiot zastawu i wierzytelność z podaniem cyfrowo oznaczonej sumy pieniężnej,

odnośnie do wierzytelności oprocentowanej, także wysokość procentu; tudzież wyraźne przyzwolenie zastawcy na złożenie dokumentu w sądzie.

c) przez oddanie symboliczne,

§ 452. Przy zastawianiu takich rzeczy ruchomych, które nie dopuszczają oddania fizycznego z ręki do ręki, trzeba posługiwać się, jak przy przeniesieniu własności (§ 427), takimi znakami, po których każdy o zastawieniu łatwo dowiedzieć się może. Kto tej ostrożności nie zachowuje, odpowiada za szkodliwe następstwa.

d) przez ostrzeżenie,

§ 453. Gdy wpis wierzytelności do ksiąg publicznych nie może nastąpić z braku ustawowych formalności w dokumencie, może wierzyciel żądać ostrzeżenia (prenotacyi). Przez to ostrzeżenie otrzymuje warunkowe prawo zastawu, które przechodzi w bezwarunkowe z chwilą wniesienia wedle porządku ustawowego podania o ostrzeżenie, jeżeli wierzytelność została usprawiedliwiona w sposób przytoczony wyżej w §§ 438. i 439.

Nabycie podzastawu.

§ 454. Dzierżyciel zastawu może zastaw, o ile ma na nim prawo, zastawić znowu u trzeciego, —

a zastaw taki staje się podzastawem, jeżeli zarazem ten ostatni go odbiera lub podzastaw na prawie zastawu w księgi publiczne wpisuje.

§ 455. Gdy właściciela uwiadomiono o dalszem zastawieniu, może zwrócić swój dług wierzycielowi tylko za wolą tego, kto ma podzastaw lub musi złożyć go sądownie, inaczej pozostaje zastaw zastawiony u dzierżyciela podzastawu.

Zastawienie cudzej rzeczy.

§ 456. Gdy cudzą rzecz ruchomą zastawiono bez przyzwolenia właściciela, ma tenże z reguły wprawdzie prawo żądać je napowrót, — atoli w takich wypadkach, w których niema miejsca skarga o własność przeciw posiadaczowi w dobrej wierze (§ 367), jest obowiązany, albo wyrównać szkodę dzierżyciela zastawu w dobrej wierze, albo zastawu się zrzec i zadowolić się prawem żądania zwrotu od zastawcy.

Przedmiotowy zakres prawa zastawu.

§ 457. Prawo zastawu rozciąga się na wszystkie części należące do wolnej własności zastawcy, na przybytek i przynależność zastawu, zaczem także na owoce, dopóki jeszcze nie są oddzielone lub pobrane. Jeżeli przeto dłużnik zastawia u wierzyciela majętność, a u drugiego później jej owoce, — póź-

niejsze zastawienie jest skuteczne tylko co do owoców już oddzielonych i pobranych.

Prawa i zobowiązania zastawnika:

a) w razie niedostateczności zastawu,

§ 458. Jeżeli wartość zastawu przez zawinienie zastawcy, lub z powodu później ujawnionej wady rzeczy nie wystarcza już na pokrycie długu, wierzyciel ma prawo żądać od zastawcy innego stosownego zastawu.

b) przed zapadłością,

§ 459. Bez zezwolenia zastawcy nie może wierzyciel używać zastawu, przeciwnie musi go należycie przechowywać i odpowiada zań, jeśli z jego zawinienia, ulegnie zatracie. Gdy przepadnie bez jego zawinienia, nie utraca z tego powodu swojej wierzytelności.

§ 460. Gdy wierzyciel zastaw dalej zastawił, odpowiada nawet za taki przypadek, przez który zastaw u niego nie byłby przepadł lub się pogorszył.

c) po zapadłości wierzytelności.

§ 461. Gdy zastawnik po upływie oznaczonego czasu nie zostaje zaspokojony, ma prawo żądać sądownie licytacyi zastawu. Sąd ma postępować przytem podług przepisu postępowania sądowego.

§ 462. Przed licytacyą majętności należy do-

zwolić każdemu zastawnikowi na niej wpisanemu na zapłatę wierzytelności, dla której żądano licytacyi.

§ 463. Dłużnicy nie mają prawa brania udziału w licytacyi rzeczy przez nich zastawionej.

§ 464. Gdy kwoty dłużnej ze zastawu nie uzyskano, dłużnik uzupełnia, co brakuje, — jemu jednak przypada także to, co uzyskano ponad kwotę dłużną.

§ 465. Ustawa sądowa przepisuje, o ile zastawnik obowiązanym jest ograniczyć się do zastawu lub też poszukiwać zaspokojenia z innego majątku dłużnika.

§ 466. Gdy dłużnik w czasie zastawienia przeniósł na drugiego własność rzeczy zastawionej, wolno wierzycielowi poszukiwać naprzód prawa osobistego przeciw dłużnikowi, a potem zupełnego zaspokojenia z rzeczy zastawionej.

Zgaśnięcie prawa zastawu.

§ 467. Jeżeli rzecz zastawiona zniszczeje, jeżeli wierzyciel ustawowo zrzeka się prawa do niej lub jeżeli ją dłużnikowi zwraca bez zastrzeżenia, gaśnie wprawdzie prawo zastawu, jednak wierzytelność istnieje dalej.

§ 468. Prawo zastawu gaśnie także z czasem, do którego było ograniczone, a zatem z ustaniem czasowego prawa zastawcy do zastawionej rzeczy, —

*

byle ta okoliczność była wierzycielowi wiadomą, lub z ksiąg publicznych wiadomą być mogła.

O rozrządzaniu hipoteką przez właściciela.

§ 469. (N—III—§ 33). Prawo zastawu gaśnie, gdy dług jest umorzony. Zastawca obowiązany jest jednak do umorzenia długu jedynie za równoczesnym zwrotem zastawu. Samo umorzenie długu nie wystarcza do zniesienia hipoteki. Nieruchomość, która służy za hipotekę, dopóty pozostaje odpowiedzialna, dopóki dług nie zostanie wykreślony z ksiąg publicznych. Do tego czasu właściciel nieruchomości może na podstawie kwitu lub innego dokumentu, wykazującego zgaśnięcie długu, zastawem zabezpieczonego, przenieść prawo zastawu na nową wierzytelność, która nie przewyższa kwoty wierzytelności intabulowanej.

§ 469. a. (N—III—§ 34). Przy ustanowieniu prawa zastawu nie można zrzec się tego prawa rozrządzania. Gdy właściciel wobec kogo innego przyjął obowiązek postarania się o wykreślenie pewnej hipoteki, rozrządzać nie może hipoteką, jeżeli to zobowiązanie zanotowane jest przy hipetece w księdze publicznej.

§ 470. (N—III—§ 35). Jeżeli po umorzeniu długu (§ 469) lub po zjednoczeniu (§ 1446) nieruchomość, stanowiąca hipotekę, zostanie przymusowo

sprzedana, albo jeśli dozwolono jej zarządu przymusowego, zanim prawo zastawu wykreślono z księgi gruntowej, albo zanim nieruchomość lub prawo zastawu przeniesiono, w takim razie przy rozdziale ceny kupna nie należy uwzględniać tego prawa zastawu. O tyle tylko, o ile wierzytelność prawem zastawu zabezpieczona istnieje jeszcze wobec osoby trzeciej albo właścicielowi należy się zwrot za jej umorzenie (§ 1358.), zostaje właścicielowi przekazana przypadającą na to część.

Prawo zatrzymania.

§ 471. (N—III—§ 52). Kto jest obowiązany do wydania rzeczy, może ją w celu zabezpieczenia swoich zapadłych pretensyi o nakłady, które na rzecz poczynił lub o szkodę, którą mu ta rzecz spowodowała, zatrzymać z tym skutkiem, że będzie mógł być zasądzony na wydanie tylko za równoczesnem uskutecznieniem świadczenia wzajemnego.

Wykonaniu prawa zatrzymania można zapobiedz złożeniem zabezpieczenia; zabezpieczenie przez porękę jest wykluczone.

ROZDZIAŁ VII.

O służebnościach.

Pojęcie prawa służebności.

§ 472. Przez prawo służebności zobowiązany zostaje właściciel do znoszenia lub zaniechania czegoś względem swojej rzeczy na korzyść drugiego. Jest to prawo rzeczowe, skuteczne przeciw każdemu posiadaczowi rzeczy służebnej.

Podział służebności na służebności gruntowe i osobiste:

§ 473. Gdy prawo służebności łączy się z posiadaniem gruntu dla korzystniejszego lub dogodniejszego używania go, powstaje służebność gruntowa, — pozatem służebność jest osobista.

na służebności polne i domowe.

§ 474. Służebności gruntowe obejmują dwóch posiadaczy gruntowych, z których do jednego jako do obowiązanego należy majętność służebna, — do drugiego jako do uprawnionego, majętność panująca. Grunt panujący przeznaczony jest albo do gospodarstwa rolnego, albo do innego użytku, dlatego rozróżnia się też służebności polne i domowe.

Zwyklejsze rodzaje:

a) służebności domowe, *Servitutes urbanae:*

§ **475.** Służebnościami domowemi są zazwyczaj: 1. prawo oparcia ciężaru budynku o budynek cudzy, — 2. wpuszczenia belki lub krokwi w cudzą ścianę, — 3. zrobienie okna w cudzej ścianie, bądź dla światła, bądź widoku, — 4. wybudowania dachu lub ganku nad przestrzenią powietrza sąsiada, — 5. przeprowadzania dymu kominem sąsiada, — 6. skierowania okapu na cudzy grunt, — 7. wylewania lub przepuszczania płynów na grunt sąsiada. Wskutek tych i podobnych służebności domowych posiadacz domu ma prawo przedsiębrać coś na gruncie sąsiada, co tenże musi znosić.

§ **476.** Przez inne służebności domowe obowiązany zostaje posiadacz gruntu służebnego do zaniechania czegoś, coby mu zresztą wolno było uczynić. Takiemi są: 8. niepodwyższanie domu, — 9. niezniżenie go, — 10. nieodejmywanie budynkowi panującemu światła i powietrza, — 11. lub widoku, — 12. nieodwracanie okapu domu od gruntu sąsiada, któremu tenże może być pożyteczny do nawadniania ogrodu lub napełniania cysterny albo w inny sposób.

b) służebności polne. *Serv. rusticae:*

§ **477.** Główne służebności polne są: 1. prawo utrzymywania na cudzym gruncie ścieżki, wygonu

bydła albo przejazdu, — 2. czerpania wody, pojenia bydła, sprowadzania i odprowadzania wody, — 3. paszenia bydła, — 4. wyrębu drzewa, zbierania zeschłych gałęzi i chrustu, zbierania żołędzi, grabienia liści, — 5. polowania, rybołowstwa, łowienia ptaków, — 6. łamania kamieni, kopania piasku, wypalania wapna.

Rodzaje służebności osobistych.

§ 478. Służebności osobiste są: potrzebne używanie rzeczy, — użytkowanie, — i mieszkanie.

Służebności nieprawidłowe i pozorne.

§ 479. Atoli także służebności, które same przez się są gruntowe, mogą być dozwolone jedynie osobie, lub przywileje, które zwyczajnie są służebnościami tylko pod warunkiem odwołalności. Zboczeń takich od natury służebności nie domniemywa się jednak; — kto twierdzi, że są, ten powinien ich dowieść.

Nabycie prawa służebności. Tytuł do nabycia.

§ 480. Tytuł do służebności polega na umowie, na oświadczeniu ostatniej woli, na orzeczeniu prawnem, które nastąpiło przy podziale wspólnych gruntów, albo wreszcie na zadawnieniu.

Sposób nabycia.

§ 481. (N—III—§ 23.) Rzeczowe prawo służeb-

ności na przedmiotach wpisanych do ksiąg publicznych, nabyte być może tylko przez wpis do tychże ksiąg.

Na nieruchomościach niewpisanych do ksiąg (§ 434.) albo na budynkach (§ 435.) nabywa się prawo rzeczowe przez złożenie w sądzie uwierzytelnionego dokumentu, zawierającego nadanie służebności; na innych zaś rzeczach uzyskuje się to prawo przez wymienione wyżej (§§ 426. do 428.) sposoby oddania.

(N—III— § 24.) Wymienione w §§ 434, 435, 436, 437, 451, 481 dokumenty składać należy w tym sądzie, w którym prowadzić się ma księgę gruntową dla gruntów nietabularnych, położonych w gminie katastralnej.

Każdemu wolno przeglądać złożone w sądzie dokumenty.

Dokładniejsze przepisy o przyjmowaniu, porządku i przechowywaniu tych dokumentów wydać należy w drodze rozporządzenia.

(N—III—§ 25.) Do praw zastawu, nabytych drogą egzekucyi na rzeczach, określonych w § 435., przed dniem 15. kwietnia 1916, niema zastosowania § 256., ustęp 2., ordynacyi egzekucyjnej.

Nienaruszone pozostają przepisy obowiązujące w Tyrolu i Przedarulanii i w Dalmacyi o nabywa-

niu praw rzeczowych na nieruchomościach, niewpisanych do ksiąg gruntowych.

Stosunek prawny przy służebnościach. Przepisy ogólne o prawie służebności.

§ 482. Zgodnie przy wszystkich służebnościach posiadacz rzeczy służebnej z reguły nie jest zobowiązany czegoś czynić, — jeno zobowiązany jest tylko zezwolić drugiemu na wykonywanie prawa lub zaniechać tego, coby zresztą jako właściciel czynić był uprawniony.

§ 483. Dlatego także nakład utrzymania i naprawienia rzeczy przeznaczonej do służebności musi ponosić z reguły uprawniony. Jeżeli jednak rzeczy tej używa także obowiązany, musi stosunkowo przyczyniać się do nakładu, i tylko przez odstąpienie jej uprawnionemu może się nawet bez jego zgody uwolnić od przyczynienia się.

§ 484. Posiadacz gruntu panującego może wprawdzie wykonać swoje prawo, jak mu się podoba, — jednak nie można służebności rozszerzać, owszem trzeba je ścieśniać, o ile tego dozwala ich natura i cel ustanowienia.

O wpływie podziału nieruchomości na służebności gruntowe i inne ciężary.

§ 485. (N—III—§ 26). Żadna służebność nie może być dowolnie oddzielona od rzeczy służebnej,

ani też przeniesiona na inną rzecz lub osobę. Każdą służebność uważa się też za niepodzielną o tyle, iż, z wyjątkiem przypadku, wymienionego w § 847., przez powiększenie, zmniejszenie lub rozdrobnienie gruntu, prawo, które na nim ciąży, nie może być ani zmienione ani też podzielone.

§ 486. Jeden grunt może być obciążony służebnością równocześnie na rzecz kilku osób, byle na tem nie cierpiały dawniejsze prawa trzeciego.

Zastosowanie do służebności gruntowych: w szczególności do prawa oparcia ciężaru o cudzy budynek, wpuszczenia weń belki, albo przepuszczania dymu.

§ 487. Wedle zasad tu ustanowionych należy określać stosunki prawne przy poszczególnych rodzajach służebności. Kto zatem ma dźwigać ciężar sąsiedniego budynku, znosić wpuszczenie cudzej belki w ścianę, — lub przechód cudzego dymu kominem, musi się stosunkowo przyczyniać do utrzymania przeznaczonego na to muru, słupa, ściany lub komina. Nie można jednak wymagać od niego, aby budynek panujący podpierał lub komin sąsiada naprawiał.

Prawo okna.

§ 488. Prawo okna nadaje prawo tylko do światła i powietrza, — widok musi być osobno dozwo-

lony. Kto niema prawa widoku, może być zniewolony do zakratowania okna. Z prawem okna połączona jest powinność zabezpieczenia otworu, — kto zaniedbuje tego zabezpieczenia, odpowiada za szkodę stąd wynikłą.

Prawo okapu.

§ **489.** Kto posiada prawo okapu, może zwrócić ściek deszczówki na cudzy dach wolno albo rynnami, — może także dach podwyższyć, — lecz musi poczynić takie zarządzenia, aby przez to służebność nie stała się uciążliwsza. Musi również obficie spadły śnieg wcześnie uprzątnąć, jakoteż utrzymywać rynny do ścieku przeznaczone.

Prawo sprowadzania deszczówki.

§ **490.** Kto ma prawo sprowadzania deszczówki z sąsiedniego dachu na swój grunt, ma obowiązek sam ponosić wydatki na rynny, kadzie i inne do tego należące urządzenia.

§ **491.** Gdy odprowadzanie płynów wymaga rowów i kanałów, musi je założyć właściciel gruntu, panującego, — musi je także porządnie przykrywać i czyścić, i tym sposobem ulżyć ciężaru gruntowi służebnemu.

Prawo ścieżki, przegonu bydła i przejazdu.

§ **492.** Prawo ścieżki obejmuje prawo tą ście-

żką chodzić, kazać się ludziom nosić, lub dozwalać drugim ludziom przychodzić do siebie. Z prawem przegonu bydła połączone jest prawo używania taczek, a z prawem przejazdu prawo jeżdżenia jednym lub kilku zaprzęgami.

§ 493. Natomiast bez szczególnego zezwolenia nie można rozszerzać prawa chodzenia na prawo jazdy konnej lub na innych zwierzętach, — ani prawa przegonu bydła na prawo wleczenia przez grunt służebny wielkich ciężarów — ani prawa jeżdżenia na prawo pędzenia tamtędy wolno puszczonego bydła.

§ 494. Do utrzymania drogi, mostów i kładek przyczyniają się stosunkowo wszystkie osoby lub posiadacze gruntowi, którym przysłuża ich używanie, zaczem także posiadacz gruntu służebnego o tyle, o ile ma zeń pożytek.

Przestrzeń ku temu.

§ 495. Przestrzeń dla tych trzech służebności musi być stosowna do potrzebnego używania i okoliczności miejsca. Gdy drogi i ścieżki staną się nieużywalnemi przez powódź lub przez inny przypadek, musi być nowa przestrzeń wyznaczona, aż do przywrócenia do poprzedniego stanu, jeżeli już władza polityczna nie poczyniła zarządzeń.

Prawo czerpania wody.

§ 496. Z prawem czerpania cudzej wody dozwolony jest także przystęp do niej.

Prawo wodociągu.

§ 497. Kto ma prawo sprowadzania wody z cudzego gruntu na swój, lub odprowadzania ze swego gruntu na cudzy, jest także uprawniony do zakładania na własne koszta potrzebnych do tego rur, rynien i śluz. Rozmiar, którego urządzenia te przekroczyć nie mają, ustanawia się wedle potrzeby gruntu panującego.

Prawo paszy.

§ 498. Gdy przy nabyciu prawa paszy nie oznaczono rodzaju i ilości bydła wypędzanego, dalej czasu i miary użycia, należy chronić spokojne trzydziestoletnie posiadanie. W wypadkach wątpliwych służą za prawidło następujące przepisy.

Przepisy ustawowe:
a) co do rodzaju bydła wypędzanego na paszę,

§ 499. O ile się nie sprzeciwiają rozporządzenia polityczne i wydane dla leśnictwa, rozciąga się prawo paszy na wszelki rodzaj bydła zaprzęgowego, rogatego i owiec, nie zaś do świń i drobiu, — również nie do kóz w okolicach leśnych. Bydło nie-

czyste, niezdrowe i cudze wykluczone jest zawsze od paszy.

b) jego ilości,

§ 500. Gdy ilość bydła wypędzanego zmieniała się podczas ostatnich lat trzydziestu, musi być z wypędu, pierwszych trzech lat przyjęta ilość przeciętna. Gdy i tej oznaczyć nie można, należy sprawiedliwie uwzględnić rozmiar oraz właściwość paszy a co najmniej nie wolno uprawnionemu trzymać więcej bydła na cudzej paszy, niż go przezimować może karmą wydaną przez grunt panujący. Sysaków nie zalicza się do oznaczonej ilości.

c) czasu paszy,

§ 501. Czas paszy oznacza się wprawdzie wogóle według wprowadzonego w każdej miejscowości niezaprzeczonego zwyczaju, atoli w żadnym wypadku nie może wypas tamować lub utrudniać prowadzenia gospodarstwa, uregulowanego mocą przepisów politycznych.

d) miary użycia.

§ 502. Użycie prawa paszy nie rozciąga się do innego użytku. Uprawnionemu nie wolno ani kosić trawy, ani z reguły wykluczać właściciela gruntu od wspólnej paszy, najmniej zaś naruszać istoty paszy.

Jeżeli zachodzi obawa szkody, musi bydło paść pastuch.

Zastosowanie tych przepisów do innych służebności.

§ **503.** Co przepisano dotąd względem prawa paszy, stosować należy odpowiednio także do praw łowienia zwierząt, wyrębu drwa, łamania kamienia i do reszty służebności. Gdy ktoś mniema, że może prawa te oprzeć na spółwłasności, należy spory stąd wynikające rozstrzygać podług zasad, zawartych w rozdziale o spółwłasności.

Służebności osobiste: w szczególności:

1. prawo używania, *usus.*

§ **504.** Jeżeli nic innego nie umówiono, określa się wykonywanie służebności osobistych według zasad następujących: Służebność używania polega na tem, że ktoś jest uprawniony używać rzeczy cudzej bez naruszenia istoty jedynie dla swojej potrzeby.

Przepisy względem pożytków.

§ **505.** Kto zatem ma prawo używania rzeczy, temu wolno bez względu na inny swój majątek ciągnąć stąd pożytek odpowiedni do swego stanu, przemysłu i gospodarstwa domowego.

§ **506.** Potrzebę należy oznaczyć podług czasu zezwolenia na używanie. Późniejsze zmiany stanu

lub przemysłu uprawnionego nie nadają roszczenia do rozleglejszego używania.

istoty,

§ **507.** Uprawnionemu nie wolno zmienić istoty rzeczy, dozwolonej mu do używania, nie wolno mu też przenosić prawa na drugiego.

i ciężarów.

§ **508.** Wszystkie użytki dające się z rzeczy osiągnąć bez naruszenia uprawnionego do używania, — przypadają właścicielowi. Tenże jest jednak zobowiązany ponosić wszystkie zwyczajne i nadzwyczajne ciężary, rzecz obciążające i utrzymywać ją swoim kosztem w dobrym stanie. Tylko, jeżeli koszta przenoszą ten pożytek, jaki właścicielowi pozostaje, musi uprawniony ponieść nadwyżkę albo odstąpić od używania.

2. użytkowania. *usus fructus.*

§ **509.** Użytkowanie jest prawem używania cudzej rzeczy bez jakiegokolwiek ograniczenia, z zachowaniem istoty. *Salva rei substantia.*

O ile może się rozciągać do rzeczy zużywalnych.

§ **510.** Rzeczy zużywalne nie są same przez się przedmiotem używania lub użytkowania, lecz tylko ich wartość. Gotowymi pieniądzmi może uprawniony

dowolnie rozrządzać. Gdy jednak dozwolono użytkowania lub używania kapitału już ulokowanego, — może uprawniony żądać tylko odsetek.

Prawa i zobowiązania użytkowcy.

§ 511. Użytkowca ma prawo do pełnego tak zwyczajnego, jak niezwyczajnego dochodu, — do niego przeto należy także czysty dochód z udziałów kopalnianych otrzymany z zachowaniem istniejącej ustawy górniczej i drzewo cięte według przepisów leśnych. Do skarbu znalezionego w gruncie przeznaczonym do użytkowania nie ma on prawa.

W szczególności:

a) pod względem ciężarów, rzecz obciążających.

§ 512. Za czysty dochód można jednak uważać tylko to, co pozostaje po potrąceniu wszystkich potrzebnych wydatków. Użytkowca obejmuje przeto wszystkie ciężary, jakie w czasie dozwolenia użytkowania z rzeczą służebną były połączone, zatem także odsetki kapitałów na niej wpisanych. Na niego spadają wszystkie zwyczajne i nadzwyczajne powinności, mające się z rzeczy świadczyć, o ile mogą być pokryte z pożytków pobieranych podczas trwania użytkowania, — ponosi on także koszta, bez których nie można uzyskać owoców.

b) utrzymanie rzeczy,

§ 513. Użytkowca zobowiązany jest utrzymywać rzecz służebną, jak dobry gospodarz w stanie, w jakim ją odebrał, i z dochodu uskuteczniać naprawy, uzupełnienia i przywrócenia do pierwotnego stanu. Gdy mimo to wartość rzeczy służebnej umniejszy się jedynie przez prawne użycie bez zawinienia użytkowcy, nie jest za to odpowiedzialny.

c) prowadzenia budowli,

§ 514. Jeżeli właściciel na doniesienie użytkowcy przedsiębierze na swoje koszta prowadzenie budowli, jakie się stają konieczne skutkiem starości budynku lub przypadku, winien mu użytkowca wynagrodzić odsetki od włożonego kapitału w miarę polepszonego przez to użytkowania.

§ 515. Gdy właściciel nie chce lub nie może tego uczynić, użytkowca ma prawo albo budowę prowadzić i po skończeniu użytkowania żądać zwrotu na równi z posiadaczem w dobrej wierze, — albo domagać się stosownego wynagrodzenia za ubytek użytkowania skutkiem zaniechania budowy.

§ 516. Użytkowca nie jest obowiązanym bez zupełnego wynagrodzenia dozwalać prowadzenia budowy, która nie jest konieczną, chociażby do powiększenia dochodu przyczynić się mogła.

d) kosztów ulepszenia.

§ 517. Co użytkowca wyłożył bez zezwolenia właściciela na pomnożenie trwałych pożytków, może zabrać napowrót, — wynagrodzenia jednak za istniejące jeszcze pożytki z ulepszenia może żądać tylko, o ile go ma prawo żądać sprawujący interesa bez zlecenia.

Środki dowodowe na to.

§ 518. Dla ułatwienia dowodu wzajemnych żądań właściciel i użytkowca powinien sporządzić uwierzytelniony opis wszystkich rzeczy służebnych. Gdy go zaniechano, jest domniemanie, że użytkowca otrzymał rzecz ze wszystkiemi częściami potrzebnemi do zwyczajnego użytku w stanie używalnym średniej jakości.

Przydzielenie pożytków przy zgaśnięciu użytkowania.

§ 519. Po skończeniu użytkowania stojące jeszcze plony należą do właściciela, — musi jednak zwrócić użytkowcy lub jego dziedzicom na równi z posiadaczem w dobrej wierze koszta wyłożone na ich uzyskanie. Do innych pożytków użytkowca lub jego dziedzic mają prawo w miarę trwania użytkowania.

O ile uprawniony do używania lub użytkowca obowiązany jest do zabezpieczenia.

§ 520. Z reguły może właściciel domagać się

od uprawnionego do używania lub użytkowcy zabezpieczenia istoty tylko w razie grożącego niebezpieczeństwa. Gdy go nie dano, — należy rzecz albo właścicielowi pozostawić za słusznem wynagrodzeniem, albo wedle okoliczności oddać w zarząd sądowy.

Służebność mieszkania,

§ 521. Służebność mieszkania jest prawem korzystania na swoją potrzebę mieszkalnych części domu. Jest ona zatem służebnością używania budynku mieszkalnego. Gdy jednak komu wszystkie mieszkalne części domu pozostawiono do nieograniczonego użycia, z zachowaniem istoty, jest to użytkowanie budynku mieszkalnego. Wedle tego stosować należy wydane powyżej przepisy do prawnego stosunku między uprawnionym a właścicielem.

§ 522. W każdym razie właściciel zatrzymuje prawo rozrządzania wszystkiemi częściami domu, nienależącemi do właściwego mieszkania, — również nie wolno mu utrudniać potrzebnego nadzoru nad domem.

actio confessoria. — **Prawo skargi pod względem służebności.** actio negatoria. —

§ 523. Co do służebności istnieje dwojakie prawo skargi. Można podnosić prawo służebności przeciw właścicielowi, albo właściciel może się żalić na przywłaszczanie służebności. W pierwszym wy-

padku powód musi udowodnić nabycie służebności lub przynajmniej posiadanie jego, jako prawa rzeczowego, — w drugim wypadku przywłaszczenie służebności na swojej rzeczy.

Zgaśnięcie służebności. W ogólności.

§ **524.** Służebności gasną wogóle w taki sposób, w jaki wedle trzeciego i czwartego rozdziału trzeciej części, znoszą się w ogóle prawa i zobowiązania.

Szczególny przepis przy ich zgaśnięciu:

a) przez zniszczenie gruntu służebnego lub panującego,

§ **525.** Zniszczenie gruntu służebnego lub panującego zawiesza wprawdzie służebność, skoro jednak grunt lub budynek przywrócony jest do stanu poprzedniego, służebność odzyskuje moc poprzednią.

b) przez zjednoczenie,

§ **526.** Jeżeli własność gruntu służebnego i panującego zjednoczy się w jednej osobie, służebność ustaje sama z siebie. Gdy jednak następnie jeden z tych zjednoczonych gruntów zostanie znowu pozbyty bez wykreślenia w międzyczasie służebności w księgach publicznych, — nowy posiadacz gruntu panującego uprawniony jest do wykonywania służebności.

c) przez upływ czasu.

§ 527. Gdy dzierżyciel o służebności mógł wiedzieć z ksiąg publicznych lub w inny sposób o czasowości tylko prawa u tego, kto służebność ustanowił, lub czas, do którego została ograniczona, — służebność ustaje sama z siebie po upływie tego czasu.

§ 528. Służebność nadana komu aż do czasu, kiedy trzeci osiągnie oznaczony wiek, gaśnie dopiero w czasie oznaczonym, chociaż trzeci umarł przed tym czasem.

Zgaśnięcie służebności osobistych w szczególności.

§ 529. Służebności osobiste ustają ze śmiercią. Gdy są ustanowione wyraźnie i na dziedziców, w wątpliwości rozumieją się przez nich tylko pierwsi dziedzice ustawowi. Prawo nadane rodzinie przechodzi jednak na wszystkich jej członków. Służebność osobista, nabyta przez gminę lub inną osobę prawną, trwa dopóty, dopóki osoba prawna istnieje.

Niezastosowalność do stałych rent.

§ 530. Stałe roczne renty nie są służebnością osobistą, a zatem można je wedle ich natury przenosić na wszystkich następców.

ROZDZIAŁ VIII.

Postanowienia prawa spadkowego.

Spadek.

§ 531. Wszystkie prawa i zobowiązania zmarłego, nie polegające na czysto osobistych stosunkach, nazywają się spuścizną czyli spadkiem.

Prawo spadkowe i spadek.

§ 532. Wyłączne prawo objęcia w posiadanie całej spuścizny lub też pewnej w stosunku do całości oznaczonej części tejże (np. połowy, trzeciej części) zowie się prawem spadkowem. Jest to prawo rzeczowe skuteczne przeciw każdemu, kto chce spuściznę zagarnąć. Ten, komu przysługa prawo spadkowe, zowie się dziedzicem, spuścizna zaś w stosunku do dziedzica, spadkiem.

Tytuł do prawa spadkowego.

§ 533. Prawo spadkowe opiera się na woli spadkodawcy, oznajmionej wedle przepisów ustawy, na dozwolonej według ustawy umowie spadkowej (§ 602) albo na ustawie.

§ 534. Wymienione trzy rodzaje prawa spadkowego mogą także istnieć obok siebie w ten sposób, że jednemu dziedzicowi przysługa to prawo do pewnej w stosunku do całości oznaczonej części z ostatniej woli, drugiemu z umowy, a trzeciemu z ustawy.

Różnica między spadkiem a zapisem.

§ 535. Jeżeli komuś przeznaczono nie taką część spadku, która się odnosi do całej spuścizny, lecz tylko pewną oznaczoną szczegółowo rzecz, jedną lub więcej rzeczy pewnego gatunku; pewną sumę pieniężną, lub pewne prawo, wówczas to, co mu przeznaczono nazywa się zapisem (legatem) nawet wtedy, gdy wartość tego stanowi największą część spuścizny; osoba zaś, której to pozostawiono, uważaną być ma nie za dziedzica, lecz tylko za zapisobiercę (legataryusza).

Chwila powstania spadku.

§ 536. Prawo spadkowe poczyna istnieć dopiero po śmierci spadkodawcy. Domniemany dziedzic, zmarły przed spadkodawcą, nie może też przenieść na swoich dziedziców prawa spadkowego, którego sam jeszcze nie nabył.

§ 537. Jeżeli dziedzic przeżył spadkodawcę, wówczas prawo spadkowe nawet przed objęciem

owego spadku przechodzi na jego dziedziców tak, jak inne wolno dziedziczne prawa; chyba, że zgasło poprzednio przez zrzeczenie się lub w inny sposób.

Zdolność dziedziczenia.

§ 538. Ktokolwiek zdolnym jest do nabywania majątku, może zazwyczaj także dziedziczyć. Kto zrzekł się wogóle prawa nabywania czegokolwiek lub też zrzekł się ważnie pewnego oznaczonego spadku, stracił tym sposobem prawo dziedziczenia wogóle lub też prawo do tego oznaczonego spadku.

§ 539. Przepisy polityczne postanawiają, o ile zdolne są do dziedziczenia gminy duchowne lub ich członkowie.

Niegodność dziedziczenia i wydziedziczenie.

§ 540. (N—III—§ 63). Kto dopuścił się zbrodni na spadkodawcy, jest tak długo niegodny prawa dziedziczenia, póki nie da się wysnuć z okoliczności, że mu spadkodawca przebaczył.

§ 541. (N—III—§ 64). Przy dziedziczeniu ustawowem potomkowie tego, kto uczynił się niegodnym prawa dziedziczenia, powołani są zamiast niego do dziedziczenia, chociażby on przeżył spadkodawcę.

§ 542. Kto spadkodawcę do oświadczenia ostatniej woli zmusił lub podstępem nakłonił, przeszkodził mu w oświadczeniu lub zmianie ostatniej woli

lub też zeznaną już przez niego ostatnią wolę usunął, wykluczony jest od prawa spadkowego i odpowiada za wszelką trzeciej osobie przez to wyrządzoną szkodę.

§ 543. Osoby, które się sądownie przyznały do cudzołostwa lub kazirodztwa albo też, którym to sądownie udowodniono, wykluczone są nawzajem od prawa dziedziczenia z oświadczeniem ostatniej woli.

§ 544. Rozporządzenia polityczne postanawiają, o ile tracą prawo dziedziczenia krajowcy, którzy opuścili bez należytego zezwolenia swoją ojczyznę lub służbę wojskową.

Chwila, podług której zdolność oceniać należy.

§ 545. Zdolność dziedziczenia ocenia się jedynie według chwili rzeczywistego powstania spadku. Chwilą tą jest zwyczajnie śmierć spadkodawcy.

§ 546. Późniejsze uzyskanie zdolności dziedziczenia nie daje prawa do odbierania innym tego, co im już prawnie przypadło.

Skutek przyjęcia spadku.

§ 547. Od chwili przyjęcia spadku, dziedzic przedstawia odnośnie do tegoż spadkodawcę. Wobec trzecich uważa się obu za jedną osobę. Przed przyjęciem spadku przez dziedzica należy uważać spuściznę tak, jak gdyby ją jeszcze zmarły posiadał.

§ 548. Zobowiązania, jakie spadkodawca miał wypełnić ze swego majątku, przejmuje na siebie dziedzic. Kary pieniężne zagrożone ustawą, na które zmarłego jeszcze nie zasądzono, nie przechodzą na dziedzica.

§ 549. Do ciężarów ciążących na spadku należą również koszta pogrzebu odpowiedniego zwyczajowi miejscowemu, stanowi i majątkowi zmarłego.

§ 550. Więcej dziedziców uważa się co do ich wspólnego prawa spadkowego za jedną osobę. Jako tacy odpowiadają przed sądowem oddaniem (przyznaniem) spadku wszyscy za jednego i jeden za wszystkich. O ile odpowiadają po oddaniu, postanawia rozdział o objęciu spadku w posiadanie.

Zrzeczenie się dziedzictwa.

§ 551. (N – III—§ 54). Kto swojem prawem dziedziczenia może ważnie rozrządzać, ten jest także uprawniony zrzec się z góry tego prawa umową zawartą ze spadkodawcą. Umowa wymaga do ważności swej sporządzenia aktu notaryalnego lub udokumentowania protokołem sądowym. Takie zrzeczenie się odnosi skutek także i względem potomków, jeśli nie umówiono się inaczej.

ROZDZIAŁ IX.

O oświadczeniu ostatniej woli w ogólności a w szczególności o testamentach.

Oświadczenie ostatniej woli.

§ 552. Rozporządzenie, którem przeznacza spadkodawca odwołalnie swój majątek lub pewną część tegoż na przypadek swej śmierci jednej lub więcej osobom, nazywa się oświadczeniem ostatniej woli.

Warunki: I. Forma wewnętrzna.

§ 553. Oświadczenie ostatniej woli, w którem ustanowiono dziedzica, zowie się testamentem; jeżeli zaś zawiera tylko inne rozporządzenia, zowie się kodycylem.

Rozdział spadku:
a) Jeżeli tylko jeden dziedzic,

§ 554. Jeżeli spadkodawca ustanowił jednego tylko dziedzica bez bliższego określenia i bez ograniczenia do pewnej części spuścizny, to dziedzic ten otrzymuje cały spadek. Gdy jednak temu jedynemu dziedzicowi wyznaczono tylko pewną część

spuścizny w stosunku do całości, to części pozostałe przypadają dziedzicom z ustawy.

b) Jeśli kilku bez podziału,

§ 555. Kilku dziedziców, ustanowionych bez wyznaczonego podziału dzieli się spuścizną w równych częściach.

c) Jeśli wszyscy w pewnych oznaczonych częściach.

§ 556. Jeżeli ustanowiono więcej dziedziców i wszyscy mają wprawdzie powyznaczane pewne części dziedzictwa, które jednak nie wyczerpują całej spuścizny, wówczas przypadają pozostałe części dziedzicom ustawowym. Jeżeli jednak spadkodawca powołał dziedziców do całego spadku, nie mają do niego dziedzice z ustawy żadnego prawa, chociażby coś opuścił w obliczeniu sum lub wymienieniu przedmiotów spuścizny.

d) Jeżeli dla jednych oznaczono części, dla innych zaś nie.

§ 557. Jeżeli jednym z pośród ustanowionych dziedziców wyznaczono pewne części (n. p. część trzecią lub szóstą), dla innych zaś takiego oznaczenia nie podano; wówczas ci ostatni otrzymają resztę spuścizny w równych częściach.

§ 558. Jeżeli nic nie pozostało, wówczas należy ze wszystkich oznaczonych części odciągnąć stosunkowo dla dziedzica, ustanowionego bez poda-

nia części, tyle, aby otrzymał równy udział z tym, któremu najmniej przeznaczono. Jeżeli części dziedziców są równe, odstąpić mają temu dziedzicowi, którego ustanowiono bez oznaczenia części, tyle, aby otrzymał równy z nimi udział. We wszystkich innych przypadkach, jeśli spadkodawca pomylił się w rachunku, należy w ten sposób dokonać rozdziału, aby wola spadkodawcy została o ile możności spełniona podług stosunku, jaki przepisał dla całości.

Dziedzice, których uważać należy za jedną osobę.

§ 559. Jeżeli między ustanowionymi dziedzicami są takie osoby, które w razie dziedziczenia ustawowego za jedną osobę względem drugich uważane być muszą (n. p. dzieci brata wobec brata spadkodawcy), to osoby te i przy dziale z testamentu za jedną osobę uważane będą. Korporacyę, gminę, zgromadzenie (np. ubogich) zawsze liczy się tylko za jedną osobę.

Prawo przyrostu.

§ 560. Jeżeli wszyscy dziedzice są powołani do spadku bez oznaczenia części, lub też w powołaniu powiedziano ogólnikowo, że podział ma być równy i jeden z dziedziców nie może lub nie chce zrobić zupełnie użytku ze swego prawa spadko-

wego; wówczas część opróżniona przyrasta pozostałym ustanowionym dziedzicom.

§ 561. Jeżeli ustanowiono jednego lub więcej dziedziców z oznaczeniem części spadkowej, innego lub innych bez oznaczenia części, wtedy część opróżniona przyrasta tylko temu, względnie tym pozostałym, których ustanowiono bez oznaczenia części.

§ 562. Dziedzicowi ustanowionemu z oznaczeniem części nie przysługuje w żadnym razie prawo do przyrostu. Jeżeli więc nie pozostał żaden dziedzic, któryby był ustanowiony bez oznaczenia części, opróżniona część spadku przypada nie temu pozostałemu jeszcze dziedzicowi, który był ustanowiony do pewnej oznaczonej części, lecz dziedzicowi ustawowemu.

§ 563. Kto otrzymuje nieprzyjętą część spadku, ten obejmuje także wszystkie połączone z nią ciężary, z wyjątkiem tych, które ograniczają się do osobistych czynności dziedzica ustanowionego.

§ 564. Spadkodawca musi sam ustanowić dziedzica; nie może zamianowania go zostawić orzeczeniu osoby trzeciej.

Oświadczenie musi być dokonane z rozmysłem, wyraźnie i swobodnie.

§ 565. Wola spadkodawcy oświadczoną być

musi wyraźnie, nie przez samo tylko potwierdzenie zrobionej mu propozycyi, musi być objawioną w stanie zupełnej przytomności umysłu, z rozmysłem i powagą, wolna od przymusu, oszustwa lub istotnego błędu.

Przyczyny niezdolności testowania:
1. Brak przytomności umysłu.

§ 566. Oświadczenie jest nieważne, jeżeli udowodniono, że nastąpiło w stanie szaleństwa, obłąkania, głupkowatości lub opilstwa.

§ 567. Jeżeli ktoś twierdzi, że spadkodawca w czasie ostatniego rozporządzenia miał pełną przytomność pomimo, że poprzednio stracił był rozum; natenczas twierdzenie to musi być w niewątpliwy sposób udowodnione przez znawców w sztuce biegłych, lub przez osoby urzędowe, które stan umysłu spadkodawcy dokładnie zbadały, lub zapomocą innych pewnych dowodów.

2. Uznanie za marnotrawcę; jak dalece.

§ 568. Sądownie uznany za marnotrawcę może rozporządzać w ostatniej woli tylko połową swego majątku; druga połowa przypada dziedzicom ustawowym.

3. Wiek niedojrzały.

§ 569. Niedojrzali nie są zdolni do testowania. Małoletni przed ukończeniem 18. roku życia

mogą testować tylko ustnie przed sądem. Sąd musi starać się o nabycie przekonania przez stosowne zbadanie, że oświadczenie ostatniej woli nastąpiło swobodnie i z rozmysłem. Oświadczenie ma być spisane w protokole, w którym należy umieścić to wszystko, co ze zbadania wynikło. Po skończeniu lat 18 można oświadczyć ostatnią wolę bez żadnego ograniczenia.

4. Błąd istotny.

§ **570.** Błąd istotny spadkodawcy unieważnia rozporządzenie. Błąd jest wówczas istotny, jeżeli spadkodawca pomylił się co do osoby, którą chciał obdarzyć, lub co do przedmiotu, który chciał zapisać.

§ **571.** Rozporządzenie jednak jest ważne, gdy się okaże, że osobę obdarzoną lub rzecz zapisaną tylko niewłaściwie nazwano lub opisano.

§ **572.** Rozporządzenie nawet wówczas pozostaje ważnem, jeżeli pobudka przez spadkodawcę przytoczona okazała się fałszywą; chybaby dowiedziono, że wola spadkodawcy wyłącznie i jedynie na tej błędnej pobudce polegała.

5. Śluby zakonne.

§ **573.** Osoby zakonne nie mają zazwyczaj prawa testowania; jednakże, jeżeli jakiś zakon uzy-

ska szczególny przywilej na mocy którego jego członkom wolno testować; jeżeli osoby zakonne otrzymają zwolnienie od ślubów; jeżeli wystąpią ze swego stanu wskutek zniesienia zakonu, zakładu lub klasztoru lub też, jeżeli znajdują się w takich stosunkach, że na mocy rozporządzeń politycznych nie są już więcej uważane za członków zakonu, zakładu lub klasztoru i mogą nabywać zupełną własność; natenczas wolno im w oświadczeniu ostatniej woli rozporządzać swą własnością.

6. Ciężka kara kryminalna.

§ 574. został zniesiony ustawą z 15. listopada 1867 L. 131 Dz. u. p.

Chwila ważności rozporządzenia.

§ **575.** Rozporządzenie ostatniej woli ważnie uczynione nie traci swej ważności z powodu później zaszłych przeszkód.

§ **576.** Nieważne odrazu rozporządzenie ostatniej woli nie staje się ważnem przez późniejsze usunięcie przeszkody. Jeżeli w takim wypadku nowego rozporządzenia nie uczyniono, to obowiązuje ustawowe prawo spadkowe.

II. Zewnętrzna forma rozporządzeń ostatniej woli.

§ **577.** Testament można sporządzić poza sądem lub przed sądem, pisemnie lub ustnie; pisem-

*

nie zaś albo z przybraniem świadków lub bez nich.

1. Pozasądowych pisemnych;

§ 578. Kto chce oświadczyć ostatnią swą wolę pisemnie i bez świadków, musi napisać własnoręcznie testament lub kodycyl i podpisać go własnoręcznie swem nazwiskiem. Dodanie dnia, roku i miejsca sporządzenia ostatniej woli nie jest wprawdzie konieczne, dobrze to jednak uczynić dla zapobieżenia sporom. Testament allograficzny. –

§ 579. (N—III—§ 55). Jeśli spadkodawca polecił spisać ostatnią wolę komu innemu, musi ją podpisać własnoręcznie. Nadto musi on przed trzema zdolnymi świadkami, z których conajmniej dwaj równocześnie muszą być obecni, oświadczyć wyraźnie, że pismo zawiera jego ostatnią wolę. Nakoniec świadkowie także muszą się podpisać, a to wewnątrz albo zewnątrz, zawsze jednak na dokumencie samym a nie na jakiej może okładce, z dodatkiem, wskazującym ich przymiot świadków. Treści testamentu świadek znać nie musi.

§ 580. Nie umiejący pisać spadkodawca musi oprócz zachowania formalności, przepisanych w poprzednim paragrafie, zamiast swego podpisu położyć własnoręcznie znak odręczny, a to w obecności wszystkich trzech świadków. Ostrożność nakazuje

także, aby dla utrwalenia dowodu, kto jest spadkodawcą, jeden ze świadków nazwisko spadkodawcy jako podpisujący go napisał.

§ 581 (N—III—§ 56). Jeżeli spadkodawca nie może czytać, musi kazać sobie odczytać pismo przez jednego świadka w obecności dwóch drugich świadków, którzy w treść pisma wglądnęli i potwierdzić, że pismo odpowiada jego woli. Ten, kto pisał ostatnią wolę, może w każdym razie być zarazem świadkiem, wykluczony jest jednakże od odczytywania pisma, jeśli spadkodawca czytać nie może.

§ 582. Rozporządzenie spadkodawcy przez powołanie się na kartkę lub inne pismo ma tylko wtenczas znaczenie, gdy pismo takie zaopatrzone jest we wszystkie warunki, potrzebne do ważności oświadczenia ostatniej woli. Oprócz tego użyć można takich przez spadkodawcę wskazanych pisemnych uwag tylko do wyjaśnienia jego woli.

§ 583. Zazwyczaj służy jedno i to samo pismo tylko dla jednego spadkodawcy. Wyjątek co do małżonków podany jest w rozdziale o umowach małżeńskich.

§ 584. Spadkodawcy, który nie chce lub nie może zachować formalności, wymaganych do pisemnego testamentu wolno zeznać testament ustny.

II. ustnych pozasądowych.

§ 585. Kto sporządza testament ustnie, musi objawić swoją ostatnią wolę z rozwagą w obecności trzech równocześnie obecnych świadków, którzy zdolni są poświadczyć, że co do osoby spadkodawcy żaden podstęp lub omyłka nie zaszła. Jakkolwiek to nie jest konieczne, z ostrożności jednak pożądane, aby świadkowie albo wszyscy wspólnie, albo każdy dla siebie dla ułatwienia pamięci oświadczenie ostatniej woli sami spisali albo też co rychlej spisać je dali.

Świadkowie przy rozporządzeniach ostatniej woli.

§ 586. (N—I—§ 55). Ustne rozporządzenie ostatniej woli musi być na żądanie każdego, komu na tem zależy, stwierdzone zgodnem zaprzysiężonem zeznaniem trzech świadków lub, o ile jednego z nich nie można pod przysięgą przesłuchać, przynajmniej dwóch pozostałych, gdyż w przeciwnym razie to oświadczenie ostatniej woli jest bezskuteczne (§ 601).

III. sądowych.

§ 587. Spadkodawca może także oświadczyć swoją ostatnią wolę przed sądem pisemnie lub ustnie. Rozporządzenie pisemne powinno być przez spadkodawcę przynajmniej własnoręcznie podpisane i osobiście sądowi oddane. Sąd zwrócić ma uwagę spad-

kodawcy na to, że jego podpis własnoręczny jest konieczny, następnie opieczętować pismo sądownie, a na okładce napisać, czyja ostatnia wola w niej się mieści. Z czynności tej należy spisać protokół, a pismo za wydaniem poświadczenia odbioru złożyć w sądzie do przechowania.

§ 588. Jeżeli spadkodawca chce swą wolę oświadczyć ustnie, spisać należy to oświadczenie do protokołu, a protokół opieczętować i przechować tak samo, jak to w poprzednim paragrafie przepisano, co do rozporządzenia pisemnego.

§ 589. Sąd przyjmujący pisemne lub ustne oświadczenie ostatniej woli składać się musi co najmniej z dwóch zaprzysiężonych osób sądowych, z których jedna pełni urząd sędziego w miejscu, gdzie się sporządza oświadczenie. Oprócz sędziego mogą drugą osobę sądową zastąpić dwaj inni świadkowie.

§ 590. W razie konieczności mogą się udać osoby powyżej oznaczone do pomieszkania spadkodawcy, jego ostatnią wolę napisać lub ustnie odebrać, a następnie w przebiegu tej czynności spisać protokół z umieszczeniem dnia, roku i miejsca.

§ 591. (N—I—§ 56). Osoby poniżej lat ośmnastu, nieprzytomni na umyśle, ślepi, głusi lub niemi, następnie tacy, którzy nie rozumieją mowy spadko-

dawcy, nie mogą być świadkami przy rozporządzeniu ostatniej woli.

§ **592.** Zniesiony nowelą I. § 57.

§ **593.** Zniesiony został rozporządzeniem cesarskiem z 6 stycznia 1860 L. 9. Dz. u. p.

§ **594.** Dziedzic lub legataryusz nie jest zdolnym świadkiem co do zapisanej mu spuścizny, również jego małżonek, rodzice, dzieci, rodzeństwo lub osoby w tymże stopniu spowinowacone, tudzież płatni domownicy. Do ważności takiego rozporządzenia jest niezbędne, aby je spadkodawca sam własnoręcznie spisał lub aby je stwierdziło trzech świadków, nie należących do wyżej wymienionych osób.

§ **595.** Jeżeli spadkodawca przeznacza coś ze spadku temu, kto pisze ostatnią wolę, albo jego małżonkowi, dzieciom, rodzicom, rodzeństwu lub osobom w tymże stopniu spowinowaconym, należy usunąć wszelką wątpliwość co do tego rozporządzenia w sposób w poprzednim paragrafie wymieniony.

§ **596.** Przepisy wydane względem bezstronności i zdolności świadka w celu usunięcia wszelkiej wątpliwości co do osoby spadkodawcy, należy zastosować także do tych osób sądowych, które ostatnią wolę odbierają. *Testamentum tempore pestis conditum.*

§ **597.** (N—I—§ 58). Przy rozporządzeniach ostatniej woli, sporządzonych w czasie żeglugi lub

w miejscach, gdzie panuje mór lub podobna zaraza, są ważnymi świadkami także osoby, które ukończyły rok czternasty.

(N—I—§ 59). Postanowienia powyższe nie mają zastosowania do rozporządzeń ostatniej woli, zdziałanych przed wejściem w życie niniejszego rozporządzenia cesarskiego.

§ **598.** Do tych rozporządzeń uprzywilejowanych wymaga się tylko dwóch świadków, z których jeden może pisać testament. Jeżeli zachodzi niebezpieczeństwo zarażenia, wówczas nawet nie potrzeba, aby obaj byli równocześnie obecni.

§ **599.** Uprzywilejowane rozporządzenia ostatniej woli tracą swą moc w sześć miesięcy po ukończeniu żeglugi lub wygaśnięciu zarazy.

§ **600.** Ułatwienia dla wojskowych testamentów podane są w ustawach wojskowych.

Nieważność nieformalnych rozporządzeń ostatniej woli.

§ **601.** Rozporządzenie ostatniej woli jest nieważne, gdy spadkodawca nie zachował jednego z przepisanych tutaj warunków, których przestrzegania nie pozostawiono wyraźnie samej tylko przezorności.

Umowy spadkowe ważne są tylko między małżonkami.

§ **602.** Umowy spadkowe dotyczące całej spu-

ścizny lub części jej oznaczonej w stosunku do całości zawrzeć mogą ważnie tylko małżonkowie. Odnośne przepisy zawarte są w rozdziale o umowach małżeńskich.

O darowiznach na wypadek śmierci.

§ 603. Kiedy darowiznę na wypadek śmierci uważać należy za umowę, kiedy zaś za rozporządzenie ostatniej woli, postanowiono w rozdziale o darowiznach.

ROZDZIAŁ X.

O dziedzicach podstawionych i powiernictwach.

Podstawienie pospolite.

§ 604. Na przypadek, gdy dziedzic ustanowiony spadku nie obejmie, może każdy spadkodawca powołać innego, a gdyby i ten go nie objął, drugiego i w takimże wypadku trzeciego a nawet i więcej dziedziców w ten sposób podstawionych. Takie rozporządzenie nazywá się podstawieniem pospolitem. Dziedzicem zostaje najbliżej powołany.

§ 605. Jeżeli spadkodawca z dwóch oznaczonych wypadków: że dziedzic zamianowany albo nie może, albo nie chce zostać dziedzicem, wymienił tylko jeden, wówczas wypadek drugi jest wykluczony.

Prawa z tegoż wypływające.

§ 606. Ciężary włożone na dziedzica odnoszą się także do dziedzica podstawionego, który w jego miejsce wstąpi, chyba że według wyraźnej woli spadkodawcy lub według natury zachodzących okoliczności, związane są z osobą dziedzica.

§ 607. Jeżeli sami tylko współdziedzice są sobie nawzajem podstawieni, przyjmuje się, że spadkodawca chciał także na podstawienie rozciągnąć części wymierzone w ustanowieniu. Jeżeli jednak oprócz współdziedziców podstawiony jest także ktoś inny, wówczas opróżniona część spadku przypada wszystkim w równych częściach.

Powiernicze.

§ 608. Spadkodawca może nałożyć na swego dziedzica obowiązek, aby objętą przez niego spuściznę po jego śmierci lub też w pewnych oznaczonych wypadkach pozostawił drugiemu zamianowanemu dziedzicowi. Takie rozporządzenie nazywa się podstawieniem powierniczem. Podstawienie powiernicze mieści w sobie milcząco także podstawienie pospolite.

O ile rodzice mogą czynić podstawienia swoim dzieciom.

§ 609. Także rodzice mogą zamianować dziedzica lub dziedzica podstawionego dzieciom swoim nawet w tym wypadku, gdy one same nie mają zdolności do sporządzania testamentu, lecz tylko co do majątku, jaki im pozostawiają.

Milczące podstawienie powiernicze.

§ 610. Jeżeli spadkodawca zabronił dziedzicowi rozporządzać spuścizną przez testament, wówczas jest to podstawienie powiernicze, a dziedzic musi

zachować spuściznę dla swych ustawowych dziedziców. Zakaz pozbywania rzeczy nie wyklucza prawa rozporządzania nią w drodze testamentu.

Ograniczenie powierniczego podstawienia.

§ 611. Porządek, w jakim dziedzice powierniczo podstawieni po sobie następują, nie ulega żadnemu ograniczeniu, jeżeli wszyscy są współczesnymi spadkodawcy, a podstawienie może obejmować trzeciego, czwartego i nawet dalszych dziedziców.

§ 612. Jeżeli dziedzice podstawieni nie są współczesnymi spadkodawcy i w czasie sporządzenia testamentu jeszcze nie urodzili się, wówczas podstawienie powiernicze rozciągać się może co do sum pieniężnych i innych ruchomości aż do drugiego stopnia. Co do nieruchomości obowiązuje tylko do pierwszego stopnia. Przy obliczaniu stopni liczy się jednak tylko takiego dziedzica podstawionego, który doszedł do posiadania spadku.

Prawa dziedzica przy podstawieniu powierniczem.

§ 613. Dopóki spadek nie przejdzie na dziedzica podstawionego, przysługa ustanowionemu dziedzicowi ograniczone prawo własności z prawami i obowiązkami użytkowcy.

Tłumaczenie podstawień.

§ 614. Jeżeli podstawienie ustanowiono nieja-

sno, tłumaczyć je należy w taki sposób, aby jak najmniej ograniczyć dziedzica w swobodnem rozporządzaniu własnością.

Sposoby zgaśnięcia podstawień pospolitych i powierniczych.

§ 615. (N—III—§ 59). Podstawienie pospolite gaśnie, skoro dziedzic ustanowiony przyjął dziedzictwo; powiernicze, skoro już niema żadnego z powołanych dziedziców podstawionych; albo skoro ustał stan rzeczy, dla którego je uczyniono.

O ile nie można przypuszczać odmiennej woli spadkodawcy, prawo dziedzica podstawionego przechodzi na jego dziedziców (§ 537.), chociażby nie dożył nadejścia zdarzenia podstawieniem przewidzianego.

(N—III—§ 60). Powyższe postanowienie nie ma zastosowania, jeśli spadkodawca zmarł przed dniem 1. stycznia 1917.

§ 616. W szczególności utraci moc swoją podstawienie powiernicze, uczynione dla osoby pozbawionej rozumu (§§ 608, 609), gdy zostanie udowodnionem, że w czasie zeznawania ostatniej woli była zupełnie przytomną na umyśle, lub gdyby jej sąd dozwolił wolnego zarządu majątkiem z powodu odzyskanego rozumu; podstawienie takie jednak nie wejdzie napowrót w życie, chociażby ją znowu z powodu powrotu choroby umysłowej oddano pod kura-

telę, a ona w międzyczasie żadnego rozporządzenia ostatniej woli nie sporządziła.

§ 617. Podstawienie uczynione przez spadkodawcę swemu dziecku w czasie, gdy jeszcze potomstwa nie miało, gaśnie, skoro pozostawiło potomków zdolnych do dziedziczenia.

Powiernictwo rodzinne.

§ 618. Powiernictwo rodzinne (fideikomis) jest to rozporządzenie, mocą którego uznany zostaje majątek za niepozbywalne dobro rodzinne, należące do wszystkich przyszłych lub przynajmniej do większej ilości pokoleń.

Główne rodzaje powiernictw.

§ 619. Powiernictwo jest zazwyczaj primogeniturą, majoratem lub senioratem w miarę tego, czy jego założyciel przeznaczył następstwo pierworodnemu z linii starszej, czy też najbliższemu stopniem z rodziny, a z pośród kilku równie blizkich starszemu wiekiem; czy wreszcie starszemu z rodziny bez względu na linię.

§ 620. W razie wątpliwości przyjąć należy raczej primogeniturę, niż majorat lub seniorat, a znów majorat raczej, niż seniorat.

Porządek dziedziczenia w tychże.

§ 621. Przy primogeniturze młodsza linia obej-

muje powiernictwo dopiero po wygaśnięciu starszej, tak, że brat ostatniego posiadacza ustąpić musi tegoż synom, wnukom, prawnukom i dalszym potomkom.

§ 622. Założyciel może także zmienić zupełnie porządek dziedziczenia i powołać tego ze starszej linii, kto się urodził ostatni; lub najmłodszego z wszystkich linii; lub też wogóle tego, który wedle stopnia jest najbliższy założycielowi, pierwszemu nabywcy lub też ostatniemu posiadaczowi powiernictwa.

§ 623. Jeżeli założyciel w tym względzie wyraźnie woli swojej nie objawił, należy mieć raczej wzgląd na ostatniego posiadacza, niż na założyciela powiernictwa i pierwszego nabywcę. Jeżeli jest więcej osób w równym stopniu, rozstrzyga starszeństwo.

§ 624. Jeżeli założyciel zarządzi, że powiernictwo zawsze ma objąć najbliższy z rodziny, to rozumie się przez to najbliższego potomka męskiego podług zwyczajnego ustawowego porządku dziedziczenia. Pomiędzy kilku równie blizkich dzieli się używanie powiernictwa, jeżeli z rozporządzenia nie wynika jasno postanowienie przeciwne.

§ 625. Jeżeli ustanowiono oprócz powiernictwa dla linii pierworodnej jeszcze drugie lub więcej powiernictw dla linii późniejszych, wówczas obejmie posiadacz pierwszego powiernictwa i jego potomko-

wie posiadanie drugiego powiernictwa dopiero wtedy, gdy niema w pozostałych liniach żadnych potomków powołanych do tego powiernictwa, a powiernictwa te zostają dopóty w rękach jednej osoby złączone, dopóki znowu dwie lub więcej linie nie powstaną.

§ 626. Potomstwo płci żeńskiej nie ma zazwyczaj żadnego prawa do powiernictw. Jeżeli jednak założyciel wyraźnie rozporządził, że powiernictwo przejść ma na linie żeńskie po wygaśnięciu rodu męskiego, to nastąpi to podług porządku, przepisanego dla następstwa męskiego; jednakże dziedzice mężczy z tej linii, która do posiadania powiernictwa doszła, mają zawsze pierwszeństwo przed dziedzicami płci żeńskiej.

Warunki ustanowienia powiernictwa.

§ 627. Bez szczególnego zezwolenia władzy ustawodawczej powiernictwa ustauowić nie można. Przy ustanowieniu sporządzić należy dokładny, uwierzytelniony spis wszystkich przedmiotów należących do powiernictwa, który ma być przechowany w sądzie. Inwentarz ten służy za podstawę przy każdej zmianie posiadania i przy oddzieleniu powiernictwa od wolnego majątku. Nad bezpieczeństwem powiernictwa czuwać ma sąd według osobnych przepisów.

Odwołanie ustanowienia.

§ 628. Założyciel powiernictwa ma prawo odwołać ustanowienie tegoż, dopóki nikt jeszcze nie nabył prawa wskutek oddania lub na mocy umowy. Oświadczenie woli uważa się wtedy za odwołane, jeżeli spadkodawcy urodził się ślubny dziedzic płci męskiej, który powiernictwem nie jest objęty.

Zasada co do praw oczekiwaczy i posiadacza powiernictwa.

§ 629. Własność powierniczego majątku podzieloną jest pomiędzy wszystkich oczekiwaczy a każdoczesnego posiadacza powiernictwa. Pierwszym służy tylko własność zwierzchnicza, ostatniemu zaś także własność użytkowa.

Szczególne prawa oczekiwaczy.

§ 630. Własność zwierzchnicza daje oczekiwaczom powiernictwa prawo żądania, aby zapisy długu powiernictwa złożono do sądu; donoszenia sądowi o złym zarządzie dóbr powierniczych; przedstawiania wspólnego kuratora powiernictwa celem zastępywania powiernictwa i potomstwa, i wogóle przedsięwzięcia wszelkich potrzebnych środków celem zabezpieczenia istoty majątku.

Nieograniczone prawa dzierżyciela i jego obowiązki.

§ 631. Dzierżyciel powiernictwa ma wszelkie prawa i zobowiązania właściciela pożytkującego. Do

niego należą wszystkie pożytki z majętności powierniczej i przybytku, lecz nie ich istota. Ponosi natomiast także wszystkie ciężary. Za ubytek istoty powstały bez jego zawinienia nie odpowiada.

Prawa ograniczone:

a) do zrzeczenia się i zastawienia,

§ 632. Posiadacz powiernictwa może wprawdzie zrzec się swego prawa sam za siebie, lecz żadną miarą za potomstwo, chociażby go jeszcze nie było. Gdy zastawia owoce powiernictwa lub zgoła majętność powierniczą, zastawianie ważne jest tylko co do tej części owoców, do której zbioru jest uprawniony, nie zaś co do majętności powierniczej, lub części owoców, która się należy następcy.

b) przemiany, zamiany lub wieczystej dzierżawy majętności wieczystej,

§ 633. Z ograniczeniem zaraz niżej podanem może dzierżyciel powiernictwa nieruchomą majętność powierniczą przemienić na kapitał, może grunta zamienić za grunta, lub rozdzielić je za odpowiednimi czynszami, albo też wypuścić w dzierżawę wieczystą.

§ 634. Do tych zmian potrzebuje zezwolenia właściwej władzy sądowej. Musi ona przesłuchać wszystkich znanych oczekiwaczy, albo, jeżeli są małoletni lub nieobecni, ich kuratorów, następnie ku-

ratora powiernictwa i potomstwa, osądzić ważność powodów, i w szczególności przy zezwoleniu na rozdrobnienie gruntów baczyć na to, aby zachowano miarę przepisaną w rozporządzeniach politycznych. Zapłata przy tem umówiona ma być umieszczona jako kapitał powierniczy.

c) odłużenia.

§ 635. Dzierżyciel powiernictwa może trzecią część majętności powierniczej odłużyć albo, jeżeli się ta z kapitałów składa, podnieść ich trzecią część. Do tego nie potrzebuje przyzwolenia oczekiwaczy lub kuratorów, jedynie tylko zezwolenia właściwej władzy sądowej.

Oznaczenie odłużyć się mającej trzeciej części.

§ 636. Do tej trzeciej części należą wszystkie ciężary, pod jakąbądź nazwą, obciążające majętność powierniczą w ten sposób wliczyć, aby dwie trzecie części zupełnie wolne pozostały.

i wartości majątku powiernictwa.

§ 637. Wartość majątku powiernictwa, który ma być zamieniony lub obdłużony, oznacza się w drodze szacunku sądowego, — jeżeli zaś ma być spieniężony, zapomocą publicznej licytacyi.

Sposób spłaty.

§ 638. Spłaty długu powierniczego należy tak oznaczyć, ażeby rocznie pięć od sta długu umarzać. Tylko z doniosłych przyczyn należy dozwolić na przedłużenie terminu.

§ 639. Gdy posiadacz powiernictwa ze spłat już uiszczonych chce znowu podnieść pewną kwotę do swojego użytku, musi na jej umorzenie jeszcze osobno spłacać pięć od sta rocznie.

Odpowiedzialność następcy za długi.

§ 640. Następca w powiernictwie winien spłacić tylko długi poprzednika zaciągnięte za sądowem zezwoleniem. Za zapadłe już na ich umorzenie spłaty odpowiada tylko o tyle, o ile ich nie można pokryć z wolno dziedzicznego majątku poprzednika.

§ 641. Gdy poprzednik uczynił znaczny nakład na utrzymanie lub ważne ulepszenie powiernictwa, ku czemu byłby uprawniony odłużyć majętność powierniczą, musi być nakład zwrócony. W tym celu atoli uprawnieni są następcy obciążyć trzecią część majętności powierniczej. Spłaty uiszcza się w sposób w § 638 przepisany.

§ 642. Wierzyciel powiernictwa nie może domagać się spłaty długu ciążącego na powiernictwie nawet z zezwoleniem sądu, z majątku zakładowego, lecz tylko z jego przychodów.

Podział owoców ostatniego roku.

§ **643.** Owoce ostatniego roku dzielą się między dziedziców poprzednika i następcę w powiernictwie tak samo, jak między użytkowcę i właściciela.

Rozwiązanie.

§ **644.** Powiernictwo może być rozwiązane, jeżeli nie należy spodziewać się potomstwa, powołanego do powiernictwa. Do rozwiązania węzła powierniczego wymagane jest jednak obok przyzwolenia właściciela pożytkującego i wszystkich oczekiwaczy, których edyktem zawezwać należy, także przesłuchanie kuratora potomstwa i zezwolenie sądowe.

lub zgaśnięcie powiernictwa.

§ **645.** Powiernictwo gaśnie, jeżeli zniszczeje, — albo, jeżeli wszystkie linie powołane w akcie ustanowienia wymarły bez nadziei potomstwa. W ostatnim wypadku jednoczy się własność zwierzchnicza z własnością pożytkową i posiadacz może powiernictwem dowolnie rozrządzać.

Różnica pomiędzy powiernictwem a fundacyami.

§ **646.** Od podstawień i powiernictw różnią się fundacye, w których przychody z kapitałów, gruntów albo praw przeznaczone zostają po wszystkie

następne czasy dla zakładów powszechnie pożytecznych, jak: beneficya duchowne, szkoły, szpitale lub domy ubogich albo na utrzymanie pewnych osób. Przepisy o fundacyach zawierają rozporządzenia polityczne.

ROZDZIAŁ XI.

O zapisach.

Kto, jak i komu może zapisywać,

§ **647.** Do ważności zapisu (§ 535) jest koniecznem, aby zdolny spadkodawca pozostawił go ważnem oświadczeniem ostatniej woli osobie zdolnej do dziedziczenia.

§ **648.** Spadkodawca może przeznaczyć także jednemu lub więcej spółdziedzicom zapis naddziałowy, względem tegoż uważać ich należy tylko za zapisobierców.

i kogo można obciążyć uiszczeniem zapisu.

§ **649.** Zapisy obciążają z reguły wszystkich dziedziców w miarę ich części dziedzicznej, nawet w wypadku, gdy zapisano rzecz należącą do jednego spółdziedzica. Zawisło jednak od spadkodawcy, czy uiszczenie zapisu chce zlecić spółdziedzicowi, czy też szczególnie zapisobiercy.

§ **650.** Zapisobierca nie może się usunąć od zupełnego dopełnienia zleconego mu dalszego zapisu z tego powodu, iż tenże przenosi wartość uczynionego mu zapisu. Gdy jednak zapisu nie przyj-

muje, musi ten, komu on przypada, przyjąć zlecenie, albo przypadły sobie zapis pozostawić zapisobiercy doń przekazanemu.

§ 651. Spadkodawca, który przeznaczył zapis pewnej klasie osób, jak: krewnym, służącym lub biednym, może pozostawić dziedzicowi lub trzeciemu podział, którym z tych osób i co każdej ma przypaść. Gdy spadkodawca niczego w tej mierze nie postanowił, wybór należy do dziedzica.

Podstawienia przy zapisach.

§ 652. Spadkodawca może przy zapisie ustanowić podstawienie pospolite lub powiernicze, — do tego należy stosować przepisy podane w poprzedzającym rozdziale.

Przedmioty zapisu.

§ 653. Zapisywać można wszystko, co znajduje się w zwykłym obrocie: rzeczy, prawa, prace i inne wartość mające czynności.

§ 654. Gdy zapisano rzeczy będące wprawdzie w zwykłym obrocie, których jednak zapisobierca osobiście posiadać jest niezdolny, należy mu wynagrodzić zwyczajną wartość.

Ogólne reguły tłumaczenia przy zapisach.

§ 655. Także przy zapisach należy brać słowa w ich zwykłem znaczeniu, musianoby chyba udo-

wodnić, że spadkodawca zwykł był przywiązywać do pewnych wyrazów szczególne jemu właściwe rozumienie, — albo, że zapis inaczej byłby bezskuteczny.

Szczególne przepisy co do zapisu:
a) rzeczy pewnego gatunku,

§ **656.** Gdy spadkodawca zapisał jedną lub więcej rzeczy pewnego gatunku, jednak bez bliższego oznaczenia, a więcej takich rzeczy znajduje się w spuściźnie, przysłuża wybór dziedzicowi. Musi jednak wybrać przedmiot, z którego zapisobierca może zrobić użytek. Gdy się pozostawia zapisobiercy wzięcie lub wybranie jednej z więcej rzeczy, może on wybrać także najlepszą.

§ **657.** Jeżeli spadkodawca zapisał jedną lub więcej rzeczy pewnego gatunku wyraźnie tylko ze swej własności, a rzeczy takich w spuściźnie wcale niema, zapis traci znaczenie. Gdy ich niema w zapisanej ilości, musi zapisobierca zadowolić się tem, co się znajduje.

§ **658.** Gdy spadkodawca zapisuje jedną lub więcej rzeczy pewnego gatunku nie wyraźnie ze swej własności, a w spuściźnie takich niema, musi ich dziedzic dostarczyć zapisobiercy w jakości, odpowiadającej jego stanowi i potrzebom. Zapis sumy pieniężnej zobowiązuje dziedzica do jej wypłacenia

bez względu, czy gotowe pieniądze znajdują się w spuściźnie, czy nie.

§ **659.** Spadkodawca może także pozostawić trzeciemu wybór, którą z pomiędzy więcej rzeczy zapisobierca ma otrzymać. Gdy tenże się odeń uchyla, lub zmarł przed dokonaniem wyboru, oznacza zapis władza sądowa z uwzględnieniem stanu i potrzeby zapisobiercy. Takie oznaczenie sądowe następuje także w tym razie, gdy zapisobierca zmarł przed pozostawionym mu wyborem.

b) zapisu rzeczy oznaczonej,

§ **660.** Zapisu oznaczonej rzeczy, jeżeli tenże zostaje powtórzony w jednym lub kilku różnych rozporządzeniach, nie może zapisobierca żądać równocześnie w naturze i w wartości. Inne zapisy należą się zapisobiercy tyle razy, ile je powtórzono, bez względu, czy obejmują rzecz tego samego rodzaju lub tę samą kwotę.

§ **661.** Zapis jest bez skutku, jeżeli przedmiot zapisany w czasie ostatniego rozporządzenia był już własnością zapisobiercy. Gdy go nabył później, należy mu zapłacić zwyczajną wartość. Jeżeli go jednak otrzymał od samego spadkodawcy i to nieodpłatnie, uważać należy zapis za uchylony.

c) rzeczy cudzej,

§ 662. Zapis cudzej rzeczy nienależącej ani do spadkodawcy, ani do dziedzica lub zapisobiercy, który ją ma dać trzeciemu, jest bezskuteczny. Gdy osobom wspomnianym należy się udział w rzeczy lub roszczenie do niej, zapis rozumieć się ma tylko co do tego roszczenia lub udziału. Gdy rzecz zapisana jest zastawiona lub obciążona, przyjmuje nabywca także ciężary na niej leżące. Jeżeli jednak spadkodawca wyraźnie rozporządza, że należy oznaczoną rzecz cudzą kupić i dać zapisobiercy, a właściciel za cenę szacunkową pozbyć jej nie chce, należy zapisobiercy uiścić tę wartość.

d) wierzytelności,

§ 663. Zapis wierzytelności, którą spadkodawca ma do zapisobiercy, obowiązuje dziedzica do zwrotu zapisu dłużnego lub do wystawienia zapisobiercy zwolnienia od długów i zaległych odsetek.

§ 664. Gdy spadkodawca zapisuje komuś wierzytelność, jaką ma do żądania od trzeciego, musi dziedzic odstąpić zapisobiercy wierzytelność wraz z zaległemi i dalej bieżącemi odsetkami.

§ 665. Zapis długu, jaki spadkodawca ma uiścić zapisobiercy, ma skutek, że dziedzic musi uznać dług przez spadkodawcę stanowczo wyrażony lub przez

zapisobiercę wykazany i wyrównać go najpóźniej w czasie oznaczonym do zaspokojenia reszty zapisów bez względu na warunki lub terminy w zapisie dłużnym zawarte. Zagrożonym jednak wierzycielom spadkodawcy nie może jego uznanie przynieść szkody.

§ **666.** Opuszczenie długu odnosić należy tylko do długów obecnych, nie także do długów powstałych dopiero po ustanowieniu zapisu. Gdy zapisem zwolniono od prawa zastawu lub poręki, nie wynika stąd, że zwolniono i od długu. Gdy terminy spłat zostaną przedłużone, muszą być mimo to dalej płacone odsetki.

§ **667.** Jeżeli spadkodawca winien jest jakiej osobie sumę i jej takąż sumę zapisuje, niema domniemania, iż chciał dług zapisem umorzyć. Dziedzic płaci w tym wypadku sumę dwa razy, — raz jako dług, a potem jako zapis.

§ **668.** Zapis wszystkich zalegających wierzytelności nie obejmuje jednak ani wierzytelności z publicznych papierów kredytowych, ani też kapitałów ciążących na dobrach nieruchomych lub wierzytelności powstających z prawa rzeczowego.

e) posagu,

§ **669.** Posag można zapisać albo, by uwolnić małżonka od jego spłaty, albo, by zobowiązać dzie-

dzica, iżby oddał małżonce wniesioną jako posag sumę lub rzecz bez dowodu, i bez potrącenia kosztów na nią wyłożonych. Tu obowiązują przepisy podane co do innych zapisów wierzytelności.

§ 670. Gdy spadkodawca zapisuje trzeciej osobie posag nieoznaczony, rozumie się przez to, bez względu na jej własny majątek, taki posag, jakiegoby ojciec tej osoby obowiązany był dostarczyć przy średnim majątku podług swego stanu.

§ 671. Gdy rodzice córkom zapisują posag, wlicza się go w ustawową lub testamentową część dziedziczną, o ile nie oświadczono wyraźnie, że jest to zapis naddziałowy.

f) utrzymania, wychowania lub wyżywienia,

§ 672. Zapis utrzymania obejmuje żywność, ubiór, pomieszkanie i resztę potrzeb i to dożywotnie, jako też potrzebną naukę. Wszystko to rozumie się także przez wychowanie. Wychowanie kończy się z pełnoletnością. Wyżywienie obejmuje jadło i napój do końca życia.

§ 673. Miarę zapisów przytoczonych w poprzedzającym paragrafie, jeżeli nie wynika ani z wyraźnej, ani z milczącej, dotychczasowem wsparciem wykazanej woli spadkodawcy, należy oznaczyć podług stanu zapisobiercy właściwego, albo wedle tego,

do czego został przygotowany przez pobierane utrzymanie.

g) ruchomości, sprzętów domowych,

§ 674. Przez ruchomości rozumieją się tylko sprzęty potrzebne do przyzwoitego używania mieszkania, — przez sprzęty domowe lub urządzenie także sprzęty potrzebne do prowadzenia gospodarstwa domowego. Narzędzia do prowadzenia przemysłu bez wyraźniejszego oświadczenia, nie są tem objęte.

h) schowku,

§ 675. Gdy komuś zapisano schowek, który sam dla siebie nie istnieje, lecz jest tylko częścią całości, domniemywa się z reguły, że przeznaczono tylko te przedmioty, jakie się przy śmierci spadkodawcy w nim znajdują i do których przechowania schowek ze swojej natury był przeznaczony albo przez spadkodawcę zwykle był używany.

§ 676. Gdy natomiast schowek jest ruchomy lub przynajmniej stanowi rzecz samoistną, ma zapisobierca prawo tylko do schowku, a nie do rzeczy w nim się znajdujących.

§ 677. Gdy zapisano szafę, szkatułę lub skrzynię ze wszystkiemi tamże znajdującemi się rzeczami, liczy się do tego także złoto i srebro, kosztowności i gotowe pieniądze, nawet zapisy dłużne wystawione

spadkodawcy przez zapisobiorcę. Inne zapisy dłużne lub dokumenta, na których polegają wierzytelności i prawa spadkodawcy tylko wtedy liczą się do tego, jeżeli oprócz nich niczego więcej w schowku niema. Do zapisu rzeczy płynnych należą także naczynia przeznaczone do ich przeniesienia.

i) klejnotów, kosztowności i strojów,

§ **678.** Przez klejnoty rozumieją się z reguły drogie kamienie i prawdziwe perły, przez kosztowności także fałszywe kamienie, tudzież złote lub pozłacane przedmioty służące do ozdabiania osoby, a przez strój to, co oprócz kosztowności, biżuteryi i ubiorów używa się do przystrojenia osoby.

k) złota lub srebra, bielizny, zaprzęgu,

§ **679.** Zapis złota albo srebra obejmuje przerobione albo nieprzerobione, jednak nieprzebite na pieniądze, tudzież nie takie, które stanowi tylko część lub ozdobę innego przedmiotu spuścizny, jak np. zegarka, lub tabakierki. Bielizna nie zalicza się do ubioru, a koronki nie do bielizny, jeno do stroju. Przez zaprząg rozumieją się przeznaczone do wygody spadkodawcy konie cugowe i powóz wraz z należącą do tego uprzężą, jednak nie wierzchowce i rzędy.

l) gotówki,

§ 680. Do gotówki należą także te publiczne papiery kredytowe, które w zwyczajnym obiegu zastępują miejsce gotowych pieniędzy.

m) o nazwie: dzieci,

§ 681. Słowo: dzieci, obejmuje tylko synów, jeżeli spadkodawca obdarza dzieci drugiego, — jeżeli jednak obdarza własne dzieci, także i w ich miejsce wstępujących potomków, którzy przy śmierci spadkodawcy już byli spłodzeni.

n) krewni,

§ 682. Zapis zostawiony bez bliższego określenia dla krewnych, przeznaczony jest dla tych, którzy podług ustawowego porządku dziedziczenia są najbliżsi, a prawidło postanowione powyżej w § 559 o rozdziale dziedzictwa między takie osoby, które za jedną osobę się uważa, należy stosować także do zapisów.

o) sługi,

§ 683. Gdy spadkodawca pozostawił zapis swoim sługom i oznaczył ich tylko przez stosunek służbowy, jest domniemanie, że otrzymać go powinni ci, co pozostają w służbie w czasie jego śmierci. Jednakże w tym, jakoteż w innych wypadkach może

być domniemanie to obalone przeciwnymi, silniejszymi powodami domniemania.

Dzień nabycia prawa do zapisu.

§ 684. Zapisobierca nabywa z reguły (§ 699) prawo do zapisu dla siebie i swoich następców zaraz po śmierci spadkodawcy. Prawo własności rzeczy zapisanej można jednak osiągnąć tylko podług przepisów postanowionych w piątym rozdziale o nabywaniu własności.

Dzień zapłaty.

§ 685. Zapisów poszczególnych przedmiotów spuścizny i praw do nich się odnoszących, małych wynagrodzeń czeladzi służebnej i zapisów pobożnych można żądać natychmiast, — innych jednak dopiero w rok po śmierci spadkodawcy.

§ 686. Przy zapisie poszczególnego przedmiotu spuścizny przypadają zapisobiercy także od śmierci spadkodawcy bieżące odsetki, powstałe pożytki i wszelki inny przybytek. Ponosi on natomiast także wszystkie ciężary na zapisie ciążące a nawet stratę, jeżeli tenże bez zawinienia drugiego się uszczupli lub całkowicie zniszczeje.

§ 687. Gdy komu zapisano kwotę uiszczać się mającą w terminach powrotnych, jak: co roku, co miesiąc i tym podobnie, — otrzymuje zapisobierca

prawo do całej kwoty tego terminu, jeżeli nawet tylko początku terminu dożył. Jednak kwoty domagać się można dopiero z upływem terminu. Pierwszy termin poczyna biec z dniem śmierci spadkodawcy.

Prawo zapisobiercy do zabezpieczenia.

§ 688. We wszystkich wypadkach, w których wierzyciel ma prawo żądać zabezpieczenia od dłużnika, może także zapisobierca domagać się zabezpieczenia zapisu. Jak się musi dokonać wpisu zapisu dla uzasadnienia prawa rzeczowego, przepisuje powyżej § 437.

Komu przypada zapis opróżniony.

§ 689. Zapis, którego zapisobierca przyjąć nie może lub nie chce, — przypada na osobę podstawioną (§ 652). Gdy niema nikogo podstawionego, a cały zapis przeznaczono więcej osobom niepodzielnie lub wyraźnie w równych częściach, — przyrasta udział, którego jeden z nich nie otrzymuje, pozostałym tak samo, jak spadek spółdziedzicom. Oprócz przytoczonych dwóch wypadków pozostaje zapis opróżniony w masie spadkowej.

Prawo dziedzica, jeżeli ciężary wyczerpują masę.

§ 690. Jeżeli zapisy wyczerpują całe dziedzictwo, dziedzic niema do żądania nic więcej nad zwrot wydatków poczynionych dla dobra masy i wy-

nagrodzenia odpowiadającego jego trudom. Gdy sam nie chce spadkiem zarządzać, musi żądać ustanowienia kuratora.

§ 691. Gdy wszystkich zapisobierców z masy spadkowej nie można zaspokoić, wypłaca się przed wszystkimi innymi zapis utrzymania. Zapisobiercy należy się utrzymanie od dnia powstania spadku.

lub nawet przenoszą,

§ 692. Gdy spuścizna nie wystarcza na opłacenie długów, innych wydatków obowiązkowych i na zaspokojenie wszystkich zapisów, doznają zapisobiercy stosunkowego potrącenia. Dziedzic przeto, dopóki niebezpieczeństwo takie zagraża, niema obowiązku zaspakajać zapisów bez zabezpieczenia.

§ 693. W razie jednak, gdy zapisobiercy już otrzymali, oznaczy się potrącenie wedle wartości, jaką miał zapis w czasie odbioru i podług pożytków zeń osiągniętych. Zawsze jednak wolno jeszcze zapisobiercy także po otrzymaniu zapisu dla uniknienia przyczynienia się zwrócić do masy zapis lub jego wyżej wspomniana wartość — i osiągnięte pożytki, — pod względem ulepszeń i pogorszeń uważa się go za posiadacza w dobrej wierze.

O ustawowych opłatach na publiczne zakłady.

§ 694. Opłat, które spadkodawca w testamencie przeznaczył wedle przepisów politycznych na wspar-

cie domów ubogich, domów inwalidów i szpitali, tudzież na oświatę publiczną, nie należy uważać za zapisy, — są one daniną państwową; nawet dziedzice ustawowi muszą je uiścić i nie można ich osądzać podług zasad prawa prywatnego, lecz tylko podług rozporządzeń politycznych.

ROZDZIAŁ XII.

O ograniczeniu i zniesieniu ostatniej woli.

Prawo spadkodawcy do ograniczenia lub zmiany ostatniej woli.

§ **695.** Spadkodawca może ograniczyć rozporządzenie do warunku, czasokresu, — przez zlecenie lub przez oświadczenie zamiaru. Może także zmienić testament lub kodycyl, albo go zupełnie znieść.

Rodzaje ograniczenia ostatniej woli:
1. Warunek.

§ **696.** Warunkiem zowie się wydarzenie, od którego prawo czyni się zawisłem. Warunek jest dodatni albo ujemny, wedle tego, czy się odnosi do zajścia lub niezajścia wydarzenia. Jest on zawieszający, jeżeli prawo przeznaczone nabywa mocy dopiero po jego spełnieniu, — rozwiązujący jeżeli prawo przeznaczone z jego nadejściem się utraca.

Przepisy:
a) co do niezrozumiałych,

§ **697.** Całkiem niezrozumiałe warunki uważać należy za niezamieszczone.

b) niemożliwych, lub niedozwolonych,

§ 698. Rozporządzenie nadające komuś prawo pod niemożliwym warunkiem zawieszającym jest nieważne, choćby spełnienie warunku dopiero później stało się niemożliwe a o niemożliwości spadkodawca wiedział. Niemożliwy warunek rozwiązujący uważa się za niezamieszczony. Wszystko to obowiązuje także co do warunków niedozwolonych.

c) warunków możliwych i dozwolonych,

§ 699. Gdy warunki są możliwe i dozwolone, można nabyć zawisłe od nich prawo tylko przez ich dokładne wypełnienie, — bez względu na to, czy zawisły one od przypadku, od woli obdarzonego dziedzica, zapisobiercy lub trzeciego.

d) warunki niezawierania małżeństwa,

§ 700. Warunek, że dziedzic lub zapisobierca niema zawierać małżeństwa nawet po osiągnięciu pełnoletności, uważać należy za niezamieszczony. Tylko osoba owdowiała musi spełnić ten warunek, jeżeli ma jedno lub więcej dzieci. Warunek. by dziedzic lub zapisobierca nie zawierał małżeństwa z oznaczoną osobą, można ważnie nałożyć.

e) jeżeli warunek spełnił się za życia spadkodawcy.

§ 701. Gdy warunek przepisany w rozporządzeniu ostatniej woli ziścił się już za życia spadko-

dawcy, musi spełnienie jego po śmierci spadkodawcy tylko wtenczas się powtórzyć, jeżeli warunek polega na czynności dziedzica lub zapisobiercy, którą on może powtórzyć.

Czy warunek należy rozciągać także na osoby podstawione.

§ **702.** Warunku przydanego dziedzicowi lub zapisobiercy, nie należy bez wyraźnego oświadczenia spadkodawcy rozciągać na podstawionego przez spadkodawcę dziedzica lub zapisobiercę.

Skutek możliwego warunku zawieszającego.

§ **703.** Do nabycia spadku przeznaczonego pod warunkiem zawieszającym jest konieczne, aby osoba opatrzona przeżyła spełnienie warunku i przy jego nadejściu była zdolna do dziedziczenia.

2. Czasokres.

§. **704.** Gdy niema pewności, czy czasokres, do którego spadkodawca prawo oznaczone ogranicza, nadejdzie, albo nie nadejdzie, uważa się to ograniczenie za warunek.

§ **705.** Gdy czasokres jest tego rodzaju, że nadejść musi, prawo przeznaczone przenosi się także na dziedziców osoby opatrzonej, jak inne prawa bezwarunkowo i tylko oddanie odracza się aż do terminu oznaczonego.

§ **706.** Jeżeli jest oczywiste, że czas w rozpo-

rządzeniu ostatniej woli naznaczony nigdy nadejść nie może, uważa się oznaczenie tego czasu, jak zamieszczenie niemożliwego warunku. Tylko w razie, gdy spadkodawca prawdopodobnie jedynie w obliczeniu czasu się omylił, oznaczyć należy czasokres podług prawdopodobnej woli spadkodawcy.

Stosunek prawny między osobą opatrzoną a jej następcą przy warunku lub czasokresie.

§ **707.** Dopóki prawo dziedzica lub zapisobiercy pozostaje w zawieszeniu z powodu niespełnionego jeszcze warunku, lub nienadejścia czasokresu, dopóty w pierwszym wypadku między dziedzicem ustawowym a ustanowionym, — a w drugim wypadku między dziedzicem a zapisobiercą zachodzą pod względem tymczasowego posiadania i używania spadku lub zapisu te same prawa i obowiązki, co przy podstawieniu powierniczem.

§ **708.** Kto otrzymuje spadek lub zapis pod warunkiem ujemnym lub rozwiązującym, albo tylko na pewien czas, ma wobec tego, komu przypada dziedzictwo lub zapis, z nadejściem warunku lub oznaczonego czasokresu te same prawa i obowiązki, które ma dziedzic lub zapisobierca wobec powierniczo podstawionego (§ 613).

3. Zlecenie.

§ **709.** Gdy spadkodawca przeznaczył komuś

spadek za zleceniem, uważać należy zlecenie to za warunek rozwiązujący, — niedopełnienie zlecenia powoduje utratę spadku (§ 696).

§ 710. W razie, gdy zlecenia dokładnie wypełnić nie można, trzeba przynajmniej starać się zbliżyć się do tego o ile możności. Gdy i to stać się nie może, obciążony zatrzymuje mimo to przeznaczony spadek, o ile z woli spadkodawcy przeciwieństwo nie wynika. Kto się sam uczynił niezdolnym do dopełnienia zlecenia, traci przeznaczony spadek.

§ 711. Jeżeli spadkodawca wprawdzie wyraził cel, na który spadek przeznacza, lecz nie postawił go za obowiązek, nie można zniewolić osoby opatrzonej, by spadek na ten cel obróciła.

§ 712. Nieważne jest rozporządzenie, którem spadkodawca zleca dziedzicowi czynność niemożliwą lub niedozwoloną z tym dodatkiem, że, o ile zlecenia nie wypełnił, winien uiścić zapis trzeciemu.

O zniesieniu rozporządzeń a mianowicie:
1. przez sporządzenie rozporządzenia nowego, — testamentu.

§ 713. Ważny testament późniejszy znosi testament wcześniejszy nietylko co do ustanowienia dziedzica, ale także co do reszty rozporządzeń, — o ile spadkodawca w ostatnim nie dał wyraźnie do poznania, że dawniejszy w całości lub w części ma być utrzymany. Przepis ten ważny jest i wówczas,

jeżeli w testamencie późniejszym powołano dziedzica tylko do części dziedzictwa. Pozostała część nie przypada dziedzicom ustanowionym w testamencie wcześniejszym, lecz dziedzicom ustawowym.

albo kodycylu,

§ 714. Późniejszy kodycyl, jakich więcej obok siebie istnieć może, znosi wcześniejsze zapisy lub kodycyle tylko o tyle, o ile z nim są w sprzeczności.

§ 715. Gdy nie można rozstrzygnąć, który testament lub kodycyl jest późniejszy, ważne są oba, o ile obok siebie istnieć mogą i w tym wypadku obowiązują przepisy postanowione w rozdziale o spółwłasności.

Bezskuteczność klauzuli derogacyjnej.

§ 716. (N—III—§ 61). Za niedołożony uważać należy domieszczony w testamencie lub kodycylu dodatek: że każde późniejsze rozporządzenie wogóle, lub gdyby nie zawierało pewnego znamienia, uważane ma być za niebyłe i nieważne.

(N—III—§ 62). To postanowienie ma zastosowanie na korzyść zarządzenia ostatniej woli, sporządzonego po dniu 1. stycznia 1917 także i wtedy, jeśli rozporządzenie, zawierające dodatek tego rodzaju, było sporządzone jeszcze przed tymże dniem.

2. przez odwołanie.

§ 717. Gdy spadkodawca chce znieść swe rozporządzenie, bez sporządzenia nowego, musi je wyraźnie albo ustnie, albo pisemnie odwołać albo zniszczyć dokument.

§ 718. Odwołanie może nastąpić ważnie tylko w takim stanie, w jakim się jest zdolnym do oświadczenia ostatniej woli. Marnotrawca sądownie uznany może ważnie odwołać swą wolę.

a) wyraźnie,

§ 719. Ustne odwołanie sądowego lub pozasądowego rozporządzenia ostatniej woli wymaga tylu i takich świadków, jakich potrzeba do ważności ustnego testamentu, — pisemne zaś, oświadczenia przez spadkodawcę własnoręcznie spisanego i podpisanego lub przynajmniej podpisanego przez niego i świadków wymaganych do pisemnego testamentu.

§ 720. Rozporządzenie spadkodawcy, które pod zagrożeniem odjęcia korzyści zabrania dziedzicowi lub zapisobiercy zaskarżyć ostatnią wolę, nie ma mieć nigdy skutku w wypadku, gdy tylko prawdziwość lub treść oświadczenia zaczepiono.

b) milczące,

§ 721. Kto w swoim testamencie lub kodycylu przecina podpis, przekreśla go, lub całą treść wyma-

zuje, niszczy go. Jeżeli z pomiędzy więcej równobrzmiących dokumentów, tylko jeden został zniszczony, nie można stąd wnosić na odwołanie.

§ 722. (N—III—§ 57). Jeżeli dokument przypadkiem tylko uległ wymienionym poprzednio uszkodzeniom; albo zaginął; ostatnia wola nie traci skuteczności; byleby tylko udowodniono przypadek i treść dokumentu. dowód w obu tych razach jest prawa procesowego

(N—III—§ 58). Postanowienia § 579 mają zastosowanie także do rozporządzeń ostatniej woli, sporządzonych przed dniem 1. stycznia 1917.

Postanowienia § 581 nie mają zastosowania do rozporządzeń ostatniej woli, zdziałanych przed dniem 1. stycznia 1917.

Postanowienia § 722 mają zastosowanie do wszystkich przypadków prawnych, które przed dniem 1. stycznia 1917 nie zostały załatwione prawomocnym wyrokiem, przyznaniem dziedzictwa albo porozumieniem się stron.

§ 723. Gdy spadkodawca późniejsze rozporządzenie zniszczył, wcześniejsze jednak pisemne rozporządzenie bez naruszenia pozostawił, wcześniejsze pisemne wchodzi w moc napowrót. Wcześniejsze rozporządzenie ustne nie wraca przez to napowrót do życia.

albo c) domniemane.

§ 724. Zapis uważa się za odwołany, jeżeli spadkodawca wierzytelność zapisaną ściągnął i podniósł, — jeżeli rzecz komuś przeznaczoną pozbył i nie otrzymał jej napowrót, albo, jeżeli ją w taki sposób na inną przemienił, że rzecz utraca swój kształt poprzedni i swoją poprzednią nazwę.

§ 725. Jeżeli jednak dłużnik wierzytelność z własnego popędu zaspokoił, jeżeli pozbycie zapisu nastąpiło na zarządzenie sądowe, jeżeli rzecz bez przyzwolenia spadkodawcy doznała przemiany, — zapis istnieje.

3. przez zrzeczenie się dziedziców.

§ 726. Gdy ani dziedzic, ani dziedzic podstawiony spuścizny przyjąć nie chce lub nie może, przypada prawo spadkowe na dziedziców ustawowych. Ci jednak są obowiązani wykonać resztę rozporządzeń spadkodawcy. Gdy i oni zrzekają się dziedzictwa, uważa się zapisobierców stosunkowo za dziedziców.

ROZDZIAŁ XIII.

O ustawowym porządku dziedziczenia.

Przypadki ustawowego dziedziczenia.

§ 727. Jeżeli zmarły nie zostawił ważnego oświadczenia ostatniej woli, jeżeli w tymże nie rozporządził całym majątkiem, jeżeli nie opatrzył należycie osób, którym wedle ustawy winien był pozostawić część spadkową, albo, jeżeli dziedzice ustanowieni dziedzictwa przyjąć nie mogą lub nie chcą, to następuje ustawowe dziedziczenie w całości lub w części.

§ 728. W braku ważnego oświadczenia ostatniej woli przypada cała spuścizna zmarłego dziedzicom ustawowym. Gdy jednak istnieje ważne oświadczenie ostatniej woli, przypada im tą część spadku, której nikomu nie przeznaczono.

Przepis na przypadek ukrócenia zachowku.

§ 729. Gdy rozporządzenie ostatniej woli krzywdzi osobę, której spadkodawca obowiązany był z ustawy pozostawić część spadku, osoba ta może powołać się na ustawę i domagać się sądownie czę-

ści spadku, jaka jej się należy według następującego rozdziału.

Dziedzice ustawowi:

I. Krewni z pochodzenia ślubnego.

§ 730. Dziedzicami ustawowymi są przedewszystkiem ci, którzy są spokrewnieni ze spadkodawcą w najbliższej linii przez pochodzenie ślubne. Linie pokrewieństwa oznaczają się w sposób następujący:

Linie tychże zdolne do dziedziczenia.

§ 731. (N—I—§ 60). Do pierwszej linii należą ci, którzy jednoczą się w osobie spadkodawcy jako w swym szczepie, mianowicie: dzieci jego i ich potomkowie.

Do drugiej linii należą ojciec i matka spadkodawcy wraz z tymi, którzy wraz z nimi jednoczą się w osobie ojca i matki, mianowicie: jego rodzeństwo i tegoż potomkowie.

Do trzeciej linii należą dziadowie wraz z rodzeństwem rodziców i ich potomkami.

Z czwartej linii są powołani do następstwa w dziedziczeniu tylko pradziadowie spadkodawcy.

Pierwsza linia: Dzieci.

§ 732. Jeżeli spadkodawca ma dzieci ślubne pierwszego stopnia, przypada im całe dziedzictwo,

czy są płci męskiej, czy żeńskiej, czy urodziły się za życia spadkodawcy, lub po jego śmierci. Więcej dzieci dzieli się dziedzictwem podług liczby w równych częściach. Wnuki z żyjących jeszcze dzieci i prawnuki z żyjących jeszcze wnuków nie mają prawa do dziedziczenia.

§ 733. Gdy dziecię spadkodawcy przed nim zmarło, a jest po niem jeden lub więcej wnuków, udział, który się należał zmarłemu dziecku, przypada temu pozostałemu wnukowi w całości lub więcej wnukom w równych częściach. Gdy z tych wnuków również jeden zmarł i pozostawił prawnuków, dzieli się w takiż sposób udział zmarłego wnuka równo pomiędzy prawnuków. Gdy po spadkodawcy istnieją jeszcze dalsi potomkowie, podział przeprowadza się stosunkowo podług dopiero co podanego przepisu.

§ 734. W ten sposób dzieli się dziedzictwo nietylko wówczas, gdy się schodzą wnuki ze zmarłych dzieci z dziećmi jeszcze żyjącemi albo dalsi potomkowie z bliższymi potomkami spadkodawcy, — lecz także wówczas, jeżeli podzielić się ma dziedzictwo tylko pomiędzy wnuków z różnych dzieci, — lub pomiędzy prawnuków z różnych wnuków. Nie mogą zatem wnukowie z każdego dziecięcia pozostali i prawnukowie z każdego wnuka pozostali, czy

ich jest wielu lub niewielu, nigdy otrzymać ani więcej ani mniej, niżby było otrzymało dziecię lub zmarły wnuk, gdyby byli przy życiu pozostali.

Druga linia: Rodzice i ich potomkowie.

§ 735. Jeżeli niema żadnego potomka spadkodawcy, dziedzictwo spada na jego krewnych drugiej linii, to jest: na jego rodziców i ich potomków. Jeżeli oboje rodzice jeszcze żyją, — należy im się cały spadek w równych częściach. Jeżeli jedno z nich zmarło, wówczas w prawo jego wstępują pozostałe po niem dzieci lub potomstwo, i między nich dzieli się tę połowę, którąby się zmarłemu była należała, według zasad ustanowionych w §§ 732 do 734 dla podziału spadku między dzieci a dalszych potomków spadkodawcy.

§ 736. Jeżeli zmarli oboje rodzice spadkodawcy, dzieli się owa połowa dziedzictwa, którąby przypadła ojcu, pomiędzy jego pozostałe dzieci, i ich potomków, — druga połowa zaś, którąby się była matce należała, pomiędzy jej dzieci i ich potomków podług §§ 732—734. Gdy niema po tych rodzicach innych, jak z nich wspólnie spłodzonych dzieci, lub ich potomków, dzielą się one obydwiema połowami równo między sobą. Gdy jednak oprócz tych są jeszcze dzieci, które spłodzone były z ojca lub matki, albo z jednego lub z drugiej w innem małżeństwie,

otrzymują dzieci spłodzone wspólnie z ojca i matki lub ich potomkowie należący im się równy udział z rodzeństwem przyrodniem, tak z połowy ojczystej, jak i macierzystej.

§ 737. Jeżeli jedno z rodziców spadkodawcy zmarło, a nie zostawiło ani dzieci ani potomków, przypada całe dziedzictwo drugiemu z rodziców jeszcze żyjącemu. Gdy i ten rodzic już nie żyje, dzieli się całe dziedzictwo pomiędzy jego dzieci i potomków według zasad już podanych.

Trzecia linia: Dziadkowie i ich potomstwo.

§ 738. Gdy rodzice spadkodawcy pomarli bez potomków, przechodzi dziedzictwo na trzecią linię, mianowicie: na dziadków spadkodawcy i ich potomstwo. Dziedzictwo dzieli się wówczas na dwie równe części. Jedna połowa należy do rodziców ojca i ich potomków, druga do rodziców matki i ich potomków.

§ 739. Każda z tych połów dzieli się równo między dziadków z jednej i drugiej strony, jeśli jeszcze obydwoje żyją. Gdy jedno z dziadków lub obydwoje z jednej lub z drugiej strony pomarło, dzieli się połowę przypadłą dla tej strony pomiędzy dzieci i potomków tych dziadków, według owych zasad, podług których podzielić się musi całe dziedzi-

ctwo w drugiej linii pomiędzy dzieci i potomków rodziców spadkodawcy.

§ 740. Gdy po stronie ojczystej lub po stronie macierzystej pomarli obydwoje dziadkowie, a ani z dziadka, ani z babki tej strony niema potomków, przypada całe dziedzictwo żyjącym jeszcze dziadkom drugiej strony, albo, po śmierci tychże, pozostałym ich dzieciom i potomkom.

Czwarta linia: Pradziadowie.

§ 741. (N—I—§ 61). Po zupełnem wygaśnięciu trzeciej linii powołani są do ustawowego następstwa w dziedziczeniu pradziadowie spadkodawcy. Dziadom ojca spadkodawcy przypada połowa dziedzictwa, dziadom matki druga połowa. Każdą połowę spadku dzielą się obie pary dziadów po równych częściach. Jeżeli niema jednej części jednej pary dziadów, dostaje się ósma część dziedzictwa, przypadająca na tę stronę, pozostałej przy życiu stronie tej pary dziadów. Jeżeli niema jednej pary dziadów, powołaną jest do jej czwartej części druga para dziadów tego samego rodzica spadkodawcy.

W razie, gdy niema obu par dziadów jednego z rodziców spadkodawcy, powołani są do przypadającej im połowy spadku obie pary dziadów drugiego rodzica w takim samym wymiarze, jak do przypadającej im bezpośrednio połowy spadku.

§ 742 do 749 uchylone nowelą I—§ 62.

§ 750. Jeżeli ktoś jest spokrewniony ze spadkodawcą więcej niż z jednej strony, korzysta z każdej strony z takiego prawa spadkowego, — jakie mu się należy wskutek jego pokrewieństwa po tej właśnie stronie.

Wykluczenie dalszych krewnych.

§ 751. (N—I § 63). Do tych czterech linii pokrewieństwa ślubnego ograniczone jest prawo następstwa w dziedziczeniu majątku wolnodziedzicznego.

(N—I—§ 64). Postanowienia powyższe nie mają zastosowania, jeżeli powołanie do spadku nastąpiło przed wejściem w życie niniejszego rozporządzenia cesarskiego. (12/10. 1914).

II. Ustawowe prawo dziedziczenia dzieci uprawnionych.

§ 752. Dzieci zrodzone poza małżeństwem i przez następne małżeństwo rodziców uprawnione, tudzież te, którym mimo przeszkody zachodzącej przy małżeństwie rodziców przysługa szczególne dobrodziejstwo z § 160., mają także co do dziedziczenia ustawowego prawa dzieci ślubnych pod ograniczeniami zawartemi w § 160. i 161.

§ 753. Dziecku nieślubnemu, uprawnionemu przez dobrodziejstwo ustawodawcy przysługa usta-

wowe prawo dziedziczenia do spuścizny ojcowskiej tylko wtenczas, jeżeli zostało uprawnione na żądanie ojca, aby co do majątku wolnodziedzicznego miało równe prawa z dziećmi ślubnemi.

III. Dzieci nieślubnych.

Ustawowe prawo dziedziczenia między dziećmi nieślubnemi a rodzicami.

§ 754. (N—I.—§ 65). Względem matki i krewnych matki mają dzieci nieślubne przy ustawowem następstwie w dziedziczeniu majątku wolnodziedzicznego równe prawa ze ślubnemi. Do spadku ojca i ojcowskich krewnych nie przysługuje dzieciom nieślubnym ustawowe prawo dziedziczenia.

IV. Dzieci przysposobionych.

§ 755. Dzieci przysposobione mają przy ustawowem następstwie w dziedziczeniu równe prawo z dziećmi ślubnemi wolnodziedzicznego majątku tego, kto je przysposobił. Względem jego krewnych lub małżonka, bez którego przyzwolenia przysposobienie nastąpiło, nie służy im prawo dziedziczenia majątku swych naturalnych rodziców i krewnych. Zachowują one jednak ustawowe prawo dziedziczenia majątku swych naturalnych rodziców i krewnych (§ 183).

V. Prawo dziedziczenia rodziców względem dzieci wymienionych w 752—754.

§ 756. (N—I—§ 66). Rodzicom przysługuje do spadku ich dzieci legitymowanych lub szczególnie przez ustawę uwzględnionych dzieci nieślubnych akie same wzajemne prawo, jakie przyznano dzieciom do spadku po ich rodzicach (§§ 752. do 754.) Następstwo w dziedziczeniu majątku dziecka, które pozostało nieślubnem, przysługuje tylko matce i jej krewnym; ojciec i jego krewni są od niego wykluczeni. Także przysposobiciele nie mają ustawowego prawa dziedziczenia do spadku przysposobieńca; przypada ono wedle ustawowego porządku dziedziczenia jego krewnym.

(N—I—§ 67). Ustawowego prawa dziedziczenia między dzieckiem nieślubnem a krewnymi jego matki nie można wymagać, jeżeli powołanie do spadku nastąpiło przed wejściem w życie niniejszego rozporządzenia cesarskiego.

Ustawowe prawo dziedziczenia małżonka.

§ 757. (N—I—§ 68). Pozostały przy życiu małżonek spadkodawcy jest obok dzieci spadkodawcy i ich potomków dziedzicem ustawowym do jednej czwartej części spuścizny, obok rodziców spadkodawcy i ich potomków albo obok dziadów do połowy. Jeżeli obok dziadów żyją potomkowie

zmarłych dziadów, otrzymuje małżonek nadto z drugiej połowy dziedzictwa tę część, która wedle § 739 i 740. byłaby przypadła potomkom zmarłych dziadów. We wszystkich przypadkach wlicza się w część dziedzictwa małżonka to, co mu przypada z majątku spadkodawcy wedle umów małżeńskich lub umowy dziedziczenia.

Jeżeli niema ustawowych dziedziców ani pierwszej lub drugiej linii, ani dziadów, otrzymuje pozostały małżonek całe dziedzictwo.

§ 758. (N—I—§ 69). Oprócz części dziedzictwa należą się pozostałemu przy życiu małżonkowi jako zapis naddziałowy rzeczy ruchome, wchodzące w skład małżeńskiego gospodarstwa domowego, jednak obok dzieci spadkodawcy tylko to, co jest potrzebne do jego własnego użytku.

§ 759. (N—I—§ 70). Małżonek rozdzielony z własnego zawinienia nie ma ustawowego prawa dziedziczenia i nie może wymagać zapisu naddziałowego.

Jednego i drugiego odmawia się pozostałemu przy życiu małżonkowi, jeżeli spadkodawca wniósł już był przeciw niemu skargę o rozwód lub rozdział małżeństwa z powodu jego zawinienia a skargę tę uwzględniono.

Spuścizna bezdziedziczna.

§ 760. (N—I—§ 73). Jeżeli niema nikogo uprawnionego do następstwa w dziedziczeniu albo jeżeli nikt nie nabywa dziedzictwa, przypada spuścizna jako dobro bezdziedziczne państwu.

Odmiany powszechnego porządku następstwa w dziedziczeniu.

§ 761. Odmiany oznaczonego w tym rozdziale ustawowego następstwa w dziedziczeniu względem majętności włościańskich i spuścizny osób duchownych zawierają ustawy polityczne.

ROZDZIAŁ XIV.

O zachowku i wliczeniu do zachowku lub do części spadkowej.

Komu się należy jako dziedzicom koniecznym zachowek,

§ 762. Spadkodawca musi w rozporządzeniu ostatniej woli część spadku przeznaczyć swym dzieciom, a gdy dzieci niema, swym rodzicom.

§ 763. Nazwa dzieci obejmuje podług powszechnego prawidła (§ 42) także wnuków i prawnuków, a nazwa rodziców wszystkich dziadków. Niema tu różnicy między płcią męską a żeńską, między urodzeniem ślubnem a nieślubnem, skoro tylko tym osobom służy prawo i porządek ustawowego następstwa w dziedziczeniu.

§ 764. Część dziedziczna, jakiej osoby tę żądać mają prawo, zowie się zachowkiem,—one same zowią się w tym względzie dziedzicami koniecznymi.

w jakiej wysokości

§ 765. Jako zachowek oznacza ustawa dla każdego dziecięcia połowę tego, coby było przypadło

mu podług ustawowego następstwa w dziedziczeniu.

§ **766.** W linii wstępnej należy się każdemu dziedzicowi koniecznemu jako zachowek trzecia część tego, coby miał był otrzymać podług ustawowego następstwa w dziedziczeniu.

i pod jakimi warunkami.

§ **767.** Kto się zrzekł prawa spadkowego, kogo ustawa wyklucza od prawa dziedziczenia podług przepisów zawartych w rozdziale ósmym, lub kogo spadkodawca prawnie wydziedziczył, ten niema prawa do zachowku i przy wymiarze tegoż tak się go uważa, jak gdyby zupełnie nie istniał.

Wymogi prawnego wydziedziczenia.

§ **768.** Dziecię można wydziedziczyć:

1) (uchylony art. 7. ust. z 25/5 1888 l. 49. Dz. u. p.),

2) jeżeli zostawiło spadkodawcę w niedostatku bez pomocy,

3) jeżeli zostało zasądzone za zbrodnię na karę dożywotniego lub dwudziestoletniego więzienia,

4) jeżeli uporczywie prowadzi sposób życia, sprzeciwiający się obyczajności publicznej.

§ **769.** Z tych samych przyczyn mogą być także rodzice wykluczeni od zachowku, a w szczegól-

ności jeszcze wtemczas, gdy dziecię w wychowaniu zupełnie zaniedbali.

§ 770. W ogólności można dziedzicowi koniecznemu odjąć w oświadczeniu ostatniej woli zachowek także z powodu takich czynności, które dziedzica wedle §§ 540—542 czynią niegodnym prawa dziedziczenia.

§ 771. Przyczynę wydziedziczenia musi zawsze udowodnić dziedzic, czy ją spadkodawca wyraził, czy nie, — musi ona nadto mieć podstawę w słowach i w myśli ustawy.

§ 772. Wydziedziczenie znosi się tylko wyraźnem w ustawowej formie oświadczonem odwołaniem.

§ 773. Jeżeli u bardzo zadłużonego lub marnotrawnego dziedzica koniecznego, zachodzi prawdopodobna obawa, że należący się jemu zachowek w całości lub w większej części nie dostanie się jego dzieciom, może mu spadkodawca odjąć zachowek, ale tylko w ten sposób, że go przeznaczy dzieciom dziedzica koniecznego.

Jak zachowek pozostawić należy.

§ 774. Zachowek może być pozostawiony w formie części dziedzicznej lub zapisu także bez wyraźnego nazwania, że to zachowek. Musi jednak pozostać dziedzicowi koniecznemu zupełnie wolny.

Każdy ograniczający go warunek lub obciążenie jest nieważne. Gdy dziedzicowi koniecznemu przeznaczono większą część dziedziczną, mogą się one tylko odnosić do części, która zachowek przewyższa.

Środki prawne dziedzica koniecznego:

a) w razie bezprawnego wydziedziczenia lub ukrócenia zachowku,

§ **775.** Dziedzic konieczny wydziedziczony bez warunków przepisanych w §§ 768—773 może żądać należącego się mu całego zachowku, a jeżeli został ukrócony w czystej wysokości zachowku, uzupełnienia jego.

b) w razie zupełnego pominięcia.

§ **776.** Jeżeli z więcej dzieci, o których istnieniu spadkodawca wiedział, jedno zupełnie milczeniem pominie, to może ono żądać również tylko zachowku.

§ **777.** Jeżeli jednak można z okoliczności wykazać, że pominięcie jednego z więcej dzieci tylko stąd pochodzi, ponieważ spadkodawca o istnieniu jego nie wiedział, pominięty niema obowiązku zadowolić się zachowkiem, — lecz może on domagać się części dziedzicznej, jaka wypada dla najmniej uwzględnionego dziedzica koniecznego, lub również części spadkowej, o ile ustanowiono jedynego jesz-

cze pozostałego dziedzica koniecznego albo powołano wszystkich pozostałych w równych częściach.

§ 778. Gdy spadkodawca ma jedynego dziedzica koniecznego i pomija go milczeniem przez wyż wspomniany błąd lub, gdy bezdzietnemu spadkodawcy dopiero po oświadczeniu ostatniej woli przybywa dziedzic konieczny, — dla którego nic nie przewidziano, uiszcza się stosunkowo tylko zapisy ustanowione dla zakładów publicznych, na wynagrodzenia świadczonych usług albo na cele pobożne w wysokości nie przewyższającej czwartej części czystej spuścizny, wszystkie zaś pozostałe rozporządzenia ostatniej woli tracą całkowicie moc. Odzyskują one jednak napowrót moc swoją, jeżeli dziedzic konieczny umarł przed spadkodawcą.

§ 779. Jeżeli dziecię umiera przed spadkodawcą i pozostawia potomków, wstępują ci milczeniem pominięci potomkowie w miejsce dziecka co do prawa dziedziczenia.

§ 780. (N—III—§ 65). Potomkowie dziecka wydziedziczonego uprawnieni są tylko do żądania zachowku, a prawo to mają i wówczas, gdy wydziedziczony przeżył spadkodawcę.

(N—III—§ 66). Postanowienia §§ 540, 541, 780, nie mają zastosowania, jeśli powołanie do dziedziczenia zdarzyło się przed dniem 1. stycznia 1917.

§ 781. Gdy pominięto milczeniem dziedzica koniecznego z linii wstępnej, może on żądać z masy zawsze tylko zachowku.

§ 782. Jeżeli dziedzic może udowodnić, że pominięty milczeniem dziedzic konieczny stał się winnym jednej z przyczyn wydziedziczenia, przytoczonych w §§ 768—770, uważa się pominięcie za milczące prawne wydziedziczenie.

Kto ma się przyczyniać do uiszczenia części dziedzicznej lub zachowku.

§ 783. We wszystkich wypadkach, w których dziedzicowi koniecznemu należącej mu się części dziedzicznej lub zachowku albo wcale nie wyznaczono, albo niezupełnie, muszą się stosunkowo przyczyniać do zupełnego uiszczenia tak ustanowieni dziedzice, jakoteż zapisobiercy.

Uwzględnienie darowizn przy obliczaniu zachowku.

§ 784. (N—III—§ 67). Celem prawidłowego wymierzenia zachowku, opisuje się dokładnie i szacuje wszelkie, do spuścizny należące rzeczy ruchome i nieruchome, wszelkie prawa i wierzytelności, które spadkodawca miał prawo przekazywać swobodnie następcom swoim jako dziedzictwo, a nawet wszystko to, co dziedzic albo zapisobiorca dłużny jest do masy. Dziedzicom koniecznym wolno być obecnymi przy

szacunku i czynić tamże swoje uwagi. Nie mogą oni domagać się licytacyi przedmiotów należących do spuścizny celem wykrycia prawdziwej wartości. Długi i inne ciężary, za które już za życia spadkodawcy odpowiadał majątek, odliczą się od masy.

§ 785. (N—III—§ 68). Na żądanie dziecka uprawnionego do zachowku należy przy obliczaniu spuścizny uwzględniać darowizny, które spadkodawca poczynił aktami między żyjącymi. Przedmiot darowizny doliczyć należy do spuścizny w wartości, rozstrzygającej przy policzeniu po myśli § 794.

Bez uwzględnienia pozostają darowizny poczynione przez spadkodawcę w czasie, gdy nie miał dzieci uprawnionych do zachowku, dalej darowizny poczynione z dochodów darującego bez uszczuplenia majątku zakładowego, niemniej darowizny, któremi zadość czyniono moralnemu obowiązkowi albo względom przyzwoitości, lub darowizny na cele powszechnej użyteczności, wkońcu darowizny, które dawniej aniżeli na dwa lata przed śmiercią spadkodawcy uczyniono osobom nieuprawnionym do zachowku. Przy darowiznach na rzecz małżonka termin nie rozpoczyna się przed rozwiązaniem lub rozdziałem małżeństwa.

§ 786. Zachowek oblicza się bez względu na zapisy, i inne z ostatniej woli wynikające ciężary.

Aż do rzeczywistego przydzielenia należy uważać spuściznę odnośnie do zysku i strat, za dobro spólne stosunkowo dziedzicom głównym i koniecznym.

Policzenie do zachowku,

§ 787. Wszystko, co dziedzice konieczni otrzymują rzeczywiście ze spuścizny przez zapisy lub inne rozporządzenia spadkodawcy, policza się przy oznaczeniu zachowku.

(N—III—§ 69). Jeżeli przy oznaczeniu zachowku mają być uwzględnione darowizny, musi każdy dziedzic konieczny na spowodowane tem podwyższenie swego zachowku dać sobie policzyć podarunki, które podług § 785. doliczone być mają do spuścizny, o ile on sam je otrzymał od spadkodawcy.

§ 788. Co spadkodawca za życia dał córce lub wnuczce na posag, synowi lub wnukowi na wyprawę, lub bezpośrednio do objęcia urzędu albo jakiegokolwiek przemysłu, lub obrócił na opłacenie długów pełnoletniego dziecięcia, wlicza się w zachowek.

§ 789. (N—III—§ 70). Na zachowek rodziców policza się zaliczkę tylko o tyle, o ile jej nie dano z tytułu wsparcia, należącego się z ustawy (§ 154.).

lub w część dziedziczną przy ustawowem następstwie w dziedziczeniu.

§ 790. Wliczenie dzieci przy następstwie w dzie-

dziczeniu z ostatniej woli nastąpi tylko wtenczas, jeżeli je spadkodawca wyraźnie zarządził. Natomiast musi dziecię także przy ustawowem następstwie w dziedziczeniu pozwolić na wliczenie tego, co w celach powyższych (§ 788) od spadkodawcy za życia jego otrzymało. Wnukowi wlicza się w część dziedziczną nie tylko to, co sam bezpośrednio otrzymał, lecz także, co rodzice, w których miejsce wstępuje, w ten sposób otrzymali.

§ **791.** Co rodzice dali dziecięciu poza wymienionymi wypadkami, uważa się za darowiznę i nie wlicza się, jeżeli rodzice wyraźnie nie zastrzegli zwrotu.

§ **792.** Rodzice mogą także przy ustawowem następstwie w dziedziczeniu wyraźnie uwolnić dziecię od wliczenia. Jeżeliby jednak nie można opędzić potrzebnego wychowania i zaopatrzenia reszty dzieci ani z ich własnego, ani z majątku rodziców, musi dziecię pozwolić na wliczenie tego, co na cele w § 788 wspomniane naprzód otrzymało, w miarę tego, o ile to jest potrzebne do wychowania i zaopatrzenia rodzeństwa.

§ **793.** Wliczenie otrzymanego w część dziedziczną odbywa się w ten sposób, że każde dziecię otrzymuje taką samą kwotę jeszcze przed podziałem. Gdy spuścizna na to nie wystarcza, nie może wprawdzie dziecię przedtem uwzględnione domagać się

części dziedzicznej, lecz nie można go także zniewalać do zwrotu.

§ 794. Przy każdem wliczeniu, jeżeli otrzymane nie składało się z gotówki, lecz z innych rzeczy ruchomych lub nieruchomych, oznacza się wartość ostatnich podług chwili odbioru, pierwszych zaś podług chwili otwarcia spadku.

Prawo dziedzica koniecznego do potrzebnego utrzymania,

§ 795. Dziedzicowi koniecznemu wykluczonemu nawet prawnie od zachowku, musi się mimo to zawsze wyznaczyć potrzebne utrzymanie.

a małżonka do przyzwoitego utrzymania.

§ 796. (N—I—§ 71). Małżonek nie ma wprawdzie prawa do zachowku, należy mu się jednak, dopóki nie wejdzie w powtórny związek małżeński, brakujące mu przyzwoite utrzymanie, jeżeli ono w jego ustawowej części dziedzicznej albo w wymówionem na wypadek przeżycia lub przekazanem mu ostatnią wolą zaopatrzeniu niema pokrycia. W wypadkach oznaczonych w § 759. nie ma on także do otrzymania ze spuścizny żadnego roszczenia.

(N—I—§ 72). Powyższe przepisy nie mają zastosowania, jeżeli powołanie do spadku nastąpiło przed wejściem w życie niniejszego rozporządzenia cesarskiego (12/10 1914).

ROZDZIAŁ XV.

O wzięciu spadku w posiadanie.

Warunki prawnego wzięcia dziedzictwa w posiadanie.

§ 797. Nikt nie może samowładnie brać spadku w posiadanie. Prawo spadkowe musi być przeprowadzone przed sądem i u tegoż wyjednane przyznanie spadku, to jest, oddanie w prawne posiadanie.

§ 798. Jak dalece sąd działać ma w wypadku śmierci z urzędu i jakie zachować ma terminy i środki ostrożności przy tem postępowaniu, stanowią szczególne przepisy istniejące co do postępowania sądowego. Tu postanawia się, co powinien uczynić dziedzic lub ten, kto ma inne prawo do spuścizny, aby wziąć w posiadanie to, co mu się należy.

Wykazanie prawnego tytułu: oświadczenie się do dziedzictwa.

§ 799. Kto chce objąć spadek w posiadanie, musi sądowi wykazać tytuł prawny, czy mu ono przypada z ostatniego rozporządzenia, z ważnej

umowy dziedziczenia, lub z ustawy i wyraźnie się oświadczyć, że przyjmuje spadek.

§ 800. Przyjęcie spadku czyli oświadczenie się do spadku musi zarazem zawierać, czy następuje bezwarunkowo, czy z zastrzeżeniem prawnego dobrodziejstwa inwentarza.

Skutek oświadczenia się bezwarunkowego

§ 801. Bezwarunkowe oświadczenie się do spadku ma ten skutek, że dziedzic odpowiadać musi wszystkim wierzycielom spadkodawcy za ich wierzytelności i wszystkim zapisobiercom za ich zapisy, chociaż spuścizna nie wystarcza.

i warunkowego.

§ 802. Gdy spadek przyjęto z zastrzeżeniem prawnego dobrodziejstwa inwentarza, ma sąd natychmiast spisać inwentarz na koszt masy. Taki dziedzic odpowiada wierzycielom i zapisobiercom tylko o tyle, o ile spuścizna wystarczy na ich i jego własne wierzytelności, przysługujące mu poza prawem spadkowem.

Uprawnienie do warunkowego i bezwarunkowego przyjęcia lub zrzeczenia się spadku.

§ 803. Spadkodawca nie może odjąć dziedzicowi zastrzeżenia tego prawnego dobrodziejstwa ani zabronić sporządzenia inwentarza. Nawet zrzeczenie

się tegoż uczynione w umowie dziedziczenia między małżonkami jest bez skutku.

§ **804.** Sporządzenia inwentarza może także żądać ten, komu się należy zachowek.

§ **805.** Kto może sam swojemi prawami zarządzać, temu wolno przyjąć dziedzictwo bezwarunkowo lub z zastrzeżeniem powyższego dobrodziejstwa prawnego, lub też go się zrzec. Opiekunowie i kuratorowie zachować mają przepisy we właściwem miejscu podane.

§ **806.** Dziedzic nie może już odwołać sądowego oświadczenia się do spadku ani też zmieniać bezwarunkowego, i zastrzegać sobie prawne dobrodziejstwo inwentarza.

§ **807.** Jeżeli z pomiędzy więcej spółdziedziców oświadczają się do spadku niektórzy bezwarunkowo, inni zaś albo tylko jeden z nich z zastrzeżeniem wspomnianego prawnego dobrodziejstwa, należy sporządzić inwentarz i wziąć za podstawę postępowania spadkowego oświadczenie się do dziedzictwa ograniczone tem zastrzeżeniem. W tym, jak we wszytkich wypadkach, w których inwentarz ma być sporządzony, zażywa także ten prawnego dobrodziejstwa inwentarza, kto złożył bezwarunkowe oświadczenie się do dziedzictwa, dopóki mu spadek jeszcze nie oddano.

§ 808. Gdy ustanowiono dziedzicem kogoś, komuby należało się i bez oświadczenia ostatniej woli prawo dziedziczenia w całości lub w części, nie jest on uprawniony powoływać się na ustawowe następstwo w dziedziczeniu i przez to udaremniać oświadczenie ostatniej woli; musi przyjąć dziedzictwo albo z ostatniej woli, albo się go całkiem zrzec. Osoby jednak, którym się należy zachowek, mogą się zrzec dziedzictwa z zastrzeżeniem zachowku.

Przeniesienie prawa spadkowego.

§ 809. Gdy dziedzic umiera przedtem, zanim przyjął lub zrzekł się spadku mu przypadłego, wchodzą w prawo przyjęcia lub zrzeczenia się dziedzictwa jego dziedzice, jeżeli ich spadkodawca nie wykluczył lub innych podstawionych dziedziców nie oznaczył (§ 537).

Zarządzenia przed przyznaniem spadku:

a) zarząd,

§ 810. Jeżeli dziedzic wykazuje dostatecznie prawo spadkowe przy przyjęciu spadku, należy mu pozostawić zarząd i używanie spuścizny.

b) zabezpieczenie lub zaspokojenie wierzycieli,

§ 811. Dla zabezpieczenia lub zaspokojenia wierzycieli spadkodawcy sąd nie uczyni nic więcej, niż oni sami żądają. Wierzyciele jednak nie są obo-

wiązani wyczekiwać oświadczenia się do spadku. Mogą wnieść swe roszczenia przeciw masie i domagać się, aby do jej zastępstwa ustanowiono kuratora, przeciw któremu mogą wytoczyć swoje wierzytelności.

c) oddzielenie spuścizny od majątku dziedzica,

§ 812. Gdy wierzyciel spadkowy, zapisobierca, lub dziedzic konieczny obawia się, że jego należytość narażona być może na niebezpieczeństwo przez zmięszanie spuścizny z majątkiem dziedzica, może żądać przed przyznaniem, aby dziedzictwo od majątku dziedzica oddzielono, w sądzie przechowano, lub przez kuratora niem zarządzano, roszczenie jego do tego spadku zanotowano i z niego zaspokojono. W takim wypadku jednak nie będzie mu dziedzic odpowiadał więcej własnym majątkiem, — chociażby się bezwarunkowo do spadku oświadczył.

d) zwołanie wierzycieli spadkowych,

§ 813. Dziedzicowi lub ustanowionemu kuratorowi spuścizny wolno dla wykrycia stanu długów żądać wydania edyktu zwołującego wszystkich wierzycieli do zgłoszenia i wykazania swych wierzytelności w czasie zastosowanym do okoliczności i powstrzymać się z zaspokojeniem wierzycieli aż do upływu terminu.

Skutek zwołania,

§ 814. Skutek tego sądowego zwołania jest taki, iż wierzyciele, którzy nie zgłosili się w oznaczonym terminie, nie mają już dalej prawa do spadku, jeżeli tenże wyczerpany został wypłatą wierzytelności zgłoszonych, chyba, że im przysłuża prawo zastawu.

albo zaniechania go.

§ 815. Gdy dziedzic zaniecha dozwolonej mu ostrożności sądowego zwołania, lub zaspokaja zaraz niektórych ze zgłaszających się wierzycieli bez względu na prawa reszty i gdy niektórzy wierzyciele pozostają niezapłaceni dla niedostateczności spadku, odpowiada im pomimo warunkowego oświadczenia się do spadku całym swym majątkiem o tyle, o ileby byli zapłatę otrzymali, gdyby spadek obrócono na zaspokojenie wierzycieli według ustawowego porządku.

e) Wykazanie się z wypełnienia ostatniej woli, albo przez wykonawcę testamentu,

§ 816. Gdy spadkodawca zamianował wykonawcę (egzekutora) ostatniej woli, zależy przyjęcie tej czynności od jego woli. Gdy ją przyjął, winien jest albo jako pełnomocnik sam wykonać rozporządzenie spadkodawcy, albo znaglić opieszałego dziedzica do ich wykonania.

albo przez dziedzica.

§ 817. Gdy nie zamianowano wykonawcy ostatniej woli, albo, gdy zamianowany nie podejmuje się czynności, obowiązany jest dziedzic bezpośrednio wypełnić ile możności wolę spadkodawcy lub wypełnienie zabezpieczyć i z tego przed sądem się wykazać. W odniesieniu do oznaczonych zapisobierców ma tylko wykazać, że ich zawiadomił o przypadających im zapisach (§ 688).

§ 818. Rozporządzenia polityczne zawierają szczególne przepisy, jakie opłaty uiścić ma dziedzic, zanim obejmie posiadanie spadku i z czego ma się wykazać w razie, gdy spadkodawca miał rachunki ze skarbem państwa.

Kiedy spadek przyznać należy.

§ 819. Skoro sąd na podstawie wniesionego oświadczenia się do spadku poznał prawnego dziedzica, a dziedzic ten zobowiązania wypełnił, przyznaje mu się spadek i zamyka postępowanie. Zresztą chcąc uzyskać przeniesienie własności na nieruchomościach, zastosować się ma dziedzic do przepisu § 436.

Odpowiedzialność spółdziedziców.

§ 820. Więcej dziedziców, którzy przyjęli wspólny spadek bez prawnego dobrodziejstwa in-

wentarza, odpowiada wszystkim wierzycielom spadku i zapisobiercom, nawet po przyznaniu, wszyscy za jednego i jeden za wszystkich. Pomiędzy sobą jednak winni są przyczyniać się w stosunku swych części spadkowych.

§ 821. Gdy dziedzice wspólni skorzystali z dobrodziejstwa inwentarza, wówczas przed przyznaniem odpowiadają wierzycielom spadkowym i zapisobiercom stosownie do § 550. Po przyznaniu każdy odpowiada za ciężary tylko w stosunku do swej części spadkowej, nawet, gdy te ciężary masy spadkowej nie przenoszą.

Środki zabezpieczenia wierzycieli dziedzica.

§ 822. (N—III—§ 73). Przed przyznaniem dziedzictwa wierzyciele dziedzica popierać mogą egzekucyę tylko na te poszczególne części składowe spuścizny, które sąd spadkowy oddał dziedzicowi do swobodnego rozrządzania.

(N—III—§ 74). Wierzycielom dziedzica, którzy uprawdopodobniając swoją pretensyę jeszcze przed przyznaniem dziedzictwa tego zażądali, doręczyć należy odpis uchwały, którą sąd spadkowy pozwolił dziedzicowi rozrządzać swobodnie poszczególnemi częściami składowemi spuścizny i odpis dekretu przyznania dziedzictwa. To doręczenie powinno na-

stąpić równocześnie z doręczeniem uchwał dziedzicowi.

(N—III—§ 75). Jeśli zachodzą warunki podane w § 379., ustęp 2. ordynacyi egzekucyjnej, to w celu zabezpieczenia wierzytelności przeciw dziedzicowi dozwolone być mogą na rzecz wierzycieli dziedzica przed przyznaniem dziedzictwa tymczasowe zarządzenia względem dobra, które temuż przypadło w spadku. Stosownie do celu, który ma być osiągnięty, mogą być zapomocą tymczasowego zarządzenia dozwolone potrzebne środki zabezpieczenia (§§ 379. i 382. ordynacyi egzekucyjnej).

Haereditatis vindicatio. **Skargi spadkowe.**

§ 823. Także po otrzymanem przyznaniu spadku może biorącego w posiadanie zapozwać o odstąpienie lub podział dziedzictwa ten, kto twierdzi, że ma lepsze lub równe prawo spadkowe. Własności poszczególnych przedmiotów dziedzictwa nie dochodzi się skargą spadkową, lecz skargą o własność.

Skutek tychże.

§ 824. Jeżeli pozwanego zniewolono do odstąpienia spadku w całości lub w części, należy osądzać roszczenia do zwrotu owoców przez posiadacza pobieranych, albo do wynagrodzenia kosztów

przezeń w spadku poniesionych podług tych zasad, jakie postanowiono w ogólności w rozdziale o posiadaniu względem posiadacza w dobrej lub złej wierze. Trzeci posiadacz w dobrej wierze nie odpowiada nikomu za nabyte w międzyczasie przedmioty spadkowe.

ROZDZIAŁ XVI.

O spółwłasności i spólności innych praw rzeczowych.

Źródło spólności.

§ 825. Ilekroć własność tej samej rzeczy lub to samo prawo należy do więcej osób niepodzielnie, istnieje spólność. Zasadza się ona na zdarzeniu przypadkowem, na ustawie, na oświadczeniu ostatniej woli, albo na umowie.

§ 826. Od różnorodności źródeł, z których wspólność wypływa zależy bliższe określenie praw i obowiązków uczestników. Szczególne przepisy co do spólności dóbr powstającej z umowy zawiera rozdział dwudziesty siódmy.

§ 827. Kto dopomina się udziału w rzeczy spólnej, musi prawo swoje udowodnić, jeżeli mu go reszta uczestników zaprzecza.

Spólne prawa uczestników.

§ 828. Dopóki wszyscy uczestnicy się zgadzają, przedstawiają tylko jedną osobę i mają prawo dowolnego rozrządzania spólną rzeczą. Skoro są w nie-

zgodzie, nie może żaden uczestnik przedsiębrać we spólnej rzeczy zmiany, którąby rozporządzono udziałem drugiego.

Prawa uczestnika do swego udziału.

§ 829. Każdy uczestnik jest zupełnym właścicielem swego udziału. O ile nie narusza praw spólników, może go lub pożytki z niego dowolnie i niezawiśle zastawiać, zapisywać lub inaczej pozbywać (§ 361).

§ 830. Każdy uczestnik ma prawo żądać złożenia rachunku i rozdziału dochodu. Może z reguły także żądać zniesienia spólności, lecz nie w czasie nieodpowiednim lub na niekorzyść reszty. Dlatego musi zezwolić na nieuniknioną zwłokę odpowiadającą okolicznościom.

§ 831. Gdy uczestnik zobowiązał się do dalszego utrzymania spólności, nie może wprawdzie wystąpić z niej przed upływem czasu, jednakże zobowiązanie to znosi się, jak inne zobowiązania i nie rozciąga się na dziedziców, jeżeli oni sami na to nie przyzwolili.

§ 832. Także rozporządzenie trzeciego, którem rzecz do spólności się przeznacza, musi być wprawdzie dotrzymane przez pierwszych uczestników, jednak nie także przez ich dziedziców. Zobowiązanie do wieczystej spólności istnieć nie może.

Prawa uczestników do spólnej rzeczy:
a) co do majątku głównego,

§ 833. Posiadanie i zarząd rzeczy spólnej służy spólnie wszystkim uczestnikom. W sprawach dotyczących zwyczajnego zarządu i użytku majątku głównego rozstrzyga większość głosów, które oblicza się nie podług osób, lecz podług stosunku udziałów uczestników.

§ 834. Jednakże przy ważnych zmianach proponowanych w celu utrzymania lub lepszego użytku majątku głównego, mogą przegłosowani żądać zabezpieczenia przyszłej szkody lub jeżeli go odmówiono, wystąpienia ze spólności.

§ 835. Gdy wystąpić nie chcą, lub gdyby wystąpienie odbywało się w niewłaściwym czasie, powinien rozstrzygnąć los, rozjemca, lub o ile się na to jednomyślnie nie zgadzają, sędzia, czy zmiana nastąpić powinna bezwarunkowo lub za zabezpieczeniem, czy nie. Te sposoby rozstrzygania obowiązują także przy równości głosów spólników.

§ 836. Gdy należy ustanowić zarządcę spólnych rzeczy, rozstrzyga o jego wyborze większość głosów a w jej braku sędzia.

§ 837. Zarządcę spólnego dobra uważa się za pełnomocnika. Z jednej strony jest on obowiązany do składania należytego rachunku, z drugiej zaś

uprawniony do strącania wszystkich wydatków z pożytkiem wyłożonych. To odnosi się także do wypadku, gdy spólnik zarządza spólnem dobrem bez zlecenia reszty uczestników.

§ 838. Gdy zarząd oddano więcej osobom, rozstrzyga także między nimi większość głosów.

b) pożytków i ciężarów,

§ 839. Spólne pożytki i ciężary wymierza się w stosunku do udziałów. W wątpliwości uważa się każdy udział za równie wielki, — kto utrzymuje przeciwieństwo, musi je dowieść.

§ 840. Zwyczajnie należy uzyskane pożytki rozdzielić w naturze. Gdy jednak w ten sposób podział nie jest wykonalny, każdy jest uprawniony nalegać na publiczną licytacyę. Uzyskana wartość wypłaci się uczestnikom stosunkowo.

c) podziału.

§ 841. Przy podziale wspólnej rzeczy z powodu zniesienia spólności większość głosów nie ma żadnego znaczenia. Podział przedsięwzięty być musi ku zadowoleniu każdego spólnika rzeczy. Gdy się zgodzić nie mogą, rozstrzyga los, albo rozjemca, albo jeżeli się jednomyślnie nie ułożą względem jednego lub drugiego z tych rodzajów rozstrzygania, — sędzia.

§ 842. Rozjemca lub sędzia rozstrzyga także,

czy spólnik przy podziale gruntów lub zabudowań do użytku swego udziału potrzebuje służebności i pod jakim warunkiem, należy mu ją przyzwolić.

§ 843. Gdy rzecz wspólna nie da się podzielić albo zupełnie, albo nie bez znacznego umniejszenia wartości, należy sprzedać ją w drodze sądowej licytacyi i cenę kupna pomiędzy uczestników rozdzielić i to choćby tylko jeden uczestnik tego żądał.

§ 844. (N—III—§ 27). Służebności, znaki graniczne i dokumenty potrzebne do wspólnego użytku nie nadają się do podziału. Dokumenty złożone będą, jeśli zresztą temu nic nie przeszkadza, u najstarszego wiekiem uczestnika. Wszyscy inni otrzymają na własny koszt wierzytelne odpisy. Służebności gruntowe, w braku porozumienia się, pozostają nadal na rzecz wszystkich; wszelako służebność przez to nie może być ani rozszerzona ani też stać się uciążliwszą dla dobra służebnego. Jeśli wykonywanie służebności wychodzi na korzyść tylko niektórych części, w takim razie dla wszystkich innych części prawo gaśnie.

§ 845. Przy podziałach gruntów należy oznaczyć wzajemne granice w sposób wyraźny i nie nadający się zmienić podług rozmaitości położenia słupami, kamieniami granicznymi lub palami. Rzeki, góry i gościńce są naturalnemi granicami. Dla za-

pobieżenia oszustwu lub błędowi powinny być na kamieniach, słupach lub palach, które służą rzeczywiście do odgraniczenia, wyryte lub pod nie zakopane krzyże, herby, liczby lub inne znaki.

§ 846. Na dokonany podział sporządzić należy dokumenty. Spólnik nieruchomości otrzymuje także dopiero przez to prawo rzeczowe na swym udziale, że sporządzony na to dokument zostaje wpisany do ksiąg publicznych (§ 436).

§ 847. (N—III—§ 28). Sam podział jakiegokolwiek wspólnego dobra nie może szkodzić osobie trzeciej; wszystkie służące jej prawa zastawu, służebności i inne prawa rzeczowe wykonywane będą po podziale tak samo jak przed podziałem. Jeśli jednak wykonywanie służebności gruntowej odnosi się tylko do części gruntu, w takim razie ze względu na wszystkie inne części prawo gaśnie.

§ 848. (N—III—§ 29). Także prawa osobiste, które służą osobie trzeciej wobec spólności, zatrzymują dawną moc swoją pomimo wystąpienia ze spólności. Taksamo ten, kto jest dłużnikiem spólności, nie może czynić zapłaty poszczególnym uczestnikom. Zapłata takich długów musi być uczyniona albo całej spólności albo temu, kto prawidłowo jest jej przedstawicielem.

§. 848. *a.* (N—III—§ 30). Jeżeli służebność lub

inny ciężar rzeczowy nadaje prawo do pożytków, to w razie podziału gruntu panującego każdy uprawniony, a w razie podziału gruntu służebnego każdy obciążony może żądać od sądu, ażeby tenże uregulował wykonywanie. Wykonywanie uregulować należy bez zwiększenia ciężaru tak, jak tego słusznie wymaga interes każdego, uwzględniając naturę i przeznaczenie prawa tudzież stosunek obszarów i odrębność gospodarczą każdej części nieruchomości.

(N—III—§ 31). Uregulowanie po myśli powyższego ustępu przedsięweźmie podług przepisów o postępowaniu niespornem sąd powiatowy, w którego okręgu znajduje się nieruchomość obciążona.

O ile między interesowanymi nastąpi porozumienie, należy je stwierdzić dokumentem; o punktach, które pozostają spornymi, rozstrzygnie sąd uchwałą, z wykluczeniem drogi procesowej.

Uregulowanie należy na podstawie dokumentu i uchwały zanotować w księdze publicznej.

(N—III—§ 32). Powyższe postanowienia obowiązują także co do służebności gruntowych i ciężarów realnych, które ustanowione zostały przed dniem 1. stycznia 1917.

§ 849. Przepisy powyższe o spólności wogóle stosować można także do praw i rzeczy przysługu-

jących rodzinie jako spólności, n. p. do fundacyi, powiernictw i tym podobne.

Odnowienie i sprostowanie granic.

§ 850. (N—II—§ 1). Jeżeli znaki graniczne między dwoma gruntami z jakichkolwiek przyczyn zostały tak uszkodzone, iż mogłyby się stać zupełnie nie do rozpoznania, lub jeżeli granic istotnie nie można rozeznać, albo są sporne, natenczas każdy z sąsiadów ma prawo żądać sądowego odnowienia lub sprostowania granic. W tym celu należy wezwać sąsiadów do rozprawy w postępowaniu niespornem z tem oznajmieniem, że mimo niestawiennictwa wezwanego granica będzie ustalona i oznaczona.

§ 851. (N—II—§ 2). Jeżeli granice stały się rzeczywiście nie do rozpoznania, albo sporne, natenczas ustalone będą podług ostatniego spokojnego stanu posiadania. Jeżeli tego stanu ustalić nie można, podzieli sąd przestrzeń sporną wedle słusznego uznania.

O ile każdej stronie pozostaje zastrzeżone dochodzić swego silniejszego prawa w drodze procesu, będzie postanowione odrębnie.

§ 852. Najważniejszymi dowodami przy sprostowaniu granic są: wymiar i opisanie, albo też odrysowanie spornego gruntu, dalej odnoszące się do tego księgi publiczne i inne dokumenty, wreszcie

zeznania świadków świadomych rzeczy, tudzież orzeczenie wydane przez znawców po dokonaniu oględzin.

§ 853. (N—II—§ 3). Koszta postępowania ponoszą sąsiedzi w miarę swych linii granicznych. Wnioskodawca ma ponosić koszta postępowania, jeżeli się z rozprawy okaże, że odnowienie lub sprostowanie granic było niepotrzebne, gdyż granica nie była sporna albo była dostatecznie rozeznalną, albo, gdy inni interesowani byli gotowi do pozasądowego oznaczenia granic. Koszta zastępstwa ma ponosić sam zastąpiony.

Jeżeli postępowanie spowodowane zostało naruszeniem spokojnego posiadania, natenczas może sąd nałożyć koszta w całości lub części na tę stronę, która spowodowała spór.

(N—II—§ 4). Jeżeli granicę ustala się wedle § 851. p. ks. u. c., winien sąd równoczesnie orzec, czy wartość spornej przestrzeni przenosi stu koron. Jeżeli to zachodzi, natenczas zastrzega się każdej stronie dochodzić swego silniejszego prawa w drodze procesu.

Rekursy przeciw rozstrzygnięciom sądu drugiej instancyi w postępowaniu celem odnowienia i sprostowania granic są niedopuszczalne.

(N—II— 5). Powyższe postanowienia nie mają zastosowania do rozpraw, dotyczących odnowienia lub sprostowania granic, które wskutek wniesienia podania lub pozwu zawisły już u sądu właściwego przed wejściem w życie niniejszego rozporządzenia cesarskiego. (22/7 1915).

Spólność domniemana.

§ 854. Miedze, ogrodzenia, płoty, parkany, mury, prywatne potoki, kanały, place i inne tym podobne ściany graniczne, znajdujące się pomiędzy gruntami sąsiednimi, uważa się za wspólną własność, jeżeli przeciwieństwa nie dowodzą herby, napisy albo wyrycia, lub inne znaki i dowody.

§ 855. Każdy spólnik może używać muru spólnego po swojej stronie aż do połowy grubości, tudzież urządzać w nim framugi i ścienne szafy, gdzie na stronie przeciwległej jeszcze żadnych niema. Jednakże nie można budynku narażać na niebezpieczeństwo przez komin, ognisko lub inne urządzenie i sąsiadowi przeszkadzać w jakikolwiek sposób w używaniu jego udziału.

§ 856. Wszyscy spółwłaściciele przyczyniają się stosunkowo do utrzymania takich spólnych ścian granicznych. Gdzie są podwójne, albo gdzie własność jest podzielona, ponosi każdy koszta utrzymania tego, co do niego samego należy.

§ 857. Gdy ściana przedziałowa jest w ten sposób postawiona, że cegły, łaty lub kamienie tylko po jednej stronie są ułożone lub wystają; — albo filary, słupy, podpory, pale z jednej strony są wkopane, w wątpliwości przysłuża niepodzielna własność ściany przedziałowej tej stronie, jeżeli przeciwieństwo nie wynika z obustronnego obciążenia, wpuszczenia, innych oznak lub innych dowodów. Tego także uważa się za wyłącznego posiadacza muru, kto bezspornie posiada mur w tym samym kierunku bez przerwy bieżący równej wysokości i grubości.

§ 858. Z reguły wyłączny posiadacz nie jest obowiązany stawiać na nowo swego zawalonego muru lub parkanu, — wtedy tylko musi go w dobrym stanie utrzymywać, jeśliby dla graniczącego sąsiada zachodziła wskutek otworu obawa szkody. Każdy jednak właściciel jest obowiązany starać się o potrzebne zamknięcie przestrzeni swej po prawej stronie głównego wchodu i o oddzielenie od cudzej przestrzeni.

Oddział drugi.

Postanowienia prawa osobisto-rzeczowego.

ROZDZIAŁ XVII.

O umowach i aktach prawnych w ogólności.

Podstawa praw osobisto-rzeczowych.

§ 859. (N—III—§ 79). Prawa osobisto-rzeczowe, na mocy których jedna osoba obowiązana jest do świadczenia drugiej, wynikają albo bezpośrednio z ustawy; albo z aktu prawnego; albo z poniesionego uszkodzenia.

Postanowienia prawa obligacyjnego.

Przyrzeczenie publiczne.

§ 860. (N—III—§ 76). Obietnica nagrody za jakieś świadczenie lub za spowodowanie jakiegoś wyniku, która nie jest skierowana do pewnych osób (przyrzeczenie publiczne), nabiera mocy obowiązującej przez publiczne ogłoszenie. Przyrzeczenie publiczne, którego przedmiotem jest ubieganie się o premię (nagrodę konkursową), ważne jest tylko wów-

czas, jeśli w ogłoszeniu oznaczono termin ubiegania się.

§ 860. *a* (N—III—§ 77). Jeśli w ogłoszeniu nie zrzeczono się tego wyraźnie lub przez oznaczenie terminu, przyrzeczenie publiczne może być aż do ukończenia świadczenia odwołane w tej samej formie, w jakiej je ogłoszono albo we formie równie skutecznej, albo przez osobne zawiadomienie. Odwołanie nie odnosi jednak skutku wobec osoby, która polegając na przyrzeczeniu publicznem wykonała świadczenie, jeśli wykaże, że bez swej winy w tym czasie pozostawała w nieświadomości o odwołaniu.

§ 860. *b* (N—III—§ 77). Gdyby świadczenie wykonało więcej osób, nagroda należy się, jeśli z przyrzeczenia nie jest widoczna odmienna wola, temu, kto pierwszy świadczenia dokonał, a w razie, gdyby świadczenie wykonano równocześnie, wszystkim po równych częściach.

Zawarcie umowy.

§ 861. Kto oświadcza, iż chce przenieść swoje prawo, to jest, iż mu chce czego dozwolić, coś dać, coś dla niego uczynić, albo czego gwoli niego zaniechać, ten daje przyrzeczenie, — gdy zaś drugi przyrzeczenie ważnie przyjmuje, powstaje przez zgodną wolę obu stron umowa. Dopóki trwają układy

i przyrzeczenia jeszcze nie dano, albo ani naprzód, ani potem nie przyjęto, umowa nie powstaje.

§ 862. (N—III—§ 81). Przyrzeczenie (wniosek) musi być przyjęte w ciągu czasokresu oznaczonego przez wnioskodawcę. W braku takiego czasokresu wniosek uczyniony osobie obecnej albo przez telefon z ust do ust musi być przyjęty natychmiast, wniosek zaś nieobecnemu inaczej uczyniony najpóźniej do tej chwili, kiedy wnioskodawca przypuszczając, że wniosek jego doszedł w czasie właściwym, może się spodziewać nadejścia odpowiedzi wysłanej we właściwym czasie i prawidłowo; w przeciwnym razie wniosek zgasł. Przed upływem czasokresu do przyjęcia nie można cofnąć wniosku. Nie gaśnie on także chociażby jedna ze stron w ciągu czasokresu do przyjęcia zmarła lub stała się niezdolną do działań prawnych, jeśli z okoliczności nie wynika inna wola wnioskodawcy.

§ 862 *a* (N—III—§ 82). Uważa się, że przyjęcie nastąpiło w czasie właściwym, jeśli oświadczenie doszło wnioskodawcy w ciągu czasokresu do przyjęcia. Chociażby się jednak opóźniło, umowa dochodzi do skutku, jeżeli wnioskodawca musiał poznać, że oświadczenie przyjęcia we właściwym czasie wysłano, a mimoto nie zawiadomił bezzwłocznie drugiej strony o swojem odstąpieniu.

§ 863. (N—III—§ 83). Wolę można oświadczyć nietylko wyraźnie słowami i powszechnie przyjętymi znakami; lecz także milcząco takiemi czynnościami, które po rozważeniu wszelkich okoliczności nie pozostawiają rozsądnego powodu do powątpiewania o niej.

Co do znaczenia i skutku czynności i zaniechań należy brać wzgląd na zwyczaje i praktykę uczciwego obrotu.

§ 864. (N—III—§ 84). Jeśli wedle natury interesu albo wedle zwyczaju w obrocie nie należy się spodziewać wyraźnego oświadczenia przyjęcia, umowa przychodzi do skutku, skoro w ciągu czasokresu w tym celu oznaczonego albo odpowiadającego okolicznościom faktycznie uczyniono zadość wnioskowi.

Wymogi ważnej umowy:

1. Zdolność osób,

§ 865. Pozbawieni rozumu, jakoteż dzieci niżej lat siedmiu, są niezdolni dawać przyrzeczenia lub je przyjmować. Inne natomiast osoby zależne od ojca, opiekuna lub kuratora, mogą wprawdzie przyjmować przyrzeczenie dane jedynie ku ich korzyści, — jeśli jednak przyjmują połączony z niem ciężar, albo sami co przyrzekają, ważność umowy zależy wedle przepisów podanych w trzecim i w czwartym rozdziale części pierwszej z reguły od zezwolenia zastępcy

albo zarazem sądu. Dopóki zezwolenie to nie nastąpi, nie może druga strona odstąpić, lecz może żądać odpowiedniego czasokresu do oświadczenia.

§ 866. Kto udaje podstępnym sposobem, iż zdolny jest do zawierania umów, i przez to podchodzi drugiego, który nie łatwo mógł się o tem wywiedzieć, obowiązany jest do zadosyćuczynienia.

§ 867. Czego potrzeba do ważności umowy z gminą zostającą pod szczególną opieką administracyi publicznej (§ 27), lub z poszczególnymi jej członkami i zastępcami, wynika z jej ustroju i politycznych ustaw (§ 290).

§ 868. Jak dalece może zbrodniarz ważne zawierać umowy, stanowi ustawa karna o zbrodniach.

2. prawdziwe przyzwolenie,

§ 869. Zezwolenie na umowę musi być oświadczone swobodnie, poważnie, dokładnie i zrozumiale. Gdy oświadczenie jest niezrozumiałe, całkiem niedokładne, albo, gdy przyjęcie następuje pod innymi warunkami, niż te, pod którymi przyrzeczenie nastąpiło, nie powstaje umowa. Kto w celu pokrzywdzenia używa niejasnych wyrażeń, albo przedsiębierze czynność pozorną, ma dać zadosyćuczynienie.

§ 870. (N—III—§ 85). Kto przez drugą stronę podstępem lub przez niesprawiedliwy i uzasadniony

przestrach (§ 55.) spowodowany został do umowy, nie jest obowiązany do jej dotrzymania.

§ 871. (N—III—§ 86). Gdy jedna strona co do treści oświadczenia, które sama złożyła albo które drugiej strony doszło, była w błędzie odnoszącym się do głównego przedmiotu lub istotnej jego właściwości, na którą zamiar szczególnie skierowano i objawiono, nie powstaje dla niej żadne zobowiązanie, jeśli błąd spowodowany był przez drugą stronę, albo jeśli okoliczności były takie, że druga strona oczywiście dostrzedz go musiała, albo jeżeli błąd wczas jeszcze został wyjaśniony.

§ 872. Gdy jednak błąd nie dotyczy ani głównej rzeczy, ani istotnej jej właściwości, lecz pobocznej okoliczności, pozostaje umowa zawsze jeszcze ważną, o ile obie strony zgodziły się na główny przedmiot i nie oświadczyły, iż poboczna okoliczność jest głównym zamiarem, — jednak wprowadzonemu w błąd ma sprawca błędu dać stosowne wynagrodzenie.

§ 873. Te same zasady należy stosować także do błędu w osobie tego, komu przyrzeczenie dano, o ile bez tego błędu umowa albo wcale nie zostałaby była zawartą, albo przynajmniej nie w taki sposób.

§ 874. W każdym wypadku musi ten, kto podstępem lub niesłusznym przestrachem doprowadził

do umowy, dać zadosyćuczynienie za szkodliwe następstwa.

§ 875. (N—III—§ 87). Jeżeli ktoś trzeci jednę ze stron kontraktowych podstępnie lub przez niesprawiedliwy i uzasadniony przestrach skłonił do umowy; albo spowodował ją do błędnego oświadczenia; umowa jest ważna. Jedynie w przypadku, gdyby druga strona brała udział w czynności tej trzeciej osoby albo oczywiście o niej wiedzieć musiała, mają zastosowanie §§ 870. do 874.

§ 876. (N—III—§ 88). Powyższe postanowienia (§§ 869. do 875.) mają odpowiednie zastosowanie także i do innych oświadczeń woli, które składane być mają wobec drugiej osoby.

§ 877. Kto żąda zniesienia umowy dla braku przyzwolenia, musi też natomiast zwrócić wszystko, co z takiej umowy otrzymał na swoją korzyść.

3. Możność i dopuszczalność.

§ 878. (N—III—§ 89). Co wprost jest niemożebne, nie może być przedmiotem ważnej umowy. Gdyby równocześnie umówiono się o świadczenia możebne i niemożebne, umowa pozostaje ważną co do pierwszych, jeśli z umowy nie wynika, że żaden ustęp od drugiego odłączony być nie może. Kto przy zawieraniu umowy o niemożności wiedział albo wiedzieć musiał, wynagrodzić winien drugiemu szkodę,

którą tenże poniósł skutkiem ufności we ważność umowy, jeśli co do tego drugiego nie zachodzą te same warunki.

§ 879. (N—III—§ 90). Umowa, która wykracza przeciwko zakazowi ustawy lub przeciw dobrym obyczajom, jest nieważna.

W szczególności nieważne są umowy następujące:

1. jeśli wymówiono coś za pośredniczenie przy dojściu umowy o małżeństwo;

2. jeśli adwokat powierzoną mu sprawę procesową nabywa dla siebie w całości lub w części, albo każe sobie przyrzec pewną część kwoty, która stronie będzie przyznana;

3. jeśli dziedzictwo lub zapis, którego się ktoś spodziewa po trzeciej osobie, pozbyte zostaje jeszcze za jej życia;

4. jeśli ktoś wyzyskuje lekkomyślność, przymusowe położenie, niedołęstwo rozumu, brak doświadczenia lub rozdrażnienie umysłowe innej osoby tym sposobem, że za świadczenie każe sobie lub komu trzeciemu przyrzec albo udzielić takie świadczenie wzajemne, którego wartość majątkowa do wartości świadczenia w rażącej zostaje niestosowności.

§ 880. Gdy przedmiot, o który umowę zawarto,

przed jego oddaniem wycofano z obiegu, uważać należy, jak gdyby umowy nie zawarto.

§ 880 *a.* (N—III—§ 91). Gdy kto drugiemu przyrzeknie świadczenia osoby trzeciej, uważa się to za zapewnienie wstawienia się u tej trzeciej osoby; gdy jednak przyjął odpowiedzialność za wynik, to w przypadku, gdyby świadczenie trzeciej osoby chybiło, odpowiada za zupełne zadośćuczynienie.

Umowy na korzyść osób trzecich.

§ 881. (N—III—§ 106). Kto dał sobie przyrzec świadczenie dla osoby trzeciej, może żądać, aby tejże osobie trzeciej dopełniono świadczenia.

Czy i w jakiej chwili także osoba trzecia bezpośrednio nabywa wobec przyrzekającego prawo żądania dopełnienia, oceniać należy z postanowień umownych tudzież z natury i celu umowy. W razie wątpliwości nabywa osoba trzecia to prawo, jeżeli świadczenie ma służyć głównie dla jej korzyści.

Prawo do świadczeń, które w przypadku pozbycia nieruchomości nabywca przyrzekł na korzyść osoby trzeciej, uważa się za nabyte przez tę osobę trzecią z chwilą oddania nieruchomości, jeżeli inaczej się nie umówiono.

§ 882. (N—III—§ 107). Gdy osoba trzecia odrzuca prawo nabyte z mocy umowy, prawo to uważa się za nienabyte.

Zarzuty z umowy służą przyrzekającemu także i przeciwko osobie trzeciej.

Forma umów.

§ 883. Umowa może być zawarta ustnie lub pisemnie, sądownie lub pozasądownie, ze świadkami lub bez nich. Ta różność formy nie czyni prócz wypadków w ustawie postanowionych, żadnej różnicy pod względem zobowiązania.

§ 884. (N—III—§ 92). Gdy strony zastrzegły sobie pewną formę umowy, istnieje domniemanie, że przed dopełnieniem tejże formy nie chcą być wiązane.

§ 885. (N—III—§ 93). Jeśli wprawdzie formalnego dokumentu jeszcze nie spisano, jednak przecież główne punkty przez strony spisane i podpisane zostały (punktacye), natenczas także już samo takie pismo uzasadnia prawa i obowiązki w niem wyrażone.

§ 886. (N—III—§ 94). Umowa, której zawarcia w piśmie wymaga ustawa albo wola stron, przychodzi do skutku, skoro strony ją podpiszą, albo gdyby pisać nie umiały lub z powodu kalectwa pisać nie mogły, dołożą znak ręczny uwierzytelniony sądownie lub notaryalnie albo dołożą znak ręczny w obecności dwóch świadków, z których jeden podpisze nazwisko strony. Sądowe lub notaryalne udokumen-

towanie równa się zawarciu umowy na piśmie. Naśladownictwo podpisu własnoręcznego sposobem mechanicznym wystarczy tylko tam, gdzie w obrocie jest używane.

§ 887 zniesiony. N—III—§ 95 opiewał:

Jeżeli na umowę sporządzono dokument, nie uwzględnia się przytaczanych ustnych umawiań się, które jednocześnie miały miejsce, z dokumentem jednak się nie zgadzają, lub zawierają nowe dodatki.

Spólne zobowiązanie lub uprawnienie.

§ 888. Jeżeli dwie lub więcej osób komu to samo prawo do rzeczy przyrzeka, lub je od niego przyjmuje, dzieli się tak wierzytelność, jak dług, podług zasad spółwłasności.

§ 889. Prócz wypadków w ustawie oznaczonych, odpowiada przeto z więcej spółdłużników rzeczy podzielnej każdy jeno za swój udział i tak samo z więcej spółuczestników rzeczy podzielnej musi każdy przypadającą nań częścią się zadowolić.

§ 890. Natomiast przy rzeczach niepodzielnych, może wierzyciel, jeżeli jest jedyny, żądać ich od każdego spółdłużnika. Jeżeli zaś jest więcej wierzycieli, a jeden tylko dłużnik, tenże nie jest obowiązany wydawać rzeczy poszczególnemu spółwierzycielowi bez zabezpieczenia, — może nastawać na

porozumienie się wszystkich spółwierzycieli lub żądać sądowego przechowania rzeczy.

Korrealność.

§ 891. Gdy więcej osób przyrzeka tę samą całość do niepodzielnej ręki w ten sposób, iż się wyraźnie zobowiązują jeden za wszystkich, wszyscy za jednego, każda z tych osób odpowiada za całość. Zależy wówczas od wierzyciela, czy chce od wszystkich, albo od niektórych spółdłużników, całości, lub wedle części przez siebie oznaczonych, — albo czy od jednego. Nawet po wniesieniu skargi, jeżeli od niej odstępuje, przysłuża mu nadal ten wybór i jeżeli go jeden lub drugi spółdłużnik tylko w części zaspokoi, może żądać reszty od pozostałych.

§ 892. Gdy natomiast jeden przyrzekł więcej osobom tę samą całość i gdy im wyraźnie nadano prawo, że mogą żądać jej do niepodzielnej ręki, musi dłużnik uiścić całość temu z tych wierzycieli, który się o to najpierw u niego upomni.

§ 893. Skoro spółdłużnik uiścił wierzycielowi całość, nie może tenże niczego więcej żądać od innych spółdłużników, a skoro jeden spółwierzyciel otrzymał zaspokojenie całkowite od dłużnika, pozostali spółwierzyciele nie mają już żadnego roszczenia.

§ 894. Spółdłużnik przez to, iż wobec wierzyciela poddaje się uciążliwszym warunkom, nie może ściągnąć żadnej niekorzyści dla pozostałych i ulga lub zwolnienie, które jeden spółdłużnik otrzymuje dla swojej osoby, nie przysługuje pozostałym.

§ 895. Jak dalece z więcej spółwierzycieli, którym tę samą całość do niepodzielnej ręki przyrzeczono, odpowiada pozostałym wierzycielom ten, który otrzymał całą wierzytelność dla siebie, musi być oznaczone ze szczególnych stosunków prawnych, zachodzących między spółwierzycielami. W braku takiego stosunku żaden z nich nie jest odpowiedzialnym względem drugiego.

§ 896. Spółdłużnik do niepodzielnej ręki, który cały dług ze swego umorzył, ma prawo nawet bez zdziałania ustępstwa prawa żądać od pozostałych zwrotu, a mianowicie, jeżeli między nimi nie zachodzi inny szczególny stosunek, w równych częściach. Gdy jeden z nich był niezdolny do zobowiązywania się lub gdy nie jest w możności zobowiązaniu swemu zadość uczynić, muszą taki ubywający udział przyjąć również wszyscy spółobowiązani. Otrzymane zwolnienie jednego spółobowiązanego nie może pozostałym szkodzić przy żądaniu zwrotu.

Poboczne postanowienia przy umowach:

1. Warunki,

§ 897. Do warunków przy umowach stosują się w ogólności te same przepisy, które ustanowiono co do warunków przydanych do oświadczeń ostatniej woli.

§ 898. Umowy zawarte pod takimi warunkami, które przy ostatniej woli uważa się za niedołożone, są nieważne.

§ 899. Gdy warunek w umowie zastrzeżony już przed umową się ziścił, musi on po umowie wtenczas tylko być powtórzonym, jeżeli polega na działaniu tego, kto nabyć ma prawo, i przezeń powtórzony być może.

§ 900. Prawo przyrzeczone pod warunkiem zawieszającym przechodzi także na dziedziców.

2. pobudka,

§ 901. Gdy strony pobudkę lub cel swego przyzwolenia uczyniły wyraźnie warunkiem, pobudkę lub cel uważa się tak, jak inny warunek. Prócz tego nie mają oświadczenia tego rodzaju wpływu na ważność umów odpłatnych. Przy nieodpłatnych zaś należy stosować przepisy postanowione dla ostatnich rozporządzeń.

3. czas, miejsce i sposób dopełnienia.

§ 902. (N—III—§ 98). Czasokres oznaczony umową lub ustawą obliczać należy, jeśli inaczej nie postanowiono, tak, że do czasokresu oznaczonego na dni nie wlicza się dnia, kiedy nastąpiło zdarzenie, od którego zaczyna się bieg czasokresu.

Czasokres oznaczony na tygodnie, miesiące lub lata kończy się z tym dniem ostatniego tygodnia albo ostatniego miesiąca, który nazwą swą albo liczbą odpowiada dniowi zdarzenia stanowiącemu początek czasokresu, gdyby zaś tego dnia w ostatnim miesiącu zabrakło, kończy się z dniem ostatnim tegoż miesiąca.

Przez pół miesiąca rozumieć należy 15 dni, przez środek miesiąca 15-ty dzień tegoż miesiąca.

§ 903. (N—III—§ 99). Prawo, którego nabycie przywiązane jest do pewnego dnia, nabywa się z początkiem tegoż dnia. Skutki prawne niedopełnienia zobowiązania lub zwłoki następują dopiero z upływem ostatniego dnia czasokresu. Jeżeli ostatni dzień przeznaczony do złożenia oświadczenia albo do świadczenia jest niedzielą albo uznanem świętem, to miejsce tegoż dnia, jeśli przeciwnie nie postanowiono, zajmie najbliższy dzień powszedni.

§ 904. Gdy do dopełnienia umowy pewnego czasu nie oznaczono, można go żądać zaraz, mia-

nowicie bez niepotrzebnej zwłoki. Gdy zobowiązany zastrzegł swej dowolności czas dopełnienia, trzeba albo czekać jego śmierci i imać się dziedziców, albo, jeżeli rozchodzi się o powinność czysto osobistą, nieprzechodzącą na dziedziców, żądać, by sędzia wedle słuszności ustalił czas dopełnienia. To ostatnie także wtenczas ma miejsce, jeżeli zobowiązany przyrzekł dopełnienie podług możności, albo możebności. Zresztą i tu należy stosować przepisy podane wyżej (§§ 704—706) co do oznaczenia czasu przydanego do ostatnich rozporządzeń.

§ 905. (N—III—§ 100). Jeżeli nie można określić miejsca dopełnienia ani z umowy ani z natury lub celu interesu, świadczyć należy w miejscu, gdzie dłużnik miał mieszkanie w czasie zawarcia umowy, albo, gdy zobowiązanie powstało w zakresie przemysłowego lub zarobkowego przedsiębiorstwa dłużnika, w miejscu siedziby. Co do miary, wagi i gatunków pieniędzy baczyć należy na miejsce dopełnienia.

Zapłaty pieniężne dłużnik w razie wątpliwości winien wierzycielowi uskutecznić na swój koszt i niebezpieczeństwo tam, gdzie tenże ma mieszkanie (siedzibę). W razie zmiany tego miejsca po powstaniu wierzytelności wierzyciel ponosi spowodowane tem zwiększenie niebezpieczeństwa i kosztów.

§ 906. Gdy przyrzeczenia można dopełnić na więcej sposobów, zobowiązany ma wybór, nie może jednak sam jedynie odstąpić od raz uczynionego wyboru.

§ 907. Gdy umowę zawarto wyraźnie z zastrzeżeniem wyboru, a ten został udaremniony przez przypadkowe zniszczenie jednego lub więcej przedmiotów wyboru, strona, której wybór przysłuża, nie jest umową związaną. Gdy jednak zachodzi zawinienie zobowiązanego, musi on uprawnionemu odpowiadać za udaremnienie wyboru.

4. zadatek,

§ 908. Co przy zawarciu umowy daje się naprzód, należy oprócz wyraźnego szczególnego umówienia się, uważać tylko za znak zawarcia, albo za zabezpieczenie dopełnienia umowy i zowie się zadatkiem. Gdy umowa nie zostanie dopełniona z winy jednej strony, może strona bezwinna zatrzymać przyjęty przez siebie zadatek albo żądać napowrót podwójnej kwoty danego przez się zadatku. Gdy jednak nie chce się tem zadowolić, może nastawać na dopełnienie, albo gdy to już nie jest możliwe, na odszkodowanie.

5. odstępne,

§ 909. Jeśli przy zawarciu umowy ustanowiono

kwotę, którą musi uiścić jedna lub druga strona w razie, gdy od umowy przed dopełnieniem chce odstąpić, umowę zawarto za odstępnem. W tym wypadku musi być albo umowa dopełniona, albo odstępne zapłacone. Kto umowę choćby tylko częściowo dopełnił, albo przyjął to, co drugi choćby tylko częściowo dla dopełnienia świadczył za uiszczeniem nawet odstępnego, nie może więcej odstąpić.

§ **910.** Jeżeli dano zadatek i zarazem zastrzeżono uprawnienie odstąpienia bez oznaczonego osobnego odstępnego, zadatek zastępuje miejsce odstępnego. W razie odstąpienia dający traci zatem zadatek, albo biorący zwraca go podwójnie.

§ **911.** Kto nie wyłącznie przez przypadek, lecz ze swojej winy doznaje przeszkody w dopełnieniu umowy, musi również uiścić odstępne.

6. poboczne należytości.

§ **912.** Wierzyciel ma prawo żądać od swego dłużnika niekiedy także pobocznych należytości. Polegają one na przybytku i na owocach rzeczy głównej, na odsetkach umownych lub zwłoki, albo na zwrocie spowodowanej szkody lub tego, co drugi traci na tem, że zobowiązanie nie zostało należycie dopełnione, nakoniec na kwocie, jaką sobie strona na ten wypadek wymówiła.

§ 913. Jak dalece z prawem rzeczowem połączone jest prawo do przybytku lub do owoców, postanowione zostało w rozdziale pierwszym i czwartym drugiej części. Z prawą jedynie osobistego niema jeszcze uprawniony roszczenia do pobocznych należytości. Jak dalece wierzycielowi służy do nich prawo, należy poznać już to ze szczególnych rodzajów i postanowień umów, już to z rozdziału o prawie zwrotu szkody i zadośćuczynienia.

Prawidła tłumaczenia przy umowach.

§ 914. (N—III—§ 102). Tłumacząc umowy nie należy trzymać się dosłownego znaczenia wyrazu, lecz należy zbadać zamiar stron i rozumieć umowę tak, jak tego wymaga praktyka uczciwego obrotu.

§ 915. Przy umowach jednostronnie obowiązujących w wątpliwości przyjmuje się, że obowiązany chciał nałożyć na siebie raczej mniejszy, niż większy ciężar, — przy dwustronnie obowiązujących wyjaśnia się niewyraźne oświadczenie na niekorzyść tego, kto je użył (§ 869).

§ 916. (N—III—§ 103). Nieważne jest oświadczenie woli, złożone wobec drugiego za tegoż zgodą dla pozoru. Gdyby za tem ukrywać się miał inny interes, należy go oceniać według jego prawdziwej natury.

Zarzutem pozorności interesu nie można zasłaniać się wobec trzeciego, który nabył prawa w zaufaniu do oświadczenia.

(N—III—§ 104). Postanowienia §§ 862 i 862a nie mają zastosowania do wniosków, które były uczynione przed dniem 1. stycznia 1917, postanowienia §§ 884, 886, 887, 1278, 1346, 902, 903, 905, 1420, nie mają zastosowania do umów i dokumentów, które przed tym dniem sporządzono, albo do zobowiązań, które przed tym dniem powstały.

(N—III—§ 105). Postanowienia §§ 863, 864, 870, 871, 875, 876, 914, 916 mają zastosowanie także do oświadczeń woli, złożonych przed dniem 1. stycznia 1917; tak samo postanowienia §§ 878, 879, 880a, mają zastosowanie do umów zawartych przed dniem 1. stycznia 1917, jeżeli przed tymże dniem nie były już dopełnione albo ustalone wyrokiem sądowym lub ugodą sądową.

Ogólne postanowienia o odpłatnych umowach i interesach.

§ **917.** (N—III—§ 109). Przy umowie odpłatnej daje się albo rzeczy za rzeczy, albo czyny, do których także zaniechania należą, za czyny, albo wreszcie rzeczy za czyny a czyny za rzeczy.

§ **918.** (N—III—§ 110). Gdy jedna strona umowy odpłatnej nie dopełnia we właściwym czasie, we właściwem miejscu lub w sposób umówiony, druga

strona żądać może albo dopełnienia i odszkodowania za opóźnienie, albo też wyznaczając odpowiedni czasokres do późniejszego dopełnienia, oświadczyć, że od umowy odstępuje.

Jeśli dopełnienie jest po ubu stronach podzielne, natenczas z powodu opóźnienia świadczenia częściowego, odstąpienie oświadczyć można tylko co do niektórych albo też co do wszystkich jeszcze zalegających świadczeń częściowych.

§ **919.** (N—III—§ 111). Jeżeli pod rygorem odstąpienia umówiono dopełnienie w czasie ściśle określonym albo w przeciągu czasokresu ściśle określonego, natenczas strona uprawniona do odstąpienia, pragnąc nastawać na dopełnienie, musi to po upływie czasu oznajmić stronie drugiej bezzwłocznie; jeżeli tego zaniecha, nie może już później nastawać na dopełnienie. To samo obowiązuje, jeśli z natury interesu albo ze znanego zobowiązanemu celu świadczenia wnosić można, że świadczenie spóźnione albo, w przypadku opóźnienia częściowego świadczenia, zalegające jeszcze świadczenia nie przedstawiają dla odbiorcy żadnego interesu.

§ **920.** (N—III—§ 112). Gdy dopełnienie zostaje udaremnione z winy zobowiązanego albo skutkiem przypadku, za który tenże ma odpowiadać, natenczas druga strona może bądź żądać odszkodowania za

niedopełnienie, bądź też odstąpić od umowy. W razie częściowego udaremnienia ma ona prawo odstąpienia wówczas, jeśli z natury interesu lub ze znanego zobowiązanemu celu świadczenia wnosić można, że dopełnienie częściowe dla niej nie przedstawia żadnego interesu.

§ 921. (N—III—§ 113). Odstąpienie od umowy nie narusza roszczenia o zwrot szkody spowodowanej zawinionem niedopełnieniem. Odpłatę już otrzymaną należy w taki sposób zwrócić lub wynagrodzić, iżby żadna strona ze szkody drugiej nie odniosła korzyści.

Rękojmia. - Ewikcya. -

§ 922. Jeżeli kto odstępuje drugiemu rzecz sposobem odpłatnym, daje rękojmię, że ona ma własności wyraźnie wymówione lub zwykle u niej dorozumiewane i że będzie można jej stosownie do natury, interesu, lub zawartej umowy używać i pożytkować. W tej sciwy sąd powiatowy bez względu na wartość sporu. -

Przypadki rękojmi.

§ 923. Kto zatem przydaje rzeczy własności, jakich niema, a które wyraźnie lub według natury interesu milcząco wymówione zostały, kto zataja nadzwyczajne jej wady lub ciężary, kto pozbywa już rzecz nieistniejącą, lub rzecz cudzą jako swoją, kto fałszywie udaje, że rzecz do oznaczonego użytku

jest zdatna, lub, że jest wolna nawet od zwyczajnych wad i ciężarów, ten, jeżeli przeciwieństwo się okaże, ma za to odpowiadać.

§ 924. stracił moc obowiązującą (N—III—§ 117.) a po dniu 1. stycznia 1917 znajdzie zastosowanie już tylko wtedy, gdy zwierzę odebrano przed tym dniem. (§ 924 opiewał: Gdy bydlę zachoruje lub padnie w ciągu dwudziestu czterech godzin po odebraniu, istnieje domniemanie, że już przed odebraniem było chore.)

§ 925. (N—III—§ 118). Rozporządzenie postanowi, o ile zachodzi domniemanie, że zwierzę było już chore przed oddaniem, jeżeli pewne choroby i wady wychodzą na jaw w przeciągu pewnych oznaczonych okresów.

Przed nowelą III. następującej treści był: § 925. Toż samo domniemanie istnieje, jeżeli okażą się: 1. w ciągu dni ośmiu u świń węgry, a u owiec ospa lub parchy, albo u tych ostatnich w ciągu dwóch miesięcy robaki płucne lub motylice; 2. w ciągu trzydziestu dni po odebraniu u bydła rogatego choroba gruczołów tak zw. zaraza bydlęca; 3. w ciągu dni piętnastu po oddaniu u koni i zwierząt jucznych zołza podejrzana lub nosacizna, tudzież dychawica, albo w ciągu dni trzydziestu zkołowacenie, tylczak, narowistość, jasna lub kurza ślepota.

§ 926. (N—III—§ 119). Z domniemania prawnego, że wada istniała już przed oddaniem zwierzęcia, odbiorca może jednak tylko wtedy czynić użytek, jeżeli o dostrzeżonym błędzie natychmiast zawiadomi oddawcę lub w jego nieobecności naczelnika gminy albo też zarządzi zbadanie zwierzęcia przez znawcę albo zażąda sądowego przeprowadzenia dowodu celem zabezpieczenia tegoż.

§ 927. (N—III—§ 120). Jeżeli odbiorca zaniedba tej ostrożności, wówczas na nim ciąży dowód, że zwierzę miało wadę już przed oddaniem. Zawsze jednak służy także oddawcy dowód, że wytknięta wada powstała dopiero po oddaniu.

§ 928. (N—III—§ 121). Jeżeli wady rzeczy są oczywiste albo jeżeli o ciężarach rzeczy można było się przekonać z ksiąg publicznych, natenczas niema rękojmi (§ 443.), chyba gdy wadę podstępnie zatajono albo gdy wyraźnie zapewniono, że rzecz jest wolna od wszelkich błędów i ciężarów. Za długi i zaległości, które ciężą na rzeczy, odpowiada się w każdym przypadku.

§ 929. Kto cudzą rzecz świadomie nabywa, nie może żądać rękojmi tak jak ten, kto się jej wyraźne zrzekł.

§ 930. Gdy rzeczy oddaje się ryczałtem, mianowicie tak, jak stoją lub leżą, bez liczby, miary

i wagi, oddawca nie odpowiada za odkryte w nich wady.

Warunek rękojmi.

§ 931. (N– III—§ 122). Jeżeli odbiorca chce uczynić użytek z rękojmi z powodu, że trzecia osoba wystąpiła z roszczeniem o rzecz, wówczas musi oznajmić spór swemu poprzednikowi. Gdyby tego zaniechał, nie traci wprawdzie prawa do odszkodowania, lecz poprzednik jego przeciwstawić mu może wszelkie zarzuty, które nie zostały wywiedzione przeciwko osobie trzeciej, i uwolnić się tem samem od wynagrodzenia szkody o tyle, o ile uznane zostanie, że te zarzuty byłyby spowodowały inne rozstrzygnienie przeciw osobie trzeciej, gdyby się było z nich uczyniło odpowiedni użytek.

Skutek.

§ 932. (N—III—§ 123).

Jeżeli wada uzasadniająca rękojmię jest tego rodzaju, że już nie może być usunięta i że przeszkadza prawidłowemu używaniu rzeczy, odbiorca może żądać zupełnego zniesienia umowy, natomiast jeżeli wada nie przeszkadza prawidłowemu używaniu albo da się usunąć, może żądać albo stosownego zniżenia odpłaty, albo poprawy lub uzupełnienia tego, czego zabrakło. Na wszelki przypadek odpowiada oddawca za szkodę zawinioną.

Nieznaczne umniejszenie wartości pozostaje bez uwzględnienia.

§ 932. *a.* (N—III—§ 124). Podczas sporu o zniesienie umowy z powodu wady bydlęcia sąd na wniosek jednej ze stron winien wówczas, gdy oględziny już nie są potrzebne, pozwolić tymczasowem zarządzeniem na sądową przedaż zwierzęcia i na złożenie ceny do sądu.

Zgaśnięcie prawa do rękojmi.

§ 933. (N—III—§ 125). Kto chce żądać rękojmi, musi prawa swego dochodzić co do nieruchomości w ciągu lat trzech, co do ruchomości w ciągu sześciu miesięcy, a jeśli chodzi o wadę bydlęcia, w ciągu sześciu tygodni, w przeciwnym razie skarga gaśnie. Termin rozpoczyna się od dnia dostawienia rzeczy, jeżeli zaś chodzi o rękojmię z powodu takiej wady bydlęcia, dla której istnieje termin domniemania, od dnia, w którym ten termin się kończy; jeśli chodzi o rękojmię z powodu roszczenia o rzecz podniesionego przez osobę trzecią, od dnia tego, w którym nabywca o roszczeniu się dowiedział.

Nabywca zachowuje możność dochodzenia drogą obrony, jeśli w ciągu terminu zawiadomił oddawcę o wadzie.

(N—III—§ 126). Dopóki nie zacznie obowiązywać rozporządzenie, które ma być wydane na pod-

stawie § 925. (N—III—§ 118.), mają także nadal zastosowanie obowiązujące dotąd postanowienia § 925. p. ks. u. c. Tak samo i do przypadków, w których oddanie zwierzęcia nastąpiło przed nastaniem mocy obowiązującej takiego rozporządzenia.

Postanowienia §§ 926, 927, 928, 931, 932, 932a, 933. mają zastosowanie nawet i wówczas, gdy umowę zawarto przed dniem 1. stycznia 1917.

Wynagrodzenie szkody z powodu pokrzywdzenia nad połowę.

§ 934. Gdy przy dwustronnie obowiązujących aktach jedna strona nie otrzymała od drugiej w zwyczajnej wartości nawet połowę tego, co jej dała, nadaje ustawa stronie pokrzywdzonej prawo, żądać zniesienia i przywrócenia do poprzedniego stanu. Drugiej atoli stronie wolno utrzymać umowę w mocy przez to, iż jest gotową zwrócić ubytek aż do zwyczajnej wartości. Różnicę wartości oznacza się wedle czasu zawarcia interesu.

§ 935. Ten środek prawny nie ma zastosowania, jeżeli kto wyraźnie go się zrzekł, lub oświadczył się, że przyjmuje rzecz w nadzwyczajnej wartości, z szczególniejszego zamiłowania, — jeżeli, jakkolwiek prawdziwa wartość była mu wiadoma, mimo to przystał na wartość niestosunkową, dalej, jeżeli ze stosunku osób można się domniemywać, że

*

chciały zawrzeć umowę mięszaną, odpłatną z nieodpłatną, jeżeli właściwa wartość nie da się już zbadać, wreszcie, jeżeli rzecz przez sąd została zlicytowana. Pactum de contrahendo. –

O układzie zawarcia umowy w przyszłości.

§ **936.** Układ postanawiający zawarcie umowy dopiero w przyszłości wtenczas tylko obowiązuje, jeżeli tak czas sporządzenia, jak istotne szczegóły umowy oznaczono, a okoliczności w międzyczasie w ten sposób się nie zmieniły, że przez to wyraźnie określony lub z okoliczności wynikający zamiar udaremniony został, albo zaufanie jednej lub drugiej osoby ustało. Wogóle na wykonanie takich przyrzeczeń trzeba nastawać najdalej w ciągu roku po wymówionym terminie, w przeciwnym razie prawo gaśnie.

O zrzeczeniu się zarzutów.

§ **937.** Ogólne, nieoznaczone zrzeczenia się zarzutów przeciw ważności umowy są bez skutku.

ROZDZIAŁ XVIII.

O darowiznach.

Darowizna.

§ 938. Umowa, którą nieodpłatnie odstępuje się komu rzecz, nazywa się darowizną.

O ile zrzeczenie się jest darowizną.

§ 939. Kto zrzeka się spodziewanego lub rzeczywiście przypadłego lub wątpliwego prawa, nie ustępując go należycie drugiemu, lub nie ustępując go zobowiązanemu z jego przyzwoleniem, niema być uważany za darowującego.

Darowizna nagradzająca.

§ 940. Nie zmienia istoty darowizny, jeżeli została uczyniona z wdzięczności, lub ze względu na zasługi obdarzonego, lub jako szczególne jego wynagrodzenie, byle tylko nie mógł on mieć przedtem prawa skargi o nią.

§ 941. Gdy obdarzony miał prawo skargi o wynagrodzenie albo dlatego, że było między stronami już umówione, albo też przez ustawę przepisane,

umowa przestaje być darowizną i należy ją uważać za umowę odpłatną.

Wzajemne darowizny.

§ 942. Gdy darowizny naprzód w ten sposób umówiono, że darujący napowrót obdarowanym być musi, nie powstaje prawdziwa darowizna w całości, lecz tylko co do nadwyżki wartości.

Forma umowy darowizny

§ 943. Z umowy o darowiznę, zawartej jedynie ustnie, bez rzeczywistego oddania, nie wypływa dla obdarowanego prawo skargi. Prawo to musi polegać na akcie notaryalnym.

i miara darowizny.

§ 944. Właściciel nieograniczony przestrzegając przepisy ustawowe może rozdarować nawet cały swój teraźniejszy majątek. Umowa atoli, którą rozdarowuje się przyszły majątek, ważną jest tylko o tyle, o ile nie przenosi połowy tego majątku.

Jak dalece darujący odpowiada za to, co darował.

§ 945. Kto świadomie darowuje rzecz cudzą i przed obdarowanym tę okoliczność zataja, odpowiada za szkodliwe skutki.

Nieodwołalność darowizn.

§ 946. Umowy darowizny nie mogą być z reguły odwołane.

Wyjątki:

1. z powodu niedostatku,

§ 947. Gdy darujący następnie popadnie w taki niedostatek, iż niema koniecznego utrzymania, ma prawo żądać od obdarowanego rocznie ustawowych odsetek od kwoty darowanej, o ile rzecz darowana lub jej wartość jeszcze istnieje, a brak mu potrzebnego utrzymania, chyba, że i obdarowany znajduje się również w niedostatku. Z więcej obdarowanych wcześniejszy jest do tego obowiązany tylko o tyle, o ile zasiłki późniejszych na utrzymanie nie wystarczają.

2. niewdzięczności,

§ 948. Jeżeli obdarowany staje się winnym wielkiej niewdzięczności względem swego dobroczyńcy, darowizna może być odwołana. Przez wielką niewdzięczność rozumie się naruszenie ciała, czci, wolności, lub majątku, które jest tego rodzaju, iż przeciw naruszającemu można z urzędu lub na żądanie uszkodzonego postąpić wedle ustawy karnej.

§ 949. Niewdzięczność czyni niewdzięcznika co do jego osoby posiadaczem w złej wierze, i nadaje nawet dziedzicom naruszonego, o ile tenże niewdzięczności nie przebaczył i z podarunku istnieje co jeszcze w naturze lub wartości, prawo skargi o odwołanie nawet przeciw dziedzicom naruszającego.

3. ukrócenie winnego utrzymania,

§ 950. Kto winien jest dostarczyć komu utrzymania, nie może naruszyć prawa jego przez obdarowanie trzeciego. Ukrócony w taki sposób ma prawo pozwać obdarzonego o uzupełnienie tego, czego mu darujący teraz już świadczyć nie jest w możności. Gdy jest więcej obdarowanych, należy stosować powyższy (§ 947) przepis.

4. zachowku,

§ 951. (N—III—§ 71). Jeżeli przy oznaczeniu zachowku uwzględniane są darowizny (§ 785.), a spuścizna na pokrycie jego nie wystarcza, pokrzywdzony dziedzic konieczny może żądać od obdarowanego wydania podarunku na pokrycie braku. Obdarowany uwolnić się może od wydania zapłaceniem kwoty, której brakło.

Jeśli obdarowany sam jest uprawniony do zachowku, odpowiada drugiemu tylko o tyle, o ileby skutkiem darowizny otrzymał więcej, aniżeli zachowek, któryby mu się należał w razie wliczenia darowizn.

Z pomiędzy więcej osób obdarowanych odpowiada obdarowana wcześniej tylko o tyle, o ile później obdarowany nie jest obowiązany do wydania albo wydać nie jest w możności. Obdarowani równocześnie odpowiadają stosunkowo.

(N—III—§ 72). Podług obowiązujących dotąd postanowień oceniać należy, o ile darowizny uczynione przed dniem 1. stycznia 1917 mają być uwzględniane przy obliczaniu zachowku albo o ile można żądać ich zwrotu z powodu ukrócenia zachowku.

§ 952. Gdy obdarowany nie posiada już rzeczy darowanej lub jej wartości, odpowiada o tyle tylko, o ile w złej wierze pozbył się jej posiadania.

5. wierzycieli,

§ 953. Z tem samem (§ 952) ograniczeniem można żądać napowrót także tych podarunków, przez które wierzyciele już w czasie darowizny istniejący zostali ukróceni. Na wierzycieli, których wierzytelności są późniejsze od darowizny, rozciąga się to prawo tylko wtedy, jeżeli obdarowanemu wykazano podstępne porozumienie się.

6. z powodu dzieci później urodzonych.

§ 954. Przez to, iż bezdzietnemu darowującemu po zawarciu umowy darowizny urodziły się dzieci, nie powstaje ani dla niego, ani dla dzieci później urodzonych prawo odwołania darowizny. Może on jednak, lub później urodzone dziecię, w razie koniecznej potrzeby dochodzić tak przeciw obdarowanemu, jak przeciw jego rodzicom przytoczonego wyżej prawa do ustawowych odsetek od darowanej kwoty (§ 947).

Które darowizny nie przechodzą na dziedziców.

§ 955. Gdy darujący zapewnił obdarowanemu wsparcie w pewnych terminach, dla ich dziedziców nie powstaje ani prawo, ani zobowiązanie, — chyba, że w umowie darowizny wyraźnie inaczej wymówiono.

Darowizna na wypadek śmierci.

§ 956. Darowizna, której dopełnienie ma nastąpić dopiero po śmierci darującego, jest ważna jako zapis przy przestrzeganiu przepisanych formalności. Tylko wtedy uważać ją należy za umowę, jeżeli obdarzony ją przyjął, darujący zrzekł się wyraźnie prawa jej odwołania i obdarzonemu wręczono pisemny na to dokument.

Umowy rzeczowe:
pożyczka,
skład,
wygodzenie,
zastaw.—

ROZDZIAŁ XIX.

O umowie przechowania.

Depositum.— **Umowa przechowania.**— Kontrakt składu.—

§ 957. Jeżeli kto przyjmuje cudzą rzecz w swój dozór, powstaje umowa przechowania. Przyjęte przyrzeczenie wzięcia w dozór cudzej, jeszcze nieoddanej rzeczy, obowiązuje wprawdzie stronę przyrzekającą, nie jest jednak umową przechowania.

§ 958. Z umowy przechowania przyjmujący nie nabywa ani własności, ani posiadania, ani prawa używania, jest jedynie dzierżycielem z obowiązkiem strzeżenia powierzonej sobie rzeczy od szkody.

Kiedy przemienia się na umowę pożyczki lub wygodzenia.

§ 959. Gdy przechowcy na jego żądanie, lub skutkiem dobrowolnej propozycyi składającego dozwolone jest używanie, w wypadku pierwszym zaraz po zezwoleniu, w drugim zaś od chwili, w której propozycyę przyjęto, lub rzeczy złożonej rzeczywiście użyto, przestaje być umowa umową przechowania, — przy zużywalnych rzeczach przemienia się ona w umowę pożyczki, przy niezużywalnych

w umowę wygodzenia, i powstają prawa i obowiązki z nimi połączone.

lub w upełnomocnienie.

§ **960.** Rzeczy ruchome i nieruchome mogą być w dozór oddane. Gdy jednak zlecono zarazem odbiorcy inną sprawę dotyczącą powierzonej rzeczy, uważa się go za pełnomocnika.

Obowiązki i prawa przechowcy,

§ **961.** Głównym obowiązkiem przechowcy jest: rzecz sobie powierzoną przez czas oznaczony troskliwie przechowywać, i po upływie tego składającemu zwrócić w tym samym stanie, w jakim ją odebrał, — i z całym przybytkiem.

§ **962.** Przechowca musi składającemu na żądanie zwrócić rzecz także przed upływem czasu, a może domagać się jeno zwrotu szkody możliwie mu zrządzonej. Nie może natomiast powierzonej mu rzeczy oddać wcześniej, chyba, że nieprzewidziana okoliczność postawiła go w niemożności przechowania rzeczy w bezpieczeństwie lub bez swej własnej niekorzyści.

§ **963.** Gdy czasu przechowania, ani wyraźnie nie oznaczono, ani nie da się zresztą oznaczyć z okoliczności ubocznych, można przechowanie wypowiedzieć dowolnie.

§ **964.** Przechowca odpowiada składającemu za

szkodę spowodowaną zaniedbaniem należytego nadzoru, nie zaś za przypadek, nawet i wtedy, gdyby mógł był powierzoną, jakkolwiek kosztowniejszą rzecz, ocalić z poświęceniem swej własnej.

§ **965.** Gdy atoli przechowca zrobił użytek ze rzeczy złożonej, gdy ją bez potrzeby i bez zezwolenia składającego oddał w przechowanie trzeciemu, lub gdy ze zwrotem zwleka, a rzecz dozna szkody, na którą nie byłaby u składającego narażona,— nie może zasłaniać się przypadkiem i uszkodzenie jemu przypisane będzie.

§ **966.** Jeżeli złożono rzeczy zamknięte lub opieczętowane, a później zamek lub pieczęć zostały naruszone, należy składającego, jeżeli twierdzi, że jest ubytek, dopuścić wedle przepisu ustawy sądowej do zaprzysiężenia szkody, o ile jest prawdopodobna wedle jego stanu, przemysłu, majątku i innych okoliczności, — chyba, że przechowca mógłby udowodnić, iż naruszenie zamku lub pieczęci nastąpiło bez jego zawinienia. To samo i wtedy ma zastosowanie, jeśli wszystkie w ten sposób złożone rzeczy zaginęły.

i składającego.

§ **967.** Składający jest obowiązany zwrócić przechowcy szkodę wyrządzoną w sposób zawiniony

i koszta wyłożone na utrzymanie złożonej rzeczy lub dla wzmożenia trwałych pożytków. Gdy przechowca w nagłej potrzebie, dla ocalenia dobra złożonego, poświęcił własne rzeczy, może żądać stosownego zwrotu. Wzajemne pretensye przechowcy i składającego rzecz ruchomą można atoli wytaczać tylko w ciągu dni trzydziestu od czasu zwrotu.

Sekwestr.

§ **968.** Gdy rzecz będącą przedmiotem roszczenia dały strony spór wiodące lub sąd komu w przechowanie, przechowca zowie się sekwestrem. Prawa i obowiązki sekwestra osądza się wedle zasad tu ustalonych.

Czy przechowcy należy się wynagrodzenie.

§ **969.** Wynagrodzenia za przechowanie można tylko wtedy żądać, jeżeli umówiono je wyraźnie lub milcząco ze względu na stan przechowcy.

Receptum cum pacto et stabulamentum.

Przyjmowanie do gospody.

§ **970.** (N—III—§ 127). Oberżyści, którzy trudnią się goszczeniem obcych, odpowiadają jako zachowcy za rzeczy wniesione przez przyjętych gości, jeżeli nie udowodnią, że szkody nie spowodowali ani sami albo ktoś z ich służby ani też żadna z osób obcych, mających przystęp do domu. Jeżeli do powstania szkody przyczyniła się także wina

poszkodowanego, sędzia oceni z okoliczności, czy i w jakiej wysokości należy się wynagrodzenie.

Jako wniesione uważa się rzeczy, które oddano gospodarzowi albo komu z jego służby albo umieszczono w miejscu, które oni wskażą albo które na to jest przeznaczone. Tak samo przedsiębiorcy, którzy utrzymują stajnie i lokalności na składy przeznaczone, odpowiadają za umieszczone u nich zwierzęta i pojazdy i za rzeczy znajdujące się na tychże.

Na równi z oberżystą zostają posiadacze zakładów kąpielowych ze względu na rzeczy, które goście kąpielowi zwyczajnie ze sobą przynoszą.

§ **970.** *a.* (N—III—§ 128). Uchylanie się od odpowiedzialności przez plakaty niema skutku prawnego. Za kosztowności, pieniądze i papiery wartościowe oberżysta odpowiada tylko do wysokości 1000 K, chyba, że rzeczy te przyjął w przechowanie, znając ich właściwości albo, że szkodę zawinił sam lub jego służba.

§ **970.** *b.* (N—III—§ 128). Roszczenie o wygrodzenie szkody, wynikające z przyjęcia do gospody, gaśnie, jeśli poszkodowany po otrzymaniu wiadomości o szkodzie nie zawiadomi bezzwłocznie oberżysty. To jednak nie obowiązuje, jeśli oberżysta wziął rzeczy w przechowanie.

§ 970. *c.* (N—III—§ 128). Osobom w § 970. wymienionym służy prawo zatrzymania wniesionych rzeczy na zabezpieczenie pretensyj, wynikających z ugoszczenia i żywienia tudzież wydatków poczynionych dla gości.

(N—III—§ 129). Powyższe postanowienia nie mają zastosowania, jeśli przyjęcie do gospody odbyło się przed dniem 1. stycznia 1917.

ROZDZIAŁ XX.

Umowa wygodzenia.

O umowie wygodzenia.

§ 971. Jeżeli komu oddaje się rzecz nieużywalną jedynie do nieodpłatnego używania na czas oznaczony, powstaje umowa wygodzenia. Umowa, którą przyrzeka się komu rzecz wygodzić bez jej oddania, jest wprawdzie zobowiązującą, ale nie jest jeszcze umową wygodzenia.

Prawa i obowiązki biorącego wygodzenie:

1. Pod względem używania,

§ 972. Biorący wygodzenie nabywa prawa do zwykłego lub bliżej określonego używania rzeczy. Po upływie czasu ma obowiązek tę samą rzecz zwrócić.

2. zwrotu,

§ 973. Jeżeli nie ustanowiono czasu oddania, oznaczono atoli cel używania, biorący wygodzenie ma obowiązek nie zwlekać z używaniem i rzecz, jak można najprędzej, oddać.

§ 974. Gdy ani trwania, ani celu używania nie oznaczono, nie powstaje prawdziwa umowa, jeno niezobowiązujące wygodzenie z łaski (precarium) i wygadzający może rzeczy wygodzonej dowolnie żądać napowrót.

§ 975. W sporze o trwanie używania musi biorący wygodzenie udowodnić prawo do dłuższego używania.

§ 976. Jakkolwiek rzecz wygodzona przed upływem czasu i przed ukończeniem używania samemu wygadzającemu stanie się niezbędna, przecież bez wyraźnej umowy, nie ma on prawa odebrać rzeczy wcześniej.

§ 977. Biorący wygodzenie ma wprawdzie z reguły prawo rzecz wygodzoną i przed oznaczonym czasem oddać, gdy atoli wcześniejsze oddanie jest dla wygadzającego uciążliwe, nie może ono nastąpić wbrew jego woli.

3. uszkodzenia,

§ 978. Jeżeli biorący wygodzenie używa rzeczy wygodzonej inaczej, niż umówiono, lub używania jej samowładnie trzeciemu dozwala, odpowiada wygadzającemu, który też ma prawo żądać zaraz rzeczy napowrót.

§ 979. Gdy rzecz wygodzona zostanie uszkodzona, lub zniszczeje, — biorący wygodzenie musi

nie tylko szkodę wyrządzoną wprost jego zawinieniem, lecz także przypadkową, którą spowodował czynnością bezprawną, zwrócić tak, jak przechowca rzeczy. (§ 965).

§ 980. Przez to, iż biorący wygodzenie składa wartość za zgubioną rzecz wygodzoną, niema jeszcze prawa, jeżeli napowrót się odnajdzie, dla siebie ją zatrzymać wbrew woli właściciela, jeśli on jest gotów oddać napowrót wartość otrzymaną.

4. kosztów utrzymania.

§ 981. Koszta połączone z używaniem w sposób zwyczajny, musi biorący wygodzenie sam pokryć. Nadzwyczajne koszta utrzymania może wprawdzie w międzyczasie zaliczyć, o ile nie może lub nie chce pozostawić wygadzającemu rzeczy do własnego rozporządzenia, — będą mu one atoli zwrócone na równi z posiadaczem w dobrej wierze.

Ograniczenie skarg wzajemnych.

§ 982. Jeżeli wygadzający po odbiorze rzeczy wygodzonej nie wytknął w ciągu dni trzydziestu nadużycia jej, lub przesadnego użycia, albo jeżeli biorący wygodzenie po oddaniu nie zapodał w ciągu tego samego czasokresu nadzwyczajnych kosztów na rzecz wyłożonych, natenczas skarga gaśnie.

---

*

ROZDZIAŁ XXI.

O umowie pożyczki.

Pożyczka.

§ 983. Jeżeli komu oddaje się rzeczy zużywalne pod tym warunkiem, iż może wprawdzie dowolnie niemi rozporządzać, lecz po pewnym czasie winien oddać tyleż tego samego rodzaju i dobroci — powstaje umowa pożyczki. Nie należy umowy pożyczki utożsamiać z umową dania pożyczki w przyszłości, jakkolwiek ta ostatnia również jest obowiązująca.

Jej rodzaje.

§ 984. Pożyczkę daje się albo w pieniądzach, albo w innych zużywalnych rzeczach, a to bez odsetek, lub za odsetkami. W ostatnim wypadku nazywa się ją także umową odsetkową.

Pożyczka pieniężna:

§ 985. Przedmiotem pożyczki w pieniądzach może być albo moneta brzęcząca, albo papierowa lub publiczne obligacye.

a) w monecie brzęczącej lub papierowej,

§ 986. O ile wogóle można zawierać pożyczkę w monecie brzęczącej i w jakiej walucie ma być zwrócona taka pożyczka, lub pożyczka w monecie papierowej, stanowią w tej mierze szczególne przepisy.

§ 987. Jeżeli wypożyczający wymówił sobie wypłatę w szczególnym, przezeń danym, gatunku monety, — zapłatę należy uiścić w tym samym gatunku monety.

§ 988. Ustawowe zmiany monet bez zmienienia wewnętrznej wartości idą na rachunek wypożyczającego. Otrzymuje on zapłatę w oznaczonym, danym gatunku monety, np. 1000 sztuk dukatów cesarskich, albo 3000 dwudziestokrajcarówek, bez względu, czy ich wartość zewnętrzna w międzyczasie wzrosła, czy zmalała. Gdy atoli zmieniła się wewnętrzna wartość, należy uiścić wypłatę w stosunku do wewnętrznej wartości, którą miał dany gatunek monety w czasie pożyczki.

§ 989. Gdy w czasie zwrotu niema w państwie w obiegu tego rodzaju gatunków monet, musi dłużnik zaspokoić wierzyciela najbardziej zbliżonemi monetami w takiej ilości i sposobie, by tenże otrzymał wewnętrzną w czasie pożyczki istniejącą wartość tego, co dał.

b) w zapisach dłużnych.

§ 990. W publicznych zapisach dłużnych mogą pożyczki być w ten sposób ważnie zawierane, iż umorzenie długu nastąpi albo zupełnie równym, publicznym zapisem dłużnym, jakim był wypożyczony, albo zapłaci się kwotę wedle wartości, jaką zapis dłużny miał w czasie pożyczki.

§ 991. Jeżeli zamiast pieniędzy dano prywatny zapis dłużny lub towary, dłużnik jest tylko zobowiązany napowrót oddać albo zapis dłużny, albo otrzymane towary bez uszkodzenia lub zwrócić wierzycielowi szkodę przez tegoż wykazaną.

c) pożyczki w innych zużywalnych przedmiotach.

§ 992. Przy pożyczkach, które zawarto nie w pieniądzach, lecz w innych przedmiotach zużywalnych, nie stanowi różnicy, jeżeli one w międzyczasie na wartości podniosły się lub spadły, o ile wymówiono jeno zwrot w tym samym rodzaju, dobroci i ilości.

Odsetki.

§§ 993—998 u. c. zniesione, obowiązuje ustawa z 14. czerwca 1868 l. 68 Dz. u. p., zmieniona w § 2 i 6 przez ustawę z 15. maja 1885 l. 77 Dz. u. p., umieszczona w dodatku.

§ 999. Odsetki od pożyczek pieniężnych należy uiszczać w tej samej walucie, co sam kapitał.

§ 1000. u. c. zniesiony, obowiązuje ustawa z 14. czerwca 1868 l. 68 Dz. u. p., zmieniona w §§ 2 i 6 przez ustawę z 15. maja 1885 l. 77 Dz. u. p., umieszczona w dodatku.

Forma zapisu długu.

§ 1001. Aby zapis długu stanowił zupełny dowód na umowę pożyczki, należy oznaczyć w nim rzetelnie i wyraźnie właściwego wypożyczającego lub wierzyciela zarówno, jak właściwego pożyczającego lub dłużnika, przedmiot i kwotę pożyczki i jeżeli się ją daje w pieniądzach, ich rodzaj, tudzież wszystkie warunki odnoszące się do zapłaty długu głównego, jakoteż możliwie uiszczać się mających odsetek. Zewnętrzną dla mocy dowodowej potrzebną formę zapisu dłużnego ustanawia ustawa sądowa.

ROZDZIAŁ XXII.

O upełnomocnieniu i innych rodzajach prowadzenia cudzych spraw.

Umowa pełnomocnictwa.

§ 1002. Umowa, którą ktoś przyjmuje powierzoną mu sprawę do załatwienia w imieniu drugiego nazywa się umową pełnomocnictwa.

§ 1003. Osoby ustanowione publicznie do załatwiania oznaczonych spraw winne są na zlecenie do nich skierowane niezwłocznie oświadczyć się wyraźnie wobec zlecającego, czy je przyjmują lub nie, w przeciwnym razie zlecającemu odpowiadają za szkodę przez to spowodowaną.

Podział pełnomocnictwa na nieodpłatne i odpłatne,

§ 1004. Gdy za załatwienie cudzej sprawy umówiono wynagrodzenie albo wyraźnie, albo ze względu na stan sprawującego, choćby tylko milcząco, umowa należy do odpłatnych, — zresztą zaś do niedopłatnych.

ustne i pisemne,

§ 1005. Umowy pełnomocnictwa mogą być za-

wierane ustnie lub pisemnie. Dokument wystawiony na to pełnomocnikowi przez mocodawcę zowie się pełnomocnictwem.

ogólne lub szczególne,

§ 1006. Istnieją ogólne albo szczególne pełnomocnictwa, wedle tego, czy komu poruczono załatwianie wszystkich lub tylko niektórych spraw. Szczególne pełnomocnictwa mogą mieć za przedmiot tylko sądowe lub tylko pozasądowe sprawy wogóle, — albo poszczególne sprawy jednego lub drugiego rodzaju.

nieograniczone lub ograniczone.

§ 1007. Pełnomocnictwo udziela się albo z nieograniczoną, albo z ograniczoną swobodą działania. Pierwsze uprawniają pełnomocnika do prowadzenia sprawy wedle swej najlepszej wiedzy i sumienia, ostatnie zaś przepisują mu granice, jak dalece i w jaki sposób ma ją prowadzić.

§ 1008. Następujące sprawy wymagają szczególnego na ten rodzaj sprawy opiewającego pełnomocnictwa: jeżeli ma się w imieniu drugiego rzeczy pozbywać lub odpłatnie nabywać, — zaciągać lub dawać pożyczki — podnosić pieniądze lub wartości pieniężne, — procesy rozpoczynać, — przysięgi wskazywać, przyjmywać lub odkazywać, — albo

ugody zawierać. Jeżeli zaś ma się dziedzictwo bezwarunkowo przyjąć lub też się zrzec, — umowę spółki zdziałać, czynić darowiznę, — nadać prawo wyboru rozjemcy, lub pozbyć się nieodpłatnie praw, potrzeba szczególnego, na poszczególną sprawę wystawionego pełnomocnictwa. Ogólne, nawet nieograniczone pełnomocnictwa są w tych wypadkach tylko wtedy wystarczające, jeżeli rodzaj sprawy został w pełnomocnictwie wyrażony.

Prawa i obowiązki pełnomocnika,

§ **1009.** Pełnomocnik ma obowiązek załatwić sprawę pilnie i rzetelnie zgodnie ze swem przyrzeczeniem i otrzymanem pełnomocnictwem i oddać mocodawcy wszelki pożytek wynikający ze sprawy. Uprawniony on jest, nawet gdy ma pełnomocnictwo ograniczone, używać wszelkich środków, które z naturą sprawy koniecznie są związane, lub zgodne są z oświadczonym zamiarem mocodawcy. Gdy atoli przekracza granice pełnomocnictwa, odpowiada za następstwa.

§ **1010.** Gdy pełnomocnik zleca bez potrzeby sprawę trzeciemu, wyłącznie sam odpowiada za wynik. Gdy mu atoli w pełnomocnictwie wyraźnie dozwolono ustanowienie zastępcy, lub gdy to jest nieuniknione skutkiem okoliczności, — odpowiada tylko za zawinienie popełnione przy wyborze osoby.

§ 1011. Gdy sprawę zlecono kilku pełnomocnikom razem, współudział wszystkich konieczny jest do ważności aktu i zobowiązania mocodawcy, jeżeli nie udzielono w pełnomocnictwie wyraźnie jednemu lub kilku z nich zupełnego uprawnienia.

§ 1012. Pełnomocnik winien zwrócić mocodawcy szkodę wyrządzoną swem przewinieniem i przedkładać mu rachunki przy sprawie się nadarzające, ilekroć tego żąda.

§ 1013. Pełnomocnicy nie mają prawa oprócz wypadku zawartego w § 1004 domagać się wynagrodzenia za swój trud. Nie wolno im bez woli mocodawcy przyjmować od trzeciego podarunków z powodu zarządu sprawami. Otrzymane ściąga się do funduszu ubogich.

mocodawcy,

§ 1014. Mocodawca ma obowiązek zwrócić pełnomocnikowi, nawet w razie ujemnego wyniku, wszelki do załatwienia sprawy użyty nakład potrzebny lub pożyteczny i dać mu na żądanie stosowną zaliczkę na opędzenie gotowych wydatków, — musi następnie wynagrodzić wszelką szkodę powstałą z jego przewinienia lub złączoną z dopełnieniem zlecenia.

§ 1015. Gdy pełnomocnik dozna przy prowadzeniu sprawy szkody tylko przypadkowym sposo-

bem, może w wypadku, jeśli przyjął załatwienie sprawy nieodpłatnie, żądać takiej kwoty, jakaby mu się należała przy umowie odpłatnej jako wynagrodzenie za trud wedle najwyższej wartości szacunkowej.

§ 1016. Gdy pełnomocnik przekracza granice swego pełnomocnictwa, mocodawca jest tylko o tyle zobowiązany, o ile sprawę zatwierdza, lub korzyść ze sprawy wynikłą dla siebie zabiera.

ze względu na trzeciego.

§ 1017. O ile pełnomocnik wedle treści pełnomocnictwa przedstawia mocodawcę, może nabywać dla niego prawa i nakładać na niego zobowiązania. Gdy przeto w granicach pełnomocnictwa jawnego zawarł z trzecim umowę, — prawa i zobowiązania przez to powstałe przypadają mocodawcy i trzeciemu, a nie pełnomocnikowi. Udzielone pełnomocnikowi pełnomocnictwo tajne nie ma wpływu na prawa trzeciego.

§ 1018. Także w wypadku, gdy mocodawca ustanowił takiego pełnomocnika, który jest niezdolnym sam się zobowiązywać, akta zawarte w granicach pełnomocnictwa obowiązują zarówno mocodawcę, jak trzeciego.

§ 1019. Zniesiony N—III—§ 108.

Rozwiązanie umowy; — przez odwołanie,

§ 1020. Mocodawcy wolno odwołać pełnomocnictwo wedle upodobania, musi atoli zwrócić pełnomocnikowi nietylko poniesione w międzyczasie koszta i poniesioną zresztą szkodę, ale także uiścić część wynagrodzenia odpowiednią trudowi. Ma to zastosowanie i wtedy, jeżeli zakończeniu sprawy przeszkodził przypadek.

wypowiedzenie,

§ 1021. Także pełnomocnik może wypowiedzieć przyjęte pełnomocnictwo. Jeżeli je jednak wypowiada, przed zakończeniem sprawy szczególnie mu zleconej lub wdrożonej z mocy ogólnego pełnomocnictwa, musi, o ile nie zaszła nieprzewidziana i nieunikniona przeszkoda, zwrócić wszelką wynikłą stąd szkodę.

śmierć,

§ 1022. Z reguły tak śmierć mocodawcy, jak i pełnomocnika uchyla pełnomocnictwo. Gdy atoli rozpoczętą sprawę nie da się przerwać bez widocznej szkody dziedziców, lub gdy pełnomocnictwo rozciąga się nawet na wypadek śmierci mocodawcy, pełnomocnik ma prawo i obowiązek sprawę dokończyć.

§ 1023. Pełnomocnictwa wystawione i przyjęte

przez korporacye (społeczności) ustają ze zgaśnięciem społeczności.

lub konkurs.

§ **1024.** Gdy mocodawca popadnie w konkurs, wszystkie czynności, które pełnomocnik przedsięwziął po ogłoszeniu konkursu imieniem dłużnika konkursowego, są bez mocy prawnej. Również otwarcie konkursu do majątku pełnomocnika uchyla już samo przez się udzielone pełnomocnictwo.

O ile zobowiązanie trwa dalej.

§ **1025.** Gdy pełnomocnictwo ustaje przez odwołanie, wypowiedzenie lub przez śmierć mocodawcy lub pełnomocnika, muszą przecież sprawy zwłoki niecierpiące tak długo być nadal prowadzone, dopóki mocodawca lub tegoż dziedzice inaczej nie zarządzili lub zarządzić nie mieli sposobności.

§ **1026.** Zachowują także moc obowiązującą umowy zawarte z trzecim, któremu ustanie pełnomocnictwa bez jego przewinienia było niewiadome, a mocodawca może poszukiwać swojej szkody jedynie na pełnomocniku, który ustanie zataił.

Milczące upełnomocnienie osób w służbie zostających.

§ **1027.** Przepisy zawarte w tym rozdziale stosują się także do właścicieli handlu, okrętu, sklepu

albo innego przemysłu, którzy powierzają zarząd faktorowi, szyprowi, subjektowi albo innym zawodowcom.

§ 1028. Prawa takich zawiadowców osądzać należy przedewszystkiem wedle dokumentu ich ustanowienia, jakim między handlującymi jest należycie ogłoszone uprawnienie do podpisywania (firma).

§ 1029. Gdy pełnomocnictwo nie było dane na piśmie, zakres jego osądza się z przedmiotu i natury interesu. Kto drugiemu powierzył zarząd, za tym przemawia domniemanie, że nadał mu także władzę czynienia tego wszystkiego, czego wymaga sam zarząd i co z nim zwyczajnie jest połączone (§ 1009).

§ 1030. Gdy właściciel handlu lub przemysłu dozwala służącemu lub uczniowi sprzedawać towary w sklepie lub poza nim, istnieje domniemanie, że oni są upełnomocnieni przyjmować zapłatę i kwity na to wystawiać.

§ 1031. Pełnomocnictwo do sprzedaży towarów imieniem właściciela nie rozciąga się atoli na prawo do zakupna towarów w jego imieniu, nie wolno też przewoźnikom ani odbierać wartości powierzonych im dóbr, ani pieniędzy na nie pożyczać, jeśli tego wyraźnie nie postanowiono w listach przewozowych.

§ 1032. Służbodawcy i głowy rodzin nie mają obowiązku płacić tego, co ich słudzy lub inni domownicy w ich imieniu na kredyt pobrali. Dający na kredyt musi w tych wypadkach wykazać danie zlecenia.

§ 1033. Gdy atoli między biorącym i dającym na kredyt istnieje porządna książka do zapisywania, w którą wpisują się rzeczy zakredytowane, istnieje domniemanie, że oddawca tej książki jest upełnomocniony do brania towarów na kredyt.

Sądowe i ustawowe pełnomocnictwo.

§ 1034. Prawo opiekunów i kuratorów zarządzania sprawami poruczonych ich pieczy polega na zarządzeniu sądu, który ich ustanowił. Ojcu i mężowi nadaje ustawa uprawnienie do zastępstwa dziecięcia i żony. Co do tego zawarte są przepisy w odpowiednich miejscach.

negotiorum gestio.

Prowadzenie spraw bez zlecenia,

§ 1035. Kto nie otrzymał uprawnienia ani przez wyraźną lub milczącą umowę, ani od sądu, ani z ustawy, nie może z reguły mieszać się do spraw drugiego. Gdy się samowładnie jął czegoś, odpowiada za wszystkie następstwa.

w razie konieczności,

§ 1036. Temu, kto jakkolwiek niepowołany załatwia cudzą sprawę dla odwrócenia grożącej szkody,

winien ten, czyją on sprawę załatwił, zwrócić konieczny i stosownie uczyniony nakład, choćby usiłowanie bez zawinienia pozostało bez skutku (§ 403).

lub dla korzyści drugiego,

§ **1037.** Kto chce objąć cudze sprawy, jedynie dla przysporzenia korzyści drugiemu, powinien postarać się o jego przyzwolenie. Gdy prowadzący sprawy zaniedbał wprawdzie tego przepisu, sprawę jednak prowadził na swoje koszta ku widocznej, przeważającej korzyści drugiego, musi mu tenże zwrócić wyłożone na to koszta.

§ **1038.** Gdy jednak przeważająca korzyść nie jest widoczna, albo gdy prowadzący sprawy przedsięwziął samowładnie tak ważne zmiany na cudzej rzeczy, iż rzecz staje się drugiemu nieużyteczną do celu, do jakiego jej dotychczas używał, nie jest on obowiązany do żadnego zwrotu, — może owszem żądać, aby prowadzący sprawę na własne koszta przywrócił rzecz do stanu poprzedniego, albo jeżeli to nie jest możliwe, aby mu dał pełne zadośćuczynienie.

§ **1039.** Kto bez zlecenia podjął się cudzej sprawy, musi ją doprowadzić do końca i na równi z pełnomocnikiem złożyć z tego dokładny rachunek.

wbrew woli drugiego.

§ **1040.** Jeżeli kto wbrew ważnie oświadczonej

woli właściciela samowładnie imał się cudzej sprawy, lub przez takie mieszanie się przeszkadza prawnemu pełnomocnikowi w załatwieniu sprawy, odpowiada nietylko za powstałą stąd szkodę i utracony zysk, ale traci także uczyniony nakład, o ile w naturze odebrany być nie może.

Użycie rzeczy na korzyść drugiego.

§ **1041.** Jeżeli bez prowadzenia sprawy użyto rzeczy na korzyść drugiego, może właściciel żądać jej w naturze, lub, jeżeli to już stać się nie może, wartości, jaką miała w czasie użycia, chociażby korzyść ta później ustała.

§ **1042.** Kto za drugiego czyni nakład, jaki on wedle ustawy sam uczynić musiał, ma prawo żądać zwrotu.

§ **1043.** Gdy kto w razie konieczności poświęca swoją własność, aby odwrócić większą szkodę od siebie i drugich, muszą go wszyscy, którzy stąd osiągnęli korzyść, odszkodować stosunkowo. Bliższe zastosowanie tego przepisu do niebezpieczeństw na morzu jest przedmiotem ustaw morskich.

§ **1044.** Podział szkód przez wojnę powstałych oznaczają władze polityczne wedle osobnych przepisów.

ROZDZIAŁ XXIII.

O umowie zamiany.

Zamiana,

§ **1045.** Zamiana jest umową, którą się odstępuje rzecz za rzecz inną. Rzeczywiste oddanie potrzebne jest nie do zawarcia, jeno tylko do dopełnienia umowy zamiany i do nabycia własności.

§ **1046.** Pieniądze nie są przedmiotem umowy zamiany, jednakże złoto i srebro jako towar, a nawet jako rodzaj monet można zamieniać o tyle, o ile mają być zamienione na inny rodzaj monet, mianowicie złote sztuki za srebrne, mniejsze za większe.

§ **1047.** (N – III – § 114). Strony, które czynią zamianę, obowiązane są z mocy umowy zamienione rzeczy wraz z ich częściami składowemi i przynależnością wszelką oddać i odebrać w swobodne posiadanie we właściwym czasie, w miejscu należytem i w tym samym stanie, w jakim te rzeczy znajdowały się w czasie zawarcia umowy.

w szczególności pod względem niebezpieczeństwa,

§ **1048.** Gdy umówiono czas, w którym odda-

nie ma nastąpić i gdy w międzyczasie albo zamieniana rzecz oznaczona skutkiem zakazu wyszła z obrotu albo sposobem przypadkowym zniszczała całkowicie, lub przynajmniej ponad połowę wartości, należy zamianę uważać za niezawartą.

§ **1049.** Inne w tym międzyczasie przypadkiem spowodowane pogorszenia rzeczy i ciężary idą na rachunek posiadaczy. Gdy atoli ugodzono rzeczy na ryczałt, ponosi odbiorca przypadkowe zaginienie poszczególnych rzeczy, chyba, że przez to całość zmieniła się ponad połowę wartości.

i pożytków przed oddaniem.

§ **1050.** Posiadaczowi należą się pożytki rzeczy zamienionej aż do umówionego czasu oddania. Od tego czasu należą się one wraz z przybytkiem odbiorcy, jakkolwiek rzecz nie została jeszcze oddana.

§ **1051.** Gdy nie umówiono czasu oddania oznaczonej rzeczy, i gdy żadna strona nie jest winna przeoczenia, należy stosować powyższe przepisy co do niebezpieczeństwa i pożytków (§ 1048—1050) do chwili samegoż oddania, — o ile strony nie ułożyły się inaczej.

§ **1052.** (N—III § 115). Kto nalegać chce na oddanie, musi swój obowiązek już mieć dopełniony albo być gotowy do jego dopełnienia. Także, kto obowiązany jest do wcześniejszego świadczenia, może

odmówić swego świadczenia, dopóki wzajemne świadczenie nie będzie dopełnione albo zabezpieczone, jeśli to wzajemne świadczenie stało się niepewnem skutkiem złych stosunków majątkowych drugiej strony, o których on nie musiał wiedzieć w czasie zawarcia umowy.

(N—III—§ 116). O skutkach prawnych niedopełnienia umów odpłatnych, które były zawarte przed dniem 1. stycznia 1917, rozstrzyga prawo dotąd obowiązujące.

Przepisy cesarskiego rozporządzenia z dnia 12. czerwca 1915, Dz. u. p. Nr. 158. o wojskowych kontraktach dostawy, umieszczone w dodatku, pozostają nienaruszone.

ROZDZIAŁ XXIV.

O umowie kupna.

Umowa kupna.

§ 1053. Przez umowę kupna odstępuje się drugiemu rzecz za ograniczoną sumę pieniędzy. Należy ona, jak zamiana, do tytułów nabycia własności. Nabycie następuje dopiero przez oddanie przedmiotu kupna. Do oddania zatrzymuje sprzedający prawo własności.

Wymogi umowy kupna.

§ 1054. Jakiem musi być przyzwolenie kupującego i sprzedającego i jakie rzeczy wolno kupować i sprzedawać, określają reguły o umowach w ogólności. Cena kupna musi być ustanowiona w gotówce i nie może być ani nieoznaczona, ani przeciwna ustawie.

Cena kupna musi być: a) w gotówce,

§ 1055. Gdy rzecz pozbywa się częścią za pieniądze, częścią za rzecz inną, zalicza się umowę wedle tego, czy wartość w pieniądzach wynosi wię-

cej lub mniej, niż pospolita wartość danej rzeczy, do kupna lub zamiany, a przy równej wartości rzeczy, do kupna.

b) oznaczona,

§ 1056. Kupujący i sprzedający mogą pozostawić ustanowienie ceny także trzeciej oznaczonej osobie. Jeśli jej w czasokresie umówionym nie ustanowiono, lub w wypadku, gdy żadnego czasokresu nie umówiono, jedna strona odstąpi przed ustanowieniem ceny, — uważa się umowę kupna za niezawartą.

§ 1057. Gdy ustanowienie ceny pozostawiono więcej osobom, rozstrzyga większość głosów. Gdy głosy wypadają tak różnie, iż ceny nie ustala nawet rzeczywista większość głosów, uważać należy kupno za niezawarte.

§ 1058. Także wartość, którą umówiono przy wcześniejszem pozbyciu, może służyć do oznaczenia ceny. Gdy przyjęto za podstawę zwyczajną cenę targową, przyjmuje się średnią cenę targową w miejscu i czasie, gdzie i w którym umowa ma być dopełniona.

c) nie przeciwna ustawie,

§ 1059. Jeżeli dla towarów istnieje taryfa, natenczas wyższa cena jest przeciwna ustawie i kupujący może u władz politycznych żądać wyrównania szkody, choćby za najmniejsze ukrzywdzenie.

§ 1060. Oprócz tego wypadku może zaskarżyć kupno tak kupujący jak sprzedający tylko z powodu pokrzywdzenia nad połowę (§§ 934, 935). Zarzut ten można podnieść i wtedy, jeżeli oznaczenie ceny kupna pozostawiono trzeciemu.

Obowiązki sprzedającego.

§ 1061. Sprzedający winien troskliwie przechowywać rzecz do czasu oddania i oddać ją kupującemu wedle tych samych przepisów, które wyżej przy zamianie (§ 1047) ustanowiono.

i kupującego.

§ 1062. Kupujący natomiast ma obowiązek odebrać rzecz natychmiast albo w czasie umówionym, zarazem jednak uiścić w gotówce cenę kupna, w przeciwnym wypadku ma prawo sprzedający odmówić mu wydania rzeczy.

§ 1063. Gdy sprzedający oddaje rzecz kupującemu nie otrzymawszy ceny kupna, rzecz jest sprzedana na kredyt i własność jej przechodzi zaraz na kupującego.

Niebezpieczeństwo i pożytek przedmiotu kupna.

§ 1064. Pod względem niebezpieczeństwa i pożytków rzeczy wprawdzie kupionej, ale jeszcze nieoddanej, obowiązują te same przepisy, które ustanowiono przy umowie zamiany (§ 1048—1051).

Kupno spodziewanej rzeczy.

§ **1065.** Jeżeli przedmiotem kupna są rzeczy dopiero spodziewane, natenczas stosować należy przepisy podane w rozdziale o umowach losowych.

Przepis ogólny.

§ **1066.** We wszystkich przypadkach zachodzących przy umowie kupna, których ustawa wyraźnie nie rozstrzyga, stosować należy przepisy podane w rozdziałach o umowach w ogólności, i o umowie zamiany w szczególności.

Szczególne rodzaje lub umowy uboczne przy umowie kupna.

§ **1067.** Szczególne rodzaje lub umowy uboczne umowy kupna są: zastrzeżenie odkupna, odsprzedaży, pierwokupna, sprzedaż na próbę, sprzedaż z zastrzeżeniem lepszego kupca i zlecenie sprzedaży.

Sprzedaż z zastrzeżeniem odkupna.

§ **1068.** Prawo wykupienia napowrót rzeczy sprzedanej nazywa się prawem odkupna. Gdy prawo to zostało nadane sprzedającemu w ogólności i bez bliższego oznaczenia, zwraca się z jednej strony przedmiot kupna w stanie niepogorszonym, z drugiej zaś strony złożoną cenę kupna, a pożytki w międzyczasie obustronnie z pieniędzy i z rzeczy pobrane nawzajem się znoszą.

§ **1069.** Gdy kupujący przedmiot kupna ulepszył ze swego, albo na jej utrzymanie poniósł nadzwyczajne koszta, należy mu się zwrot na równi z posiadaczem w dobrej wierze, odpowiada jednak też za to, jeżeli z jego zawinienia wartość się zmieniła lub oddanie zostało udaremnione.

§ **1070.** (N—III—§ 130). Zastrzeżenie odkupienia dopuszczalne jest tylko co do nieruchomości i służy sprzedawcy tylko na czas jego życia. Nie może on swego prawa przenosić ani na dziedziców ani na kogo innego. Jeśli prawo wpisane jest do ksiąg publicznych, zwrot rzeczy może być żądany także od osoby trzeciej, a z tą postąpić należy wedle tego, czy posiada rzecz w dobrej czy złej wierze.

Kupno z zastrzeżeniem odsprzedaży.

§ **1071.** Takim samym ograniczeniom podlega zastrzeżone przez kupującego prawo odsprzedania rzeczy sprzedającemu i należy do niego stosować przepisy postanowione dla odkupna. Gdy atoli warunek odsprzedania lub odkupna jest pozorny i użyty właściwie dla pokrycia prawa zastawu lub interesu na kredyt, wtedy ma zastosowanie przepis § 916.

Zastrzeżenie pierwokupna.

§ **1072.** Kto rzecz sprzedaje pod tym warunkiem, że kupujący, jeżeli chce ją znowu sprzedać,

winien mu ofiarować wykupienie, ten ma prawo pierwokupna.

§ **1073.** Prawo pierwokupna jest z reguły prawem osobistem. Co do dóbr nieruchomych może być przemienione w rzeczowe przez wniesienie do ksiąg publicznych.

§ **1074.** Również nie można prawa pierwokupna ani trzeciemu odstąpić, ani na dziedziców uprawnionego przenieść.

§ **1075.** Uprawniony musi rzeczywiście wykupić ruchome rzeczy w ciągu dwudziestu czterech godzin, nieruchome zaś w ciągu dni trzydziestu, po nastąpionem ofiarowaniu. Po upływie tego czasu prawo pierwokupna gaśnie.

§ **1076.** Prawo pierwokupna w razie sądowej licytacyi rzeczy prawem tem obciążonej niema innego skutku, jak tylko ten, iż uprawniony wpisany do ksiąg publicznych musi być osobno do licytacyi zawezwany.

§ **1077.** Uprawniony do wykupna musi uiścić zupełną cenę ofiarowaną przez trzeciego, z wyjątkiem, jeśli inny układ istnieje. Gdy nie może dopełnić warunków ubocznych zaofiarowanych prócz zwyczajnej ceny kupna, i gdy one nie dadzą się także wyrównać wartością szacunkową, prawa pierwokupna nie można wykonać.

§ **1078.** Prawa pierwokupna nie można rozciągać bez szczególnego układu na inne sposoby pozbycia.

§ **1079.** Gdy posiadacz nie ofiarował uprawnionemu wykupna, musi on odpowiadać za wszelką szkodę. W razie rzeczowego prawa pierwokupna można domagać się pozbytej rzeczy od trzeciego a postąpić z nim należy wedle tego, czy posiadanie jego było w dobrej, czy w złej wierze.

Kupno na próbę.

§ **1080.** (N—III—§ 132). Kupno na próbę zawiera się pod warunkiem zależnym od dowolności kupującego, że towar uzna za dobry. Warunek jest w przypadkach wątpliwych warunkiem zawieszającym; kupno nie wiąże kupującego, zanim towaru nie uzna za dobry, przedawca przestaje być wiązany, jeśli kupujący do końca czasu próbnego nie uzna towaru za dobry.

§ **1081.** (N—III—§ 133). Gdy rzecz już oddano celem obejrzenia lub próby, milczenie kupującego po upływie czasu próbnego uważane będzie za uznanie rzeczy za dobrą.

(N—III—§ 134). Postanowienia §§ 1080 i 1081 nie mają zastosowania do umów, które zawarto przed dniem 1. stycznia 1917.

§ **1082.** Gdy czasu próby nie oznaczono w ukła-

dzie, przyjmuje się go przy rzeczach ruchomych na trzy dni, — przy nieruchomych zaś na rok.

Sprzedaż z zastrzeżeniem lepszego kupca.

§ 1083. Gdy kupno umówiono z zastrzeżeniem, że sprzedający, jeżeli w przeciągu oznaczonego czasu lepszy kupiec się zgłosi, uprawniony będzie temuż dać pierwszeństwo, — urzeczywistnienie umowy pozostaje w zawieszeniu w razie, gdy przedmiotu kupna nie oddano, aż do ziszczenia się warunków.

§ 1084. Gdy przedmiot kupna oddano, umowa kupna jest zawarta, — rozwiązuje się jednak napowrót przez ziszczenie się warunku. W braku wyraźnego określenia czasu zachodzi domniemanie za czasokresem przyjętym przy kupnie na próbę.

§ 1085. Czy nowy kupiec jest lepszy, osądza sprzedający. Może dać pierwszeństwo drugiemu kupcowi, choćby pierwszy nawet więcej chciał płacić. Przy rozwiązaniu umowy znoszą się wzajemne pożytki z rzeczy i pieniędzy. Pod względem ulepszeń lub pogorszeń postępuje się z kupującym na równi z posiadaczem w dobrej wierze.

Zlecenie sprzedaży.

§ 1086. Jeżeli kto swoją rzecz ruchomą oddaje drugiemu do sprzedaży za pewną cenę z warunkiem, że odbiorca winien mu w ciągu określonego czasu

albo dostarczyć oznaczoną cenę kupna albo rzecz zwrócić, oddawca niema prawa przed upływem czasu żądać rzeczy napowrót, — odbiorca zaś po upływie tegoż czasu musi oznaczoną cenę kupna uiścić.

§ 1087. Podczas ustanowionego czasu oddawca pozostaje właścicielem. Odbiorca odpowiada mu za szkodę spowodowaną swem przewinieniem, a przy zwrocie rzeczy zostaną mu wynagrodzone tylko takie koszta, — które przynoszą korzyść oddawcy.

§ 1088. Gdy rzecz jest nieruchoma, albo, gdy cena lub termin płatności nie jest oznaczony, uważa się odbiorcę za pełnomocnika. W żadnym wypadku nie można rzeczy powierzonej do sprzedaży żądać napowrót od trzeciego, który ją w dobrej wierze od odbiorcy nabył. (§ 367).

§ 1089. Także przy sądowych sprzedażach mają z reguły zastosowanie przepisy ustanowione o umowach, a w szczególności o umowie zamiany i kupna, o ile ta ustawa lub ustawa sądowa nie zawiera innych postanowień.

ROZDZIAŁ XXV.

O umowach dzierżawnych, dziedziczno-dzierżawnych i dziedziczno-czynszowych.

Umowa dzierżawna.

§ **1090.** Umowa, którą kto otrzymuje używanie nieruchomej rzeczy na pewien czas i za oznaczoną cenę, zowie się wogóle umową dzierżawną.

I. Umowa najmu i dzierżawy.

§ **1091.** Umowa dzierżawna zowie się umową najmu, jeżeli rzecz będąca jej przedmiotem daje się używać bez dalszego obrabiania, — jeżeli zaś tylko przez pilność i trud można ją pożytkować, zowie się umową dzierżawy. Gdy jedną umową daje się w dzierżawę razem rzeczy jednego i drugiego rodzaju, należy osądzać umowę wedle właściwości rzeczy głównej.

Wymogi.

§ **1092.** Umowy najmu i dzierżawy można zawierać o te same przedmioty i w ten sam sposób, jak umowę kupna. Czynsz najmu i dzierżawy uisz-

cza się tak, jak cena kupna, jeśli innego układu nie zawarto.

§ **1093.** Właściciel może tak swe ruchome i nieruchome rzeczy, jak też swoje prawa dawać w dzierżawę, może jednak znaleść się w położeniu wzięcia w dzierżawne używanie własnej rzeczy, jeżeli ono trzeciemu się należy.

Skutek.

§ **1094.** Gdy strony zawierające umowę porozumiały się co do istoty dzierżawy, mianowicie co do rzeczy i ceny, uważać należy umowę za zupełnie zawartą i używanie rzeczy za kupione.

§ **1095.** Jeżeli umowa dzierżawna wniesioną jest do ksiąg publicznych, — uważać należy prawo biorącego dzierżawę za prawo rzeczowe, które także następny posiadacz musi znosić przez czas jeszcze pozostały.

Wzajemne prawa:

1. Pod względem oddania, utrzymania i użytkowania. Umowa o najem lub dzierżawę.

§ **1096.** (N—III—§ 135). Wynajmujący i wydzierżawiający obowiązani są oddać i utrzymywać przedmiot najmu lub dzierżawy własnym kosztem w stanie zdatnym do użytku i nie przeszkadzać najemcy lub dzierżawcy w umówionem używaniu lub użytkowaniu. Jeżeli przedmiot najmu lub dzierżawy

w czasie oddania jest tak wadliwy, albo w czasie trwania najmu lub dzierżawy stanie się bez winy najemcy lub dzierżawcy tak wadliwym, że nie nadaje się do umówionego używania, najemca i dzierżawca zwolnieni są od płacenia czynszu na czas trwania i w miarę nieprzydatności. Przy najmie nieruchomości zwolnienia tego zrzec się z góry nie można.

Dzierżawca tylko o tyle ponosić ma sam zwykłe naprawy budynków gospodarskich, o ile opędzić się dadzą materyałami znajdującymi się w dobrach i usługami, których wedle właściwości dobra ma prawo żądać.

§ **1097.** (N—III—§ 136). Gdy zajdzie potrzeba napraw, do których obowiązany jest wynajmujący lub wydzierżawiający, najemca lub dzierżawca ma obowiązek donieść bezzwłocznie wynajmującemu lub wydzierżawiającemu pod rygorem wynagrodzenia szkody. Najemcę lub dzierzawcę uważa się za sprawującego interesa bez zlecenia, jeśli na przedmiot najmu lub dzierżawy uczynił nakład, który wynajmujący lub wydzierżawiający winien był uczynić (§ 1036.), albo który był pożyteczny (§ 1037); zwrotu jednak winien żądać sądownie najpóźniej w sześć miesięcy po zwróceniu przedmiotu najmu lub dzierżawy, w przeciwnym razie skarga gaśnie.

§ 1098. (N—III—§ 137). Najemcy i dzierżawcy mają prawo, stosownie do umowy przez czas oznaczony używać i użytkować rzeczy najęte i zadzierżawione lub też podnajmować je lub poddzierżawiać, jeżeli to może się stać bez szkody dla właściciela a w umowie wyraźnie nie jest zabronione.

2. Ciężary.

§ 1099. Przy najmach ponosi wszystkie ciężary i daniny wynajmujący. Przy właściwych dzierżawach, jeżeli wzięte są na ryczałt, przyjmuje dzierżawca, z wykluczeniem ciężarów hipotecznych, wszystkie inne, — gdy atoli dzierżawa zawiera się wedle obliczenia, ponosi dzierżawca te ciężary, które zostały potrącone od przychodu, albo które należy uiszczać tylko z owoców, a nie z gruntu samego.

3. Czynsz.

§ 1100. (N—III—§ 138). Gdy się inaczej nie umówiono ani też niema innego zwyczaju miejscowego, czynsz ma być płacony półrocznie, jeśli rzecz najęto lub zadzierżawiono na rok lub na lat kilka, natomiast przy krótszych najmach lub dzierżawach po upływie czasu najmu lub dzierżawy.

§ **1101.** (N—III—§ 139). Do zabezpieczenia czynszu najmu wynajmujący rzecz nieruchomą ma prawo zastawu na wniesionych przedmiotach urządzenia i ruchomościach, które należą do najemcy lub jego we wspólnem gospodarstwie z nim żyjących członków rodziny, o ile one nie są wyłączone od egzekucyi. Prawo zastawu gaśnie, skoro przedmioty te zabrane zostaną, zanim je zastawniczo opisano, chyba że zabranie ich nastąpiło skutkiem zarządzenia sądowego, a wynajmujący nie zgłosił swego prawa w sądzie w ciągu trzech dni po wykonaniu.

Jeśli najemca się wyprowadza albo rzeczy usuwa, zanim czynsz będzie zapłacony lub zabezpieczony, wynajmujący może rzeczy zatrzymać na własne niebezpieczeństwo, lecz musi w przeciągu trzech dni żądać zastawniczego opisania albo rzeczy wydać.

Wydzierżawiającemu grunt służy w równej rozciągłości i z równym skutkiem prawo zastawu na bydle znajdującem się na gruncie wydzierżawionym i na sprzętach gospodarskich tudzież na owocach na miejscu jeszcze się znajdujących.

§ **1102.** (N—III—§ 140). Wynajmujący lub wydzierżawiający może sobie wprawdzie wymówić płacenie czynszu z góry; gdyby jednak najemca lub

dzierżawca zapłacił więcej aniżeli za jeden okres najmu lub dzierżawy, może zapłatę przeciwstawić wierzycielowi później wpisanemu albo nowemu właścicielowi tylko wówczas, gdy zapłatę uwidoczniono w księdze publicznej.

Czynsz w owocach. *communio partialis.*

§ **1103.** Jeżeli właściciel oddaje swą majętność z warunkiem, że biorący ma prowadzić gospodarstwo i dawać oddawcy część odnoszącą się do całego pożytku np. część trzecią lub połowę owoców, — nie powstaje umowa dzierżawy, jeno umowa spółki, którą osądza się wedle reguł co do tej podanych.

Wypadki i warunki opustu czynszu.

§ **1104.** (N—III—§ 141). Jeśli rzeczy najętej lub dzierżawionej całkiem nie można używać lub użytkować z powodu przypadków nadzwyczajnych, jako to ognia, wojny lub zarazy, wielkich powodzi, gradobicia albo całkowitego nieurodzaju, wynajmujący lub wydzierżawiający nie jest obowiązany do przywrócenia stanu poprzedniego, lecz także czynsz najmu lub dzierżawy nie ma być płacony.

§ **1105.** (N—III—§ 142). Gdy mimo takiego przypadku pozostanie najemcy ograniczone używanie przedmiotu najmu, natenczas opuszcza się mu stosunkową część czynszu najmu. Dzierżawcy na-

leży się opust czynszu dzierżawnego, jeśli skutkiem przypadków nadzwyczajnych pożytki z nieruchomości zadzierżawionej, tylko na rok jeden spadły o więcej niż połowę zwyczajnego dochodu. Wydzierżawiający obowiązany jest opuścić tyle, ile skutkiem tego ubytku nie dostaje do czynszu dzierżawnego.

§ **1106.** Gdy biorący w dzierżawę wziął na siebie wszystkie niebezpieczeństwa bez określenia, rozumieją się przez nie tylko szkody z ognia, wody i burz. Inne nadzwyczajne klęski nie idą na jego niebezpieczeństwo. Gdy się atoli wyraźnie zobowiąże ponosić także wszystkie inne nadzwyczajne klęski, nie domniemywa się jeszcze z tego, że chce odpowiadać za przypadkowe zniszczenie całego przedmiotu dzierżawy.

§ **1107.** (N—III—§ 143). Jeżeli przedmiot najmu lub dzierżawy nie może być używany lub użytkowany nie z powodu uszkodzenia lub nieużyteczności powstałej w inny sposób, lecz z powodu przeszkody lub nieszczęśliwego przypadku, które się wydarzyły najemcy lub dzierżawcy, albo jeżeli w czasie uszkodzenia płody już były od gruntu oddzielone, niepomyślny przypadek dotyka jedynie samego najemcy lub dzierżawcy. Musi on mimo to zapłacić czynsz. Wynajmujący lub wydzierżawiający musi jednak dać sobie potrącić to, co przytem zaoszczę-

dził w nakładach i owe korzyści, które osiągnął przez innego rodzaju spożytkowanie przedmiotu najmu lub dzierżawy.

§ **1108.** Gdy dzierżawca twierdzi, że należy mu się opust całego czynszu dzierżawnego lub jego części albo z umowy albo z ustawy, musi bez straty czasu zgłosić u wydzierżawiającego klęskę poniesioną i wydarzenie, jeśli nie jest powszechnie wiadome, dać zbadać sądownie lub przynajmniej przez dwóch świadomych rzeczy mężów. Bez tej przezorności żądania jego nie uwzględni się.

4. Zwrot.

§ **1109.** (N—III—§ 144). Po ukończeniu umowy o najem lub dzierżawę najemca lub dzierżawca zwrócić musi rzecz podług inwentarza, jeżeli był spisany, albo przynajmniej w takim stanie, w jakim ją odebrał, zadzierżawione zaś grunta z uwzględnieniem pory roku, w której dzierżawa się ukończyła, w zwykłej kulturze gospodarczej. Od zwrócenia nie może go uchronić ani prawo zatrzymania albo zarzut potrącenia, ani nawet zarzut poprzedniego prawa własności.

§ **1110.** Jeżeli przy umowie dzierżawnej nie sporządzono inwentarza, istnieje to samo domniemanie, co przy użytkowaniu (§ 518).

§ **1111.** Gdy przedmiot najmu lub dzierżawy

zostaje uszkodzony lub zużyty przez nadużycie, najemca i dzierżawca odpowiadają za przewinienie tak własne, jak biorącego w poddzierżawę, nie zaś za przypadek. Dający w dzierżawę musi jednak sądownie żądać zwrotu z powodu tej odpowiedzialności najpóźniej w ciągu jednego roku po oddaniu przedmiotu dzierżawnego, inaczej prawo to gaśnie.

5) Rozwiązanie umowy dzierżawnej.
a) przez zniszczenie rzeczy:

§ 1112. Umowa dzierżawna rozwiązuje się sama przez się przez zniszczenie rzeczy dzierżawnej. Gdy to się stanie z zawinienia jednej strony, należy się drugiej zwrot, — gdy to się stanie skutkiem klęski, żadna strona drugiej za to nie odpowiada.

b) upływ czasu.

§ 1113. Umowa dzierżawna gaśnie także przez upływ czasu, który umówiono wyraźnie lub milcząco, bądź przez wymiar czynszu wedle pewnego czasokresu, jak przy tak zwanych mieszkaniach dziennych, tygodniowych i miesięcznych, bądź przez oświadczony lub z okoliczności wynikający zamiar biorącego w dzierżawę.

Jeżeli nie następuje odnowienie,

§ 1114. Umowa dzierżawna może być jednak odnowiona nie tylko wyraźnie, ale także milcząco.

Gdy w umowie zastrzeżono uprzednie wypowiedzenie, odnawia się umowa milcząco przez zaniechanie należytego wypowiedzenia. Gdy wypowiedzenia nie zastrzeżono, milczące odnowienie następuje, jeżeli biorący w dzierżawę po upływie czasu dzierżawnego dalej rzeczy używa lub ją pożytkuje, a dający w dzierżawę przystaje na to.

§ 1115. Milczące odnowienie umowy dzierżawnej następuje na tych samych warunkach, na jakich pierwej ją zawarto. Rozciąga się ono jednak przy dzierżawach tylko na jeden rok, jeżeli atoli zwyczajne użycie może nastąpić dopiero w dłuższym czasokresie, na czas tak długi, jakiego potrzeba, by pożytki raz można pobrać. Najmy, od których zwykło się płacić czynsz dopiero po całym roku lub po półroczu, odnawiają się milcząco na półrocze, wszystkie zaś krótsze na taki czas, jaki pierwej umową dzierżawną był oznaczony. Co do ponownych odnowień obowiązuje to samo, co przepisano tutaj pod względem pierwszego odnowienia.

c) wypowiedzenie,

§ 1116. O ile trwanie umowy dzierżawnej nie jest oznaczone ani wyraźnie, ani milcząco, ani przez szczególne przepisy, musi ten, kto umowę chce uchylić, wprzódy drugiemu wypowiedzieć dzierżawę na sześć miesięcy, — najem rzeczy nieruchomej na

dni czternaście, a ruchomej na dwadzieścia cztery godzin, przed nastąpić mającem ustąpieniem. §560 p.c.-

§ 1116 *a.* (N—III— § 145). Śmierć jednej strony kontraktowej nie znosi umowy o najem lub dzierżawę. Najmy mieszkań jednak w razie śmierci najemcy, mogą być rozwiązane bez względu na umówiony czas trwania tak przez dziedziców najemcy jakoteż przez wynajmującego z zachowaniem ustawowego terminu wypowiedzenia.

§ 1117. (N—III— § 146). Najemca lub dzierżawca ma prawo odstąpić od umowy bez wypowiedzenia także i przed upływem umówionego czasu, jeśli przedmiot najmu lub dzierżawy w takim stanie oddany mu został albo bez jego winy do takiego stanu doszedł, który go czyni niezdatnym do umówionego używania, albo jeżeli znaczna część zostanie na dłuższy czas mu odjęta albo stanie się niezdatną do użycia. Z powodu szkodliwości najętego mieszkania dla zdrowia prawo to służy najemcy, chociażby w umowie był się tego zrzekł albo zawierając umowę wiedział o stanie mieszkania.

§ 1118. Dający w dzierżawę może ze swej strony domagać się wcześniejszego zniesienia umowy, jeżeli biorący używa rzeczy ze znacznem jej uszkodzeniem, jeżeli po uprzedniem upomnieniu z uiszcze-

niem czynszu tak zwleka, iż z upływem terminu nie zapłacił w zupełności zaległego czynszu, lub jeżeli wynajęty budynek musi być na nowo postawiony. Najemca nie jest obowiązanym zezwalać ze swoją szkodą na przedsiębranie budowy dla większej korzyści wynajemcy, lecz naprawy konieczne musi znosić.

§ 1119. Jeżeli wynajmujący musiał wiedzieć już w czasie zawarcia umowy o konieczności prowadzenia nowej budowy, lub, jeżeli konieczność napraw dłuższy czas trwać mających, powstała z zaniedbania mniejszych napraw, musi dać najemcy stosowne odszkodowanie za utracone używanie.

d) pozbycie rzeczy.

§ 1120. Gdy właściciel przedmiot dzierżawny pozbył drugiemu i już mu oddał, dzierżyciel przedmiotu dzierżawnego musi ustąpić nowemu posiadaczowi po należytem wypowiedzeniu, jeżeli jego prawo nie jest wpisane (§ 1095) do ksiąg publicznych. Ma on atoli prawo domagać się od dającego w dzierżawę zupełnego zadosyćuczynienia z powodu doznanej szkody i utraconego pożytku.

§ 1121. (N—III—§ 147). W przypadku przymusowej sądowej sprzedaży z prawem najmu lub

dzierżawy, jeśli jest w księgach publicznych zapisane, postępować należy tak, jak ze służebnością. Jeśli nabywca niema objąć prawa najmu lub dzierżawy, najemca lub dzierżawca ustąpić mu musi po należytem wypowiedzeniu.

(N—III—§ 148). Postanowienia §§ 1096, 1100 i 1116a, nie mają zastosowania do umów o najem lub dzierżawę zawartych przed dniem 1. stycznia 1917; postanowienie § 1102. nie ma zastosowania do zapłat z góry uczynionych przed tym dniem, postanowienie zaś § 1121. nie ma zastosowania do umów najmu lub dzierżawy, które przed tym dniem wpisane zostały do ksiąg publicznych.

(N—III—§ 149). Postanowienia §§ 1097, 1098, 1101, 1104, 1105, 1107, 1109 i 117. mają zastosowanie i do umów o najem lub dzierżawę, zawartych z dniem 1. stycznia 1917 z tym wyjątkiem, że ograniczenia pod względem przedmiotów podlegających prawu zastawu wynajmującego lub wydzierżawiającego, zawarte w § 1101. obowiązują tylko co do pretensyj o czynsz, które powstały po upływie czasu, w ciągu którego stosunek najmu lub dzierżawy po dniu 1. stycznia 1917 mógł być rozwiązany przez wynajmującego lub wydzierżawiającego.

II. Dzierżawa dziedziczna.

§ 1122. Umowa, którą komuś własność użytkową

majętności odstąpiono dziedzicznie pod tym warunkiem, iż roczne pożytki powinien odpłacać roczną daniną, ustanowioną w stosunku do przychodu, w pieniądzach, owocach, lub w stosunkowych usługach, nazywa się umową dziedzicznej dzierżawy.

III. Umowa dziedziczno-czynszowa.

§ 1123. Gdy posiadacz daje nieznaczną daninę tylko dla uznania prawa własności gruntu, — grunt jest majętnością dziedzicznie czynszową a umowa na to zawarta umową dziedziczno czynszową.

§ 1124. W wątpliwości, czy własność użytkowa jest majętnością dziedziczno-dzierżawną, czy dziedziczno-czynszową, należy brać wzgląd na kwotę rocznego czynszu i inne powinności. Gdy kwota ta nie zostaje z czystymi rocznymi pożytkami w żadnym stosunku, — własność użytkowa jest majętnością dziedziczno-czynszową, — gdy atoli przynajmniej przez wzgląd na dawniejsze czasy i na objęcie całkiem nieuprawnionych gruntów stosunek ten da się pomyśleć, jest majętnością dziedziczno-dzierżawną.

IV. Czynsz ziemny.

§ 1125. Gdy własność jest tak podzielona, że do jednego należy substancya gruntu wraz z pożytkowaniem wnętrza, do drugiego zaś tylko pożytko-

wanie powierzchni, nazywa się roczna danina, przez tego ostatniego posiadacza uiszczać się mająca, czynszem ziemnym.

Nabycie własności użytkowej.

§ 1126. Własność podzielona rzeczy nieruchomej nie może być nabyta tak samo, jak własność zupełna, bez wpisu do publicznych ksiąg lub rejestrów. Ważny tytuł uzasadnia tylko prawo osobiste przeciwko osobie zobowiązanej, nie zaś prawo rzeczowe przeciw trzeciemu (§ 431).

Spólne prawa właściciela głównego i użytkowego.

§ 1127. Prawa właściciela głównego i użytkowego zgodne są przedewszystkiem co do tego, iż każdy swoją częścią o tyle może rozrządzać, o ile przez to prawa drugiego nie narusza (§ 863).

§ 1128. Jeden i drugi ma prawo dochodzić sądownie swojego udziału, zastawiać go, i pozbywać między żyjącymi lub rozporządzeniem ostatniej woli. Kto twierdzi, że zachodzi ograniczenie, musi go dowodzić należytymi dokumentami, tak zwanymi listami nadawczymi czyli erekcyą.

Szczególne prawa i obowiązki właściciela głównego.

§ 1129. Właściciel główny ma w szczególności prawo wzbronić właścicielowi użytkowemu nie tylko uszczuplenia rzeczy użytkowej, ale także wszystkich

zmian, któreby mogły wykonywanie jego praw udaremnić lub utrudnić.

1. Pod względem utrzymania, uprawy i zmian majętności.

§ 1130. Może on przeto żądać, by właściciel użytkowy starał się o utrzymanie i uprawę gruntów. Gdy tenże zaniedbuje dopełnienia tych obowiązków mimo nastąpionego ostrzeżenia albo, gdy jest niezdolny ponosić ciężące na gruncie ciężary, właściciel główny może nastawać na oddanie majętności innym dziedzicznym dzierżawcom lub dziedzicznym czynszownikom.

2. czynszu dziedzicznego.

§ 1131. Najgłówniejsze prawo właściciela gruntu dziedziczno-dzierżawnego i dziedziczno-czynszowego polega na poborze rocznego czynszu i innych wymówionych należytości. Nie mogą one być podwyższone pod żadnym pozorem, nie mogą też być wcale pobierane z ruchomości nienależących do gruntu, jakoteż i innych rzeczy nieruchomych.

Kiedy ma się czynsz uiszczać.

§ 1132. Roczny czynsz musi być oddawany, jeżeli nic nie umówiono lub w ustawach prowincyonalnych nie ustanowiono, w pierwszej połowie miesiąca listopada.

Kiedy ma miejsce opust?

§ 1133. Z reguły niezupełny właściciel nie odpowiada drugiemu za przypadek. Jednakowoż, jeżeli dziedziczny dzierżawca doznał przeszkody w użytkowaniu majętności dzierżawnej skutkiem powodzi, wojny lub zarazy, musi mu być dany stosowny opust czynszu za czas utraconego pożytkowania.

§ 1134. Dziedziczny czynszownik do podobnego opustu niema prawa, musi on, dopóki część majętności dziedziczno-czynszowej istnieje, uiszczać w pełni ustalony czynsz dziedziczny.

Prawo w razie zwłoki w uiszczaniu czynszu.

§ 1135. Gdy dziedziczny czynszownik nie uiścił czynszu w umówionym czasie, może właściciel gruntu wieczysto-czynszowego żądać zajęcia pożytkowania i pokrycia z niego swej szkody.

§ 1136. Właściciel gruntu dziedziczno-dzierżawnego ma odnośnie do czynszu zalegającego nad rok wybór, albo żądać zajęcia pożytków, albo sądowej sprzedaży majętności dziedziczno-dzierżawnej dla wyrównania zaległości.

3. Pod względem ciężarów i ulepszeń.

§ 1137. Właściciel główny ma obowiązek zastąpić właściciela użytkowego pod względem własności użytkowej, bezpośrednio odeń otrzymanej, i je-

żeli prawo użytkowania zjednoczy się napowrót z substancyą, wynagrodzić jemu lub jego następcom dokonane ulepszenia, jak posiadaczowi w dobrej wierze i odpowiadać za rzetelność ksiąg publicznych i rejestrów, które prowadzi co do swoich dóbr czynszowych.

§ 1138. Za inne przez właściciela użytkowego zaciągnięte i do ksiąg publicznych niezapisane ciężary, nie odpowiada właściciel główny. Właściciel użytkowy nie może wogóle przenieść na drugiego więcej prawa, niż sam ma. Prawo jednego gaśnie zatem z prawem drugiego.

Prawa i zobowiązania właściciela użytkowego wogóle.

§ 1139. Prawa i zobowiązania właściciela użytkowego zostają w ogólności w związku z ustalonemi zobowiązaniami i prawami właściciela głównego.

W szczególności.

1. Pod względem pozbycia,

§ 1140. Właściciel użytkowy nie potrzebuje do pozbycia przyzwolenia właściciela głównego, musi mu jednak wymienić następcę dla osądzenia, czy tenże jest zdolny zawiadywać majętnością i uiszczać przywiązane do niej ciężary. Do prawa pierwokupna lub prawa odkupna właściciel główny nie ma prawa.

§ 1141. Gdy jednak właściciel główny zastrzegł sobie wyraźnie to przyzwolenie i te prawa, musi się

oświadczyć w ciągu trzydziestu dni po uczynionem sobie należytem doniesieniu. Po tym terminie uważa się przyzwolenie jego jako dane. Bez wykonywania prawa pierwokupna lub odkupna może odmówić przyzwolenia tylko z powodu widocznego niebezpieczeństwa dla substancyi i związanych z nią praw.

§ 1142. Danina, którą właściciel główny ma żądać niekiedy od głównego właściciela użytkowego, nazywa się, jeżeli zmiana następuje za życia, daniną lenniczą (laudemium) — gdy zaś następuje na wypadek śmierci, pośmiertnem. Obie nazywają się także daninami od zmiany. Czy i jak prawa te są uzasadnione, rozstrzyga ustawodawstwo krajowe, publiczne księgi i dokumenty, lub trzydziestoletnie spokojne posiadanie.

2. **Pod względem skarbu lub uszczuplenia substancyi,**

§ 1143. Właścicielowi użytkowemu należy się także stosunkowa część znalezionego skarbu (§ 399). Ma on nawet prawo uszczuplić substancyę, jeżeli może udowodnić właścicielowi głównemu, że użytkowania gruntu inaczej wykonywać nie można.

3. **ciężarów,**

§ 1144. Właściciel użytkowy ponosi wszystkie zwyczajne i nadzwyczajne ciężary przywiązane do majętności, uiszcza podatki, dziesięciny i inne szcze-

gółowo wpisane daniny. Za ciężary dotykające czynszu odpowiada właściciel główny.

4. listu nadawczego.

§ 1145. Każdy nowy właściciel użytkowy jest z reguły obowiązany uzyskać od właściciela głównego pismo uwierzytelniające lub dokument na odnowienie własności użytkowej.

Szczególne stosunki między posiadaczami dóbr a poddanymi.

§ 1146. Urządzenie każdej prowincyi i ustawy polityczne wskazują, jak dalece inne jeszcze stosunki między właścicielem użytkowym i właścicielem głównym mogą zachodzić, a w szczególności, jakie są wzajemne prawa i obowiązki między posiadaczami dóbr i poddanymi.

Prawa z czynszu ziemnego.

§ 1147. Kto nic nad czynsz ziemny nie uiszcza, ma prawo tylko do pożytkowania powierzchni, jako to: drzew, roślin i budynków, i do części skarbu na niej znalezionego. Zagrzebane skarby i inne podziemne pożytki należą wyłącznie do właściciela głównego.

Zgaśnięcie własności użytkowej.

§ 1148. Co postanowiono o zniesieniu zupełnej

własności (§ 444), stosuje się wogóle także do własności podzielonej.

§ 1149. Majętności dziedziczno-dzierżawne i dziedziczno-czynszowe przechodzą na wszystkich dziedziców, którzy nie zostali wyraźnie wykluczeni. Gdy właściciel użytkowy nie ma prawnego zastępcy, własność użytkowa jednoczy się z własnością główną. Właściciel główny musi jednak, jeżeli chce zrobić użytek z tego prawa, wyrównać wszystkie długi właściciela użytkowego, które z innego majątku umorzone być nie mogą. Jak dalece właściciel główny zobowiązany jest pozostawić drugim majętność, która mu przypadła, stanowią rozporządzenia polityczne.

§ 1150. Własność użytkowa powierzchni nie gaśnie przez zniszczenie roślin, drzew i budynków. Dopóki chociaż tylko cząstka gruntu pozostaje, może na niej posiadacz zasadzać rośliny, drzewa i stawiać budynki, — byleby tylko czynsz należny płacił.

ROZDZIAŁ XXVI.

O umowach o świadczenie usług.

Umowa o usługi i umowa o dzieło.
Umowa o nakład.
(N—III—§ 150).

Locatio conductio operarum.

Umowa o usługi i umowa o dzieło.

§ 1151. Gdy kto obowiązuje się do pełnienia usług dla drugiego na pewien czas, powstaje umowa o usługi; gdy kto podejmuje się wykonania dzieła za wynagrodzeniem, umowa o dzieło.

O ile z tem połączone jest sprawowanie interesów (§ 1002), muszą być także przestrzegane przepisy o kontrakcie pełnomocnictwa.

§ 1152. Jeśli w umowie nie oznaczono wynagrodzenia a także nie umówiono bezpłatności, przyjmuje się za umówione stosowne wynagrodzenie.

1. Umowa o usługi.

§ 1153. Jeśli z umowy o usługi albo z okoliczności nie wynika nic innego, pracownik winien pełnić usługi osobiście a prawa do usług przenosić nie

można. Jeżeli nie umówiono się co do rodzaju i rozmiaru usług, ma się pełnić usługi, jakie odpowiadają okolicznościom.

Prawo do wynagrodzenia.

§ 1154. Wynagrodzenie płacić należy po spełnieniu usług, jeśli niema innej umowy albo jeśli co do rodzaju usług, o które chodzi, niema innego zwyczaju.

Wynagrodzenie oznaczone na miesiące albo na krótsze okresy czasu płacić należy przy końcu każdego okresu; wynagrodzenie oznaczone dłuższymi okresami czasu z końcem każdego miesiąca kalendarzowego. Wynagrodzenie oznaczone na godziny, od sztuki lub według świadczeń jednostkowych płacić należy za dokonane już świadczenia z końcem każdego tygodnia kalendarzowego, gdy jednak chodzi o usługi wyższe, z końcem każdego miesiąca kalendarzowego.

Zawsze jednak zasłużone już wynagrodzenie staje się płatnem z ukończeniem stosunku służbowego.

§ 1154 *a*. Kto pełni usługi za wynagrodzeniem od sztuki lub podług świadczeń jednostkowych, może żądać przed zapadłością wynagrodzenia zaliczki, odpowiadającej usługom spełnionym i swoim wydatkom.

§ 1154 *b*. Pracownik zachowuje prawo do wynagrodzenia, jeżeli po najmniej czternastodniowem pełnieniu usług dozna przeszkody w pełnieniu tych usług skutkiem choroby lub nieszczęśliwego przypadku przez czas stosunkowo krótki, lecz tygodnia nie przekraczający, a nie zawinił tego ani rozmyślnie ani z niedbalstwa wyższego stopnia. Tak samo ma się rzecz, jeśli dozna przeszkody w pełnieniu usług bez własnej winy z innych ważnych jego samego tyczących się przyczyn.

Kwoty, które pracownik pobiera za czas przeszkody na podstawie ubezpieczenia publiczno-prawnego, służbodawca potrącić sobie może w takiej części, jaka odpowiada stosunkowi, w jakim zostają faktyczne jego wkładki do ogólnej sumy opłat za ubezpieczenie.

§ 1155. Także i za usługi, które nie zostały wykonane, należy się pracownikowi wynagrodzenie, jeśli był gotów do ich pełnienia a doznał przeszkody z przyczyn zachodzących po stronie służbodawcy; jednakże musi sobie dać policzyć to, co oszczędził skutkiem niewykonania usług albo zarobił zajmując się czem innem lub co rozmyślnie zarobić zaniedbał.

Jeśli skutkiem takich okoliczności przy pełnieniu usług doznał uszczerbku przez stratę czasu, należy mu się stosowne odszkodowanie.

Obowiązki służbodawcy w przypadkach choroby.

§ **1156.** Gdy pracownik przyjęty jest do spólności domowej służbodawcy, w stosunku służbowym, który przeważnie wypełnia jego czynność zarobkową, natenczas w przypadku zachorowania niespowodowanego ani rozmyślnie ani niedbalstwem wyższego stopnia, służbodawca obowiązany jest obok zapłaty jego poborów pieniężnych dać mu potrzebne utrzymanie i opiekę lekarską, tudzież konieczne środki lecznicze na czas do dni czternastu, jeśli stosunek służbowy trwa już dni czternaście, a na czas do czterech tygodni, jeśli trwał już pół roku.

Utrzymanie i leczenie dane być może także i przez umieszczenie w zakładzie chorych albo, jeśli pracownik na to przystaje u trzecich osób. Jeśli rodzaj choroby koniecznie tego wymaga, pracownik może żądać pielęgnowania w zakładzie chorych.

Obowiązki nałożone temi postanowieniami na służbodawcę nie powstają, jeśli stosunek służbowy zawiązany został tylko na czas przemijającej potrzeby i nie trwał jeszcze przez miesiąc.

§ **1156** *a.* Wydatki gotówką na opiekę lekarską i sprawienie koniecznych środków leczniczych tudzież koszta pielęgnowania w zakładzie chorych albo u osób trzecich mogą być policzone na pobory pieniężne, przypadające pracownikowi za czas choroby.

Kwoty, które pracownik pobiera za czas choroby na podstawie ubezpieczenia publiczno-prawnego, można policzyć na pobory pieniężne w takiej części, jaka odpowiada stosunkowi faktycznych wkładek służbodawcy do ogólnej sumy opłat za ubezpieczenie. Wszystkie inne obowiązki służbodawcy, wymienione w § 1156. odpadają o tyle, o ile pracownik otrzymuje równe świadczenia na podstawie ubezpieczenia.

Zgaśnięcie praw.

§ 1156 *b*. Obowiązki służbodawcy z §§ 1154 *b*. i 1156 gasną, jeśli stosunek służbowy skończy się skutkiem upływu czasu, na który został zawiązany, albo skutkiem dawniejszego wypowiedzenia lub wydalenia, które nie zostało spowodowane po myśli § 1154 *b*. chorobą albo innemi ważnemi przyczynami, tyczącemi się osoby pracownika. Jeżeli pracownik wydalony zostanie z powodu przeszkody albo jeżeli otrzyma wypowiedzenie w czasie trwania przeszkody, w takim razie nie bierze się na uwagę spowodowanego tem ukończenia stosunku służbowego, o ile chodzi o wymienione prawa.

Obowiązek pieczy służbodawcy.

§ 1157. Służbodawca winien usługi tak uregulować i co do lokalności i sprzętów, których ma

dostarczyć albo które dostarczył, postarać się własnym kosztem o to, ażeby życie i zdrowie pracownika były chronione, o ile to według natury usług jest możebne.

Jeżeli pracownik przyjęty jest do spólności domowej pracodawcy, tenże ostatni winien wydać zarządzenia, jakie są potrzebne ze względu na zdrowie, obyczajność i religię pracownika co do mieszkania i sypialni, co do żywności, tudzież co do czasu pracy i wypoczynku.

Zakończenie stosunku służbowego.

§ 1158. Stosunek służbowy kończy się z upływem czasu, na jaki go zawarto.

Stosunek służbowy zawiązany na próbę albo tylko na czas przemijającej potrzeby, rozwiązać może w ciągu pierwszego miesiąca każda strona każdej chwili.

Stosunek służbowy zawarty na czas życia pewnej osoby albo na dłużej niż pięć lat, pracownik rozwiązać może po upływie pięciu lat za sześciomiesięcznem wypowiedzeniem.

Jeśli bez oznaczenia czasu stosunek służbowy zawiązano lub nadal utrzymywano, można go rozwiązać przez wypowiedzenie podług następujących postanowień.

Terminy wypowiedzenia.

§ 1159. Wypowiedzieć można:

jeśli w stosunku służbowym, który nie ma za przedmiot usług wyższych, wynagrodzenie oznaczono na godziny lub dni, od sztuki lub według świadczeń jednostkowych,— każdego czasu na dzień następny; jeśli taki stosunek służbowy wypełnia przeważnie czynność zarobkową pracownika i trwał już trzy miesiące, albo jeśli wynagrodzenie oznaczono na tygodnie, — najpóźniej w pierwszym dniu powszednim na koniec tygodnia kalendarzowego. W razie wynagrodzenia od sztuki lub według świadczeń jednostkowych, wypowiedzenie w żadnym razie skutku nie odnosi przed ukończeniem świadczeń, których wykonywanie jest w toku w czasie wypowiedzenia.

§ 1159 *a*. Jeżeli stosunek służbowy, którego przedmiotem są usługi wyższe, wypełnia przeważnie czynność zarobkową pracownika a trwał już trzy miesiące, zachowany być musi co najmniej czterotygodniowy termin wypowiedzenia bez względu na sposób wyznaczenia wynagrodzenia.

To samo obowiązuje w ogóle, jeśli wynagrodzenie wyznaczono według lat.

§ 1159 *b*. We wszystkich innych przypadkach stosunek służbowy rozwiązany być może z zacho-

waniem najmniej czternastodniowego terminu wypowiedzenia.

§ 1159 *c*. Termin wypowiedzenia musi być zawsze jednakowy dla obydwu stron. Jeśli ustanowiono terminy odmienne, natenczas obowiązuje dla obydwu stron termin dłuższy.

Poszukiwanie nowej posady.

§ 1160. Jeśli pracownik przyjęty jest do wspólności domowej służbodawcy albo stosunek służbowy przeszkadza mu w poszukiwaniu innej służby, należy mu w tym celu po wypowiedzeniu na żądanie pozostawić stosowny czas wolny nie uszczuplając wynagrodzenia.

Konkurs.

§ 1161. Ordynacya konkursowa stanowi, jakie skutki na stosunek służbowy wywiera otwarcie konkursu do majątku służbodawcy.

Rozwiązanie przedwczesne.

§ 1162. Z ważnych powodów może każda strona rozwiązać stosunek służbowy zawarty na pewien oznaczony czas przed upływem tego czasu, w innych zaś przypadkach bez zachowania terminu wypowiedzenia.

§ 1162 *a*. Jeśli pracownik wystąpi przed czasem bez ważnego powodu, służbodawca może albo obok

wynagrodzenia szkody żądać, aby ponownie wstąpił do służby, albo żądać wynagrodzenia szkody z powodu niedotrzymania umowy. Jeżeli pracownika wydalono przed czasem z jego winy, w takim razie ma wynagrodzić szkodę z powodu niedotrzymania umowy. Za dokonane już usługi, za które wynagrodzenie jeszcze nie jest płatne, przysługuje pracownikowi prawo do odpowiedniej części wynagrodzenia tylko o tyle, o ile one skutkiem przedwczesnego rozwiązania stosunku służbowego nie straciły dla służbodawcy wartości całkowicie lub przeważnie.

§ 1162 *b*. Jeśli pracodawca wydali przed czasem pracownika bez ważnego powodu albo jeśli ponosi winę w tem, że pracownik przed czasem ustąpił, wówczas tenże nie tracąc prawa dalszego wynagrodzenia szkody, zachowuje zapewnione mu umową prawo wynagrodzenia za czas, który byłby musiał upłynąć do chwili, kiedy stosunek służbowy kończy się przez upływ czasu umownego albo przez wypowiedzenie prawidłowe, przyczem wliczone ma być to, co oszczędził wskutek niepełnienia usług albo co zarobił w innem zajęciu albo co rozmyślnie zaniedbał zarobić. Jeżeli jednak czas wyżej wymieniony nie przekracza trzech miesięcy, może pracownik żądać natychmiast całego wynagrodzenia, należącego mu się za ten czas, bez potrącenia.

§ 1162*c*. Gdyby obydwie strony ponosiły winę przedwczesnego rozwiązania stosunku służbowego, sędzia rozstrzygnie według swobodnego uznania, czy i w jakiej wysokości należy się wynagrodzenie szkody.

§ 1162*d*. Roszczenia z powodu przedwczesnego wystąpienia lub przedwczesnego wydalenia po myśli §§ 1162*a* i 1162*b* dochodzone być muszą sądownie w ciągu sześciu miesięcy po upływie dnia, w którym można je było podnieść, inaczej są wykluczone.

Świadectwo.

§ 1163. Przy ukończeniu stosunku służbowego należy wydać pracownikowi na jego żądanie pisemne świadectwo o czasie trwania i rodzaju usług. Jeśli pracownik żąda świadectwa w ciągu trwania stosunku służbowego, należy mu je wystawić na jego koszt. Wpisy i uwagi w świadectwie, które pracownikowi utrudniają osiągnięcie nowej posady są niedopuszczalne.

Świadectwa pracownika, które znajdują się w przechowaniu służbodawcy, należy wydać pracownikowi każdego czasu na jego żądanie.

Przepisy bezwzględnie obowiązujące.

§ 1164. Uprawnienia pracownika wynikające z postanowień §§ 1154,, ustęp 3., 1156. do 1159 b,

1160. i 1162 a do 1163. nie mogą być umową służbową ani uchylone ani ograniczone.

2. Umowa o dzieło.

§ 1165. Przedsiębiorca jest obowiązany wykonać dzieło osobiście albo dać je wykonać pod swoją osobistą odpowiedzialnością.

§ 1166. Jeżeli ten, kto podjął się wykonania rzeczy, dostarczyć ma w tym celu materyału, umowę w razie wątpliwości uważać należy za umowę o kupno; jeżeli zaś materyału dostarcza zamawiający, w razie wątpliwości umowę o dzieło.

Rękojmia za wady.

§ 1167. W razie istotnych wad, które czynią dzieło nieprzydatnem lub sprzeciwiają się wyraźnie wymowie, zamawiający może odstąpić od umowy. Gdyby tego nie chciał albo gdyby wady nie były ani istotne ani też nie sprzeciwiały się wyraźnej wymowie, wówczas może żądać poprawienia, gdyby to nie wymagało niestosunkowego nakładu, albo też żądać może odpowiedniego umniejszenia wynagrodzenia. Do poprawienia winien on przedsiębiorcy wyznaczyć stosowny termin i oświadczyć, że po upływie tego terminu nie przyjmie poprawy. Pozatem mają zastosowanie ogólne postanowienia odnoszące się do rękojmi przy umowach odpłatnych.

Udaremnienie wykonania.

§ 1168. Gdy wykonanie dzieła nie dojdzie do skutku, przedsiębiorcy mimoto należy się umówione wynagrodzenie, jeśli do świadczenia był gotów a doznał przeszkody z przyczyn zachodzących po stronie zamawiającego; musi on jednak dać sobie policzyć to, co zaoszczędził skutkiem niewykonania roboty albo co przez inne zajęcie zarobił albo co umyślnie zarobić zaniedbał. Jeśli skutkiem takich okoliczności doznał przy wykonaniu dzieła uszczerbku przez stratę czasu, należy mu się stosowne wynagrodzenie.

Jeżeli zamawiający zaniecha swego współdziałania, którego do wykonania dzieła potrzeba, przedsiębiorca ma także prawo wyznaczyć mu do uzupełnienia stosowny termin i oświadczyć, że po bezskutecznym upływie terminu umowa uważana będzie za zniesioną.

§ 1168 *a*. Jeżeli dzieło skutkiem czystego przypadku ulegnie zniszczeniu przed jego objęciem, przedsiębiorca nie może żądać wynagrodzenia. Utratę materyału ponosi strona, która go dostarczyła. Gdy zaś dzieło nie uda się skutkiem oczywistej nieprzydatności materyału, którego dostarczył zamawiajacy albo też skutkiem oczywiście błędnych wskazówek zamawiającego, natenczas przedsiębiorca odpowiada

za szkodę, jeżeli zaniechał przestrzedz zamawiającego.

Obowiązek pieczy.

§ **1169.** Postanowienia § 1157., z wyjątkiem tych, które tyczą się uregulowania usług tudzież czasu pracy i wypoczynku, mają odpowiednie zastosowanie do umowy o dzieło.

Zapłata wynagrodzenia.

§ **1170.** Z reguły płacić należy wynagrodzenie po ukończeniu dzieła. Jeżeli zaś dzieło wykonywa się w pewnych odstępach, albo jeżeli połączone są z tem wydatki, do których przedsiębiorca się nie zobowiązywał, ma on prawo żądania już naprzód stosunkowej części wynagrodzenia i zwrotu poczynionych wydatków.

§ **1170** *a.* Jeśli umowę zawarto na podstawie preliminarza z wyraźną rękojmią za jego prawdziwość, przedsiębiorca nie może żądać podwyższenia wynagrodzenia, chociaż rozmiar lub kosztowność robót preliminowanych nie dały się przewidzieć.

Jeśli podstawą jest preliminarz bez rękojmi a znaczne przekroczenie jego okaże się nieuniknione, zamawiający może odstąpić od umowy, wynagradzając odpowiednio przedsiębiorcę za robotę przezeń wykonaną. Skoro przekroczenie takie okaże się nie-

uniknione, przedsiębiorca bezzwłocznie zawiadomić ma zamawiającego, w przeciwnym razie traci wszelkie roszczenia z powodu robót dodatkowych.

Zgaśnięcie skutkiem śmierci.

§ 1171. Umowa o dzieła, przy których wykonaniu zależy na szczególnych przymiotach przedsiębiorcy, gaśnie skutkiem jego śmierci, a dziedzice jego mogą żądać jedynie tylko ceny za przygotowany przydatny materyał i części wynagrodzenia, odpowiadającej wartości roboty wykonanej. Jeśli umrze zamawiający, dziedzice są nadal związani umową.

3. Umowa o nakład.

§ 1172. Umową o nakład zobowiązuje się autor dzieła literackiego, artystycznego lub fotograficznego, albo jego następca prawny, oddać drugiemu dzieło celem wydania, tenże zaś (nakładca) obowiązuje się do rozmnożenia go i wypuszczenia w obieg.

§ 1173. Jeśli nie oznaczono ilości wydań, nakładca uprawniony jest tylko do jednego wydania. Przed wyczerpaniem wydania autor może dziełem rozrządzić inaczej tylko wtedy, jeśli nakładcy da stosowne odszkodowanie.

4. Świadczenie na cel niedozwolony.

§ 1174. Kto świadomie dał co na wykonanie

czynności niemożebnej albo niedozwolonej, nie może żądać zwrotu. Jak dalece skarb państwa uprawniony jest zabrać to, postanawiają rozporządzenia polityczne. Jeżeli zaś celem zapobieżenia czynności niedozwolonej dano coś temu, kto chciał czynność taką popełnić, można żądać zwrotu.

Zwrotu pożyczki danej celem gry zakazanej żądać nie można.

(N—III—§ 151). Dla niektórych miejscowości albo obszarów i grup stosunków służbowych może być drogą rozporządzenia bliżej określony czas, który pracownikowi zostawić należy po wypowiedzeniu w celu poszukiwania innej posady.

(N—III—§ 152). Postanowienia §§ 1151 do 1174 mają zastosowanie do stosunków służbowych, jakie istnieją w dniu 1. stycznia 1917. §§ 1162 do 1162 *d*, p. ks. u. c. nie mają jednak zastosowania, jeśli stosunek służbowy przedwcześnie rozwiązano przed dniem 1. stycznia 1917.

(N—III—§ 153). Nie mają zastosowania postanowienia §§ 1151—1174, (t. j. N—III— § 150) do stosunku służbowego osób, które ustanowione są jako urzędnicy albo słudzy dworu, państwa, zakładu państwowego, kraju, powiatu, gminy, albo funduszu publicznego, o ile stosunek służbowy nie polega na umowie prywatno-prawnej. Nienaruszone pozostają

szczególne przepisy ustawowe istniejące dla pewnych stosunków służbowych, w szczególności przepisy powszechnej ustawy górniczej, ustawy przemysłowej i ustawy z dnia 28. lipca 1902, Dz. u. p. Nr. 156, umieszczonej w dodatku, tudzież ustawy o pomocnikach handlowych, ustawy o urzędnikach gospodarczych, ordynacyj dla sług domowych i czeladzi, dalej istniejące przepisy regulaminu ruchu kolei żelaznych i statutu organizacyjnego administracyi kolejowej, odnoszące się do prawa nadzoru i prawa dyscyplinarnego nadzorczych władz kolejowych nad funkcyonaryuszami kolei państwowych i prywatnych.

O ile w szczególnych przepisach ustawowych, istniejących dla pewnych stosunków służbowych, niema postanowień o umowie o usługi, mają zastosowanie postanowienia §§ 1151—1174.

ROZDZIAŁ XXVII.

O umowie spólności dóbr.

Powstanie spółki zarobkowej. Pojęcie.

§ 1175. Przez umowę, na mocy której dwie lub więcej osób zezwalają na połączenie albo samej tylko ich pracy, albo też i rzeczy, dla spólnego zysku, tworzy się spółka do spólnego zarobku.

Podział.

§ 1176. Wedle tego, jak członkowie spółki przeznaczają do spółki tylko poszczególne rzeczy lub sumy, lub cały gatunek rzeczy, n. p. wszystkie towary, wszystkie owoce, wszystkie grunta lub wreszcie cały majątek bez wyjątku, rozmaite też są rodzaje spółki i prawa spółki więcej lub mniej rozciągłe.

§ 1177. Jeżeli umowa spółki opiewa na cały majątek, przecież rozumie się przez to tylko teraźniejszy majątek. Gdy atoli i przyszły majątek jest wraz objęty, rozumie się przezeń tylko zarobiony, nie zaś odziedziczony, chyba, gdy oba wyraźnie wymówiono.

Forma utworzenia.

§ 1178. Umowy spółki odnoszące się tylko do teraźniejszego, albo tylko do przyszłego majątku, są nieważne, jeżeli dobro wniesione przez jedną i przez drugą stronę nie zostało należycie opisane i spisane.

§ 1179. Jak należy umowę spółki sporządzić między handlującymi, — wnieść do właściwych rejestrów i publicznie ogłosić, stanowią szczególne handlowe i polityczne ustawy. Gdy tylko poszczególne interesy mają być spólnie prowadzone, wystarcza, jeżeli umowa na to zdziałana wpisaną zostanie w księgach handlowych.

§ 1180. Umowę o spólności całego tak teraźniejszego, jak przyszłego majątku, która zwykle zawiera się tylko między małżonkami, osądzać należy wedle przepisów postanowionych w tej mierze w rozdziale o umowach małżeńskich. Niniejsze przepisy odnoszą się do innych rodzajów spólności dóbr zdziałanej przez umowę.

Skutek umowy i rzeczywistego udziału.

§ 1181. Umowa spółki należy wprawdzie do tytułów nabycia własności, — samo jednak nabycie i spólność dóbr lub rzeczy następuje tylko przez ich oddanie.

Fundusz zakładowy.

§ 1182. Wszystko, co wyraźnie przeznaczono do prowadzenia spólnego interesu, stanowi kapitał, albo fundusz zakładowy spółki. Reszta, co każdy spólnik posiada, uważa się za dobro odrębne.

§ 1183. Jeżeli wkłada się pieniądze, rzeczy zużywalne lub wprawdzie niezużywalne, lecz na wartość pieniężną ocenione, uważać należy nie tylko uzyskaną stąd korzyść, ale także fundusz zakładowy względem członków, którzy się doń przyczynili, jako spólną własność. Kto przyrzeka tylko trud łożyć dla spólnej korzyści, ma wprawdzie prawo do zysku, ale nie do funduszu zakładowego (§ 1192).

Prawa i obowiązki spólników. Przyczynianie się do funduszu zakładowego.

§ 1184. Oprócz wypadku szczególnej umowy, każdy spólnik ma obowiązek przyczynić się równym udziałem do spólnego funduszu zakładowego.

Spółdziałanie.

§ 1185. Z reguły są wszyscy członkowie zobowiązani, bez względu na ich większy lub mniejszy udział, spółdziałać równo dla spólnej korzyści.

§ 1186. Żaden członek nie ma prawa powierzać spółdziałania trzeciemu, lub kogo do spółki przyjmować, lub przedsiębrać interes uboczny dla spółki szkodliwy.

§ 1187. Obowiązki członków określa dokładniej umowa. Kto się jedynie do pracy zobowiązał, niema obowiązku dania wkładki. Kto przyrzekł przyczynić się jedynie pieniądzmi lub czem innem, ten niema ani obowiązku, ani prawa spółdziałania w inny sposób dla spólnego zarobku.

§ 1188. Przy obradzie i rozstrzyganiu spraw spółki należy stosować przepisy podane w rozdziale o spółwłasności (§§ 833—842), jeżeli niema innej umowy.

Dopłata do funduszu zakładowego.

§ 1189. Spólnicy nie mogą być zmuszani do większego wkładu, niż się zobowiązali. Gdyby jednak przy zmianie okoliczności osiągnięcie celu spółki bez powiększenia wkładu wcale nie nastąpiło, może spólnik wzbraniający się wystąpić, lub do wystąpienia być zniewolonym.

Prowadzenie czynności powierzonych.

§ 1190. Gdy jednemu lub niektórym członkom powierzono prowadzenie czynności, uważać ich należy za upełnomocnionych. Do ich narad i rozstrzygnień względem spraw spólnych należy również stosować wyżej (§§ 832—842) podane przepisy.

Odpowiedzialność za szkodę.

§ 1191. Każdy spólnik odpowiada za szkodę,

jąką wyrządził spółce przez swe zawinienie. Szkody tej nie można wyrównać korzyścią, jaką zresztą przysporzył spółce. Gdy atoli spólnik spowodował przez samowładne przedsięwzięcie innego interesu spółce z jednej strony szkodę, a z drugiej korzyść, winno nastąpić stosunkowe wyrównanie.

Rozdział zysku.

§ 1192. Majątek, jaki pozostaje ponad fundusz zakładowy po potrąceniu wszystkich kosztów i poniesionych strat, jest zyskiem. Sam fundusz zakładowy pozostaje własnością tych, którzy się do niego przyczynili, wyjąwszy, jeśli wartość pracy policzono do kapitału, i uznano wszystko za spólne dobro.

§ 1193. Zysk dzieli się w stosunku włożonych kapitałów, a prace przez wszystkich spólników łożone, znoszą się wzajemnie. Gdy jeden, lub więcej spólników wkładają jedynie pracę albo obok pracy kapitały, natenczas ilość wynagrodzenia za pracę, jeżeli niema w tym przedmiocie umowy i spólnicy między sobą zgodzić się nie mogą, — oznaczy sąd, uwzględniając ważność interesu, łożone starania i wynikłą korzyść.

§ 1194. Gdy zysk się składa nie z gotowych pieniędzy, jeno z pożytków innego rodzaju, następuje dział wedle przepisu zawartego w rozdziale o spółwłasności (§ 840—843).

§ 1195. Spółka może przyznać członkowi z powodu jego znamienitych przymiotów lub trudów, większy zysk, niżby mu przypadał wedle jego udziału, tylko wyjątki takie nie mogą wytwarzać przeciwnych ustawie układów lub ukróceń.

§ 1196. zniesiony ust. z 14/6 1868 l. 68. Dz. u. p., zamieszczoną w dodatku.

Rozdział straty.

§ 1197. Gdy spółka straciła swój wkład całkiem lub częściowo, rozdziela się stratę w tym stosunku, w jakimby w razie przeciwnym rozdzielony był zysk. Kto nie dał kapitału, traci swe trudy.

Składanie rachunków.

§ 1198. Członkowie, którym powierzono zarząd, mają obowiązek prowadzić i składać porządny rachunek co do spólności funduszu zakładowego i co do należących do niego przychodów i wydatków.

§ 1199. Rachunku końcowego i podziału zysku lub straty nie można domagać się przed ukończeniem interesu. Jeżeli jednak prowadzi się interesa, które mają trwać więcej lat i roczny pożytek dawać, mogą członkowie, o ile główny interes przez to nie ucierpi, żądać corocznie tak rachunku, jakoteż rozdziału zysku. Zresztą może każdy członek w każdym czasie na własne koszta wglądać w rachunki.

§ 1200. Kto zadowala się jedynie przedłożeniem

zamknięcia (bilansu) lub zrzekł się także prawa żądania rachunku, może, jeżeli udowodni oszustwo, choćby tylko w jednej części zarządu, domagać się zupełnego rachunku tak za przeszły przypadek, jakoteż za wszystkie następne przypadki.

Stosunek do niecłonków.

§ **1201.** Bez wyraźnego lub milczącego, prawnego przyzwolenia członków lub ich pełnomocników nie może spółka być zobowiązana trzeciemu. U handlujących ogłoszone udzielenie jednemu lub więcej członkom prawa prowadzenia firmy, mianowicie podpisywania wszelkich dokumentów i pism w imieniu spółki, zawiera już w sobie wszechstronne pełnomocnictwo (§ 1028).

§ **1202.** Członek, który należy do spółki tylko z częścią swego majątku, może posiadać majątek od spólnego odrębny, którym wedle upodobania rozrządzać ma prawo. Prawa i zobowiązania, które trzeci ma względem spółki, odróżniać przeto należy od praw i zobowiązań względem poszczególnych członków.

§ **1203.** Kto zatem od poszczególnego spólnika, nie zaś od spółki ma prawo żądać czego, lub jest mu obowiązanym co płacić, ten nie może ani żądać od spółki, ani jej płacić, tylko samemu spólnikowi. Podobnie każdy spólnik, co do spólnych wierzytelności i długów jedynie tylko w stosunku swego

udziału ma prawo lub obowiązek do zapłaty, wyjąwszy między handlującymi, co do których jest domniemanie, iż wszyscy za jednego i jeden za wszystkich obiecał co lub przyjął.

§ 1204. Niejawni członkowi spółki handlowej, mianowicie tacy, którzy jej wypożyczyli część funduszu na zysk i stratę, ale nie zostali ogłoszeni jako członkowie, nie odpowiadają w żadnym wypadku czemś więcej, niż wypożyczonym kapitałem. Ogłoszeni członkowie odpowiadają całym swym majątkiem.

Rozwiązanie spółki i wystąpienie z niej.

§ 1205. Spółka rozwiązuje się sama przez się, jeżeli przedsięwzięty interes ukończono, lub dalej go prowadzić się nie da, jeżeli cały spólny fundusz zakładowy przepadł, albo, jeżeli upłynął czas ustanowiony do trwania spółki.

§ 1206. Spólne prawa i zobowiązania nie przechodzą z reguły na dziedziców spólnika. Jednak służy im prawo, jeśli spółkę dalej z nimi się nie prowadzi, żądania rachunków aż do śmierci spadkodawcy i ich wyrównania. W przeciwnym jednak razie mają także obowiązek złożenia i wyrównania rachunków.

§ 1207. Gdy spółka składa się tylko z dwu osób, gaśnie ze śmiercią jednej. Gdy składa się z więcej, istnieje domniemanie co do reszty człon-

ków, że chcą spółkę jeszcze dalej między sobą utrzymywać. To domniemanie odnosi się także wogóle do dziedziców po handlujących.

§ 1208. Gdy umowa spółki zawarta przez osoby, które nie są handlującemi, opiewa wyraźnie także na ich dziedziców, są oni obowiązani, jeżeli dziedzictwo obejmują, stosować się do woli spadkodawcy, jednakże na dziedziców pośrednich wola ta się nie rozciąga, tem mniej nie może ona tworzyć spółki zawsze trwającej (§ 832).

§ 1209. Jeżeli dziedzic nie jest w stanie dopełnić usług przyjętych dla spółki przez zmarłego, musi poddać się stosunkowemu potrąceniu z oznaczonego udziału.

§ 1210. Jeżeli spólnik nie dopełnia istotnych warunków umowy, jeżeli popadnie w konkurs, sądownie uznany zostanie za marnotrawcę lub wogóle oddany pod kuratelę, jeżeli wskutek zbrodni straci zaufanie, — może być wykluczony ze spółki przed upływem czasu.

§ 1211. Można umowę spółki przed upływem czasu wypowiedzieć, jeżeli umrze lub wystąpi członek, od którego prowadzenie interesu przedewszystkiem zawisło.

§ 1212. Jeżeli czasu trwania spółki ani wyraźnie nie oznaczono, ani z natury rzeczy oznaczony

być nie może, każdy członek może dowolnie wypowiedzieć umowę, jeno nie może to nastąpić podstępnie, lub nie w porę (§ 830).

§ 1213. Skutki wprawdzie zaprzeczonego, ale później za prawnie uznanego wykluczenia lub wypowiedzenia cofają się do dnia, kiedy to nastąpiło.

§ 1214. Zniesienie spółki handlowej, przyjęcie i wystąpienie jej jawnych członków, musi być podane do publicznej wiadomości tak, jak zawarcie, Wedle tego ogłoszenia osądza się także moc i trwanie pełnomocnictw.

Podział spólnego majątku.

§ 1215. Przy podziale spólnego majątku, mającego się przedsięwziąć po rozwiązaniu spółki, należy obok powyższych postanowień przestrzegać tych samych przepisów, które zostały wogóle ustanowione w rozdziale o spółwłasności co do podziału rzeczy spólnej.

§ 1216. Zarządzenia zawarte w tym rozdziale należy stosować także do spółek handlowych, o ile w tej mierze nie istnieją szczególne przepisy.

ROZDZIAŁ XXVIII.

O umowach małżeńskich.

Umowy małżeńskie.

§ 1217. Umowami małżeńskiemi zowią się te umowy, które z powodu małżeńskiego związku zawiera się co do majątku, a mają za przedmiot przedewszystkiem posag, oprawę, — wiano, spólność majątkową, zarząd i użytkowanie własnego majątku, następstwo w dziedziczeniu, lub dożywotnie użytkowanie majątku, ustanowione na wypadek śmierci i dochód wdowi.

1. Posag.

§ 1218. Przez posag rozumie się ten majątek, który żona, lub za nią trzeci oddaje, lub zapewnia mężowi dla ulżenia wydatków połączonych z małżeńską społecznością.

Ustanowienie posagu.

§ 1219. Jeżeli narzeczona posiada własny majątek, i jest pełnoletnia, zależy od dniej i od narzeczonego, jak chcą się między sobą ułożyć co do po-

sagu i innych wzajemnych darów. Gdy jednak narzeczona jest jeszcze małoletnia, musi umowę zawrzec ojciec lub opiekun za zatwierdzeniem sądu opiekuńczego.

§ 1220. Gdy narzeczona nie posiada majątku własnego, wystarczającego na stosowny posag, mają obowiązek rodzice lub dziadkowie w tym porządku, jak obowiązani są dzieci ich żywić i utrzymywać, dać córkom lub wnuczkom przy ich zamężciu posag odpowiedni do swego stanu i majątku, lub się do niego stosunkowo przyczynić (§§ 141 i 143). Nieślubna córka może żądać posagu tylko od swej matki.

§ 1221. Gdy rodzice lub dziadkowie powołują się na niemożność ustanowienia przyzwoitego posagu, ma sąd na żądanie narzeczonych zbadać okoliczności, jednak nie wyśledzając ściśle stanu majątkowego i wedle tego oznaczyć stosowny posag, albo rodziców i dziadków od niego zwolnić.

§ 1222. Jeżeli córka bez wiedzy lub wbrew woli rodziców wyszła za mąż, i sąd uznał przyczynę niepozwolenia za uzasadnioną, nie mają obowiązku rodzice dać jej posagu, chociażby nawet później zatwierdzili to małżeństwo.

§ 1223. Gdy córka otrzymała już posag, i straciła go, jakkolwiek bez swego zawinienia, nie ma

już więcej prawa żądać nowego, nawet w razie powtórnego małżeństwa.

§ 1224. W wątpliwości, czy posag został wyznaczony z majątku rodziców, czy narzeczonej, przyjmuje się to ostatnie. Gdy jednak rodzice już wypłacili posag małoletniej córce bez sądowego zezwolenia, istnieje domniemanie, że rodzice uczynili to z własnego majątku.

Oddanie,

§ 1225. Gdy mąż nie wymówił sobie posagu przed zawarciem małżeństwa, nie ma prawa żądać jakiegokolwiek posagu. Oddania wymówionego posagu można żądać zaraz po zawarciu małżeństwa, jeżeli innego czasu nie ustanowiono.

i dowód na to.

§ 1226. Jeżeli do majątku męża zostanie otwarty konkurs, dane przed otwarciem konkursu, pisemne lub ustne potwierdzenie jego, iż posag otrzymał, stanowi dowód przeciw każdemu. Gdy jednak potwierdzenie następuje dopiero po otwarciu konkursu, nie stanowi wówczas dowodu przeciw wierzycielom.

Przedmiot posagu, tudzież prawa męża i żony względem niego.

§ 1227. Wszystko, co się da pozbyć i użyć, przydatne jest na posag. Dopóki trwa społeczność

usus fructus § 509 u. c.

małżeńska, do męża należy użytkowanie posagu, i tego, co do niego przybywa. Gdy posag składa się z gotowych pieniędzy, ustąpionych wierzytelności lub rzeczy zużywalnych, należy się jemu zupełna własność.

§ 1228. Gdy posag składa się z majętności nieruchomych, praw lub ruchomości, które z zachowaniem istoty pożytkować można, uważa się żonę dopóty za właścicielkę a męża za użytkowcę tegoż, aż nie będzie dowiedzione, że mąż przyjął posag za oznaczoną cenę i zobowiązał się tylko do zwrócenia tej kwoty pieniężnej.

§ 1229. Wedle ustawy przypada posag po śmierci męża żonie, a jeżeli ona przed nim umrze, jej dziedzicom. Gdy żona albo jej dziedzice mają być od tego wykluczeni, musi to być wyraźnie postanowione. Kto ustanawia posag dobrowolnie, może sobie wymówić, że po śmierci męża wraca do niego.

2. Oprawa.

§ 1230. Co narzeczony lub trzeci wyznacza narzeczonej dla pomnożenia posagu, nazywa się oprawą. Wprawdzie nie należy się żonie użytkowanie tejże w czasie małżeństwa, jeżeli jednak męża przeżyje, należy się jej bez szczególnego układu także zupełna własność, choćby nie zapisano mężowi posagu na wypadek przeżycia żony.

§ 1231. Ani narzeczony, ani jego rodzice nie mają obowiązku ustanawiać oprawy Jednakże w ten sam sposób, jak rodzice narzeczonej, winni są wyznaczyć jej posag, ciąży także na rodzicach narzeczonego obowiązek dania mu wyprawy, stosownej do ich majątku (§§ 1220—1223).

3. Wiano.

§ 1232. Podarunek, który mąż przyrzeka dać żonie pierwszego poranku, nazywa się wianem. Gdy je przyrzeczono, istnieje w wątpliwości domniemanie, że w ciągu pierwszych trzech lat małżeństwa już je dano.

4. Spólność majątkowa.

§ 1233. Sam związek małżeński nie uzasadnia jeszcze spólności majątkowej między małżonkami. Do tego potrzeba szczególnej umowy, której rozciągłość i prawną formę osądza się wedle §§ 1177 i 1178 poprzedniego rozdziału.

§ 1234. Spólność majątkowa między małżonkami rozumie się z reguły tylko na wypadek śmierci. Daje ona małżonkowi prawo do połowy tego, co z dóbr poddanych wzajemnie spólności po zgonie drugiego małżonka, jeszcze pozostanie.

§ 1235. Przy spólności, która się odnosi do całego majątku, należy potrącić przed działem wszyst-

kie długi bez wyjątku, przy spólności, zaś, której przedmiotem jest jedynie obecny, lub jedynie przyszły majątek, tylko te długi, które zostały obrócone na korzyść spólnego dobra.

§ 1236. Gdy jeden małżonek posiada majętność nieruchomą i prawo drugiego małżonka do spólności wniesione jest do ksiąg publicznych, — otrzymuje tenże przez wniesienie prawo rzeczowe do połowy substancyi majętności, mocą którego jeden małżonek nie może co do tej połowy żadnego czynić rozporządzenia, — do pożytków jednak podczas małżeństwa nie nabywa on przez wpis żadnego prawa. Po śmierci małżonka należy się pozostałej przy życiu stronie natychmiast zupełna własność jego udziału. Jednak taki wpis nie może przynieść ujmy wierzycielom pierwej na majętności wpisanym.

5. Zarząd i użytkowanie pierwotnego lub nabytego majątku.

§ 1237. Gdy małżonkowie co do używania majątku nie zawarli szczególnego układu, każdy małżonek zatrzymuje poprzednie swe prawo własności i do tego, co każda strona, podczas małżeństwa nabywa, i co w jakikolwiek sposób dostaje, nie ma druga żadnego prawa. W wątpliwości istnieje domniemanie, że dorobek pochodzi od męża.

§ 1238. Dopóki żona nie zaprzeczyła, istnieje prawne domniemanie, że powierzyła zarząd swego

wolnego majątku mężowi jako swemu ustawowemu zastępcy.

§ 1239. Męża uważa się wprawdzie pod względem zarządu, jak innego upełnomocnionego zawiadowcę, odpowiada on jednak tylko za fundusz zakładowy lub kapitał. Z pożytków pobieranych w czasie zarządu nie ma obowiązku składać rachunku, jeżeli tego wyraźnie nie zastrzeżono, — owszem uważa się rachunek za wyrównany po dzień zniesienia zarządu.

§ 1240. Także żona nie ma obowiązku wyrachowywać się z użytkowania, które odstąpiła mężowi, lecz podczas małżeństwa sama pobierała, wolno jednak małżonkom wstrzymać tego rodzaju milcząco dozwolony zarząd.

§ 1241. W nagłych wypadkach, lub w niebezpieczeństwie szkody, można odebrać mężowi zarząd majątku, nawet gdyby mu dozwolono wyraźnie i na zawsze. Nawzajem ma on też prawo wstrzymać nieporządne gospodarstwo żony i podług przepisów ustawowych żądać nawet uznania jej za marnotrawczynię.

6. Dochód wdowi.

§ 1242. To, co żonie na wypadek wdowieństwa przeznaczono na utrzymanie, nazywa się dochodem wdowim. Należy się on wdowie zaraz po śmierci

męża i należy uiszczać go zawsze na trzy miesiące z góry.

§ 1243. Wdowie należy się jeszcze przez sześć tygodni po śmierci męża, a jeżeli jest w ciąży, aż do upływu sześciu tygodni po rozwiązaniu zwyczajne zaopatrzenie ze spuścizny. Dopóki jednak używa tego zaopatrzenia nie może pobierać dochodu wdowiego.

§ 1244. Jeżeli wdowa wychodzi za mąż, traci prawo do dochodu wdowiego.

Zabezpieczenie posagu, oprawy i dochodu wdowiego.

§ 1245. Kto oddaje posag, ma prawo przy oddaniu, lub jeżeli później okaże się niebezpieczeństwo, żądać od tego, kto go otrzymuje, stosownego zabezpieczenia. Opiekunowie i kuratorowie narzeczonej, ich pieczy oddanej, nie mogą zwalniać od zabezpieczenia posagu, a tak samo umówionej oprawy i dochodu wdowiego bez zezwolenia sądu nadopiekuńczego.

Darowizny między małżonkami, tudzież narzeczonymi.

§ 1246. Ważność lub nieważność darowizn między małżonkami osądza się wedle ustaw dla darowizn wogóle istniejących.

§ 1247. Co mąż dał żonie dla ozdoby w stroju, w drogich kamieniach i innych kosztownościach, tego

nie uważa się w wątpliwości za wygodzone, lecz za darowane. Jeżeli jednak jedna strona narzeczona drugiej, — albo ktoś trzeci jednej lub drugiej stronie ze względu na przyszłe małżeństwo co zapewnia lub darowuje, może być darowizna odwołana, gdy małżeństwo nie przyjdzie do skutku bez zawinienia darowującego.

Wzajemne testamenty.

§ **1248.** Małżonkom wolno w tym samym testamencie dziedzicami ustanowić siebie nawzajem, albo też inne osoby. I taki testament jest odwołalny, — nie można jednak z odwołania jednej strony wnioskować na odwołanie strony drugiej (§ 583).

Umowy dziedziczenia.
Wymogi do ważności umowy dziedziczenia.

§ **1249.** Małżonkowie mogą także zawrzeć umowę dziedziczenia, którą przyrzeka się przyszły spadek, lub jego część i przyrzeczenie to przyjmuje się (§ 602). Do ważności takiej umowy jest jednak koniecznem, by była zdziałana pisemnie ze wszystkimi wymogami pisemnego testamentu.

§ **1250.** Małżonek pieczy poruczony może wprawdzie przyjąć przyrzeczony mu nieszkodliwy spadek rozporządzenie jednak co do jego własnego spadku bez zezwolenia sądu tylko o tyle będzie ważnem, o ile jest takiem jako testament.

Przepis co do warunków tejże.

§ 1251. Co wogóle powiedziano o warunkach przy umowach, należy stosować także do umów dziedziczenia między małżonkami.

Skutek umowy dziedziczenia.

§ 1252. Umowa dziedziczenia wpisana nawet do ksiąg publicznych nie przeszkadza małżonkowi, dopóki żyje, majątkiem swym dowolnie rozrządzać. Prawo, jakie z niej powstaje, przypuszcza śmierć spadkodawcy; dziedzic z umowy, jeżeli spadkodawcy nie przeżyje, nie może tego prawa na drugich przenieść, ani też żądać zabezpieczenia dla przyszłego dziedzictwa.

§ 1253. Umową dziedziczenia nie może małżonek całkowicie zrzec się prawa testowania. Czysta czwarta część, na której ani zachowek komuś się należący, ani inny dług ciążyć niema, pozostaje z mocy ustawy zawsze zastrzeżony do wolnego ostatniego rozporządzenia. Gdy spadkodawca o niej nie rozporządził, nie przypada ona mimo to dziedzicowi z umowy, choćby cały spadek został przyrzeczonym, jeno dziedzicom ustawowym.

Jej zgaśnięcie.

§ 1254. Umowy dziedziczenia nie można odwołać na szkodę drugiego małżonka, z którym zo-

stała zawartą, — jeno tylko unieważniać wedle przepisów ustawy. Dziedzice konieczni mają zastrzeżone te same prawa, jak przeciw innemu rozporządzeniu ostatniej woli.

Użytkowanie na wypadek śmierci (prawo dożywocia).

§ 1255. Jeżeli małżonek udzielił drugiemu użytkowania swego majątku na wypadek przeżycia, nie jest on przez to ograniczony w swobodnem rozrządzeniu przez czynności między żyjącymi; prawo użytkowania (§§ 509—520) odnosi się tylko do spuścizny wolno dziedzicznego majątku.

§ 1256. Gdy atoli użytkowanie majętności nieruchomej z przyzwoleniem udzielającego wpisano do ksiąg publicznych, nie można go w odniesieniu do tej majętności już więcej uszczuplić.

§ 1257. W razie, gdy strona przy życiu pozostała zawiera ponowne małżeństwo, lub chce odstąpić użytkowanie drugiemu, dzieci zmarłego małżonka mają prawo żądać, by im je pozostawiono za stosowną roczną kwotę.

§ 1258. Małżonek, który podnosi roszczenie do użytkowania całego, lub części spadku drugiego małżonka, niema prawa żądać udziału wyznaczonego mu przez ustawę na wypadek ustawowego następstwa w dziedziczeniu (§§ 757—759).

Zrównanie dzieci.

§ 1259. Zrównanie dzieci, to jest umowa, którą dzieci z różnych małżeństw mają być co do następstwa w dziedziczeniu wzajemnie zrównane, niema skutku prawnego.

Oddzielenie majątku na wypadek:

1. konkursu,

§ 1260. Jeżeli do majątku męża za jego życia otwarto konkurs, żona nie może wprawdzie żądać od wierzycieli zwrotu posagu i wydania oprawy, ale tylko zabezpieczenia posagu na wypadek rozwiązania małżeństwa. Ma ona nadto prawo od czasu otwarcia konkursu, domagać się dochodu wdowiego, a jeżeli nie był umówiony, użytkowania posagu. To atoli roszczenie jednego lub drugiego użytku nie przysłuża jej, jeżeli będzie dowiedzionem, że żona jest przyczyną upadku stosunków majątkowych męża.

§ 1261. Gdy żona popadnie w konkurs co do swego majątku, umowy małżeńskie pozostają niezmienione.

§ 1262. Gdy między małżonkami umówiono spólność majątkową, ustaje ona skutkiem konkursu jednego lub drugiego małżonka, a majątek między nimi spólny dzieli się jak przy śmierci.

2. dobrowolnego rozdziału,

§ 1263. Jeżeli małżonkowie godzą się żyć w rozdzieleniu, zawisło także od ich porozumienia się, które zawsze równocześnie nastąpić powinno (§ 103—105), czy pozostają nadal w mocy umowy małżeńskie, lub w jaki sposób chcą je zmienić.

albo 3. sądowego rozdziału,

§ 1264. Gdy atoli rozdział orzeczono sądowym wyrokiem, a winy rozdziału nie ponosi żadna strona, albo każda strona, może żądać jeden lub drugi małżonek, ażeby umowy małżeńskie uznano za zniesione, przyczem ma sąd zawsze nakłaniać do ugody (§ 108). Gdy jedna strona jest bezwinna, wolno jej żądać dalszego trwania lub zniesienia umów małżeńskich, albo wedle okoliczności stosownego utrzymania.

4. unieważnienia,

§ 1265. Gdy małżeństwo uznano za nieważne, rozwiązują się też umowy małżeńskie; majątek, o ile istnieje, wraca się do pierwotnego stanu. — Strona winę ponosząca ma jednak dać odszkodowanie stronie bezwinnej (§ 102).

5. rozwodu.

§ 1266. Gdy dozwolono na rozwód małżeństwa (§ 115 i 133) na żądanie obojga małżonków, z powodu nieprzezwyciężonego wstrętu do siebie, gasną

dla obojga umowy małżeńskie, o ile w tej mierze nie zawarto ugody (§ 117). Gdy rozwód małżeństwa orzeczono wyrokiem, należy się bezwinnemu małżonkowi nie tylko pełne zadosyćuczynienie, ale także od chwili orzeczenia rozwodu wszystko to, co było dla niego w umowach małżeńskich zastrzeżone na wypadek przeżycia. Majątek, co do którego istniała spólność majątkowa, dzieli się jak przy śmierci, a prawo z umowy dziedziczenia pozostaje zastrzeżone bezwinnemu na wypadek śmierci. Ustawowego następstwa w dziedziczeniu (§ 757—759) nie może domagać się małżonek rozwiedziony, chociaż bezwinny.

ROZDZIAŁ XXIX.

O umowach losowych.

Umowy losowe.

§ 1267. Umowa, którą nadzieja niepewnej jeszcze korzyści zostaje przyrzeczoną i przyjętą, jest umową losową. Należy ona, wedle tego, czy się co w zamian przyrzeka, czy nie, do umów odpłatnych lub nieodpłatnych.

§ 1268. Przy umowach losowych niema środka prawnego z powodu pokrzywdzenia ponad połowę wartości.

Rodzaje umów losowych.

§ 1269. Umowami losowemi są: zakład, gra i los, wszystkie umowy kupna i inne umowy o spodziewane prawa, albo o przyszłe jeszcze niepewne rzeczy, dalej renty dożywotnie, zakłady spólnego zaopatrzenia, wreszcie umowy zabezpieczenia i umowy bodmeryjne.

1. Zakład.

§ 1270. Jeżeli względem wydarzenia obu stro-

nom jeszcze niewiadomego umówiono między niemi oznaczona cenę dlatego, z którego twierdzeniem wynik się zgodzi, powstaje zakład. Gdy strona wygrywająca miała pewność o wyniku i zataiła ją przed stroną drugą, staje się winną podstępu, a zakład jest nieważny. Stronę zaś przegrywającą, której wynik pierwej był wiadomy, uważać należy za darującą.

§ 1271. Rzetelne i dozwolone zakłady o tyle obowiązują, o ile umówioną cenę nie tylko przyrzeczono, ale i rzeczywiście uiszczono lub złożono. Sądownie nie można się domagać ceny.

2. gra,

§ 1272. Każda gra jest rodzajem zakładu. Prawa ustanowione dla zakładów stosują się także do gier. Jakie gry wogóle, albo dla poszczególnych klas są zakazane, jak należy karcić osoby, które uprawiają gry zakazane i tych, którzy im to ułatwiają, stanowią ustawy polityczne.

3. los,

§ 1273. Los odnoszący się między osobami prywatnemi do zakładu lub gry osądzać się będzie wedle przepisów ustanowionych dla zakładów i gier. Gdy jednak podział, wybór lub spór ma być rozstrzygnięty przez los, — mają zastosowanie przy tem prawa o innych umowach.

§ 1274. Loterye państwowe osądzać należy nie jako zakład i grę, lecz wedle planów każdą razą w tej mierze obwieszczonych.

4. kupno rzeczy spodziewanej,

§ 1275. Kto za oznaczoną ilość przyszłego przychodu przyrzeka stosunkową cenę, zawiera zwyczajną umowę kupna.

§ 1276. Kto przyszłe pożytki rzeczy na ryczałt, albo kto nadzieję ich za cenę oznaczoną kupuje, zawiera umowę losową, ponosi on niebezpieczeństwo oczekiwania całkowicie zawiedzionego, — jemu należą się jednak także wszystkie uzyskane zwyczajne pożytki.

w szczególności kuksu,

§ 1277. Udział w kopalni nazywa się kuksem. Kupno kuksu należy do umów losowych. Sprzedawca odpowiada tylko za istnienie kuksu, a kupujący ma się stosować do ustaw górniczych.

lub dziedzictwa,

§ 1278. Kupujący dziedzictwo, które sprzedający objął, lub które przynajmniej na niego spadło, obejmuje nie tylko prawa, ale i obowiązki sprzedającego jako dziedzica, o ile nie są jedynie osobistymi. Jeśli więc przy kupnie nie służy za podstawę inwentarz, jest kupno dziedzictwa też interesem losowym.

(N—III—§ 96). Kupno dziedzictwa wymaga do ważności spisania aktu notaryalnego albo udokumentowania protokołem sądowym.

§ 1279. Do rzeczy, które należą się sprzedającemu ze spuścizny nie jako dziedzicowi, lecz na innej podstawie, np. jako zapis naddziałowy, jako powiernictwo, jako podstawienie, jako wierzytelność i należałyby się jemu także bez prawa dziedziczenia, nie ma kupujący dziedzictwo żadnego prawa. Natomiast otrzymuje on wszystko, co przybywa do samego dziedzictwa, czy to przez ubycie zapisobiercy, lub spółdziedzica, lub w jakikolwiek inny sposób, o ileby sprzedający do tego miał prawo.

§ 1280. Wszystko, co dziedzic na podstawie prawa dziedziczenia otrzymuje, jak np. pobrane owoce i wierzytelności, wlicza się razem do masy, — natomiast wszystko, co wyłożył ze swego na objęcie dziedzictwa lub na spuściznę, potrąca się z masy. Do tego należą zapłacone długi, uiszczone już zapisy, daniny i należytości sądowe, a jeżeli wyraźnie inaczej nie umówiono się, także koszta pogrzebu.

§ 1281. O ile sprzedający zarządzał spadkiem przed oddaniem, odpowiada za to kupującemu, jak inny załatwiający sprawy.

§ 1282. Wierzyciele dziedzictwa i zapisobiercy jednak mogą żądać zaspokojenia tak od kupującego

dziedzictwo, jak od dziedzica samego. Ich prawa, jakoteż prawa dłużników dziedzictwa nie zmieniają się przez sprzedaż dziedzictwa, a objęcie dziedzictwa przez jednego ważne jest także dla drugiego.

§ 1283. Gdy przy sprzedaży dziedzictwa wzięto za podstawę inwentarz, odpowiada za niego sprzedający. Gdy kupno nastąpiło bez takiego wykazu, odpowiada on za należność swego prawa dziedziczenia, jak je podał i za wszystką przez swe zawinienie kupującemu wyrządzoną szkodę.

5. Renta dożywotnia,

§ 1284. Gdy komu przyrzeczono za pieniędze lub za rzecz na pieniądze ocenioną na przeciąg życia pewnej osoby oznaczoną roczną wypłatę, — powstaje umowa renty dożywotniej.

§ 1285. Trwanie renty dożywotniej może być zawisłem od życia jednej lub drugiej strony, albo też trzeciego. W wątpliwości uiszcza się ją ćwierćrocznie z góry, a we wszystkich wypadkach kończy się z życiem tego, od czyjego życia zależy.

§ 1286. Ani wierzyciel, ani dzieci tego, kto sobie rentę dożywotnią wymawia, nie mają prawa umowy obalać. Jednakże pierwszym wolno poszukiwać swego zaspokojenia z rent dożywotnich, ostatnim zaś żądać złożenia zbędnej części renty, by

zabezpieczyć sobie na niej należące się im wedle ustawy utrzymanie.

6. zakłady wzajemnego zaopatrzenia,

§ 1287. Umowę, którą tworzy się zapomocą wkładki spólny fundusz zaopatrzenia dla członków, ich żon lub sierót, osądzać należy wedle natury i celu takiego zakładu i warunków w tej mierze ustanowionych.

7. Umowa ubezpieczenia.

§ 1288. Jeżeli kto niebezpieczeństwo szkody, która drugiego bez jego przewinienia dotknąć może, bierze na siebie i przyrzeka świadczyć mu za pewną cenę umówione wynagrodzenie, powstaje umowa ubezpieczenia. Ubezpieczający odpowiada przytem za przypadkową szkodę, a ubezpieczony za przyrzeczoną cenę.

§ 1289. Zwykłym przedmiotem tej umowy są towary przewożone wodą lub lądem. Można jednak ubezpieczać i inne rzeczy, np. domy i grunta, przeciw niebezpieczeństwom ognia, wody i innym.

§ 1290. Gdy wydarzy się szkoda przypadkowa, za którą ubezpieczono odszkodowanie, musi ubezpieczony, jeżeli nie zachodzi nieprzezwyciężona przeszkoda, albo nic innego nie umówiono, donieść o tem ubezpieczającemu, gdy się w tem samem miejscu

znajduje, w ciągu trzech dni, zresztą zaś w takim czasokresie, jaki został ustanowiony do oznajmienia przyjęcia przyrzeczenia uczynionego przez nieobecnego (§ 862). Gdy zaniedba doniesienia, gdy nie może nieszczęśliwego przypadku wykazać, albo gdy ubezpieczający może udowodnić, że szkoda powstała z zawinienia ubezpieczonego, nie ma tenże prawa do sumy ubezpieczonej.

§ 1291. Jeżeli już w czasie umowy ubezpieczony o zaginieniu rzeczy lub ubezpieczający o jej niebezpiecznym stanie wiedział — umowa jest nieważna.

Bodmerya i asekuracye morskie.

§ 1292. Postanowienia co do ubezpieczeń morskich, jakoteż przepisy o umowie bodmeryjnej są przedmiotem ustaw morskich.

ROZDZIAŁ XXX.

O prawie wynagrodzenia szkody i zadosyćuczynienia.

Szkoda.

§ 1293. Szkodą zowie się każdy uszczerbek, wyrządzony komuś w majątku, prawach lub jego osobie. Od szkody różni się utrata zysku, jakiego w zwykłym toku rzeczy można się było spodziewać.

Źródła uszkodzenia.

§ 1294. Szkoda powstaje albo z bezprawnej czynności, lub z zaniechania drugiego, albo z przypadku. Uszkodzenie bezprawne wyrządza się albo własnowolnie, albo mimowolnie. Własnowolne uszkodzenie zaś polega albo na złym zamiarze, jeżeli szkodę spowodowano z wiedzą i wolą, albo na przeoczeniu, jeżeli ją spowodowano z zawinionej niewiadomości lub dla braku należytej uwagi lub należytej pilności. Jedno i drugie zowie się zawinieniem.

O zobowiązaniu do wynagrodzenia szkody.

1. O szkodzie z zawinienia.

§ 1295. (N—III—§ 154). Każdy ma prawo żą-

dać od uszkodziciela wynagrodzenia szkody, którą tenże mu wyrządził z winy; bez różnicy, czy szkodę spowodowano przekroczeniem obowiązku umownego czy też bez względu na umowę.

Także i ten, kto w sposób wykraczający przeciw dobrym obyczajom rozmyślnie wyrządza szkodę, odpowiada za to, wszelako gdy to się stanie w wykonaniu jakiego prawa, tylko wówczas, jeśli wykonanie prawa miało widocznie na celu wyrządzenie drugiemu szkody.

§ 1296. W wątpliwości istnieje domniemanie, że szkoda powstała bez zawinienia drugiego.

§ 1297. Domniemywać się jednak także należy, że każdy kto ma rozum, zdolnym jest do takiego stopnia pilności i uwagi, jaki przy zwyczajnych zdolnościach użyty być może. Kto przy czynnościach, z których ukrócenie praw drugiego powstaje, zaniedbuje tego stopnia pilności lub uwagi, staje się winnym przeoczenia.

§ 1298. Kto przedstawia, że doznał przeszkody w dopełnieniu umownego lub ustawowego zobowiązania bez swego zawinienia, winien to udowodnić.

w szczególności
a) rzeczoznawców,

§ 1299. Kto wykonuje publicznie jaki urząd, sztukę, przemysł lub rzemiosło, albo kto bez konieczności podejmuje się dobrowolnie sprawy, której

przeprowadzenie wymaga właściwych wiadomości sztuki lub nadzwyczajnej pilności, daje przez to do poznania, że poczuwa się do koniecznej pilności i wymaganych, niezwyczajnych wiadomości; musi on przeto za ich brak odpowiadać. Gdy jednak ten, kto mu sprawę oddał, wiedział o jego niedoświadczeniu, lub przy zwykłej uwadze wiedzieć mógł, staje się zarazem i on winnym przeoczenia.

§ 1300. Rzeczoznawca odpowiada także wtedy, jeżeli w sprawach swej sztuki lub umiejętności za wynagrodzeniem udzieli przez przeoczenie szkodliwej rady. Oprócz tego wypadku odpowiada dający radę tylko za szkodę, którą świadomie przez udzielenie rady drugiemu spowodował.

lub b) więcej uczestników,

§ 1301. Za szkodę wyrządzoną bezprawnie może więcej osób odpowiadać, jeżeli przyczynili się do niej spólnie, w sposób bezpośredni lub pośredni, przez nakłanianie, groźbę, rozkaz, pomoc, ukrywanie itp., lub też przez zaniechanie szczególnego obowiązku przeszkodzenia złemu.

§ 1302. W takim wypadku, jeżeli uszkodzenie polega na przeoczeniu, a udziały dadzą się określić, odpowiada każdy tylko za szkodę spowodowaną jego przeoczeniem. Jeżeli jednak szkodę wyrządzono ~~podstępnie~~, lub jeżeli udziały poszczególnych w uszko-

dzeniu nie dadzą się oznaczyć, odpowiadają wszyscy za jednego, a jeden za wszystkich, atoli ten, kto szkodę wynagrodził, ma prawo żądania zwrotu od reszty.

§ 1303. Jak dalece więcej spółwinnych z powodu zaniedbanego jedynie dopełnienia obowiązku ma odpowiadać, osądzić należy wedle umowy.

§ 1304. Jeżeli przy uszkodzeniu zachodzi zarazem zawinienie po stronie poszkodowanego, ponosi on szkodę stosunkowo z uszkadzającym, a jeżeli stosunek nie da się określić, w równych częściach.

2. z używania prawa,

§ 1305. (N—III—§ 155). Kto używa swego prawa w granicach prawnych (§ 1295., ustęp 2.) nie odpowiada za szkodę wynikającą stąd drugiemu.

3. z bezwinnej lub niewłasnowolnej czynności,

§ 1306. Szkody, jaką ktoś wyrządził bez zawinienia lub przez czynność niewłasnowolną, z reguły nie ma obowiązku wynagradzać.

§ 1306. *a.* (N—III—§ 156). Gdy kto w stanie konieczności wyrządzi komu szkodę w celu odwrócenia od siebie albo innych niebezpieczeństwa bezpośrednio grożącego, natenczas sędzia orzec winien, czy i w jakiej rozciągłości szkodę wynagrodzić należy, biorąc pod rozwagę, czy poszkodowany zanie-

chał obrony ze względu na grożące drugiemu niebezpieczeństwo, jak niemniej stosunek wielkości uszkodzenia do tegoż niebezpieczeństwa albo w końcu majątek uszkodziciela i poszkodowanego.

§ 1307. (N—III—§ 157). Jeśli kto z własnej winy wprawił się w stan pomięszania zmysłów albo w stan konieczności, wówczas także szkodę w tym stanie wyrządzoną należy przypisać jego zawinieniu. To samo obowiązuje także co do osoby trzeciej, która winą swoją spowodowała taki stan u uszkodziciela.

§ 1308. (N—III—§ 158). Jeżeli obłąkani, głupowaci albo niedojrzali wyrządzą szkodę temu, który przez jakiekolwiek zawinienie sam dał do tego powód, nie może on żądać wynagrodzenia. (§ 248 u.c.)

§ 1309. Oprócz tego wypadku należy mu się wynagrodzenie od tych osób, którym szkodę można przypisać z powodu zaniedbania powierzonego im dozoru nad takiemi osobami.

§ 1310. Jeżeli poszkodowany nie może w taki sposób otrzymać wynagrodzenia, powinien sędzia przy rozważeniu okoliczności, czy na uszkadzającym, mimo, iż zwyczajnie nie włada swym rozsądkiem, w określonym wypadku mimo to nie cięży zawinienie, albo, czy poszkodowany oszczędzając uszkadzającego zaniechał obrony, albo wreszcie

z uwzględnieniem majątku uszkadzającego i poszkodowanego, orzec na zupełne wynagrodzenie, lub przynajmniej na słuszną tegoż część.

4. przez przypadek,

§ 1311. Prosty przypadek dotyka tego, w czyim majątku lub osobie się wydarzył. Gdy jednak kto spowodował przypadek przez zawinienie, gdy przekroczył ustawę, mającą zapobiegać uszkodzeniom przypadkowym lub bez konieczności wmieszał się w cudze sprawy, odpowiada za wszelki uszczerbek, któryby inaczej nie nastąpił.

§ 1312. Kto w koniecznym wypadku wyświadczył drugiemu usługę, temu nie można przypisywać szkody, której nie zapobiegł, chyba, że drugiemu, któryby więcej jeszcze mógł był wyświadczyć, przeszkodził przez swoją winę. Lecz i w tym razie może niewątpliwą korzyść przez się przysporzoną strącić od wyrządzonej szkody.

5. przez cudze czynności,

§ 1313. Za cudze, bezprawne czynności z reguły nie odpowiada ten, kto w nich nie brał udziału. W tych nawet przypadkach, w których ustawy przeciwnie stanowią, ma prawo żądać zwrotu od ponoszącego winę.

§ 1313. *a.* (N—III—§ 159). Kto obowiązany jest

wobec drugiego do świadczenia, odpowiada temuż za winę swego zastępcy ustawowego tudzież osób, których używa do dopełnienia swego zobowiązania, tak, jak za swoją własną winę.

§ 1314. (N—III—§ 160). Kto przyjmuje sługę bez świadectwa albo osobę ze względu na jej właściwości cielesne lub umysłowe niebezpieczną świadomie zatrzymuje w służbie albo daje jej przytułek, odpowiada gospodarzowi i domownikom za zwrot szkody spowodowanej skutkiem niebezpiecznej właściwości tych osób.

§ 1315. (N—III—§ 161). Wogóle, kto do załatwiania swoich spraw posługuje się osobą nieudolną albo świadomie posługuje się osobą niebezpieczną, odpowiada za szkodę, którą osoba taka w tym przymiocie wyrządza komu trzeciemu.

§ 1316. (N—III—§ 162). Oberżyści, którzy goszczą obcych, jak niemniej inne w § 970. wymienione osoby, dalej szyprowie i woźnice odpowiadają za szkodę, którą ich własni lub dodani przez nich słudzy wyrządzą gościowi lub podróżnemu w ich domu, w ich zakładzie lub w ich środku przewozowym na rzeczach wniesionych albo objętych.

§ 1317. Jak dalece publiczne zakłady przesyłkowe przyjmują odpowiedzialność za szkodę, stanowią szczególne przepisy.

§ 1318. Gdy ktoś przez spadnięcie niebezpiecznie zawieszonej lub postawionej rzeczy lub przez wyrzucenie lub wylanie z mieszkania zostanie uszkodzony, odpowiada za szkodę ten, z czyjego mieszkania rzucono, wylano lub rzecz spadła.

6. Przez budowlę,

§ 1319. (N—III—§ 163). Jeśli skutkiem zawalenia się lub opadnięcia części budynku lub innego na gruncie wystawionego dzieła kto zraniony zostanie albo inna szkoda będzie spowodowana, natenczas posiadacz budynku albo dzieła obowiązany jest do odszkodowania, jeśli zdarzenie nastąpiło skutkiem wadliwości dzieła a on nie udowodni, że dołożył wszelkiej staranności potrzebnej do odwrócenia niebezpieczeństwa.

7. Przez zwierzę.

§ 1320. (N—III—§ 164). Jeśli kogo uszkodzi zwierzę, odpowiada za to ten, kto je do tego napędzał, drażnił lub je przechowywać zaniedbał. Kto zwierzę utrzymuje, ponosi odpowiedzialność, jeśli nie udowodni, że starał się o potrzebne przechowanie lub nadzór.

§ 1321. Kto na swoim gruncie obce bydlę napotka, nie ma jeszcze z tego powodu prawa zabić je. Może je stosowną siłą spędzić lub, jeżeli doznał

przez to szkody, wykonać prawo prywatnego zajęcia na tylu sztukach bydła, ile na pokrycie jego odszkodowania wystarcza. Musi jednak w ciągu dni ośmiu ułożyć się z właścicielem, lub wnieść skargę przed sędziego, — w przeciwnym zaś razie zwrócić zajęte bydło.

§ 1322. Zajęte bydło należy zwrócić, jeżeli właściciel daje inne stosowne zabezpieczenie.

Rodzaje wynagrodzenia szkody.

§ 1323. Wynagrodzenie zrządzonej szkody polega na przywróceniu wszystkiego do dawnego stanu lub, jeżeli tego już uskutecznić nie można, na zapłacenie wartości szacunkowej. Jeżeli wynagrodzenie odnosi się do samej tylko poniesionej szkody, natenczas nazywa się właściwie odszkodowaniem, jeżeli zaś obowiązek wynagrodzenia rozciąga się także na utracony zysk i zaspokojenie wyrządzonej obrazy, natenczas nazywa się zupełnem zadosyćuczynieniem.

§ 1324. W razie szkody spowodowanej przez zły zamiar albo przez oczywiste niedbalstwo, poszkodowany ma prawo domagać się zupełnego zadosyćuczynienia, — we wszystkich zaś innych wypadkach właściwego odszkodowania. Wedle tego osądzać należy w tych przypadkach, gdzie ustawa używa ogólnego wyrażenia „wynagrodzenie“, jaki rodzaj wynagrodzenia się należy.

W szczególności:

1. przy uszkodzeniach na ciele,

§ 1325. Kto kogo uszkodzi na ciele, ponosi koszta leczenia uszkodzonego, wynagradza mu utracony albo i w przyszłości ubywający zarobek, jeżeliby poszkodowany stał się niezdatnym do zarobkowania, a nadto na żądanie płaci mu stosowną do podniesionych okoliczności nawiązkę.

§ 1326. Gdy uszkodzona osoba przez złe obejście się oszpeconą została, natenczas zwłaszcza, jeżeli jest, płci żeńskiej, musi się tę okoliczność o tyle uwzględnić, o ile to oszpecenie może przeszkadzać jej dalszemu powodzeniu.

§ 1327. (N—III—§ 165). Jeśli z uszkodzenia na ciele nastąpi śmierć, zwrócone być muszą nietylko wszystkie koszta, ale nadto osobom pozostałym, o których utrzymanie zabity miał się starać podług ustawy, to, co skutkiem tego utraciły.

§ 1328. (N—III—§ 166). Kto karygodną czynnością albo też wogóle podstępem, groźbami lub nadużyciem stosunku zależności skłonił niewiastę do dozwolenia mu pozamałżeńskiego spółkowania, wynagrodzić jej winien poniesioną szkodę i utracony zysk.

2. na wolności osobistej,

§ 1329. (N—III—§ 167). Kto kogo pozbawia wolności przez gwałtowne uprowadzenie, przez pry-

watne pojmanie lub rozmyślnie przez nieprawne aresztowanie, obowiązany jest przywrócić pokrzywdzonemu dawną wolność i dać zupełne zadośćuczynienie. Jeśli mu nie może już przywrócić wolności, wynagrodzić winien szkodę osobom, które po nim pozostały, tak samo, jak w przypadku zabicia.

3. na czci,

§ 1330. (N—III—§ 168). Jeśli komu przez obrazę czci wyrządzono rzeczywistą szkodę lub ubytek w zysku, ma on prawo żądać wynagrodzenia.

To samo obowiązuje także, jeśli kto rozpowszechnia fakta, które zagrażają kredytowi, zarobkowaniu albo powodzeniu innej osoby, a o których nieprawdziwości wiedział lub wiedzieć musiał. W tym przypadku można żądać także odwołania i tegoż ogłoszenia. Za wiadomość, udzieloną nie w sposób publiczny, o której nieprawdziwości nie wiedział ten, kto ją podał, nie odpowiada on, jeśli on albo ten, kto wiadomość otrzymał, miał co do niej interes uprawniony.

4. na majątku.

§ 1331. Gdy kto podstępnie lub przez uderzające niedbalstwo drugiego zostanie uszkodzony, ma prawo żądać także utraconego zysku, a jeżeli szkoda

została spowodowaną czynem zabronionym ustawą karną, lub ze swawoli i złośliwości, także zwrotu wartości szczególnego upodobania.

§ 1332. Szkodę spowodowaną przez przeoczenie lub opieszałość mniejszego stopnia, wynagradza się podług zwykłej wartości, jaką rzecz miała w czasie uszkodzenia.

W szczególności przez zwłokę zapłaty. Odsetki zwłoki.

§ 1333. Szkodę, jaką wyrządza dłużnik wierzycielowi przez zwłokę umówionej zapłaty dłużnego kapitału, nagradza się procentami przez ustawę oznaczonymi (§ 995).

§ 1334. Dłużnik staje się w ogólności winnym zwłoki, jeżeli nie dotrzymuje dnia płatności ustanowionego przez ustawę lub umowę, albo, jeżeli w razie, gdy czas płatności nie jest oznaczony, po dniu sądowego lub zasądowego upomnienia z wierzycielem się nie ułożył.

§ 1335. Gdy wierzyciel nie upominając się sądownie dopuścił zwrostu odsetek aż do wysokości długu głównego, gaśnie prawo żądania dalszych odsetek od kapitału. Od dnia wniesionej skargi można jednak na nowo odsetek żądać.

Warunek umówionego wynagrodzenia (kara umowna).

1336. (N—III—§ 169). Strony zawierające umowę mogą się osobno ułożyć, że w przypadku, gdyby

przyrzeczenie albo wcale nie albo nie w należyty sposób albo za późno zostało dopełnione, zamiast wynagrodzić się mającej szkody uiszczona być ma pewna kwota pieniężna lub inna (§ 912). Gdyby nie było osobnego układu, dłużnik nie nabywa prawa uwolnienia się od dopełnienia przez zapłatę kwoty wynagrodzenia. Jeśli karę umowną przyrzeczono na przypadek niedotrzymania czasu lub miejsca dopełnienia, można jej żądać obok dopełnienia.

We wszystkich przypadkach sędzia, w razie potrzeby za przesłuchaniem znawców, winien zniżyć kwotę wynagrodzenia, jeżeli dłużnik wykaże, że jest przesadną.

(N—III—§ 170). Powyższe postanowienia nie mają zastosowania do uszkodzeń, które zdarzyły się przed dniem 1. stycznia 1917.

Obowiązek dziedziców uszkadzającego.

§ 1337. Obowiązek do wynagrodzenia szkody i utraconego zysku lub do uiszczenia umówionej kwoty wynagrodzenia cięży na majątku i przechodzi na dziedziców.

Środki prawne odszkodowania.

§ 1338. Prawo do wynagrodzenia szkody ma być z reguły, jak każde inne prawo prywatne, przed właściwym sędzią dochodzone. Gdy uszkadzający

przekroczył zarazem ustawę karną, dotyka go także zagrożona kara. Rozprawa jednak względem wynagrodzenia szkody należy także w tym wypadku do sądu cywilnego, o ile nie przekazują jej ustawy karne sądowi karnemu lub władzom politycznym.

1339. Cielesne uszkodzenia, bezprawne ograniczenia wolności i obrazy czci, będą wedle okoliczności albo jako zbrodnie przez sąd karny, albo jako ciężkie przestępstwa policyjne, a jeżeli nie należą do żadnej z tych klas, jako przekroczenia przez zwierzchność polityczną dochodzone i karane.

§ 1340. W razie, gdy odszkodowanie da się bezpośrednio oznaczyć, mają te władzy orzekać w tej mierze niezwłocznie wedle przepisów podanych w tym rozdziale. Jeżeli jednak wynagrodzenie szkody nie może być oznaczone bezpośrednio, należy w orzeczeniu wogóle wyrazić, że poszkodowanemu pozostaje zastrzeżone poszukiwanie odszkodowania na drodze prawa. Droga ta jest wtedy zastrzeżona także w wypadkach kryminalnych poszkodowanemu, a w innych wypadkach obu stronom, jeżeli się nie chcą zadowolić oznaczeniem wynagrodzenia dokonanem przez władzę karną.

§ 1341. Przeciw zawinieniu sędziego wnosi się zażalenie u władzy wyższej. Ta dochodzi i osądza zażalenia z urzędu.

Część trzecia.

O postanowieniach spólnych prawom osobowym i rzeczowym.

ROZDZIAŁ I.

O umocnieniu praw i zobowiązań.

Spólne postanowienia dla praw.

§ 1342. Tak prawa osobowe, jak i prawa rzeczowe i wynikające z nich zobowiązania można zarówno umacniać, zmieniać i znosić.

Sposoby umocnienia prawa:

§ 1343. Prawnymi sposobami zabezpieczenia zobowiązania i umocnienia prawa, przez co uprawnionemu nowe prawo się nadaje, są: zobowiązanie się trzeciego za dłużnika i zastaw.

1. przez zobowiązanie się trzeciego,

§ 1344. Trzeci może zobowiązać się wierzycielowi za dłużnika w trojaki sposób: raz, jeżeli z przyzwoleniem wierzyciela przyjmuje dług jako jedyny płatnik, dalej, jeżeli przystępuje do zobowiązania

jako spółdłużnik, wreszcie, jeżeli zobowiązuje się do zaspokojenia wierzyciela na ten wypadek, gdy pierwszy dłużnik zobowiązania nie dopełni.

§ 1345. Jeżeli kto z przyzwoleniem wierzyciela cały dług drugiego przejmuje, nie następuje umocnienie, jeno przemiana zobowiązania, o czem w następującym rozdziale będzie mowa.

a) jako ręczyciel,

§ 1346. Kto zobowiązuje się do zaspokojenia wierzyciela na wypadek, gdy pierwszy dłużnik zobowiązania nie dopełni, zowie się ręczycielem, a układ między nim a wierzycielem zawarty, umową poręki. Tu pozostaje pierwszy dłużnik jeszcze wciąż głównym dłużnikiem, a ręczyciel przystępuje do niego tylko jako dłużnik podstawiony.

(N—III—§ 97). Do ważności umowy o poręke wymaga się, ażeby oświadczenie zawierające zobowiązanie poręczyciela dane było na piśmie.

b) jako spółdłużnik.

§ 1347. Jeżeli kto, bez warunku przysługującego ręczycielowi, przystępuje do zobowiązania jako spółdłużnik, powstaje spółka kilku spółdłużników, której prawne skutki należy osądzać wedle przepisów zamieszczonych w rozdziale o umowach wogóle (§§ 888—896).

Ręczyciel odszkodowania.

§ 1348. Kto przyrzeka odszkodowanie ręczycielowi na wypadek, gdyby tenże skutkiem swej poręki miał ponieść szkodę, nazywa się ręczycielem odszkodowania.

Kto może poręczać.

§ 1349. Obce zobowiązania może brać na siebie każdy bez różnicy płci, komu wolny zarząd swego majątku przysłuża.

Za jakie zobowiązania.

§ 1350. Można ręczyć nietylko za sumy i rzeczy, ale też za dozwolone czyny i zaniechania odnośnie do korzyści lub niekorzyści, jaka z nich dla zabezpieczonego wyniknąć może.

§ 1351. Zobowiązania, które nigdy prawnie nie istniały, lub już zostały zniesione, nie mogą być ani przejęte, ani zniesione.

§ 1352. Kto poręcza za osobę, która dla swego osobistego przymiotu zobowiązywać się nie może, jest zobowiązany jako niepodzielny spółdłużnik (§ 896), jakkolwiek mu ten przymiot był niewiadomy.

Zakres poręki.

§ 1353. Poręki nie można dalej rozszerzać, niż ręczyciel wyraźnie oświadczył. Kto poręcza za kapitał dający odsetki, odpowiada tylko za owe zaległe

*

odsetki, których wierzyciel nie miał jeszcze prawa ściągać.

§ 1354. Z zarzutu, mocą którego dłużnik stosownie do przepisu ustawy ma prawo domagać się zatrzymania części majątku dla swego utrzymania, ręczyciel użytku robić nie może.

Skutek.

§ 1355. Z reguły można ~~wierzyciela~~ ręczyciela pozywać dopiero wtedy, jeżeli dłużnik główny na sądowe lub pozasądowe upomnienie wierzyciela nie dopełnił swego zobowiązania.

§ 1356. Ręczyciela można jednak, jeżeli nawet poręczył wyraźnie tylko na ten wypadek, gdy dłużnik główny nie będzie w możności płacić, naprzód pozywać, jeżeli dłużnik główny popadł w konkurs lub jeśli w czasie, w którym zapłata uiszczoną być miała, pobyt jego jest niewiadomy, a wierzyciel nie dopuścił się niedbalstwa.

§ 1357. Kto zobowiązał się jako ręczyciel i płatnik, odpowiada jako solidarny spółdłużnik za cały dług, zależy od woli wierzyciela, czy chce pozywać naprzód dłużnika głównego lub ręczyciela, albo obydwu razem (§ 891).

Zapłata.

§ 1358. (N—III—§ 171). Kto płaci dług cudzy,

za który odpowiada osobiście albo pewnymi przedmiotami majątkowymi, wstępuje w prawa wierzyciela i ma prawo żądania od dłużnika zwrotu zapłaconego długu. W tym celu wierzyciel zaspokojony ma obowiązek wydania płacącemu wszystkich istniejących dowodów prawnych i środków zabezpieczenia (p. § 470).

§ **1359.** Gdy za tę samą kwotę więcej osób dało porękę, odpowiada każda za całą kwotę. Gdy jednak jedna z nich cały dług uiściła, należy się jej jak spółdłużnikowi (§ 896) prawo żądania zwrotu od reszty.

§ **1360.** Jeżeli wierzycielowi przed, lub przy daniu poręki jeszcze oprócz tejże da główny dłużnik lub ktoś trzeci zastaw, natenczas wolno mu wprawdzie jeszcze zawsze pozywać ręczyciela wedle porządku (§ 1355), nie ma jednak prawa pozbywać się zastawu z jego szkodą.

§ **1361.** Gdy ręczyciel lub płatnik zaspokoił wierzyciela, bez porozumienia się z głównym dłużnikiem, może tenże przeciw nim zarzucić to wszystko, coby mógł był zarzucić przeciw wierzycielowi.

§ **1362.** Ręczyciel może domagać się odszkodowania od ~~ręczyciela~~ tylko wtedy, jeżeli poniósł szkodę nie z własnej winy.

Rodzaje zgaśnięcia poręki.

§ 1363. Zobowiązanie ręczyciela ustaje stosunkowo ze zobowiązaniem dłużnika. Gdy ręczyciel zobowiązał się tylko na pewien czas, odpowiada tylko za ten okres czasu. Uwolnienie jednego spółręczyciela skutkuje wprawdzie przeciw wierzycielowi, nie zaś przeciw reszcie spółręczycieli (§ 896).

§ 1364. Przez upływ czasu, w ciągu którego dłużnik powinien był zapłacić, nie zostaje jeszcze ręczyciel zwolniony z poręki, chociażby nawet wierzyciel nie naglił na zaspokojenie, — ma jednakowoż prawo żądać od dłużnika, jeżeli ręczył z jego przyzwoleniem, by mu dostarczył zabezpieczenia. Także wierzyciel odpowiada ręczycielowi o tyle, o ile tenże z powodu jego opieszałości w ściągnieniu długu ponosi szkodę w uzyskaniu zwrotu.

§ 1365. Jeżeli zachodzi uzasadniona obawa, że dłużnik stanie się niewypłacalnym lub, że się wydali z krajów dziedzicznych, dla których obecna ustawa jest wydaną, natenczas przysłuża ręczycielowi prawo żądać od dłużnika zabezpieczenia poręczonego długu.

§ 1366. Jeżeli poręczony interes ukończono, można żądać obliczenia i zniesienia poręki.

§ 1367. Gdy umowa poręki nie jest umocnioną ani hipoteką, ani zastawem ręcznym, gaśnie w ciągu

lat trzech po śmierci ręczyciela, jeżeli wierzyciel zaniechał w międzyczasie upomnieć się sądownie lub pozasądownie u dziedzica o dług zapadły.

II. Przez umowę zastawu.

§ 1368. Umową zastawu nazywa się ta umowa, którą dłużnik lub drugi zamiast niego nadaje rzeczywiście wierzycielowi prawo zastawu na rzeczy, następnie zastaw ruchomy mu oddaje, lub nieruchomy do ksiąg zastawnych wpisuje. Umowa, mocą której ktoś obiecuje dać zastaw, nie jest jeszcze umową zastawu.

Skutki z umowy zastawu.

§ 1369. Co w ogólności o umowach postanowiono, to stosuje się również do umowy zastawu, jest ona obustronnie obowiązującą. Biorący zastaw musi zastaw ręczny należycie przechowywać i zaraz po uskutecznionej zapłacie zwrócić. Gdy to dotyczy hipoteki, musi zaspokojony wierzyciel zastawcę postawić w możności uzyskania wykreślenia zobowiązania z ksiąg hipotecznych. Związane z posiadaniem zastawu prawa i zobowiązania dającego i biorącego zastaw zawiera rozdział szósty części drugiej.

§ 1370. Biorący zastaw ręczny ma obowiązek wystawić dającemu zastaw rewers zastawny i opisać w nim odróżniające oznaki zastawu. Także mogą

być przytoczone w rewersie zastawnym istotne warunki umowy zastawu.

Niedozwolone warunki.

§ 1371. Wszystkie warunki i umowy uboczne przeciwne naturze umowy zastawu i pożyczki są nieważne. Do nich należą układy: iż po czasie zapadłości dłużnej wierzytelności zastaw przypada wierzycielowi, — iż tenże może go wedle upodobania, albo w cenie już naprzód oznaczonej pozbyć, albo dla siebie zatrzymać, iż dłużnikowi nigdy nie wolno wykupić zastawu, lub majętności nieruchomej drugiemu zapisać, albo, iż wierzycielowi nie wolno żądać po czasie zapadłości sprzedaży zastawu.

§ 1372. Umowa uboczna, iż wierzycielowi ma przysługiwać użytkowanie zastawionej rzeczy, jest bez skutku prawnego. Gdy wierzycielowi nadano jedynie używanie ruchomego zastawu (§ 459), musi to używanie odbyć się w sposób dla dłużnika nieszkodliwy.

W jaki sposób należy z reguły dawać zabezpieczenie.

§ 1373. Kto ma obowiązek dać zabezpieczenie, musi dopełnić tego zobowiązania przez zastaw ręczny lub przez hipotekę. Tylko w razie, gdy nie jest w stanie dać zastawu, ma się przyjąć zdatnych ręczycieli.

§ 1374. Nikt nie ma obowiązku przyjmować

na zastaw rzeczy, która ma służyć dla zabezpieczenia w wartości wyższej, jak oznaczonej przy domach do połowy, przy gruntach zaś i przy ruchomościach do dwóch trzecich ocenienia. Kto posiada stosowny majątek i w prowincyi pozwanym być może, jest zdatnym ręczycielem.

ROZDZIAŁ II.

O przemianie praw i zobowiązań.

Przemiana praw i zobowiązań.

§ 1375. Od woli wierzyciela i dłużnika zależy przemienienie wzajemnych praw i zobowiązań. Przemiana może nastąpić bez przybycia lub z przybyciem trzeciej osoby, a mianowicie albo nowego wierzyciela, albo nowego dłużnika.

1. przez przenowienie,

§ 1376. Przemiana bez przybycia trzeciej osoby zachodzi, jeżeli tytuł prawny lub przedmiot główny wierzytelności się zmienia, skutkiem czego dawne zobowiązanie przechodzi w nowe.

§ 1377. Taka przemiana zowie się umową przenowienia (nowacyą). Mocą tej ~~ustawy~~ umowy ustaje poprzednie główne zobowiązanie, a powstaje zaraz nowe.

§ 1378. Z poprzedniem głównem zobowiązaniem związane prawa poręki, zastawu i inne gasną przez umowę przenowienia, jeżeli uczestnicy co do tego inaczej szczegółowo się nie umówili.

§ 1379. Bliższych postanowień, gdzie, kiedy i jak istniejące już zobowiązanie ma być dopełnione, i innych ubocznych postanowień, skutkiem których nie następuje pod względem przedmiotu głównego lub prawnego tytułu żadna przemiana, nie należy uważać za umowę przenowienia tak samo, jak jedynie wystawienie nowego skryptu dłużnego, lub innego należącego tu dokumentu. Również nie może taka zmiana w postanowieniach ubocznych nałożyć nowego ciężaru na trzeciego, który do niej nie był przyzwany. W wątpliwości stare zobowiązanie nie uważa się za rozwiązane, dopóki może jeszcze istnieć obok nowego.

2. ugodę.

§ 1380. Umowa przenowienia określająca sporne lub wątpliwe prawa w ten sposób, że każda strona zobowiązuje się nawzajem coś dać, czynić lub zaniechać, zowie się ugodą. Ugoda należy do umów dwustronnie zobowiązujących i osądza się wedle tych samych zasad.

§ 1381. Kto nieodpłatnie opuszcza zobowiązanemu za jego przyzwoleniem prawo niesporne lub wątpliwe, czyni darowiznę (§ 939).

Nieważność ugody ze względu na przedmiot,

§ 1382. Niektórych wątpliwych spraw nie wolno

załatwiać ugodą. Do nich należy spór powstały między małżonkami o ważność ich małżeństwa. Spór taki może rozstrzygnąć tylko sąd przez ustawę oznaczony.

§ 1383. O osnowę rozporządzenia ostatniej woli nie można przed jego ogłoszeniem zawrzeć ugody. Zakład w tej mierze powstały osądzać się będzie wedle zasad umów losowych.

§ 1384. Ugody w przedmiotach przestępstw tylko co do prywatnego zadosyćuczynienia są ważne, od dochodzenia i ukarania, stosownie do przepisów ustawy, wtenczas tylko z powodu zawartej ugody można odstąpić, jeżeli przestępstwo jest tego rodzaju, iż władza jedynie na żądanie stron ma obowiązek urząd swój spełnić.

lub inne braki.

§ 1385. Błąd może uczynić ugodę tylko o tyle nieważną, o ile dotyczy istoty osoby lub przedmiotu.

§ 1386. Z powodu pokrzywdzenia ponad połowę wartości ugody w dobrej wierze zawartej zaczepiać nie można.

§ 1387. Również nie mogą nowo znalezione dokumenty, chociażby nawet całkowity brak prawa u strony odsłaniały, obalić ugody zawartej w dobrej wierze.

§ 1388. Widoczna usterka w rachunku lub omyłka, popełniona przy zawarciu ugody w dodawaniu lub odejmowaniu, nie szkodzi żadnej stronie umowę zawierającej.

Rozciągłość ~~umowy~~ ugody.

§ 1389. Umowa zawarta o spór poszczególny nie rozciąga się na inne wypadki. Nawet ogólne, na wszystkie spory wogóle opiewające ugody nie stosują się do takich praw, które umyślnie zatajono, albo o których strony ugadzające się myśleć nie mogły.

Skutek co do zobowiązań ubocznych.

§ 1390. Poręki i zastawy, dane dla bezpieczeństwa całego jeszcze spornego prawa, odpowiadają także za część określoną w ugodzie. Jednakże ręczycielowi i trzeciemu zastawcy, którzy na ugodę nie przystali, pozostają przeciw wierzycielom zastrzeżone wszystkie zarzuty, które bez zawarcia ugody mogłyby być wierzytelności przeciwstawione.

§ 1391. Umowę, którą strony ustanawiają do rozstrzygnięcia spraw spornych rozjemcę, określa ustawa sądowa.

3. Cesya.

§ 1392. Jeżeli wierzytelność zostaje z jednej osoby na drugą przeniesioną i przez nią przyjętą, powstaje przemiana prawa z przybyciem nowego

wierzyciela. Taka czynność nazywa się ustępstwem (cesyą) i może być zawarta za odpłatą lub bez odpłaty.

Przedmiot cesyi.

§ **1393.** Wszystkie pozbywalne prawa są przedmiotem ustępstwa. Praw, które są przywiązane do osoby i wskutek tego z nią gasną, nie można ustępywać. Skrypty dłużne, opiewające na okaziciela, ustępuje się już przez oddanie i nie potrzeba obok posiadania innego dowodu ustępstwa.

Skutek.

§ **1394.** Prawa przejemcy ze względu na ustąpioną wierzytelność są te same, co ustępującego.

§ **1395.** Przez umowę ustępstwa powstaje nowe zobowiązanie tylko między ustępującym (cedentem) i przejemcą wierzytelności (cesyonaryuszem), a nie między ostatnim a przyjętym dłużnikiem (cessatem). Dlatego dłużnik, dopóki przejemca nie jest mu wiadomy, ma prawo zapłacić pierwszemu wierzycielowi albo się z nim inaczej ułożyć.

§ **1396.** Dłużnik po otrzymanej wiadomości o przejemcy, nie może już płacić pierwszemu wierzycielowi lub układać się z nim, służy mu jednak prawo wnosić zarzuty przeciwko wierzytelności. Jeżeli dłużnik przyznał wobec przejemcy, będącego

w dobrej wierze, rzetelność wierzytelności, natenczas powinien go, jako swego wierzyciela zaspokoić.

Odpowiedzialność cedenta.

§ **1397.** Kto wierzytelność bez odpłaty ustępuje, zatem darowuje, nie odpowiada dalej za nią. Gdy jednak ustępstwo następuje sposobem odpłatnym, odpowiada ustępujący przejemcy tak za rzetelność, jak i za ściągalność wierzytelności, jednakże nigdy za więcej, niż otrzymał od przejemcy.

§ **1398.** O ile przejemca mógł o ściągalności wierzytelności przekonać się z publicznych ksiąg zastawnych, nie należy mu się z powodu nieściągalności odszkodowanie. Także za wierzytelność ściągalną w czasie ustępstwa, która jedynie przez przypadek lub przeoczenie przejemcy stała się nieściągalną, nie odpowiada ustępujący.

§ **1399.** Przeoczenia tego rodzaju dopuszcza się przejemca, jeżeli wierzytelności w czasie, gdy wypowiedziana być mogła, nie wypowiada, albo po upływie terminu płatności nie ściąga, jeżeli dłużnikowi pobłaża, jeżeli omieszka postarać się w czasie właściwym o możliwe jeszcze zabezpieczenie lub zaniedbuje popierania sądowej egzekucyi.

4. Przekaz (asygnacya).

§ **1400.** (N—III—§ 176). Przekaz świadczenia

osoby trzeciej upoważnia odbiorcę przekazu (asygnataryusza) do odebrania świadczenia od przekazanego (asygnata) a tegoż ostatniego do świadczenia pierwszemu na rachunek przekazującego (asygnanta). Bezpośrednie prawa przeciw przekazanemu nabywa odbiorca przekazu dopiero wówczas, gdy doszło go oświadczenie przekazanego o przyjęciu przekazu.

§ **1401.** (N—III—§ 177). O ile przekazany jest już dłużnikiem przekazującego pod względem uiścić się mającego świadczenia, jest on obowiązany wobec niego do zadosyćuczynienia przekazowi. Jeżeli przekazem ma być umorzony dług przekazującego u odbiorcy, który przyjął przekaz, odbiorca jest obowiązany wezwać przekazanego do świadczenia.

Jeżeli odbiorca nie chce czynić użytku z przekazu albo przekazany odmówi przyjęcia lub świadczenia, odbiorca winien o tem donieść bezzwłocznie przekazującemu.

Umorzenie długu dokonywa się dopiero przez świadczenie, jeśli nic innego nie umówiono.

§ **1402.** (N—III—§ 178). Jeżeli przekazany przyjął przekaz wobec odbiorcy, może przeciwstawić mu tylko takie zarzuty, które tyczą się ważności przyjęcia albo wynikają z treści przekazu lub z osobistych jego z odbiorcą stosunków.

§ **1403.** (N—III—§ 179). Dopokąd przekazany

nie przyjął przekazu wobec odbiorcy, przekazujący może przekaz odwołać. Jeżeli między przekazującym a przekazanym niema innego tytułu prawnego, obowiązują co do stosunku prawnego między nimi przepisy o kontrakcie pełnomocnictwa; przekaz jednak nie gaśnie wskutek śmierci przekazującego lub przekazanego. O ile zniesienie przekazu ma skutek prawny także wobec odbiorcy, zależy od stosunku prawnego, jaki istnieje między tymże a przekazującym.

Prawo odbiorcy przeciw przekazanemu ulega przedawnieniu trzechletniemu.

(N—III—§ 180). Powyższe postanowienia nie mają zastosowania do przekazów, wydanych przed dniem 1. stycznia 1917.

5. Objęcie długu.

§ **1404.** (N—III—§ 181). Kto przyrzeka dłużnikowi, że jego wierzycielowi dopełni świadczenia (objęcie dopełnienia), odpowiada dłużnikowi za to, że wierzyciel nie będzie żądał od niego świadczenia. Wierzycielowi bezpośrednio stąd żadne nie urasta prawo.

§ **1405.** (N—III—§ 182). Kto dłużnikowi oświadcza, że obejmuje jego dług (objęcie długu), wstępuje jako dłużnik w jego miejsce, jeśli wierzyciel zezwoli. Dopóki zezwolenie nie nastąpi albo w razie

odmowy zezwolenia, odpowiada on tak, jak przy objęciu dopełnienia (§ 1404). Wierzyciel może zezwolenie oświadczyć albo wobec dłużnika albo wobec obejmującego.

§ 1406. (N—III—§ 183). Nawet bez układu z dłużnikiem osoba trzecia może objąć dług na mocy umowy z wierzycielem.

Oświadczone wobec wierzyciela objęcie rozumieć należy w razie wątpliwości jako odpowiedzialność obok dotychczasowego dłużnika a nie zamiast niego.

§ 1407. (N—III—§ 184). Obejmujący ma ze względu na dług objęty te same zobowiązania, jakie miał dłużnik dotychczasowy. Obejmujący przeciwstawić może wierzycielowi zarzuty wynikające ze stosunku prawnego między tymże a dotychczasowym dłużnikiem.

Zmiana dłużnika nie narusza praw ubocznych wierzytelności. Wszelako poręczyciele i zastawy ustanowione przez osoby trzecie odpowiadają nadal tylko wtedy, jeśli poręczyciel lub zastawca zgodził się na zmianę dłużnika.

§ 1408. (N—III—§ 185). Gdy w razie nabycia nieruchomości nabywca obejmuje na siebie prawo zastawu na niej ciążące, należy to w razie wątpliwości rozumieć jako objęcie długu. Pozbywający

może po dokonanem przeniesieniu własności wezwać pisemnie wierzyciela do przyjęcia w jego miejsce nowego dłużnika z tym skutkiem, że zezwolenie poczytane będzie za udzielone, jeśli go wierzyciel nie odmówi w ciągu sześciu miesięcy. W wezwaniu musi być na ten skutek wyraźnie zwrócona uwaga.

§ 1409. (N—III—§ 186). Jeżeli kto obejmuje majątek lub przedsiębiorstwo, to niezależnie od dalszej odpowiedzialności pozbywającego jest on wierzycielom bezpośrednio zobowiązany z tytułu długów należących do majątku lub przedsiębiorstwa, o których przy oddaniu wiedział lub wiedzieć musiał. Staje się on jednak wolnym od odpowiedzialności, skoro na takie długi już zapłacił tyle, ile wynosi wartość objętego majątku lub przedsiębiorstwa.

Przeciwne temu postanowienia umówione między pozbywającym a obejmującym na szkodę wierzycieli są wobec nich bezskuteczne.

(N—III—§ 187). Jeżeli kto z osób bliskich pozbywającemu (§ 32. ordynacyi konkursowej) obejmuje majątek lub przedsiębiorstwo, to niezależnie od dalszej odpowiedzialności pozbywającego za długi należące do majątku lub przedsiębiorstwa odpowiada on wierzycielom bezpośrednio i bez ograniczenia do wartości objętego majątku lub przedsiębiorstwa, o ile

nie udowodni, że przy oddaniu długu ani nie były ani nie musiały mu być znane.

(N—III—§ 188). Postanowienia § 1409. nie obowiązują co do objęcia majątku lub przedsiębiorstwa w postępowaniu konkursowem lub egzekucyjnem.

§ 1410. (N—III—§ 189). Jeżeli wstąpienie nowego dłużnika w miejsce dłużnika dotychczasowego umówiono tak, że w miejsce zniesionego stosunku prawnego wejść ma zobowiązanie nowego dłużnika ze samodzielnego tytułu prawnego albo ze zmianą głównego przedmiotu wierzytelności, nie powstają skutki objęcia długu, lecz nowacyi (§ 1377., 1378.)

(N—III—§ 190). Powyższe postanowienia nie mają zastosowania do oświadczeń objęcia i do przypadków oddania, które zdarzyły się przed dniem 1. stycznia 1917.

ROZDZIAŁ III.

O zniesieniu praw i zobowiązań.

Zniesienie praw i zobowiązań:

§ 1411. Prawa i zobowiązania pozostają w takim związku, iż ze zgaśnięciem prawa ustaje zobowiązanie, a ze zgaśnięciem tegoż prawa.

1. przez zapłatę.

1412. Zobowiązanie rozwiązuje się przedewszystkiem przez zapłatę, to jest: przez uiszczenie tego, co się uiścić winno (§ 469).

Jak uiszczać zapłatę,

§ 1413. Wbrew swej woli nie można przymuszać ani wierzyciela do przyjęcia czego innego, niż ma do żądania, ani dłużnika do świadczenia czego innego, niż świadczyć ma obowiązek. Toż samo dotyczy także czasu, miejsca i sposobu dopełnienia zobowiązania. dotia in solutum.

§ 1414. Jeżeli zamiast zapłaty daje się co innego, albo dlatego, że się tak wierzyciel i dłużnik porozumieli, albo dlatego, że uskutecznienie zapłaty jest

niemożliwem, natenczas należy czynność tę uważać za interes odpłatny.

§ 1415. Wierzyciel nie ma obowiązku przyjmować zapłaty długu częściami czyli na rachunek. Gdy jednak są różne pozycye do spłacenia, uważa się tę za umorzoną, co do której dłużnik z przyzwoleniem wierzyciela wyraźnie oświadczył, iż chce ją umorzyć.

§ 1416. Jeśli co do woli dłużnika zachodzi wątpliwość lub wierzyciel się jej sprzeciwia, należy odliczyć naprzód odsetki, potem kapitał, z kilku zaś kapitałów ten, krórego już zażądano lub który przynajmniej zapadł, a po nim ten, który byłby dla dłużnika najuciążliwszym, gdyby go pozostał dłużnym.

kiedy,

§ 1417. Jeżeli termin płatności nie jest w żaden sposób oznaczony, powstaje obowiązek zapłaty długu dopiero z dniem, w którym nastąpiło upomnienie (§ 904).

§ 1418. W pewnych wypadkach termin płatności wynika z natury rzeczy. Alimenta płaci się co najmniej na miesiąc naprzód. Jeżeli pobierający je umrze w ciągu tego czasu, dziedzice jego nie mają obowiązku zwracać czegokolwiek z tego, co naprzód zapłacono.

§ 1419. Gdy wierzyciel zwlekał z przyjęciem zapłaty, ujemne skutki spadają na niego.

§ 1420. (N—III—§ 101). Jeżeli miejsce i sposób świadczenia nie są określone, stosowane być muszą wyżej (§ 905.) podane przepisy.

przez kogo,

§ 1421. Także osoba niezdolna zresztą do zarządu swym majątkiem, może prawnie umorzyć dług rzetelny i zapadły i uwolnić się od zobowiązania. Gdyby jednak umorzyła dług jeszcze niepewny, albo niezapadły, opiekun jej lub kurator ma prawo żądać napowrót tego, co zapłacono.

§ 1422. (N—III—§ 172). Kto płaci dług innej osoby, za który nie odpowiada (§ 1358.), ten przed zapłatą lub przy niej może żądać od wierzyciela, aby mu odstąpił swe prawa; jeśli tak postąpił, zapłata ma skutek wykupienia wierzytelności.

§ 1423. (N—III—§ 173). Jeżeli wykupienie zaofiarowano w porozumieniu z dłużnikiem, wierzyciel musi przyjąć zapłatę; lecz z wyjątkiem przypadku oszustwa nie odpowiada za ściągalność i prawdziwość wierzytelności. Bez zezwolenia dłużnika osoba trzecia z reguły (§ 462.) wierzycielowi zapłaty narzucić nie może.

komu.

§ 1424. Kwotę dłużną należy uiścić wierzycie-

lowi lub jego do odbioru uprawnionemu pełnomocnikowi, albo temu, kogo sąd uznał właścicielem wierzytelności. Kto zapłacił co osobie, która nie może zarządzać swym majątkiem, ten ma obowiązek powtórnie zapłacić o tyle, o ile tego, co zapłacono, rzeczywiście niema, lub nie zostało użyte na korzyść odbierającego.

Sądowe złożenie długu.

§ 1425. Gdy nie można długu zapłacić z tej przyczyny, że wierzyciel jest nieznany, nieobecny lub z ofiarowanej zapłaty niezadowolony, albo z innych ważnych przyczyn, wolno dłużnikowi złożyć rzecz uiścić się mającą w sądzie, — albo, jeżeli nie nadaje się do tego, podać o sądowe zarządzenie względem jej przechowania. Każda z tych czynności, jeżeli nastąpiła prawnie i wierzyciela o niej zawiadomiono, uwalnia dłużnika od jego zobowiązania i przenosi niebezpieczeństwo uiszczonej rzeczy na wierzyciela.

Kwity.

§ 1426. Płatnik we wszystkich wypadkach ma prawo żądać kwitu od zaspokojonego, mianowicie pisemnego świadectwa na dopełnienie zobowiązania. W kwicie musi być wyrażone nazwisko dłużnika i wierzyciela, jakoteż miejsce, czas i przedmiot umo-

rzenia długu, a musi być podpisany przez wierzyciela lub jego pełnomocnika.

(N—III—§ 174). Koszta kwitu ponosi wierzyciel, jeśli inaczej się nie umówiono.

(N—III—§ 175). Powyższe postanowienia (§§ 1358, 1422, 1423 i 1426.) nie mają zastosowania do zapłat, które uczyniono przed dniem 1. stycznia 1917.

§ 1427. Kwit na zapłacony kapitał uzasadnia domniemanie, że i odsetki jego zostały zapłacone.

§ 1428. Gdy wierzyciel posiada od dłużnika skrypt dłużny, ma obowiązek obok wystawieuia kwitu zwrócić go, albo każdocześnie uiszczoną na rachunek zapłatę dać odpisać na skrypcie dłużnym. Skrypt dłużny, otrzymany napowrót bez kwitu, uzasadnia dla dłużnika prawne domniemanie uiszczenia zapłaty, nie wyklucza atoli przeciwdowodu. Gdy skrypt dłużny, który należy zwrócić, zaginął, płacący ma prawo domagać się zabezpieczenia, albo złożyć kwotę do sądu, i żądać, ażeby wierzyciel uzyskał wedle ustawy sądowej amortyzacyę skryptu dłużnego.

§ 1429. Kwit, wystawiony dłużnikowi przez wierzyciela dla umorzenia nowszej pozycyi dłużnej, nie dowodzi wprawdzie, iż także inne dawniejsze pozycye zostały umorzone, — jeżeli jednak dotyczy

pewnych danin, rent lub takich zapłat, które miały być uiszczane z tego samego tytułu i w pewnym czasie, jak odsetki od pieniędzy, czynsze z gruntów, domów lub odsetki od kapitałów, istnieje domniemanie, że ten, kto się wykazuje kwitem z ostatnio zapadłego terminu, także pierwej zapadłe wyrównał.

§ 1430. Równie istnieje domniemanie co do handlujących i przemysłowców, którzy ze swymi odbiorcami zwykli zamykać rachunki w pewnych terminach, że im także wcześniejsze rachunki zapłacono, jeżeli pokwitowali rachunek z terminu późniejszego.

Zapłata tego, co się nie należy.

§ 1431. Jeżeli komu z powodu błędu, choćby nawet błędu co do prawa, uiszczono rzecz lub czynność, do której on wobec uiszczającego nie miał prawa, można z reguły w pierwszym wypadku żądać napowrót rzeczy, w drugim zaś domagać się wynagrodzenia odpowiadającego przysporzonej korzyści.

§ 1432. Jednakże nie można żądać zwrotu zapłaty zadawnionego, lub takiego długu, który jest nieważny tylko dla braku formalności, albo dla ściągnięcia, którego ustawa odmawia jedynie prawa skargi, podobnie też, jeżeli kto uiszcza zapłatę, wiedząc, że nie ma tego obowiązku.

§ 1433. Przepis § 1432. nie ma zastosowania do zapłaty uczynionej przez osobę poruczoną pieczy lub przez inną, która sama nie może majątkiem rozporządzać.

§ 1434. Zwrotu tego, co zapłacono, można domagać się i wtedy, jeżeli wierzytelność dłużna z jakiegokolwiek powodu jeszcze jest niepewną, albo, jeżeli zależy jeszcze od dopełnienia przydanego warunku. Zwrotu zapłaty długu rzetelnego i bezwarunkowego nie można żądać dlatego, że termin płatności jeszcze nie zapadł. condictio causa data non secuta.

§ 1435. Także zwrotu rzeczy danych, jako prawdziwą powinność, może dający żądać od odbiorcy, jeżeli ustała prawna podstawa do ich zatrzymywania.

§ 1436. Gdy kto był zobowiązany z dwu rzeczy dać wedle swej woli tylko jednę, a skutkiem błędu dał obie, może dowolnie żądać zwrotu jednej lub drugiej.

§ 1437. Odbierającego zapłatę nienależnego długu uważa się za posiadacza w dobrej lub złej wierze wedle tego, czy wiedział o błędzie dającego, lub z okoliczności domniemywać się był powinien lub nie.

2. Potrącenie (Kompensacya).

§ 1438. Jeżeli wzajemnie schodzą się wierzytelności, które są słuszne, jednakowe i takie, że rzecz należącą się jednemu jako wierzycielowi, może tenże

jako dłużnik drugiemu oddać, powstaje, o ile wierzytelności ze sobą się wyrównują, wzajemne zniesienie zobowiązań (kompensacya), — które sprawia samo przez się wzajemną zapłatę.

§ **1439.** Między słuszną a niesłuszną, jakoteż między zapadłą, a jeszcze nie zapadłą wierzytelnością potrącenia niema. O ile przeciw masie konkursowej potrącenia dopuszcza się, postanawia ustawa sądowa.

§ **1440.** (N—III—§ 53). Taksamo nie mogą być potrącone między sobą wierzytelności, których przedmiotem są rzeczy nie jednego rodzaju, albo rzeczy oznaczone i nieoznaczone. Rzeczy samowolnie albo podstępnie zabrane, wygodzone, wzięte w przechowanie, najęte lub dzierżawione wogóle nie są przedmiotem zatrzymania lub potrącenia.

§ **1441.** Dłużnik nie może swemu wierzycielowi policzyć tego, co on trzeciemu a trzeci dłużnikowi ma płacić. Nawet suma, jaką kto z kasy państwowej żądać ma, nie może być potrącona ze zapłaty, jaką on ma uiścić do innej kasy państwowej.

§ **1442.** Jeżeli wierzytelność kolejno przeniesiono na kilku, może dłużnik potrącić wprawdzie wierzytelność, którą w czasie ustępstwa miał do pierwszego jej dzierżyciela, jakoteż tę, którą mu przysłuża do ostatniego dzierżyciela, nie może zaś

potrącać tej, którą miał do jednego z pośrednich dzierżycieli.

§ 1443. Przeciw wierzytelności wpisanej do ksiąg publicznych można cesyonaryuszowi zarzut kompensacyi przeciwstawić tylko wtedy, jeżeli wzajemna wierzytelność jest również wpisaną i to przy samejże wierzytelności, albo przy przyjęciu tej ostatniej uwiadomiono o tem cesyonaryusza.

3. Zrzeczenie się.

§ 1444. We wszystkich wypadkach, w których wierzyciel ma prawo zaniechania swego prawa, może się także zrzec tegoż na korzyść swego dłużnika i przez to znieść zobowiązanie dłużnika.

4. Zjednoczenie.

§ 1445. Ilekroć w jakikolwiek sposób prawo ze zobowiązaniem w jednej osobie się zjednoczy, gasną oba, wyjąwszy, jeżeli wierzycielowi jeszcze wolno żądać oddzielenia swych praw (§§ 802 i 812), lub jeżeli zachodzą stosunki całkiem różnego rodzaju. Dlatego przez następstwo dłużnika do spuścizny wierzyciela nie zmienia się nic w prawach wierzycieli dziedzictwa, spółdziedziców lub zapisobierców, a przez dziedziczenie, dłużnika i ręczyciela w sprawach wierzyciela.

§ 1446. (N—III—§ 36). Prawa i obowiązki, za-

pisane do ksiąg publicznych, nie znoszą się przez zjednoczenie, dopóki nie nastąpi wykreślenie z ksiąg publicznych (§ 526). Do tego czasu wpisane prawo zastawu może być przeniesione przez właściciela lub drogą egzekucyi na osobę trzecią (§§ 469. do 470.).

(N—III—§ 37). W przypadku wykreślenia prawa zastawu może właściciel równocześnie uzyskać adnotacyę w księdze gruntowej, że zastrzeżony zostaje wpis nowego prawa zastawu z pierwszeństwem i do wysokości wykreślonego prawa zastawu na przeciąg trzech lat po dozwoleniu adnotacyi. Zastrzeżenie to na wypadek zmiany własności skuteczne jest na rzecz nowego właściciela. Jednakże w razie przymusowej sprzedaży nieruchomości zastrzeżenie nie będzie uwzględnione, jeśli nie uczyniono z niego użytku do chwili adnotacyi wprowadzenia postępowania licytacyjnego.

(N—III—§ 38). Właściciel nieruchomości może żądać, aby z pierwszeństwem i do wysokości ciążącego na nieruchomości prawa zastawu wpisano prawo zastawu dla nowej wierzytelności z tem ograniczeniem, że ono prawną skuteczność uzyska, jeśli w ciągu roku po dozwoleniu wpisu nowego prawa zastawu zaintabulowane zostanie wykreślenie dawniejszego prawa zastawu.

Ziszczenie się tego warunku zanotować należy w księdze publicznej równocześnie z wykreśleniem dawniejszego prawa zastawu.

(N—III—§ 39). Gdyby w ciągu tego czasokresu nie żądano wykreślenia albo gdyby wykreślenia odmówiono, nowe prawo zastawu gaśnie z upływem czasokresu i winno być wykreślone z urzędu razem z wszelkimi, odnoszącymi się do niego wpisami.

Do wniesienia podania o wykreślenie dawniejszego prawa zastawu uprawniony jest nietylko dłużnik hipoteczny, ale także i wierzyciel, na rzecz którego wpisano prawo zastawu dla nowej wierzytelności.

(N—III—§ 40). Jeżeli dawniejsze prawo zastawu jest obciążone, to nowe prawo zastawu wpisane z pierwszeństwem dawniejszego staje się prawnie skutecznem tylko pod tym dalszym warunkiem (§ 38), że obciążenie będzie wykreślone, albo za zgodą interesowanych przeniesione na nowe prawo zastawu.

Jeśli dawniejsze prawo zastawu obciąża łącznie kilka ciał hipotecznych, wówczas nowe prawo zastawu staje się prawnie skutecznem tylko pod tym dalszym warunkiem (§ 38), że dawniejsze prawo zastawu wykreślone zostanie ze wszystkich ciał hipotecznych.

(N—III—§ 41). Postanowienia §§ 37. do 40. zastosowywać należy odpowiednio, gdy nowa wierzytelność zająć ma miejsce dwóch lub więcej co do stopnia bezpośrednio po sobie następujących wierzytelności hipotecznych.

(N—III—§ 43). Powyższe postanowienia mają zastosowanie także i do praw zastawu, które powstały przed dniem 1. stycznia 1917. Jednakże na niekorzyść prawa wpisanego przed tymże dniem właściciel może po umorzeniu długu lub zjednoczeniu go z własnością rozrządzać prawem zastawu tylko o tyle, o ile dług zastawem zabezpieczony zalegał jeszcze dnia 1. stycznia 1917.

5. Zaginięcie rzeczy.

§ **1447.** Przypadkowe całkowite zaginięcie oznaczonej rzeczy znosi wszelkie zobowiązanie, nawet zobowiązanie wynagrodzenia jej wartości. Ta zasada obowiązuje także w tych wypadkach, w których dopełnienie zobowiązania albo zapłata długu przez inny przypadek staje się niemożliwą. W każdym wypadku musi jednak dłużnik to, co otrzymał celem dopełnienia zobowiązania, wprawdzie na równi z posiadaczem w dobrej wierze, jednakże w taki sposób zwrócić lub wynagrodzić, iżby nie odniósł korzyści ze szkody drugiego.

6. Śmierć.

§ 1448. Przez śmierć gasną tylko takie prawa i zobowiązania, które są przywiązane do osoby, albo dotyczą jedynie osobistych czynności zmarłego.

7. Upływ czasu.

§ 1449. Prawa i zobowiązania gasną także przez upływ czasu, do którego je ogranicza rozporządzenie ostatniej woli, umowa, sędziowskie orzeczenie lub ustawa. W jaki sposób znoszą się one przez zadawnienie w ustawie określone, postanowiono w rozdziale następującym.

O przywróceniu do poprzedniego stanu.

§ 1450. Ustawy cywilne, wedle których można bezpośrednio zaskarżyć bezprawne czynności i sprawy, jeżeli temu zadawnienie nie przeszkadza, nie dozwalają przywrócenia do poprzedniego stanu. Przypadki przywrócenia do poprzedniego stanu należące do postępowania sądowego, określa ustawa sądowa.

ROZDZIAŁ IV.

O przedawnieniu i zasiedzeniu.

Przedawnienie.

§ 1451. Przedawnienie jest utratą prawa, które w ciągu określonego przez ustawę czasu nie było wykonywane.

Zasiedzenie.

§ 1452. Gdy zadawnione prawo mocą ustawowego posiadania zostaje zarazem przeniesione na drugiego, zowie się ono prawem zasiedzianem, a sposób nabycia zasiedzeniem.

Kto może korzystać z przedawnienia i zasiedzenia.

§ 1453. Każdy wogóle zdolny do nabywania może także własność lub inne prawa nabyć przez zasiedzenie.

Przeciw komu.

§ 1454. Przedawnienie i zasiedzenie może istnieć przeciw wszystkim osobom prywatnym, które zdolne są swe prawa same wykonywać. Przeciw nieletnim i pieczy poruczonym, przeciw kościołom,

gminom i innym osobom moralnym, przeciw zarządcom majątku publicznego i przeciw tym, którzy bez swego zawinienia są nieobecni, dozwolone jest ono tylko pod poniżej (§§ 1494, 1472 i 1475) wymienionemi ograniczeniami.

Które przedmioty.

§ **1455.** Co wolno nabywać, to można także zasiedzieć. Natomiast rzeczy, których nie można posiadać z powodu ich istotnej właściwości, lub mocą ustaw, dalej rzeczy i prawa, które są bezwzględnie niepozbywalne, nie są przedmiotem zasiedzenia.

§ **1456.** Z tej przyczyny ani praw przysługujących wyłącznie głowie państwa jako takiej, n. p. prawa nakładania ceł, bicia monety, rozpisywania podatków i innych praw zwierzchniczych (regalii) nie można nabyć przez zasiedzenie, ani prawom tym odpowiadające powinności przedawnić nie mogą.

§ **1457.** Inne głowie państwa przysługujące, jednak nie wyłącznie zastrzeżone prawa, n. p. do lasów, łowów, rybołostwa i t. p., mogą wprawdzie wogóle zasiedzieć inni obywatele państwa, jednakże tylko w ciągu dłuższego czasokresu, niż zazwyczaj (§ 1472).

§ **1458.** Prawa małżonka, ojca, dziecięcia i inne prawa osobowe nie są przedmiotem zasiedzenia. Jednakże ci, którzy prawa te w dobrej wierze wyko-

nują, mogą powołać się na bezwinną niewiadomość do tymczasowego utrzymania i wykonywania swych mniemanych praw.

§ **1459.** Prawa człowieka co do jego działań i co do jego własności, n. p. towary tam i ówdzie kupować, łąk swych lub wody używać, nie podlegają przedawnieniu, oprócz wypadku, gdy ustawa z zaniechaniem wykonywania w ciągu pewnego czasokresu łączy wyraźnie ich utratę. Gdy atoli jedna osoba zabroniła drugiej wykonywania takiego prawa, lub jej w tem przeszkodziła, poczyna się posiadanie prawa wzbronienia ze strony jednej przeciw wolności drugiej z chwilą, w której się ta poddała zakazowi lub przeszkodzeniu, a przez to, jeżeli wszystkie inne wymogi istnieją, następuje przedawnienie lub zasiedzenie (§§ 313 i 351).

Wymogi zasiedzenia:

Res habilis, titulus, **1. posiadanie,** fides, possessio, tempus.

§ **1460.** Do zasiedzenia wymaganem jest obok zdolności osoby i przedmiotu, ażeby ten, kto tym sposobem chce nabyć rzecz lub prawo, rzeczywiście je posiadał, ażeby posiadanie jego było prawnem, w dobrej wierze, tudzież niewadliwe, i przez cały czas oznaczony ustawą było ciągle wykonywane (§§ 309, 316, 326 i 345).

a mianowicie: a) prawne,

§ 1461. Każde posiadanie polegające na takim tytule, który byłby dostateczny do nabycia własności, gdyby ona oddawcy się należała, jest prawne i do zasiedzenia wystarczające. Takimi są n. p. zapis, darowizna, pożyczka, kupno i sprzedaż, zamiana, zapłata i t. d.

§ 1462. Rzeczy zastawionych, wygodzonych, danych w przechowanie lub do użytkowania nie mogą dla braku tytułu prawnego nigdy zasiedzieć wierzyciele biorący w wygodzenie i przechowanie lub użytkowcy. Ich dziedzice przedstawiają spadkodawców i również, jak oni, nie mają tytułu. Tylko trzeciemu prawnemu posiadaczowi można policzyć czas zasiedzenia.

b) w dobrej wierze,

§ 1463. Posiadanie musi być w dobrej wierze. Zła wiara poprzedniego posiadacza nie przeszkadza atoli następcy lub dziedzicowi w dobrej wierze rozpocząć zasiedzenia z dniem swego posiadania (§ 1493).

c) niewadliwe.

§ 1464. Posiadanie musi być także niewadliwe. Jeżeli kto owładnie rzeczą przemocą lub podstępem, albo potajemnie wkradnie się w posiadanie, albo po-

siada rzecz tylko za dozwoleniem, nie może ani sam, ani nie mogą jego dziedzice nabyć jej przez przedawnienie.

2. Upływ czasu.

§ **1465.** Do zasiedzenia i przedawnienia konieczny jest także przepisany w ustawie upływ czasu. Prócz czasokresu ustanowionego przez ustawy dla niektórych szczególnych wypadków, ustanawia się tu wogóle czas konieczny do zasiedzenia lub przedawnienia we wszystkich innych wypadkach. Jednak należy mieć wzgląd tak na rozmaitość praw i rzeczy, jakoteż na osoby.

Czas zasiedzenia: zwyczajny,

§ **1466.** Prawo własności, którego przedmiotem jest rzecz ruchoma, zasiaduje się przez trzyletnie prawne posiadanie.

§ 1467. Zniesiony N—III—§ 201.

§ **1468.** Gdzie jeszcze nie wprowadzono należytych ksiąg publicznych, a nabycie nieruchomości można udowodnić aktami sądowymi i innymi dokumentami, albo, jeżeli rzecz nie jest wpisana na nazwisko tego, kto wykonywa na niej prawa posiadania, zasiedzenie staje się zupełnem dopiero po upływie trzydziestu lat.

§ 1469. Zniesiony N—III—§ 201.

§ 1470. Gdzie niema jeszcze należytych ksiąg publicznych albo gdzie takie prawo nie jest w nich wpisane, może je zasiedzieć dzierżyciel w dobrej wierze dopiero po trzydziestu latach.

§ 1471. Przy prawach, które można rzadko wykonywać, np. przy prawie nadania prebendy albo przyniewolenia kogoś do przyczynienia się do naprawy mostu, musi ten, kto utrzymuje zasiedzenie, obok upływu lat trzydziestu, zarazem wykazać, iż wypadek wykonywania wydarzył się w ciągu tego czasu co najmniej trzy razy, a on każdym razem to prawo wykonał.

nadzwyczajny.

§ 1472. Przeciw fiskusowi, to jest przeciw zarządcom dóbr państwowych i majątku państwowego, o ile przedawnienie zachodzi (§§ 287, 289, 1456 i 1457), dalej przeciw zarządcom dóbr kościelnych, gminnych i innych dozwolonych korporacyi nie wystarcza zwykły czas zasiedzenia. Posiadanie rzeczy ruchomych, jakoteż posiadanie nieruchomych, lub wykonywanych na nich służebności i innych praw, jeżeli na nazwisko posiadacza wpisane są w księgi publiczne, musi być wykonywane lat sześć. Prawa tego rodzaju, które na nazwisko posiadacza nie są wpisane w księgi publiczne i wszystkie inne

prawa można nabyć przeciw fiskusowi i naprowadzonym tu osobom uprzywilejowanym tylko przez czterdziestoletnie posiadanie.

§ 1473. Kto pozostaje w spólności z osobą uprzywilejowaną przez ustawę co do czasu przedawnienia, temu służy ten sam przywilej. Uprzywilejowania co do dłuższego czasu przedawnienia skuteczne są także przeciw innym, co do niego równie uprzywilejowanym osobom.

§ 1474. Przymiot powiernictwa rodzinnego, majętności wieczystodzierżawnej i wieczystoczynszowej zatraca się tylko przez czterdziestoletnie posiadanie jako własności wolnej.

§ 1475. Pobyt właściciela poza prowincyą, w której rzecz się znajduje, przeszkadza o tyle zwyczajnemu zasiedzeniu i przedawnieniu, iż czas dobrowolnej i bezwinnej nieobecności do połowy, zaczem rok tylko za sześć miesięcy liczyć należy. Jednakże krótkich czasokresów nieobecności, które nie trwały nieprzerwanie całego roku, nie należy uwzględniać i wogóle nigdy nie rozciągać czasu na więcej, niż do lat trzydziestu razem. Nieobecność zawiniona nie powoduje wyjątku od zwykłego czasu przedawnienia.

§ 1476. Także ten, kto nabył rzecz ruchomą bezpośrednio od posiadacza wadliwego, albo w złej

wierze, albo kto nie może podać poprzednika, musi wyczekiwać upływu podwójnego zwyczajnego czasu zasiedzenia.

§ 1477. Kto opiera zasiedzenie na czasokresie lat trzydziestu lub czterdziestu, nie potrzebuje podawać prawnego tytułu. Wykazana przeciw niemu zła wiara posiadania wyklucza jednak zasiedzenie także w tym dłuższym czasokresie.

Ogólny czas przedawnienia.

§ 1478. O ile każde zasiedzenie zawiera w sobie przedawnienie, jedno i drugie przy przepisanych wymogach staje się dokonanem w jednym czasokresie. Do właściwego przedawnienia jednak wystarcza samo nieużywanie prawa, które jako takie mogło być wykonywane przez lat trzydzieści.

§ 1479. Wszystkie prawa przeciw trzeciemu, czy to wpisane w księgi publiczne, czy nie, gasną zatem z reguły najpóźniej przez trzydziestoletnie nieużywanie, albo przez milczenie, tak długi czas achowywane.

§ 1480. (N—III—§ 192). Wierzytelności z zaległych świadczeń rocznych, w szczególności procentów, rent, datków na utrzymanie, świadczeń z wymowy tudzież annuitetów umówionych na spłatę kapitału gasną w trzech latach; prawo samo przedawnia się wskutek nieużywania przez lat trzydzieści

Wyjątki.

§ 1481. Obowiązki wynikające z praw familijnych i w ogólności z praw osobowych, n. p. obowiązek dostarczenia dzieciom koniecznego utrzymania, jakoteż te obowiązki, które odpowiadają wyżej (§ 1459.) przytoczonemu prawu wolnego rozporządzania swą własnością, np. obowiązek dozwolenia przedsięwzięcia podziału spólnej rzeczy lub oznaczenia granic, nie mogą być przedawnione.

§ 1482. Podobnie, kto mógł wykonywać prawa jakieś na całym gruncie lub w rozmaity według upodobania sposób, ten nie może być w niem ograniczony dlatego tylko, że je, chociażby nawet przez jak najdłuższy przeciąg czasu, wykonywał jedynie na pewnej części gruntu, lub w pewien tylko sposób, — lecz ograniczenie wynikać powinno z nabycia albo z zasiedzenia prawa do zakazu lub przeszkodzenia (§ 351). Przepis ten stosuje się także wtenczas, gdy kto prawa służące sobie przeciwko wszystkim członkom gminy, wykonywał dotąd tylko przeciwko niektórym.

§ 1483. Dopóki wierzyciel ma w rękach zastaw, nie można mu zarzucić zaniechania wykonywania prawa zastawu i prawo zastawu nie może się przedawnić. Także prawo dłużnika do wykupna zastawu nie przedawnia się. O ile jednak wierzytel-

ność przenosi wartość zastawu, może w międzyczasie zgasnąć przez przedawnienie.

§ **1484.** Do przedawnienia takich praw, które tylko rzadko wykonywać można, wymaga się, iżby w ciągu trzydziestoletniego czasu przedawnienia z trzech sposobności wykonywania takiego prawa nie zrobiono użytku (§ 1471).

§ **1485.** (N—III—§ 193). Przeciw osobom uprzywilejowanym po myśli § 1472. potrzeba do przedawnienia, tak samo jak do zasiedzenia, upływu lat czterdziestu.

Ogólną regułę, że prawo z powodu nieużywania gaśnie dopiero po upływie lat trzydziestu lub czterdziestu, zastosować można tylko tam, gdzie ustawa nie oznaczyła czasu krótszego (§ 1465).

Szczególny czas przedawnienia.

§ **1486.** (N—III—§ 194). W trzech latach przedawniają się wierzytelności:

1. za dostarczanie rzeczy lub wykonywanie robót albo innych świadczeń w zakresie przedsiębiorstwa przemysłowego, kupieckiego lub innego zarobkowego;

2. za dostarczanie płodów rolniczych i leśnych w zakresie gospodarstwa rolnego lub leśnego;

3. za przyjmowanie na wikt, pielęgnowanie, leczenie, wychowywanie lub naukę przez osoby, które

się tem zajmują, albo w zakładach służących tym celom;

4. o czynsze najmu i dzierżawy;

5. pracowników z tytułu wynagrodzenia i zwrotu wydatków na podstawie umów służbowych robotników pomocniczych, wyrobników dziennych, sług domowych i wszystkich w służbie prywatnej zostających, niemniej służbodawców o zaliczki dane na takie wierzytelności;

6. lekarzy, weterynarzy, akuszerek, nauczycieli prywatnych, adwokatów, notaryuszów, rzeczników patentowych i wszystkich innych osób, ustanowionych publicznie do załatwienia pewnych spraw, o wynagrodzenie za ich świadczenia i zwrot wydatków, tudzież stron o zaliczki dane tymże osobom.

§ 1487. (N—III—§ 195). Prawa obalenia rozporządzenia ostatniej woli; żądania zachowku lub jego uzupełnienia; odwołania darowizny z powodu niewdzięczności obdarowanego albo wystąpienia przeciw obdarowanemu z powodu ukrócenia zachowku; zniesienia umowy odpłatnej z powodu pokrzywdzenia nad połowę, albo zwalczania podziału spólnej rzeczy; tudzież roszczenia z powodu zaszłego przy umowie przestrachu lub pomyłki, gdy druga strona zawierająca umowę nie dopuściła się podstępu, muszą być

dochodzone w ciągu trzech lat. Po upływie tego czasu są przedawnione. Usucapio libertatis.

§ 1488. Prawo służebności przedawnia się przez nieużywanie, jeżeli strona obowiązana opiera się na wykonywaniu służebności, a uprawniony przez trzy po sobie następujące lata prawa swego nie dochodził.

§ 1489. (N—III—§ 196). Każda skarga o wynagrodzenie szkody ulega przedawnieniu w trzech latach od czasu, gdy poszkodowany dowiedział się o szkodzie i o osobie uszkodziciela, bez względu na to, czy szkodę spowodowano przekroczeniem obowiązku umownego czyli bez względu na jaką umowę. Gdyby poszkodowany o szkodzie lub o osobie uszkodziciela się nie dowiedział, albo gdyby szkoda pochodziła ze zbrodni, prawo skargi gaśnie dopiero po latach trzydziestu.

§ 1490. (N—III—§ 197). Skarg z powodu obelg, polegających jedynie na zelżeniu słowem, pismem lub gestami, nie można wnosić po upływie jednego roku. Gdy jednak obraza polega na czynach, prawo skargi o zadośćuczynienie trwa przez trzy lata.

Do skarg o wynagrodzenie szkody z powodu zagrożenia kredytu, zarobkowania lub powodzenia innej osoby przez rozpowszechnianie nieprawdziwych faktów stosować należy przepisy § 1489.

(N—III—§ 198). Postanowienia § 1., ustęp 3., rozporządzenia cesarskiego z dnia 9. czerwca 1915, Dz. u. p. Nr. 156, umieszczonego w dodatku o odpowiedzialności za zwrot szkody przy czynnościach zdradzieckich w czasie wojny pozostają nienaruszone.

(N—III—§ 199). Gdy przedawnienie poczęło biedz przed dniem 1. kwietnia 1916, powyższe postanowienia mają zastosowanie w ten sposób, że przedawnienie liczyć się będzie od dnia 1. kwietnia 1916. Gdy jednak termin w ustawie dotąd oznaczony ubiegł wcześniej, natenczas przedawnienie kończy się z ubiegiem tego terminu.

(N—III— § 200). Przepisami o skróceniu terminów przedawnienia nie zostają naruszone, o ile zawierają odmienne od innych przepisów postanowienia o przedawnieniu:

1. postanowienia układu międzynarodowego o ruchu przewozu towarów kolejami;

2. regulamin ruchu kolei żelaznych razem z przepisami dodatkowymi;

3. postanowienia ustawy z dnia 1. maja 1869, Dz. u. p. Nr. 58, umieszczonej w dodatku ustanawiające termin, po którego upływie gasną roszczenia powszechnych zakładów szpitalnych przeciw funduszom krajowym o zwrot kosztów utrzymania;

4. postanowienia § 19. ordynacyi ubezpieczeniowej;

5. wszystkie inne przepisy, które dla roszczeń określonych w §§ 194. i 196. N—III— t. zn. §§ 1486. i 1489. ust., ustanawiają krótszy niż trzechletni termin przedawnienia.

(N—III— Artykuł II). Postanowienia trzeciej noweli częściowej do powszechnej księgi ustaw cywilnych o przedawnieniu (§§ 1478, 1480, 1485, 1486, 1487, 1489, 1490, 1467, 1469, nabywają mocy obowiązującej w dniu 1. kwietnia 1916, postanowienia o nabywaniu praw rzeczowych na niewpisanych do ksiąg nieruchomościach i budynkach w dniu 15. kwietnia 1916, wszystkie inne postanowienia trzeciej noweli częściowej w dniu 1. stycznia 1917.

O ile niniejsze rozporządzenie cesarskie nie postanawia nic innego, tracą z tymi dniami moc obowiązującą wszystkie inne dotąd obowiązujące a z przepisami jego niezgodne postanowienia ustawowe.

§ **1491.** Niektóre prawa ograniczone są przez ustawy do jeszcze krótszego czasu. W tej mierze znajdują się przepisy w miejscach, gdzie o tych prawach jest mowa.

§ **1492.** Jak długo prawo wekslowe przysługuje wekslowi, stanowi ustawa wekslowa.

Wliczenie czasu przedawnienia poprzednika.

§ 1493. Kto w dobrej wierze przyjmuje rzecz od posiadacza prawnego i w dobrej wierze, ten jako następca ma prawo wliczyć zarazem czas zasiedzenia swego poprzednika (§ 1463). To samo dotyczy także czasu przedawnienia. Przy zasiedzeniu trzydziesto lub czterdziestoletniem wliczenie to ma miejsce także bez prawnego tytułu, a przy właściwem przedawnieniu nawet bez dobrej wiary lub bezwinnej niewiadomości.

Wstrzymanie przedawnienia.

§ 1494. Przeciw takim osobom, które dla wad swych władz umysłowych są niezdolne same prawami swemi zawiadywać, jako to przeciw pupilom, obłąkanym lub głupkowatym, nie może być zaczętym czas zasiedzenia lub przedawnienia, dopóki dla tych osób nie ustanowiono ustawowych zastępców. Raz rozpoczęty czas zasiedzenia lub przedawnienia biegnie wprawdzie dalej, nie może być jednak nigdy wcześniej ukończony, jak w ciągu dwu lat po usunięciu przeszkód.

§ 1495. Także między małżonkami, dalej między dziećmi lub pieczy poruczonymi, a rodzicami lub opiekunami, nie może zasiedzenie lub przedawnienie ani się zacząć, ani dalej biegnąć, dopóki

pierwsi są w związku małżeńskim, drudzy pod władzą rodzicielską lub opiekuńczą.

§ 1496. Przez nieobecność w służbie cywilnej lub wojskowej lub przez całkowite zawieszenie wymiaru sprawiedliwości, n. p. w razie zarazy lub wojen, wstrzymuje się nie tylko początek, ale dopóki ta przeszkoda trwa, także dalszy bieg zasiedzenia lub przedawnienia.

Przerwanie przedawnienia.

§ 1497. Zarówno zasiedzenie, jak i przedawnienie przerywa się, jeżeli ten, kto się chce na nie powołać, przed upływem czasu przedawnienia uznał albo wyraźnie albo milcząco prawo drugiego,—albo, jeżeli zostanie przez uprawnionego pozwany, a skarga jest należycie popieraną. Gdy atoli skarga zostanie prawomocnem orzeczeniem uznana za nieuzasadnioną, uważać należy przedawnienie za nieprzerwane.

Skutek zasiedzenia lub przedawnienia.

§ 1498. Kto zasiedział rzecz lub prawo, może przeciw dotychczasowemu właścicielowi domagać się u sądu przyznania własności, a o ile prawo przyznane stanowi przedmiot ksiąg publicznych, wpisu tegoż do nich. *i adnotacyi skargi* 530 *u.k.*

§ 1499. W podobny sposób może obowiązany uzyskać po upływie przedawnienia wykreślenie obo-

wiązku wniesionego do ksiąg publicznych, lub uznanie nieważności prawa dotychczas przysługującego uprawnionemu, tudzież wystawionych na nie dokumentów.

§ 1500. Prawo nabyte przez zasiedzenie lub przedawnienie nie może jednak szkodzić temu, kto w zaufaniu do ksiąg publicznych jeszcze przed jego wpisaniem nabył rzecz lub prawo.

§ 1501. Przedawnienia nie uwzględnia się z urzędu, jeżeli strony na nie się nie powołują.

Zrzeczenie się lub przedłużenie przedawnienia.

§ 1502. Przedawnienia ani zrzec się naprzód nie można, ani nie można ustanawiać dłuższego czasu przedawnienia, jak ustawa oznacza.

DODATEK.

DODATEK

I.

Ustawa z d. 14. czerwca 1868 l. 68 Dz. u. p. zmieniona w § 2 i 6 przez ust. z d. 15. maja 1885 l. 77 Dz. u. p. (Ustawa o odsetkach).

§ 1. Istniejące dotychczas ograniczenią ustawowe umownej stopy odsetkowej i wysokości kary umownej przy pożyczkach i wierzytelnościach kredytowych tracą moc obowiązującą.

§ 2. Jeżeli umówione zostały odsetki bez oznaczenia stopy, lub jeżeli należą się z ustawy, wynoszą pięć od sta rocznie.

§ 3. Odsetek od odsetek żądać wolno: a) jeżeli je wyraźnie wymówiono, b) jeżeli zaskarżono odsetki zapadłe od nich od dnia doręczenia skargi. O wysokości odsetek od odsetek rozstrzyga przedewszystkiem umowa. Jeżeli zaś w tej mierze nic nie umówiono, należą się odsetki ustawowe (§ 2).

§ 4. O terminie spłaty odsetek rozstrzyga umowa. Gdy nic w tej mierze nie umówiono, należy płacić odsetki przy zwrocie kapitału, lub corocznie, jeżeli umowa jest zawartą na lat kilka. Odsetki wolno potrącać lub żądać ich z góry bez wszelkiego ograniczenia.

§ 5. Przy pożyczkach wolno wymówić, iż zwrócona będzie większa suma lub ilość, lub rzeczy lepszej jakości, niżeli były dane, wszakże to, co ma być zwrócone, musi być tego samego rodzaju, jak to, co było dane.

§ 6. Wszystkie postanowienia prawa cywilnego i karnego sprzeczne z powyższymi przepisami tracą moc obowiązującą i tak w szczególności: pat. z dnia 2. grudnia 1803 l. 640 z. u. s. — rozp. z dnia 14. grudnia 1866 l. 160 Dz. u. p. — § 485 uk., tudzież §§ 993—998, 1000 i 1196 ust. cyw. Ustawa niniejsza nie narusza statutami uzasadnionych praw zakładów kredytowych i kas oszczędności, przepisów u. h. i u. w. — tudzież pat. z dnia 2. czerwca 1848 l. 1157 z. u. s. i rozp. ces. z dnia 7. lutego 1856 l. 2 Dz. u. p. o przymusowym kursie pieniędzy papierowych.

§ 7. Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem 1. lipca 1868, jednakowoż od dnia jej ogłoszenia nie wolno wyłączać, ani prowadzić dalej postępowania karnego o lichwę, ani też wymierzonej już kary wykonać. Natomiast ustawa ta nie ma żadnego wpływu na czynności prawne zawarte przedtem, nim weszła w życie, ani na nabyte prawa osób trzecich, ani na sprawy konkursowe i ugodne, w owym czasie rozpoczęte.

II.

Ustawa z d. 31. grudnia 1868 l. 3 Dz. u. p. ex 1869.

Za zezwoleniem obydwóch Izb Rady państwa postanawiam, jak następuje:

§ 1. Uchyla się nałożony w §§ 104, 107 i 132 k. c. na małżonków obowiązek zawiadomienia swego duszpasterza o powziętym przez nich zamiarze separacyi. Wolno im jednak zawiadomić o tym zamiarze swego duszpasterza i wziąć od niego pisemne poświadczenie, że przedsięwzięte przez niego usiłowanie doprowadzenia do zgody (§ 104, 107 k. c.) było daremne.

§ 2. Jeżeli podanie o separacyę (§§ 105 i 107 k. c.) nie jest zaopatrzone w świadectwo właściwego duszpasterza, że usiłowano bezskutecznie doprowadzić małżonków do zgody, natenczas sąd do zezwolenia na separacyę upoważniony powinien przed rozpoczęciem urzędowania w sprawie głównej zwrócić się do małżonków z przepisanemi w § 104 k. c. przedstawieniami, i to po trzykroć w przerwach ośmiodniowych.

§ 3. Protokół, który ma być spisany po trzy-

krotnych usiłowaniach doprowadzenia do zgody, ma zawierać tylko rezultat tych usiłowań.

§ 4. Ustawa ta staje się obowiązującą z dniem ogłoszenia. Wykonanie jej poruczone jest ministrowi sprawiedliwości.

III.

Ustawa z d. 31. grudnia 1868 l. 4 Dz. u. p. ex 1869.

Za zezwoleniem obydwóch Izb Rady państwa postanawiam, co następuje w przedmiocie zawierania małżeństw między chrześcijanami różnowiercami.

Art. I. Zapowiedź małżeństwa między chrześcijanami różnowiercami powinna być dokonana w przepisany ustawą wogóle sposób, na przeznaczonem dla odbycia służby bożej zebraniu okręgu parafialnego stowarzyszenia religijnego każdego narzeczonego.

Art. II. Uroczyste oświadczenie zezwolenia na małżeństwo w razie, jeżeli je zawrzeć mają osoby należące do różnych wyznań chrześcijańskich, powinno być złożone w obecności dwóch świadków przed właściwym duszpasterzem jednego z narzeczonych lub przed jego zastępcą. Może się to stać i w tym przypadku, jeżeli zapowiedź z powodu odmowy jednego duszpasterza, ogłoszona została przez władzę polityczną. Narzeczonym wolno

w każdym razie postarać się, aby małżeństwo, zawarte przed duszpasterzem jednego z narzeczonych, pobłogosławione zostało w kościele przez duszpasterza drugiego narzeczonego.

Art. III. Uchyla się §§ 71 i 77 k. c. i wszystkie inne ustawy i rozporządzenia, odnoszące się do małżeństw mieszanych, o ile sprzeciwiają się postanowieniom niniejszej ustawy.

Art. IV. Wykonanie tej ustawy porucza się ministrowi spraw wewnętrznych tudzież innym ministrom, w których zakresie działania przepisy jej mają zastosowanie.

IV.

Ustawa z dnia 1. maja 1869, Dz. u. p. l. 58.

oznaczająca termin, po upływie którego gasną roszczenia powszechno-publicznych zakładów dla chorych do funduszów krajowych o zwrot kosztów utrzymania.

§ 1. Jeżeli powszechno-publiczny zakład dla chorych w ciągu trzech lat zaniedbał wykazać celem bonifikaty, w oznaczonych rozporządzeniem ministerstwa spraw wewnętrznych z dnia 4. grudnia 1856. L. 26641. B. 10. peryodycznych odstępach czasu i w oznaczonej tam formie, niewyrównanych z końcem tego terminu kosztów utrzymania osób, w tym czasie z zakładu wydalonych lub tam zmarłych — natenczas gaśnie roszczenie zakładu o zwrot do funduszu krajowego.

§ 2. Oznaczony w § 1. trzechletni termin rozpoczyna się z pierwszym dniem po upływie tego peryodycznego czasokresu, z którego upływem koszta należało wykazać.

Gdy jednakże do tego czasu nie można było ustalić przynależności krajowej zaopatrzonego i gdy nie można udowodnić zakładowi opieszałości w tym

względzie, wówczas trzechletni termin zgłoszenia ma się liczyć dopiero od dnia po upływie tego peryodycznego czasokresu, wśród którego zdołano się dowiedzieć, do której gminy zaopatrzony przynależał, lub jako przynależny ma być uważany, a zatem który fundusz krajowy ma odpowiadać.

§ 3. Jeżeli dodatkowo się okaże, że koszta utrzymania przez pomyłkę wykazano cyfrowo za niskie, można żądać należącej się dopłaty z funduszu krajowego jeszcze w ciągu trzech lat od upływu tego roku administracyjnego zakładu, w którym narosły za nisko obliczone koszta.

Później nie można podnosić takich pretensyi do funduszu krajowego.

§ 4. Jeżeli początek terminu trzechletniego, w tej ustawie oznaczonego, przypadnie przed wejściem w życie niniejszej ustawy, natenczas termin ten nie może się skończyć pierwej, jak w trzy lata od dnia, w którym ustawa nabyła mocy obowiązującej.

§ 5. Co do roszczeń zakładów dla chorych o zwrot wobec innych osób fizycznych i prawnych lub funduszów, niniejsza ustawa nie ma zastosowania.

§ 6. Wykonanie tej ustawy porucza się ministrowi spraw wewnętrznych.

V.

Ustawa z dnia 10. czerwca 1869 l. 113 Dz. u. p.

O obwieszczaniu ustaw i rozporządzeń przez dziennik ustaw państwa.

Za zgodą obydwóch Izb Rady Państwa, postanawiam, co następuje:

§ 1. Dziennik ustaw państwa jest przeznaczony dla królestw i krajów reprezentowanych w Radzie Państwa do obowiązkowego obwieszczania:

a) ustaw, które uchwalono ze współudziałem Rady Państwa,

b) umów państwowych, przeznaczonych do publicznej wiadomości,

c) rozporządzeń, wydawanych na podstawie ustaw państwowych.

Ustawy i rozporządzenia, które mają być ogłoszone przez Dziennik ustaw państwa, umieszcza się w nim pod liczbami bieżącemi, kończącemi się z upływem każdego roku.

§ 2. Dziennik ustaw państwa wydaje Ministerstwo spraw wewnętrznych we wszystkich językach

używanych w królestwach i krajach, reprezentowanych w Radzie Państwa. Niemieckie wydanie Dziennika ustaw państwa zawiera autentyczny tekst ogłoszeń, przeznaczonych do tego dziennika. Wydania w innych krajowych językach zawierają urzędowe tłómaczenie autentycznego tekstu. Wszystkie wydania Dziennika ustaw państwa powinny być w zasadzie równocześnie wydawane i rozsyłane. Jeżeli tego nie moża zrobić ze wszystkiemi wydaniami z powodu większego rozmiaru ogłoszenia, należy, o ile to możliwe, przyspieszyć dodatkowe wydanie reszty wydań.

§ 3. Dziennik ustaw państwa ma nosić tytuł: „Dziennik ustaw państwa dla królestw i krajów, reprezentowanych w Radzie Państwa“. Wszystkie ogłoszenia zawarte w Dzienniku ustaw państwa, jeżeli nic innego nie postanowiono, mają obowiązywać we wszystkich królestwach i krajach, reprezentowanych w Radzie Państwa, stosownie do § 1. ustawy zasadniczej o reprezentacyi państwa z dnia 21. grudnia 1867 r. l. 141 Dz. u. p., a mianowicie w Królestwie Czech, Dalmacyi, Galicyi i Lodomeryi z W. Ks. Krakowskiem, w Arcyksięstwie Austryi poniżej i powyżej Anizy, w Księstwach Solnogrodu, Styryi, Karyntyi, Krainy i Bukowiny. w Markgrabstwie Morawskiem, w Księstwie górnego i dolnego Śląska,

w uksiążęconem hrabstwie Tyrolu i w ziemi Przedarulańskiej, w Markgrabstwie Istryi, w uksiążęconem hrabstwie Gorycyi i Gradyski, w mieście Tryeście i jego okręgu. W tym razie nie podaje się osobno okręgu, w którym ogłoszenie ma obowiązywać. Jeżeli jednak takiego ogłoszenia nie wydano dla wszystkich królestw i krajów, reprezentowanych w Radzie Państwa, natenczas należy w tekście ogłoszenia podać okrąg, do którego ogłoszenie wydano.

§ 4. Do Dziennika ustaw państwa nie wchodzą:

a) rozporządzenia ministeryalne, któremi nadaje się przywileje przemysłowe lub też uznaje się je za przeniesione, przedłużone lub zgasłe,

b) zarządzenia ministeryalne, odnoszące się tylko do gospodarskiego zarządu własnością państwową lub też zakładami i przedsiębiorstwami utrzymywanemi w administracyi państwowej. Należą tutaj np. taryfy cen skarbowych, fabrykatów, zmiany w odległości stacyi pocztowych lub telegraficznych, tudzież zmiany opłat pocztowych i tym podobne.

§ 5. Ustawy i rozporządzenia, przyjęte do Dziennika ustaw państwa, należy uważać za legalnie ogłoszone w dniu wydania i rozesłania tej części niemieckiego wydania Dziennika ustaw państwa, w której te ustawy lub rozporządzenia są zawarte.

§ 6. Ogłoszenia zawarte w Dzienniku ustaw państwa zaczynają obowiązywać z nastaniem 45 dnia, licząc od tego dnia, w którym wydano i rozesłano niemiecki tekst odnośnej części Dziennika, chyba, że w samem ogłoszeniu wyraźnie inaczej postanowiono. Na każdej części dziennika ustaw państwa należy podać dzień jej wydania. Dzień ten powinien być zarazem dniem rozesłania. Jeżeli Dziennik ustaw państwa nie wyszedł odrazu we wszystkich wydaniach (alinea 5, § 2), to na każdem późniejszem wydaniu należy podać dzień wydania i rozesłania tekstu autentycznego. Oprócz tego w urzędowej części Wiener Zeitung i krajowych dziennikach, przeznaczonych do urzędowych ogłoszeń, należy bezzwłocznie ogłosić dzień wydania każdej części Dziennika ustaw państwa i zawarte w niej ogłoszenia, przyczem należy dokładnie oznaczyć edycyą, która się właśnie pojawia.

§ 7. Dziennik ustaw państwa mają otrzymywać z urzędu i bezpłatnie tylko cesarskie władze, wydziały krajowe i urzędy komunalne tych miast, które mają swój statut. Liczbę egzemplarzy rozsyłanych w ten sposób należy ograniczyć do nieodzownej potrzeby.

§ 8. W każdym politycznym urzędzie powiatowym (komunalnym) powinien się znajdować w sali

urzędowej Dziennik ustaw państwa w językach krajowych i każdemu należy dozwolić przejrzeć go w godzinach urzędowych.

§ 9. Gminy są zobowiązane do nabywania jednego egzemplarza Dziennika ustaw państwa, w jednym z języków krajowych. Kwotę, którą mają za to uiszczać, oznaczy ministerstwo spraw wewnętrznych.

§ 10. Należy starać się o to, aby każdy miał łatwość otrzymywania Dziennika ustaw państwa, aby każdy urząd pocztowy przyjmował zamówienia, aby cena była możliwie niską i aby przesyłka odbywała się tak, jak innych dzienników. Przesyłka Dziennika ustaw państwa jest wolna od opłaty pocztowej.

§ 11. Wedle okoliczności i wynikającej stąd potrzeby można celem jak największego rozszerzenia ustaw i rozporządzeń, ogłoszonych w Dzienniku ustaw państwa, użyć jeszcze innych sposobów publikacyi, jak np. umieszczenie w dziennikach urzędowych, przylepianie na publicznych miejscach itp.

§ 12. Działalność tej ustawy rozpoczyna się z dniem 1. stycznia 1870 r. W tym samym dniu tracą moc obowiązującą dotychczasowe ustawowe postanowienia o ogłaszaniu ustaw i rozporządzeń, o ile się odnoszą do Dziennika ustaw państwa. Wykonanie tej ustawy polecam Mojemu Ministrowi spraw wewnętrznych.

VI.

Ustawa z dnia 16. lutego 1883. l. 20. Dz. u. p.

§ 1. Uznanie śmierci nieobecnego (takiego, który zaginął), należy do tego trybunału pierwszej instancyi, w którego okręgu nieobecny w ostatnim czasie przebywał.

§ 2. O ile ta ustawa inaczej nie zarządza, zastosować należy w postępowaniu wdrożonem na żądanie uznania śmierci ogólne rozporządzenia o postępowaniu sądowem w sprawach niespornych.

§ 3. Wszystkie stosunki faktyczne, mogące dać podstawę do orzeczenia sędziowskiego, należy wyśledzić przez dochodzenie z urzędu. Pod względem użycia środków dowodowych i ocenienia dowodów, nie wiążą sądu prawidła ustawowe. W razie potrzeby można przesłuchać pod przysięgą osobę, żądającą uznania śmierci, a także inne osoby.

§ 4. Jeżeli zachodzi obawa, że stwierdzenie wydarzeń, mogących mieć wpływ na wyjednanie uznania śmierci, stanie się przy dłuższej zwłoce niemożliwe, lub będzie znacznie utrudnione, można żądać stwier-

dzenia tego jeszcze przed żądaniem uznania śmierci w tym sądzie powiatowym, w którego okręgu mają być przedsięwzięte dochodzenia potrzebne do tego stwierdzenia.

§ 5. Prośbę o uznanie śmierci można wnieść na rok przed upływem czasu oznaczonego w § 24. u. c. Gdy jednak chodzi o wyjednanie uznania śmierci nieobecnego, który się znajdował w blizkiem niebezpieczeństwie śmierci, można wnieść żądanie uznania śmierci zaraz po wydarzeniu, w którym nieobecny był na śmierć narażony. Orzeczenie, wypowiadające uznanie śmierci, nie może w żadnym razie nastąpić przed terminem, oznaczonym w § 24. u. c.

§ 6. W razie wniesienia prośby o uznanie śmierci winien sąd zamianować kuratora do zastępowania nieobecnego przy postępowaniu w celu uznania śmierci. Obowiązkiem jego w szczególności jest poczynić odpowiednie poszukiwania celem odnalezienia nieobecnego.

§ 7. Jeżeli sąd uważa, że warunki prawne do uznania śmierci są wykazane w sposób wystarczający do wdrożenia dalszego postępowania, ma zawezwać o udzielenie wiadomości o nieobecnym sądowi lub kuratorowi, edyktem, w którym podać należy istotne okoliczności poszczególnego wypadku. Zarazem należy ogłosić, że orzeczenie co do prośby

o uznanie śmierci nastąpi po upływie roku. Jednakże w wypadku określonym w § 5. alinea 2, należy termin ten rozciągnąć aż do upływu czasokresu trzechletniego, oznaczonego w § 24. u. c. Edykt ten ma być przybity na tablicy sądowej i umieszczony trzykrotnie w dzienniku, przeznaczonym do urzędowych ogłoszeń. Sąd może także zarządzić ogłoszenie edyktu w innych dziennikach, jak niemniej powtórne jego ogłoszenie. Dzień, w którym upływa termin edyktalny, ma być podany w każdym razie w edykcie i w ten sposób wyznaczony, że od trzeciego umieszczenia edyktu w dzienniku urzędowym przynajmniej rok musi upłynąć.

§ 8. Po upływie czasu, oznaczonego edyktem, orzeknie sąd na ponowne żądanie o prośbie o uznanie śmierci. Gdy orzeczono uznanie śmierci, należy także wymienić dzień domniemanej śmierci. Jeśli podług przedsięwziętych dochodzeń da się oznaczyć dzień, który można przyjąć za dzień śmierci, a względnie za dzień, którego nieobecny nie przeżył, należy oznaczyć jako domniemany dzień śmierci, ten dzień, a nadto także dzień, w którym skończył się termin, którego upływ w dotyczącym wypadku uzasadnia domniemanie śmierci w myśl § 24. u. c.

§ 9. Jeżeli nieobecny pozostawił małżonka, natenczas może przy zachodzących warunkach, okre-

ślonych w prawie cywilnem, postawić żądanie, aby z uznaniem śmierci połączono także orzeczenie, że małżeństwo uważać należy za rozwiązane. W tym wypadku ustanowi sąd równocześnie z kuratorem także obrońcę związku małżeńskiego. W orzeczeniu wypowiadającem uznanie śmierci, orzec należy także co do żądania, że małżeństwo uważać się ma za rozwiązane. Pozostały małżonek może także już po uznaniu śmierci nieobecnego wnieść dodatkowe żądanie o orzeczenie, że małżeństwo uważać należy za rozwiązane. Sąd postąpi w tym względzie podług postanowień tej ustawy, a jeżeli się do żądania przychyli, ograniczy się w rozstrzyganiu do orzeczenia, że małżeństwo uważać się ma za rozwiązane. Obrońca związku małżeńskiego ma wnieść w obu wypadkach rekurs przeciw rozstrzygnięciu, zapadłemu w pierwszej instancyi, zawierającemu orzeczenie, że małżeństwo uważa się za rozwiązane. To samo obowiązuje, gdy orzeczenie takie zapadło dopiero w drugiej instancyi wbrew rozstrzygnięciu pierwszej.

§ **10.** Gdy dowód śmierci nieobecnego nie da się ustalić przez dokumenty publiczne, można prowadzić dowód śmierci przed sądem, oznaczonym w § 1. i wyjednać orzeczenie, że dowód ten należy uważać za ustalony. Przy postępowaniu tem należy stosować postanowienia §§ 2, 3 i 4. Jeżeli sąd uzna,

że żądanie prowadzenia powodu śmierci nadaje się do dalszego postępowania, wyda edykt, do którego zastosować należy postanowienia § 7. z tą odmianą, że termin edyktalny wyznaczyć należy podług uznania sądu, jednak nie krótszy, jak trzymiesięczny. Równocześnie z wydaniem edyktu ma sąd ustanowić kuratora (§ 6). Podjęcie dowodów może nastąpić przed upływem terminu edyktalnego. Przed rozstrzygnięciem przesłuchać ma sąd strony co do wyników prowadzonych dowodów. Jeżeli dowód śmierci uznany zostanie za ustalony, należy w rozstrzygnięciu podać dzień, co do którego udowodniono, że jest dniem śmierci, względnie, że go nieobecny nie przeżył,dzień ten uważany być ma w ostatnim przypadku za dzień śmierci.

§ 11. Ustawa ta wchodzi w życie z dniem jej ogłoszenia, a istniejące postanowienia ustawowe, o ile urządzają przedmioty te w sposób odmienny, tracą moc obowiązującą. Postanowienia tej ustawy stosować należy także do tych wypadków uznania lub udowodnienia śmierci, jakie już przed sądem są w toku.

VII.

Ustawa z dnia 28. lipca 1902, l. 156. Dz. u. p.

którą uregulowany zostaje stosunek robotników, zatrudnionych przy budowach, przez koleje żelazne we własnym zarządzie wykonywanych, tudzież w kolejowych zakładach pomocniczych.

Za zgodą obu Izb Rady państwa postanawiam co następuje:

Postanowienia ogólne.

§ 1. O ile ustawa niniejsza nie zawiera odmiennych postanowień w tym względzie, stosunek robotników, zatrudnionych przy budowach, przez koleje żelazne we własnym zarządzie wykonywanych, tudzież w kolejowych zakładach pomocniczych, do zarządów kolei żelaznych, ustanowiony będzie w granicach ustawami wytyczonych na podstawie dobrowolnej umowy. Jeżeli umowa taka nie przyszła do skutku, rozstrzygają postanowienia powszechnej księgi ustaw cywilnych i inne przepisy ustawowe.

§ 2. Przez budowy we własnym zarządzie rozumieć należy wszelkie roboty budowlane, poza obręb

zwykłego utrzymania kolei w należytym stanie wychodzące, które zarząd kolejowy wykonuje sam, przy pomocy osób u niego w służbie bezpośrednio zostających.

Przez zakłady pomocnicze kolei żelaznych, w pojęciu ustawy niniejszej, rozumieć należy przedsiębiorstwa, w których osoby, bezpośrednio w służbie zarządu kolejowego zostające, wykonują na rachunek tegoż zarządu roboty, służące wprawdzie do celów ruchu dotyczącej kolei, jednak nie dotyczące utrzymywania, zabezpieczenia lub bezpośredniego przeprowadzenia tegoż (np. ogrzewalnie itp.)

Należą tu przedewszystkiem:

1. Zakłady do fabrykacyi i naprawy środków przewozowych i urządzeń ruchu (warstaty itp.)

2. Zakłady do wytwarzania materyałów budowlanych i użytkowych, do celów kolejowych służących (kamieniołomy, szutrowiska, zakłady impregnowania drzewa, drukarnie biletów, zakłady litograficzne, kuźnie itp.)

3. Zakłady do oświetlania.

Do innych przedsiębiorstw, przez koleje żelazne utrzymywanych, a podlegających ustawie przemysłowej lub ustawie górniczej, ustawa niniejsza zastosowania mieć nie będzie, chociażby nawet w zakładach tych były wykonywane roboty, zostające

w jakimś rzeczowym związku z ruchem kolei żelaznych.

§ 3. Przez robotników w pojęciu ustawy niniejszej, rozumie się wszystkie osoby, bez względu na wiek i płeć, które zatrudnione są przy robotach budowlanych we własnym zarządzie kolei żelaznych wykonywanych, lub w kolejowych zakładach pomocniczych (§ 2), jednak nie mają przy dotyczącem przedsiębiorstwie kolejowem ani stałej ani prowizorycznej posady, nadanej im na podstawie statutów służbowych (pragmatyki służbowej itd.), dla tegoż przedsiębiorstwa obowiązujących.

Do urzędników niższych i sług, na stałej lub prowizorycznej posadzie zostających, w stosunku do których rzeczone statuty służbowe obowiązują w całej swej rozciągłości, stosowane będą w razie użycia ich do robót budowlanych, we własnym zarządzie kolei żelaznych wykonywanych, lub do robót w kolejowych zakładach pomocniczych postanowienia §§ 5—14 włącznie niniejszej ustawy; zresztą zaś postępować się będzie z takimi funkcyonaryuszami także i nadal według wewnętrznych przepisów służbowych, o których mowa w pierwszym ustępie.

§ 4. Przez zarządy kolejowe w pojęciu niniejszej ustawy rozumieć należy nietylko najwyższe władze administracyjne przedsiębiorstw kolejowych, lecz

w szczególności także owe władze, względnie organa, które sprawują samoistne zawiadowstwo gałęzi służbowych, o które tu chodzi.

Zarządy kolejowe są obowiązane udzielać władzom w celu sprawdzania odpowiedzialności wszelkiego poparcia, jakiego takowe zażądają.

Piecza o robotników.

§ 5. Każdy zarząd kolejowy, zatrudniający robotników przy robotach budowlanych, we własnym zarządzie wykonywanych i w zakładach pomocniczych, winien w dotyczących pracowniach, tudzież przy maszynach, przyrządach i narzędziach zaprowadzić i utrzymywać na własny koszt wszelkie urządzenia, które ze względu na naturę pracy lub miejsca, gdzie się ona odbywa, potrzebne są do ochrony życia i zdrowia robotników.

Każdy zarząd kolejowy obowiązany jest nadto tak roboty budowlane, we własnym zarządzie wykonywane, jak i postępowanie przy pracy w zakładach pomocniczych, urządzić w ten sposób, iżby zatrudnieni tamże robotnicy byli ile możności ochronieni od niebezpieczeństwa dla życia i zdrowia.

Przedewszystkiem powinno być staraniem zarządu kolejowego, żeby maszyny, urządzenia do pracy i ich części, jako to: koła rozpędne, transmisye, panewki, osi, elewatory, windy, kotły, aparaty

elektryczne itd., tudzież rusztowania, otwory w podłogach itd., opatrzone były takiemi urządzeniami ochronnemi, iżby robotnicy przy należytem wykonywaniu pracy nie łatwo mogli się narazić na niebezpieczeństwo.

Podobnie postarać się należy o stosowne urządzenia dla ochrony od pożaru, o bezpieczeństwo robotników na przypadek ognia, o pierwszą pomoc w nieszczęśliwych wypadkach i nagłych chorobach, a to przez utrzymywanie w pogotowiu bandażów, środków do przewozu chorych itp., w potrzebnej ilości i odpowiedniej jakości. Dotyczące organa kolejowe powinny mieć zawsze staranie o to, żeby wszystkie urządzenia ochronne były uzupełniane i ulepszane, tudzież utrzymywane w dobrym stanie i pod należytym nadzorem.

Do obowiązków zarządu kolejowego należy także staranie o to, żeby pracownie, znajdujące się w zamkniętych ubikacyach, były podczas wszystkich godzin pracy ile możności jasne, czyste i wolne od pyłu, żeby odświeżanie powietrza odpowiadało zawsze ilości robotników i zastosowane było do przyrządów do oświetlania i żeby zapobiegało zgubnemu wpływowi szkodliwych wyziewów.

Nadto postarać się należy ile możności o dostateczną ilość wody do picia, o wychodki, zastoso-

wane do ilości robotników i do wymogów hygieny, a o ile chodzi o zakłady pomocnicze, w których praca odbywa się w lokalach zamkniętych, także o przyrządy do mycia.

W większych zakładach pomocniczych powinny być w razie potrzeby urządzone poza pracowniami stosowne ubikacye do spożywania posiłku, które w zimnej porze roku należy opalać, tudzież szafki z kluczami do przechowywania odzieży robotników.

O ile pewne roboty połączone są z szczególnemi niebezpieczeństwami, zarząd kolejowy winien niezawiśle od regulaminu pracy (§ 30) wydać przepisy, w których zwrócić ma uwagę robotników na te niebezpieczeństwa, obznajomić ich ze zarządzeniami, dla uniknięcia takowych wydanemi, i zobowiązać ich do przestrzegania tych zarządzeń.

Przepisy te i zarządzenia, których zatwierdzenie zastrzeżone jest władzy nadzorczej, ułożone być winny w sposób dla robotników zrozumiały i przybite w pracowniach na stosownem, łatwo dostępnem miejscu, jakoteż utrzymane zawsze w takim stanie, aby je można było łatwo odczytać.

Jeżeli zarząd kolejowy odstępuje robotnikom pomieszkania — bądź we własnych budynkach, bądź w budynkach całkowicie albo częściowo najętych — winien mieć staranie o to, żeby urządze-

nie tych pomieszkań odpowiadało nietylko wymogom hygieny, lecz także względom na moralność.

Minister kolei żelaznych ma prawo wydać w drodze rozporządzenia, w miarę postanowień tego paragrafu, szczególne przepisy, dotyczące urządzeń przy budowach we własnym zarządzie kolei żelaznych wykonywanych i w kolejowych zakładach pomocniczych, niemniej też przyrządów do pracy, maszyn i narzędzi, tudzież postanowienia względem tego, co zawierać mają przepisy o wykonywaniu robót, i to albo dla wszystkich albo tylko dla pojedynczych kategoryi robót budowlanych lub zakładów pomocniczych z uwzględnieniem szczególnych właściwości tychże.

Organa nadzorcze zarządów kolejowych.

§ **6.** Organa, sprawujące nadzór przy budowach we własnym zarządzie kolei żelaznych wykonywanych lub w zakładach pomocniczych, obowiązane są pouczać zatrudnione tam osoby, pod ich nadzorem zostające, jak wykonywać mają roboty i zwracać ich uwagę na szczególne niebezpieczeństwa, z jakiemi połączona jest poruczona im praca. Niemniej też jest ich obowiązkiem zaznajamiać podwładnych sobie robotników ze środkami, zaprowadzonymi dla zapobieżenia tym niebezpieczeństwom

i z manipulacyą przy używaniu urządzeń ochronnych do tego celu służących.

Osobom nadzorczym nie wolno przyjmować od robotników ani podarków pieniężnych ani innych upominków.

Dzienny czas pracy.

§ 7. Przy budowach we własnym zarządzie kolei żelaznych wykonywanych, tudzież w kolejowych zakładach pomocniczych, czas pracy bez wliczenia przestanków nie może wynosić więcej jak 11 godzin na dobę. O ile jednak w poszczególnych zakładach pomocniczych na zasadzie szczególnych przepisów służbowych (porządek pracy itp.) zaprowadzony był z dniem 1. czerwca 1902 krótszy czas pracy, takowy nie może być podwyższony.

Do robót pomocniczych, które właściwą pracę poprzedzają albo po niej następują (ogrzewanie kotłów, rozpalanie pieców, oświetlanie, sprzątanie), postanowienia powyższe stosowane nie będą, jednakże czas potrzebny do tych robót ograniczony być powinien do niezbędnego minimum.

Co się tyczy tych zakładów pomocniczych, w których ruch odbywa się bez przerwy i w których z tego powodu dozwolona jest praca niedzielna, Minister kolei żelaznych ma prawo uregulować czas pracy

w drodze rozporządzenia w taki sposób, żeby umożliwić mienianie się poszczególnych partyi robotników.

Minister kolei żelaznych ma nadto prawo, o ile chodzi o zakłady pomocnicze, w których ze względów technicznych dziennego czasu pracy i przestanków dokładnie odgraniczyć nie można, ustanowić dla pewnych kategoryi robotników w drodze rozporządzenia na miejsce nieprzekraczalnego czasu dziennej pracy — tygodniowe maximum. Ten tygodniowy czas pracy, bez wliczenia przestanków, nie może w przedsiębiorstwach zwyczajnych przekraczać sześćkrotnego wymiaru dziennego maksymalnego czasu pracy, a w przedsiębiorstwach o ruchu nieprzerwanym, z wliczeniem dozwolonej pracy niedzielnej, siedmiokrotnego wymiaru tegoż czasu. W rozporządzeniu, które w tym przedmiocie będzie wydane, uważać należy ile możności na to, żeby godziny pracy były w miarę faktycznych stosunków rozdzielone jednostajnie na poszczególne dnie robocze i żeby dotyczący robotnicy mogli bez ograniczenia korzystać z przestanków, jakie wynikają ze samej natury przedsiębiorstwa.

O ileby wskutek niespodzianych przeszkód, spowodowanych wypadkami elementarnymi lub nieszczęśliwemi przygodami, albo wskutek innych okoliczności naglących zaszła potrzeba zwiększenia

pracy w celu utrzymania ciągłości ruchu kolejowego, przekroczenie ustanowionego powyżej maksymalnego czasu pracy może nastąpić bez szczególnego pozwolenia władz. Jeżeli służba wymaga zaprowadzenia nieprzerwanej pracy, należy się niezwłocznie postarać, żeby zatrudnionych robotników jak najrychlej zastąpili inni i żeby takowym czas odpoczynku został stosownie przedłużony.

O potrzebie przedłużenia pracy winny jednakże zarządy kolejowe donieść niezwłocznie władzy nadzorczej, aby takowa mogła się przekonać, czy konieczność taka rzeczywiście zachodziła, tudzież sprawdzić, jak długo praca nadobowiązkowa odbywała się wogóle i ile godzin nadobowiązkowych wypadało na robotnika, a wreszcie unormować ilość tych ostatnich, gdyby tego było potrzeba.

We wszystkich innych przypadkach, w których zachodzi rzeczywista potrzeba usilniejszej pracy, można dzienny czas tejże, ustanowiony w ustępie pierwszym tego paragrafu, przedłużyć tylko za poprzedniem zezwoleniem władzy nadzorczej, i to nie tylko co się tyczy ogólnego jej trwania, lecz także co do ilości dziennych godzin nadobowiązkowych. Pozwolenia tego nie można udzielić na dłużej, jak na 12 tygodni w roku i najwięcej tylko na 2 godziny nadobowiązkowe dziennie.

O ile nie chodzi o stały personal służbowy, dla którego w regulaminach służby wydano jakieś inne postanowienia w tym względzie, za godziny nadobowiązkowe należy się osobne wynagrodzenie.

Przestanki w pracy.

§ 8. Między godzinami pracy należy robotnikom dać stosowne przestanki dla odpoczynku, które razem nie mogą wynosić mniej jak półtory godziny, z czego jedna godzina przypadać ma w porę obiadową.

Jeżeli czas pracy przed przestankiem obiadowym lub po nim wynosi 5 godzin albo mniej, w takim razie, z wyjątkiem godziny na obiad przeznaczonej, dalszy przestanek w dotyczącej połowie dnia roboczego nie jest niezbędnym.

Do pracy nocnej przepisy powyższe stosowane być mają w sposób analogiczny.

Dla poszczególnych kategoryi robót budowlanych i zakładów pomocniczych, o jakich tutaj mowa, szczególnie zaś dla tych, w których przerwanie pracy, względnie ruchu, jest niemożliwe, może Minister kolei żelaznych wydać w miarę potrzeby szczególne postanowienia co do przestanków w pracy.

Odpoczynek niedzielny i świąteczny.

§ 9. W niedziele spoczywać ma wszelka praca

przy budowach i w zakładach pomocniczych, o jakich mowa w niniejszej ustawie.

Odpoczynek niedzielny powinien się rozpoczynać najpóźniej o 6-tej godzinie rano w niedzielę i to jednocześnie dla wszystkich robotników każdej budowy, względnie każdego zakładu pomocniczego, i trwać najmniej przez 24 godzin.

§ 10. Z postanowienia § 9. są wyjęte:

1. roboty, potrzebne do utrzymania w czystości i w należytym stanie lokalów pracy i przyrządów fabrycznych, od których wykonania zawisa prawidłowe utrzymywanie przedsiębiorstwa w ruchu, a których w dnie powszednie bez znaczniejszej ujmy dla ruchu i bez niebezpieczeństwa dla życia i zdrowia robotników wykonywać nie można;

2. potrzebny nadzór nad budowlami i zakładami pomocniczymi;

3. inne roboty przemijające, których odłożyć nie można, a które wykonane być muszą bądź ze względów publicznych, szczególnie zaś ze względów na powszechne bezpieczeństwo, bądź w celu utrzymania ruchu kolejowego bez przerwy, albo wreszcie w przypadkach nieodzownej konieczności.

§ 11. Zarządy kolejowe, które używają robotników w niedziele do robót w § 10. wzmiankowanych, są obowiązane utrzymywać wykaz, w którym zapi-

sywać mają za każdą niedzielę z osobna imiona zatrudnionych robotników, miejsce i czas ich zajęcia, tudzież rodzaj wykonywanej przez nich pracy. Wykaz ten przedłożyć należy na żądanie organom władzy nadzorczej.

Co się tyczy robót, w § 10, punkt 3 wzmiankowanych, zarząd kolejowy obowiązany jest nadto donieść jeszcze przed ich rozpoczęciem władzy nadzorczej, że takowe mają być wykonywane. Jeżeli potrzeba rozpoczęcia lub kontynuowania takiej roboty zajdzie dopiero w niedzielę, doniesienie do władzy nadzorczej zrobić należy natychmiast po ukończeniu roboty.

Doniesienia te są wolne od stempla.

§ 12. O ileby roboty w § 10 wzmiankowane nie pozwalały robotnikom brać udziału w nabożeństwie przedpołudniowem, zarządy kolejowe są obowiązane dać każdemu z robotników, przy tych robotach zatrudnionym, następnej niedzieli tyle wolnego czasu, aby mogli pójść na nabożeństwo przedpołudniowe.

Jeżeli roboty powyżej wzmiankowane trwają dłużej jak 3 godziny, robotnikom przy nich zatrudnionym należy dać następnej niedzieli najmniej 24 godzin odpoczynku; gdyby zaś to ze względu na dotyczącą robotę nie było możliwe, można ten

odpoczynek odłożyć na dzień powszedni albo też zastąpić go niezawiśle od odpoczynku nocnego dwurazowym sześciogodzinnym odpoczynkiem w dnie powszednie.

§ 13. O ile chodzi o takie kategorye robót budowlanych, we własnym zarządzie kolei żelaznych wykonywanych, tudzież kolejowych zakładów pomocniczych, które z natury swej nie pozwalają na przerwę w pracy lub na jej odłożenie, albo w których kontynuowanie ruchu i pracy w dnie niedzielne ze względu na potrzeby komunikacyjne lub na inne potrzeby publiczne okazuje się niezbędnem, minister kolei żelaznych ma prawo pozwolić w drodze rozporządzenia na odbywanie pracy także w niedzielę.

Jeżeli w zakładach pomocniczych, w nieprzerwanym ruchu zostających, pozwolono na odbywanie pracy niedzielnej, to takowa ograniczać się ma zawsze tylko do robót z ciągłością ruchu w bezpośrednim związku zostających; o ile zaś pozwolenia tego udzielono względem robót budowlanych we własnym zarządzie kolei żelaznych wykonywanych, tudzież względem innych zakładów pomocniczych, co do których ten paragraf stanowi wyjątek, praca niedzielna obejmować może tylko roboty w rozporządzeniu dotyczącem wyraźnie dozwolone, podczas gdy wszystkie inne roboty powinny być zawieszone.

Postanowienia, normujące owe roboty, których odbywanie w niedziele będzie przy wzmiankowanych powyżej budowach i zakładach pomocniczych dozwalane, tudzież warunki, pod którymi pozwolenie to będzie udzielane, opierać się będą, o ile chodzi o budowy i zakłady pomocnicze do jednej i tej samej kategoryi należące, na tych samych zasadach i wydane będą z uwzględnieniem przepisów co do zastępczego dnia odpoczynku, zawartych w § 12tym.

Postanowienia te zaciągnąć należy do regulaminu pracy, względnie przybić takowe, w układzie dla robotników zrozumiałym, na stosownem, łatwo dostępnem miejscu, i mieć o to staranie, aby były zawsze czytelne.

§ 14. W uroczyste dnie świąteczne, które dla każdego wyznania oznaczone będą w drodze rozporządzenia, dać należy robotnikom, z uwzględnieniem ich obrządku, tyle wolnego czasu, ile potrzebują na wzięcie udziału w nabożeństwie przedpołudniowem.

Szkoły dla uzupełnienia wykształcenia przemysłowego.

§ 15. Robotnikom, którzy nie ukończyli jeszcze ośmnastego roku życia, winny Zarządy kolejowe dać tyle wolnego czasu, aby im umożliwić uczęszczanie do powszechnych szkół dla uzupełnienia wykształcenia przemysłowego (względnie kursów przygoto-

wawczych), tudzież do szkół dla uzupełnienia wykształcenia zawodowego, o ile takowe w miejscu ich zajęcia istnieją.

Obowiązki robotników.

§ 16. Obowiązkiem robotników jest wykonywać posłusznie wszelkie zlecenia służbowe, jakie otrzymują od przełożonych, przez zarząd kolejowy ustanowionych, zachowywać się przyzwoicie, dochowywać umówionych godzin pracy, wykonywać poruczone sobie usługi i roboty jak najlepiej, utrzymywać stosunki przemysłowe przedsiębiorstwa w tajemnicy, żyć z innymi robotnikami w zgodzie i obchodzić się dobrze z terminatorami.

W szczególności przestrzegać mają przepisów dla zapobieżenia nieszczęśliwym wypadkom i dla ochrony robotników i używać zawsze zaprowadzonych urządzeń ochronnych.

Do wykonywania robót, które mają służyć nie zakładowi kolejowemu, lecz innym celom, robotników zobowiązywać nie można.

Wynagrodzenie za pracę i wypowiadanie.

§ 17. O ile co do okresów wypłaty wynagrodzenia i co do terminu wypowiadania nie przyszła do skutku jakaś inna umowa, rozumieć się będzie samo przez się, że wynagrodzenie ma być wypła-

cane tygodniowo, a wypowiedzenie następować winno obustronnie na 14 dni naprzód.

Gdyby zgodzono się na jakiś inny termin wypowiadania, takowy musi być dla obu stron równy, gdyż inaczej ugoda byłaby nieważna.

Z wyjątkiem przypadków w §§ach 37 i 38 przewidzianych, stosunek pracy robotników, którzy otrzymują wynagrodzenie od sztuki lub pracują w akordzie, nie może być rozwiązany ani ze strony zarządu kolejowego ani ze strony robotnika przed ukończeniem umówionej roboty.

Minister kolei żelaznych ma prawo ustanowić w drodze rozporządzenia nieprzekraczalne terminy wypłaty.

Wypłata zarobku.

§ 18. Zarządy kolejowe obowiązane są płacić robotnikom ich zarobek gotówką i nie wolno im zamiast zarobku lub jakiejś części tegoż dawać robotnikom asygnacyi na towary z pewnych sklepów lub magazynów (marek blaszanych, marek na środki żywności, kwitków i t. d.).

Jednakowoż wolno im, za zapłatą z góry oznaczoną i wszelki zysk wykluczającą, dawać robotnikom, którzy się na to zgodzą, pomieszkanie, światło i opał dla gospodarstwa domowego, tudzież odstępować im grunta do użytku i dostarczać bądź

bezpośrednio, bądź przez sklepy z wiktuałami, wyłącznie tylko dla robotników kolejowych utrzymywane, środków żywności, jakich takowi potrzebują dla domu, i potrącać wartość tych korzyści i świadczeń od kwoty zarobku.

Taryfę, stanowiącą podstawę tych potrąceń, przybić należy w pracowni na stosownem, łatwo dostępnem miejscu i mieć o to staranie, aby była zawsze czytelna. Władza nadzorcza powinna taryfy te od czasu do czasu rewidować i w razie potrzeby poprawić.

Innych przedmiotów lub towarów, których powyżej nie wymieniono, osobliwie zaś napojów gorących, nie wolno wydawać robotnikom na rachunek zarobku.

Również nie wolno godzić się z robotnikami, żeby potrzeby swe pokrywali w pewnych sklepach; nie wolno także czynić wypłaty jakiejś części zarobku (zaliczki) zawisłą od tego warunku.

§ 19. Potrącenia z zarobku robotników dozwolone są nadto na cele następujące:

a) na zwrot zaliczek;

b) na wkładki do kasy chorych;

c) na wkładki do zakładu prowizyjnego lub zakładu zaopatrzenia na starość;

d) na konwencyonalne kary pieniężne (§ 36);

e) na odkupienie owych narzędzi do pracy, które kolej robotnikom, zatrudnionym przy wzmiankowanych budowach oddała do użytku, a których zatraty takowi po ukończeniu roboty nie mogą w sposób wiarygodny wytłumaczyć.

§ **20.** Zarobki tych robotników, których w rozumieniu § 2 ustawy z dnia 29. kwietnia 1873, Dz. u. p. Nr. 68, nie można uważać za przyjętych stale, nie mogą dopóty uledz ani zarządzeniom zabezpieczającym, ani egzekucyjnym, dopóki 1-o dotyczący robotnicy nie pokończą swych prac lub usług i dopóki 2-o nie upłynie dzień, którego bądź według § 17-go bądź według szczególnej umowy, § 17-tym dozwolonej (§ 3. ustawy z dnia 29. kwietnia 1873, Dz. u. p. Nr. 68) zarobek miał być wypłacony.

Wyjątek z tego prawidła zachodzi tylko wtedy, jeżeli chodzi o zabezpieczenie lub ściągnięcie: *a*) podatków i opłat publicznych, licząc tu także dodatki, rozpisane na cele administracyi publicznej, i należytości od przeniesienia majątku, *b*) opartych na ustawach roszczeń alimentacyjnych (§ 7. ustawy z dnia 29. kwietnia 1873, Dz. u. p. Nr. 68). Jednakże nawet w tych przypadkach zostawić należy zobowiązanemu do zapłaty połowę kwoty zarobku (artykuł IX. l. 10, ustawy wprowadzającej do ordynacyi egzekucyjnej z dnia 27. maja 1896, Dz. u. p. Nr. 78).

§ 21. Z wyjątkiem przypadków, oznaczonych w poprzednich paragrafach lub w innych szczególnych postanowieniach ustaw, nie wolno zarobku ani zatrzymywać, ani też w celu ściągnięcia lub zabezpieczenia jakichś roszczeń czegokolwiek z niego potrącać lub przy wypłacie brać w rachubę, i to bez względu na rodzaj pretensyi i na osobę rościciela. Stosuje się to przedewszystkiem do pretensyi zarządu kolejowego z tytułu szkód, wyrządzonych w pracowniach, maszynach, przyrządach i t. p., niemniej też nie można sobie wymawiać zabezpieczenia takich pretensyi kaucyą.

§ 22. Postanowienia kontraktowe i umowy, które sprzeciwiają się przepisom §§ 18—21, są nieważne.

§ 23. Robotnicy, którym zarobionej kwoty wbrew przepisom §§ 18—21 nie zapłacono gotówką, lecz w jakiś inny sposób, mogą każdej chwili zażądać zapłaty swej należności gotówką, przyczem zarząd kolejowy nie może się zasłaniać tem, że im zamiast gotówki dał coś innego.

§ 24. Zarządy kolejowe są obowiązane oświadczyć robotnikom jeszczem przed przyjęciem ich do roboty, jak wysokie wynagrodzenie płacić będą za poruczoną im pracę, a zarobki rzeczywiście zapracowane wypłacać im winny albo w terminach usta-

wą lub rozporządzeniem wyznaczonych albo w okresach z góry umówionych. Jeżeli stosunek pracy rozwiązany zostanie przed upływem terminu zapłaty, w takim razie zarobek rzeczywiście zapracowany wypłacony być winien tego samego dnia, w którym nastąpiło rozwiązanie rzeczonego stosunku.

§ 25. Zarządy kolejowe są obowiązane utrzymywać listy zarobków, w które zapisywane być mają następujące szczegóły: imię i nazwisko każdego robotnika, dzień wypłaty, umówiony wymiar zarobku, umówione premie i pobory w naturze, zarobki rzeczywiście zapracowane, szczególnie zaś wynagrodzenia, zapłacone za godziny pracy nadobowiązkowej, a nadto wszelkie potrącenia na rzecz zabezpieczenia na przypadek choroby, na zwroty zaliczek w gotówce, na konwencyonalne kary pieniężne, na pomieszkanie, środki żywności itd.

Władza nadzorcza ma prawo unormować układanie list zarobku za pomocą przepisów, przyczem uwzględnić powinna zachodzące faktycznie potrzeby.

Organom władzy należy na ich żądanie przedkładać listy zarobku w tem miejscu, gdzie takowe są złożone, i przechowywać je najmniej przez okres pięcioletni, licząc od chwili ostatniego wypełnienia.

Książki robotnicze.

§ 26. Każdy robotnik (§ 3) musi posiadać książkę robotniczą i nie wolno go bez takiej książki przyjąć do roboty.

O ile jednak chodzi o pilne budowy lub o takie, których wykonanie wymaga tylko krótkiego czasu, Minister kolei żelaznych ma prawo pozwolić na wyjątek z tego postanowienia.

§ 27. Względem książek robotniczych, o których tutaj mowa, obowiązują te same postanowienia, które w danej chwili stosowane są do książek robotniczych pomocników przemysłowych w ogólności, a do ich wystawiania i wypełniania w szczególności.

Świadectwa.

§ 28. Robotnikom, których wystąpienie ze służby nastąpiło w sposób prawidłowy, winny zarządy kolejowe wydać na ich żądanie świadectwa, potwierdzające, jaką pracą każdy z nich był zajęty i jak długo zajęcie to trwało, nadto zaś, gdyby ten lub ów robotnik tego zażądał, wyrazić w tem świadectwie także ocenę jego pracy i sprawowania się. Opłatę stemplową, której podlegają takie świadectwa, ponosić ma pracodawca.

Świadectwa takie nie powinny zawierać zna-

mion, mających na celu kwalifikacyę robotnika w jakimś względzie, w samym świadectwie nie wyrażonym.

Na prośbę robotnika powinna władza gminna świadectwo takie uwierzytelnić, za co tenże nie jest obowiązany płacić ani należytości stemplowych ani żadnych innych.

Zarządy kolejowe, które wydania świadectwa odmówiły albo świadomie wydały robotnikowi świadectwo niezgodne z prawdą lub opatrzone znamionami, według ustępu 2. niedozwolonemi, ponoszą odpowiedzialność za wynikające stąd niekorzystne następstwa.

Co się tyczy terminatorów, dalsze przepisy zawarte są w § 52.

Spisy robotników.

§ 29. Przy wszystkich budowach, o których mowa w niniejszej ustawie, i we wszystkich zakładach pomocniczych utrzymywane być mają spisy wszystkich tamże zatrudnionych robotników, a to w formie książki, w której zarządy kolejowe zapisywać winny następujące szczegóły: imię i nazwisko, wiek, gminę przynależności, gminę, która wystawiła książkę robotniczą, chwilę wstąpienia do służby w przedsiębiorstwie kolejowem, imię pracodawcy,

u którego robotnik na samym ostatku był zajęty, rodzaj zatrudnienia, kasę chorych, do której robotnik należy, i wystąpienie ze służby w przedsiębiorstwie kolejowem.

Spisy te przedkładać należy w miejscu, gdzie się je przechowuje, organom władzy, o ileby te ostatnie tego zażądały, i przetrzymywać je przez najmniej pięcioletni, licząc od chwili ostatniego wypełnienia.

Policyjnych przepisów meldunkowych ustawa niniejsza w niczem nie narusza.

Regulamin pracy.

§ **30.** Dla robót budowlanych, we własnym zarządzie koleji żelaznych wykonywanych, tudzież dla każdego zakładu pomocniczego, wydać powinien zarząd kolejowy regulamin pracy. W regulaminie tym oznaczona być ma chwila, od której ogłoszone w nim przepisy zaczynają obowiązywać, a nadto zawierać on winien następujące szczególne postanowienia:

a) o rozmaitych kategoryach robotników, tudzież o sposobie zatrudniania robotników młodocianych i osób płci żeńskiej;

b) o sposobie pobierania przepisanej nauki szkolnej przez robotników młodocianych;

c) o dniach pracy, o pracy niedzielnej i o za-

stępczym dniu odpoczynku, o początku i końcu czasu pracy i przestanków w pracy, tudzież o mienianiu się partyi robotników;

d) o pracach i obowiązkach organów nadzorczych;

e) o postępowaniu z robotnikami w razie choroby lub nieszczęśliwego wypadku;

f) o terminie obliczania się z robotnikami, tudzież o terminie, sposobie i miejscu wypłaty zarobków;

g) o konwencyonalnych karach pieniężnych, jakim podpadają robotnicy w razie przekroczenia przepisów regulaminu pracy, tudzież o wysokości tych kar, o sposobie ich wymierzania, ściągania i celu, na jaki się ich używa;

h) o potrąceniach z zarobku i

i) o terminie wypowiadania, o rozwiązaniu stosunku pracy i o wystąpieniu robotnika przed czasem, tudzież o skutkach prawnych, z tego wynikających.

§ 31. Najpóźniej w 3 miesiące po ogłoszeniu niniejszej ustawy (§ 65) ułożone być muszą dla wszystkich budowli i zakładów pomocniczych, o których tutaj mowa, regulamina pracy, odpowia-

dające ustawie niniejszej, i przedłożone władzy nadzorczej do przeglądnięcia i zatwierdzenia.

Gdy chodzi o budowy i zakłady pomocnicze, należące do nowych przedsiębiorstw kolejowych, względnie o budowy i zakłady pomocnicze, które należą wprawdzie do istniejących już kolei żelaznych, jednak mają dopiero wejść w życie, w takim razie — o ile nie stosuje się do nich zatwierdzony regulamin powszechny — ich regulamin pracy przedłożony być ma władzy nadzorczej najpóźniej na dni 14 przed rozpoczęciem się robót.

Także, ilekroć w regulaminie pracy zamierzone są jakieś zmiany, przedłożyć go należy władzy nadzorczej. Jeżeli chodzi tylko o zmiany nieznaczne, dostatecznem jest podać dotyczącą zmianę do wiadomości władzy nadzorczej dodatkowo, najpóźniej jednak w 8 dni po jej zaprowadzeniu.

§ 32. Przed przedłożeniem regulaminu pracy władzy nadzorczej należy robotnikom pełnoletnim, w dotyczącym zakładzie pomocniczym zatrudnionym, dać sposobność wydania opinii o treści regulaminu.

Postępowanie, jakiego przytem przestrzegać należy, będzie ustanowione w drodze rozporządzenia.

§ 33. Władza nadzorcza winna się przekonać,

czy regulamin pracy odpowiada postanowieniom ustawy i czy uwzględnione są w nim należycie owe szczególne stosunki, jakie przy dotyczących robotach zachodzą.

O wyniku sprawdzenia przedłożonego regulaminu należy zarząd kolejowy uwiadomić, a w razie udzielenia zatwierdzenia zawezwać go, żeby w celu opatrzenia regulaminu, zatwierdzonego co do treści potwierdzeniem urzędowem, przysłał władzy nadzorczej dwa świeże egzemplarze, należycie podpisane. Jeden z tych egzemplarzy zostawia rzeczona władza u siebie, drugi zaś odsyła zarządowi kolewemu.

§ 34. Jeden egzemplarz zatwierdzonego przez władzę regulaminu pracy przybić należy razem z dodatkami, w językach dla robotników zrozumiałych, na każdem miejscu, gdzie się praca odbywa, względnie w każdej pracowni, na stosownem i łatwo dostępnem miejscu, i to, o ile chodzi o nowe budowle we własnym zarządzie, jeszcze przed rozpoczęciem roboty, w innych zaś przypadkach niezwłocznie po otrzymaniu potwierdzonego egzemplarza od władzy nadzorczej; przybite egzemplarze utrzymywać należy zawsze w takim stanie, iżby je można łatwo odczytać.

Te ustępy regulaminów pracy, które nie ogra-

niczają się tylko do dosłownego powtórzenia przepisów ustawowych lub innych obowiązujących postanowień, zaczynają obowiązywać względem budowli i zakładów pomocniczych, które mają dopiero wejść w ruch, z rozpoczęciem się roboty, natomiast regulamina innego rodzaju, tudzież dodatki do tychże, nie prędzej jak na dni 14 po ich przybiciu.

Zarządy kolejowe są obowiązane wszystkim robotnikom wręczyć zaraz po przybiciu, a robotnikom później przyjętym zaraz przy przyjęciu, po jednym egzemplarzu obowiązującego regulaminu pracy, i to w języku każdemu z nich zrozumiałym.

Odbiór regulaminu winien każdy robotnik potwierdzić pisemnie. Przez to pisemne potwierdzenie odbioru postanowienia regulaminu pracy stają się częścią składową kontraktu pracy, i to, o ile chodzi o robotników świeżo przyjętych, natychmiast, o ile zaś chodzi o robotników już dawniej przyjętych. po upływie terminu wypowiedzenia, jednak nie prędzej, aż minie okres w ustępie 2. oznaczony. Atoli robotnicy świeżo wstępujący mają prawo w przeciągu 24 godzin po pisemnem potwierdzeniu odbioru regulaminu odstąpić od kontraktu pracy bez wypowiadania.

§ 35. Podania, wnoszone w celu przedłożenia

władzy nadzorczej regulaminów pracy, tudzież dołączone do nich regulamina, są wolne od stempla.

Konwencyonalne kary pieniężne.

§ 36. Konwencyonalne kary pieniężne, nałożone na robotników w razie przekroczenia przepisów regulaminu pracy, tudzież powód, z jakiego to nastąpiło, i dzień, którego karę wymierzono, wreszcie cel, na jaki takowa ma być użyta, zapisywać należy w wykazie, które przeglądać mogą tak organa władzy nadzorczej, jak i robotnicy.

Nałożone kary pieniężne nie mogą w ogólności w jednym tygodniu przekraczać połowy dziennego zarobku. Tylko w przypadkach szczególnie karygodnej lekkomyślności, jak np. obchodzenia się ze środkami rozsadzającymi wbrew przepisom, tudzież zaniedbania obowiązku przy pilnowaniu kotłów parowych, maszyn parowych, dynamomaszyn lub przyrządów, których niefunkcyonowanie albo wadliwe funkcyonowanie spowodować może niebezpieczeństwo dla życia ludzkiego, można wymierzyć wyższe kary pieniężne.

Wszystkie kary pieniężne muszą być obracane na takie urządzenia, które służą powszechnemu dobru robotników. Te ostatnie oznaczone będą w drodze rozporządzenia.

Prawo zażalenia przeciw nałożeniu kary pie-

niężnej musi być robotnikowi, w granicach toku instancyi zarządu kolejowego, zastrzeżone.

Rozwiązanie stosunku pracy.

§ 37. Przed upływem okresu, na który robotnik na podstawie umowy wyraźnej lub dorozumianej został przyjęty, można go odprawić natychmiast bez wypowiedzenia tylko wtedy, gdy:

a) przy zawieraniu umowy o robotę podszedł zarząd kolejowy przez okazanie fałszywej lub sfałszowanej książki robotniczej albo świadectwa, lub wprowadził rzeczony zarząd w błąd przez zamilczenie istnienia innego stosunku pracy, który go jednocześnie obowiązuje;

b) okaże się w przeciągu pierwszego tygodnia po przyjęciu niezdatnym do umówionej roboty;

c) oddaje się pijaństwu, a kilkaktrotne napomnienia nie skutkują;

d) dopuśbi się kradzieży, sprzeniewierzenia, uczestnictwa w tych czynach karygodnych, lub oszustwa;

e) robotę, do której spełnienia obowiązany jest na podstawie umowy, w niedozwolony sposób porzucił lub nie stanął do niej bez należytego wytłumaczenia się, lub zaniedbuje ustawicznie swe obowiązki (§ 16);

f) namówił lub usiłował namówić robotników albo

osoby, stale w służbie zostające, do nieposłuszeństwa w służbie, do nieporządnego życia lub do czynów niemoralnych albo ustawom przeciwnych;

g) dopuści się ciężkiej obrazy honoru, skaleczenia lub niebezpiecznej pogróżki względem przełożonych lub innych robotników;

h) dopuści się rozmyślnego uszkodzenia jakiejś rzeczy większej wartości na szkodę pracodawcy.

Odprawienie przed czasem nie jest dozwolone, jeżeli przyczyna, takowe uzasadniająca, była dłużej jak tydzień znana zarządowi kolejowemu.

§ 38. Przed upływem okresu, na który robotnika na podstawie doraźnej lub dorozumnianej umowy przyjęto, wolno mu porzucić robotę natychmiast bez wypowiedzenia tylko w następujących przypadkach:

a) jeżeli nie może pracować dalej bez dowodnego uszczerbku dla zdrowia;

b) jeżeli któryś z przełożonych dopuścił się wobec niego lub członków jego rodziny ciężkiej obrazy honoru, skaleczenia lub niebezpiecznej pogróżki, albo

c) bądź robotnika samego bądź członków jego rodziny nakłania lub nakłonić usiłuje do niepo-

rządnego życia albo do uczynków ustawom przeciwnych, względnie dopuszcza się naruszenia moralności wobec robotnika samego lub jego krewnych;

d) jeżeli zarząd kolejowy zatrzymuje robotnikowi nieprawnie umówioną zapłatę lub takową w nieprawny sposób uszczupla lub narusza inne ważne postanowienia kontraktowe; za takie naruszenie ważnych postanowień kontraktowych uważać należy także tę okoliczność, jeżeli kolej korzysta ze skrócenia czasu pracy, aby robotnikom uszczuplić zarobek.

W przypadkach pod *b*) i *c*) wzmiankowanych porzucenie roboty przed czasem nie jest dozwolone, jeżeli dotyczący fakt znany jest robotnikowi dłużej jak tydzień.

§ **39.** Jeżeli zarząd kolejowy odprawia robotnika przed czasem, nie mając do tego prawnego powodu (§ 37), lub jeżeli zarząd sam lub jego organa nadzorcze dały robotnikowi powód do rozwiązania stosunku pracy przed terminem (§ 38), w takim razie będzie jego obowiązkiem wypłacić robotnikowi zarobek i inne umówione pobory za cały okres wypowiedzenia, względnie, gdy wypowiedzenie już nastąpiło, za pozostałą jeszcze część tego okresu.

§ **40.** Robotnikom, których odprawiono przed

terminem w przypadkach w § 37 przewidzianych, należy się zarobek i inne umówione pobory tylko do dnia odprawienia.

§ 41. Jeżeli ruch jakiegoś zakładu pomocniczego, bądź z winy zarządu kolejowego, bądź z powodu jakiegoś przypadku ten zarząd bezpośrednio dotykającego, zostanie wstrzymany i wskutek tego zajdzie potrzeba rozwiązania stosunku z robotnikami przed terminem, w takim razie zarząd kolejowy jest obowiązany, gdyby nawet wstrzymanie to było tylko przemijające, wypłacić robotnikom zarobek i inne umówione pobory za cały okres wypowiedzenia, względnie, gdy wypowiedzenie to już nastąpiło, za pozostałą jeszcze część okresu wypowiedzenia.

§ 42. Umowy, które się sprzeciwiają przepisom §§ 37—41, są nieważne.

Wystąpienie przed czasem.

§ 43. Jeżeli robotnik wystąpił przed czasem z roboty, nie mając do tego prawnego powodu (§ 38), w takim razie zarząd kolejowy ma prawo zawezwać go w przeciągu okresu wypowiedzenia, a najpóźniej do dni 8, żeby w celu odrobienia umówionego czasu powrócił do pracy; jeżeli robotnik takiemu zawezwaniu nie uczyni zadość w przeciągu trzech dni, zarząd kolejowy ma prawo zażądać od niego za każdy dzień roboczy, wchodzący w skład niedotrzy-

manego okresu wypowiedzenia — najwięcej jednak za dni 14 — zwrotu w wysokości średniej płacy dziennej.

§ 44. Zarząd kolejowy, który przyjmuje robotnika do obowiązku, chociaż wiadomo mu było przy przyjęciu, że zobowiązanie tegoż względem ostatniego pracodawcy jeszcze nie ustało i że robotnik ten ostatni stosunek nieprawnie rozwiązał, niemniej też zarząd, który po dowiedzeniu się o takiem nieprawem rozwiązaniu stosunku zatrzymuje robotnika u siebie, odpowiada za stratę, którą poprzedni pracodawca poniósł przez samowolne wystąpienia robotnika.

Poprzedniemu pracodawcy przysługuje także prawo zażądania w przeciągu okresu wypowiedzenia, najpóźniej jednak do dni 8, aby robotnik, który samowolnie wystąpił, wrócił na resztę umówionego czasu do roboty.

Spory, odnoszące się do pracy, nauki i zarobku.

§ 45. O ile do rozstrzygania sporów prawnych, odnoszących się do pracy, nauki i zarobku, a wynikających bądź między zarządami kolejowymi a robotnikami, zatrudnionymi w zakładach pomocniczych lub przy budowie we własnym zarządzie kolei żelaznych wykonywanych, bądź między jednymi a drugimi robotnikami, powołane są sądy przemy-

słowe, o tem stanowią wydane w tym względzie szczególne przepisy.

Jeżeli sąd przemysłowy nie jest w takich razach sądem właściwym, spory tego rodzaju należą rzeczowo, bez względu na wartość przedmiotu spornego, do sądów powiatowych.

II. Robotnicy młodociani i osoby płci żeńskiej.

§ 46. Przez robotników młodocianych rozumie się w niniejszej ustawie takich robotników, którzy nie ukończyli jeszcze szesnastego roku życia.

Ograniczenia w zatrudnianiu robotników młodocianych i osób płci żeńskiej.

§ 47. Dzieci, które nie skończyły jeszcze lat 14, tudzież młodocianych osób płci żeńskiej (§ 46) nie wolno używać do roboty przy budowach we własnym zarządzie kolei żelaznych wykonywanych lub przy kolejowych zakładach pomocniczych. Robotników młodocianych męskich, którzy przekroczyli już lat 14, a nie doszli jeszcze do lat 16, wolno używać tylko w warsztatach jako terminatorów, tudzież do takich lżejszych robót przy wzmiankowanych budowach, które nie szkodzą ich zdrowiu i nie tamują ich rozwoju fizycznego.

Osoby płci żeńskiej, po ukończeniu szesnastego

roku życia, mogą być przy tych budowach używane tylko do lżejszych robót.

Pod jakimi warunkami osoby płci żeńskiej mogą być zatrudniane w zakładach pomocniczych, o tem postanowi Minister kolei żelaznych w drodze rozporządzenia.

Robotników młodocianych i osób płci żeńskiej nie wolno używać ani do pracy nocnej, t. j. między ósmą godziną wieczorem a szóstą rano, ani do pracy nadobowiązkowej. Położnicom można pozwolić pracować dopiero po upływie 4 tygodni od połogu.

Utrzymywanie w ewidencyi pomocników młodocianych.

§ 48. Zarządy kolejowe, zatrudniające młodocianych robotników w zakładach pomocniczych i przy budowach we własnym zarządzie wykonywanych, winni utrzymywać spis, który zawierać ma nazwiska, dzień urodzenia i miejsce zamieszkania tych robotników, jakoteż nazwiska i miejsce zamieszkania ich rodziców, względnie opiekunów, wreszcie chwilę wstąpienia do pracy i wystąpienia z niej.

Wykaz ten przedkładać należy władzy przemysłowej, ilekroć tego zażąda.

Można go utrzymywać wspólnie ze spisem robotników, w § 29. przepisanym, o ile ten ostatni zawiera przytoczone powyżej rubryki.

III. Terminatorzy.

§ 49. Za terminatora uważa się każdego, kto wstępuje do warstatu kolei żelaznej w celu praktycznego wyuczenia się jednego z zajęć tamże uprawianych, i to bez względu na to, czy za pracę swoją pobiera zapłatę, czy nie.

Terminatorów można przyjmować tylko do roboty w warstatach.

§ 50. Za pryncypała terminatorów uważać należy przedsiębiorstwo kolejowe, a w zastępstwie tegoż kierownika warstatu.

§ 51. Do przyjmowania terminatorów, do czasu nauki i próby, do obowiązków terminatora i pryncypała, do rozwiązywania stosunku nauki przed czasem, wreszcie wypowiadania i ustawania kontraktu nauki, stosowane być mają w odpowiedni sposób obowiązujące w danej chwili postanowienia ustawy przemysłowej, z tym jedynie wyjątkiem, że sprawowanie nadzoru odbywać się ma według postanowień ustawy niniejszej.

Świadectwa dla terminatorów.

§ 52. Gdy stosunek nauki ulegnie rozwiązaniu, zarząd kolejowy winien terminatorowi wystawić świadectwo za odbyty okres nauki i potwierdzić w niem, jakie było zachowanie się terminatora i jaki stopień

wykształcenia nabył tenże w dotyczącem zajęciu rękodzielniczem.

Ważniejsze szczegóły tego świadectwa wpisać należy do książki robotniczej a miejscowa władza policyjna ma je potwierdzić bez opłat i bez stempla.

IV. Przekroczenia i kary.

§ 53. W razie przekroczenia przepisów, ustawą niniejszą dla zarządów kolejowych wydanych, ukarać należy owe osoby, na które stosownie do okoliczności faktycznych spada odpowiedzialność za przestrzeganie dotyczących przepisów (§ 4.).

§ 54. Kto postępuje wbrew przepisom § 5-go, ukarany będzie, o ile nie chodzi przytem o czyn karygodny, wchodzący w zakres kompetencyi sądów, za przekroczenie niniejszej ustawy, i to nietylko wtedy, gdy dotyczący czyn albo zaniedbanie sprzeciwia się jakiemuś zarządzeniu na zasadzie postanowień ustawy niniejszej wydanemu, lecz także w takim razie, jeżeli sprawca nawet bez szczególnego zarządzenia mógł wyrozumieć, że czyn jego lub zaniedbanie mogą narazić życie lub zdrowie ludzkie na niebezpieczeństwo.

§ 55. Kto działa wbrew przepisom §§ 6—9, 11—15, 18, 24—26, 29—31, 34, 36, 47 i 48 lub rozporządzeń i zarządzeń na zasadzie tych przepisów

wydanych, albo też wbrew tym postanowieniom ustawy przemysłowej, które według §§ 27 i 51 mają tu zastosowanie, ukarany będzie za przekroczenie ustawy niniejszej, o ile nie chodzi o czyn karygodny, wchodzący w zakres kompetencyi sądów.

§ 56. Przekroczenia, w §§ 54 i 55 oznaczone, karane będą przez władzę nadzorczą niezawiśle od ewentualnego postępowania dyscyplinarnego w następujący sposób:

a) naganą;

b) karami pieniężnemi aż do kwoty płacy miesięcznej, względnie zarobku miesięcznego.

§ 57. Przy wymierzaniu kar mieć należy uwagę na okoliczności obciążające i łagodzące, tudzież na to, jak wielka miała być korzyść, względnie szkoda, dla której przekroczenie popełniono.

§ 58. Karygodność owych przekroczeń ustawy niniejszej, z któremi nie należy postępować według powszechnej ustawy karnej, ustaje przez przedawnienie, jeżeli przeciw sprawcy nie wytoczono śledztwa w przeciągu 6 miesięcy od dnia popełnienia przekroczenia.

V. Władze i postępowanie.

Władza nadzorcza.

§ 59. Nadzór nad wykonywaniem postanowień

ustawy niniejszej jest rzeczą Inspekcyi generalnej austryackich kolei żelaznych.

Zarządy kolejowe są obowiązane udzielać organom władzy nadzorczej, do wykonywania ustawy niniejszej powołanym, wszelkich wyjaśnień, jakie takowe uznają za potrzebne, i wykonywać zarządzenia tej władzy jak najściślej.

Organom władzy nadzorczej wolno wchodzić do wszystkich lokalów pracy, a w porze stosownej także do mieszkań, przez zarząd kolejowy robotnikom do użytku oddanych.

Kary porządkowe.

§ 60. Bez naruszenia praw i upoważnień, jakie zresztą przysługują Administracyi państwa na zasadzie istniejących ustaw i poszczególnych koncesyi, może Generalna Inspekcya austryackich kolei żelaznych jako władza nadzorcza zmuszać przedsiębiorstwa kolejowe do wykonania niniejszej ustawy, tudzież rozporządzeń i przepisów na zasadzie tejże wydanych, karami porządkowemi aż do wysokości 5000 koron. Karę porządkową wolno nałożyć tylko po uprzedniem zagrożeniu, jednak w razie potrzeby można ją powtórzyć.

Rekursy.

§ 61. Przeciw wszelkim zarządzeniom i orze-

czeniom, wydanym przez Inspekcyę generalną austryackich kolei żelaznych na zasadzie ustawy niniejszej, dozwolony jest rekurs do Ministerstwa kolei żelaznych.

§ 62. Rekursy wnosić należy przez Generalną Inspekcyę austryackich kolei żelaznych, i to w przeciągu dni 14 po doręczeniu zarządzenia lub orzeczenia. Rekursy przeciw orzeczeniom karnym Generalnej Inspekcyi austryackich kolei żelaznych mają skutek odwłaczający.

Złagodzenie i darowanie kary.

§ 63. Ministerstwo kolei żelaznych ma prawo łagodzenia i darowania kary, gdy zachodzą powody na uwzględnienie zasługujące.

Ściąganie kar pieniężnych i cel ich użycia.

§ 64. Kary pieniężne mogą być ściągane w drodze egzekucyi sądowej.

Wszelkie kary pieniężne obracane być mają na takie urządzenia, które służą powszechnemu dobru robotników. Urządzenia te oznaczone będą w drodze rozporządzenia.

Postanowienia końcowe.

§ 65. Postanowienie § 31, ust. 1, niniejszej ustawy obowiązywać zacznie z dniem jej ogłosze-

nia, a pozostałe postanowienia w sześć miesięcy po ogłoszeniu.

§ 66. Wykonanie ustawy niniejszej poruczam Memu Ministrowi kolei żelaznych.

VIII.

Rozporządzenie cesarskie z dnia 9. czerwca 1915, l. 156. Dz. u. p.

o odpowiedzialności za szkody, wyrządzone działaniem zdradzieckiem, popełnionem w czasie wojny.

Na zasadzie § 14. państwowej ustawy zasadniczej z dnia 21. grudnia 1867, Dz. u. p. Nr. 141, postanawiam, co następuje:

Odpowiedzialność za szkody, wyrządzone działaniem zdradzieckiem, popełnionem w czasie wojny.

§ 1. Kto jako osoba wojskowa zbiegnie do nieprzyjaciela, albo kto w czasie wojny zwraca bezprawnie oręż przeciw Monarchii austryacko-węgierskiej lub mocarstwu z nią sprzymierzonemu, albo szpiegowaniem lub w inny sposób, radą lub czynem udziela pomocy nieprzyjacielskiej sile zbrojnej, winien za swe działanie zbrodnicze wynagrodzić państwu szkodę.

Należy państwu wynagrodzić nietylko wszelką

szkodę, wyrządzoną bezpośrednio lub pośrednio działaniem zbrodniczem, ale nadto należy mu przyznać jako zadośćuczynienie za naruszenie prawa stosowne odszkodowanie wedle swobodnego przekonania sądu, opartego na rozważeniu wszelkich okoliczności.

Roszczenie o wynagrodzenie szkody nie podlega trzechletniemu zadawnieniu (§ 1489 p. k. u. c.)

Zajęcie.

§ 2. Dla zabezpieczenia roszczenia państwa o wynagrodzenie szkody może być zarządzone zajęcie położonego w Austryi ruchomego i nieruchomego majątku obwinionego, jeżeli wedle zbadanych okoliczności zachodzi uzasadnione podejrzenie jednej z czynności wymienionych w § 1. Przed wydaniem orzeczenia należy przesłuchać obwinionego, jeśli jest obecny, na przemawiające przeciw niemu poszlaki i dowody.

§ 3. Jeżeli postępowanie karne toczy się w sądzie wojskowym, powołanym jest do orzeczenia o zajęciu cywilny Trybunał karny pierwszej instancyi w siedzibie sądu krajowego wyższego, w którego okręgu czyn popełniono. Jeżeli czyn popełniony został za granicą, natenczas właściwym jest ten cywilny Trybunał karny pierwszej instancyi w siedzibie sądu krajowego wyższego, w którego okręgu znajduje się większa część majątku obwinionego.

Jeżeli Trybunał z powodu zdarzeń wojennych zastanowił swoją czynność albo jeżeli za tem przemawiają ważne powody rzeczowe, może sąd krajowy wyższy poruczyć to zadanie innemu Trybunałowi swego okręgu, Trybunał kasacyjny innemu Trybunałowi jednego z królestw i krajów reprezentowanych w Radzie państwa.

4. Jeżeli postępowanie karne toczy się w cywilnym Trybunale karnym albo w sądzie powiatowym jego okręgu, powołanym jest do orzeczenia o zajęciu ten Trybunał.

§ 5. Cywilny Trybunał karny może jeszcze przed wydaniem orzeczenia o zajęciu wydać zarządzenia, służące do tymczasowego zabezpieczenia majątku.

§ 6. Cywilny Trybunał karny orzeka o zajęciu na wniosek prokuratora państwa, w gronie trzech sędziów. Uchwałę należy doręczyć prokuratorowi państwa, obwinionemu i jego prawnemu zastępcy. Jeżeli doręczenie do rąk obwinionego lub jego prawnego zastępcy nie da się uskutecznić, natenczas należy uchwałę zarządzającą zajęcie doręczyć obrońcy, który będzie ustanowiony z urzędu dla strzeżenia praw obwinionego.

Uchwałę, zarządzającą zajęcie, ogłosić należy raz jeden w dzienniku, przeznaczonym na krajowe

*

ogłoszenia urzędowe. Z dniem, w którym doręczoną zostanie uchwała obwinionemu lub jego prawnemu zastępcy lub z dniem, w którym uchwała będzie ogłoszona, traci obwiniony na czas trwania zajęcia prawo rozporządzania swym majątkiem między żyjącymi. Surowsze przepisy wojskowej ustawy karnej o ograniczeniu zdolności prawnej i do działań prawnych, pozostają w mocy.

Jeżeli doręczenie do rąk obwinionego lub jego prawnego zastępcy nie da się uskutecznić, należy doręczyć uchwałę także małżonkowi obinionego, jego rodzicom i dzieciom, o ile ci bez znaczniejszych trudności mogą być wyszukani.

§ 7. Jeżeli obwiniony zmarł, może mimo to być zarządzone zajęcie nieprzyznanego jeszcze po nim spadku, jeżeli zapadło przeciw niemu prawomocne orzeczenie skazujące. Uchwałę zarządzającą zajęcie należy doręczyć kuratorowi, który będzie ustanowiony przez właściwy sąd cywilny dla zastępowania spadku oraz małżonkowi, rodzicom i dzieciom zasądzonego, o ile ci ostatni mogą być wyszukani bez znaczniejszych trudności. Uchwałę należy ogłosić (§ 6., ustęp 2.).

Począwszy od dnia, w którym doręczono uchwałę kuratorowi, albo od dnia, w którym ogłoszono uchwałę, nie można w czasie trwania zajęcia rozporządzać dalej majątkiem.

§ 8. Przeciw uchwałom (§§ 6., 7.) dopuszczalne jest zażalenie do sądu krajowego wyższego w ciągu dni ośmiu; nie ma ono skutku odwłocznego.

Jeżeli doręczenie do rąk obwinionego albo jego prawnego zastępcy nie da się uskutecznić albo jeżeli zajęto majątek spadkowy, jest także uprawniony do wniesienia zażalenia małżonek, rodzice i dzieci obwinionego; jeżeli niedoręczono im uchwały, zarządzającej zajęcie, natenczas mogą wnieść zażalenie w ciągu trzech miesięcy od dnia ogłoszenia uchwały.

Sąd krajowy wyższy może przeprowadzić nowe dowody, albo zarządzić inne uzupełnienie dochodzenia.

§ 9. Cywilny Trybunał karny winien udzielić uchwałę zarządzającą zajęcie temu sądowi cywilnemu, który byłby właściwym do sprawowania kurateli nad majątkiem obwinionego. Ten sąd winien zabezpieczyć majątek i zarządzać nim podobnie, jak majątkiem nieobecnego. Przy nieruchomościach i wierzytelnościach obwinionego zabezpieczonych hipotecznie, uskutecznić należy adnotacyę zajęcia. W miarę potrzeby ustanowić należy zarządcę majątku.

Osobom, którym przysługuje przeciw obwinionemu roszczenie o utrzymanie z mocy ustawy, należy wypłacić je z dochodów majątku, jeżeli osoby

te mieszkają w granicach państwa, żyją w niedostatku i są bez winy. Pod takimi samymi warunkami można ich pozostawić w posiadaniu majątku albo jego części i upoważnić do wydawania zarządzeń, niezbędnych do prawidłowego prowadzenia gospodarstwa. Przed wydaniem takiego orzeczenia winien sąd kuratelarny wysłuchać właściwą prokuratoryę skarbu.

Postanowienia te należy stosować analogicznie, jeżeli zajęto majątek spadkowy. W miejsce sądu kuratelarnego wstępuje sąd przeprowadzający postępowanie spadkowe.

Zaspokojenie roszczenia państwa i trwanie zajęcia.

§ 10. Jeżeli obwiniony skazany zostanie w wyroku cywilnego sądu karnego na zapłacenie państwu żądanego odszkodowania, należy zaspokoić roszczenie z zajętego majątku. Majątek pozostający po zaspokojeniu roszczenia zwrócić należy bezzwłocznie skazanemu względnie jego dziedzicom po odliczeniu kosztów zarządu i dochodów pozostawionych na utrzymanie (§ 9., ustęp 2.).

§ 11. Jeżeli w skazującem orzeczeniu sądu karnego nie orzeczono o roszczeniu państwa o wynagrodzenie szkody albo orzeczono tylko o części roszczenia, natenczas winne państwo dochodzić swego roszczenia drogą skargi w ciągu sześciu miesięcy

po prawomocności wyroku; w przeciwnym razie zajęcie należy uchylić.

§ 12. Jeżeli obwiniony nie może być stawiony przed sąd, trwa zajęcie aż do jego śmierci, o ile roszczenie o wynagrodzenie szkody nie zadawniło się wcześniej.

§ 13. Jeżeli z majątku nie ma być zaspokojone jakiekolwiek roszczenie państwa, natenczas należy po odliczeniu kosztów zarządu i dochodów pozostawionych na utrzymanie (§ 9., ustęp 2.) zwrócić bezzwłocznie majątek właścicielowi względnie jego dziedzicom.

§ 14. Jeżeli zajęcie majątku uchyli się z tego powodu, że przeciw obwinionemu zastanowiono ściganie albo uwolniono go od oskarżenia, natenczas przy zwrocie majątku odliczyć należy jako koszta zarządu tylko te koszta, które on sam na prawidłowy zarząd majątku byłby musiał wyłożyć.

Początek mocy obowiązującej tego rozporządzenia.

§ 15. Niniejsze rozporządzenie cesarskie wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

§ 16. Wykonanie poruczam Memu Ministrowi sprawiedliwości i Memu Ministrowi obrony krajowej w porozumieniu z innymi interesowanymi Ministrami.

IX.

Rozporządzenie cesarskie z dnia 12. czerwca 1915, l. 158 Dz. u. p.

o umowach o dostawy wojskowe.

Na zasadzie § 14. ustawy zasadniczej z dnia 21. grudnia 1867, Dz. u. p. Nr. 141, zarządzam, co następuje:

§ 1. Dla umów odpłatnych, zawartych ze skarbem państwa co do świadczeń na rzez siły zbrojnej Monarchii austryacko-węgierskiej albo sprzymierzeńca lub wspólnie z nią działającego mocarstwa (umowy o dostawy wojskowe), obowiązują następujące postanowienia, nawet w przypadkach, gdy interes ma być uważany za czynność handlową.

§ 2. Jeżeli obowiązany nie wykonuje umowy o dostawy wojskowe we właściwym czasie, we właściwem miejscu albo w sposób umówiony, natenczas może skarb państwa żądać wykonania, albo odstąpić od umowy jeszcze niewypełnionych.

Jeżeli chodzi o umowę, która ma być spełniona w świadczeniach częściowych, natenczas może skarb państwa odstąpić od umowy co do poszczególnych, kilku albo też co do wszystkich świadczeń częściowych.

Jeżeli zobowiązany ponosi winę nienależytego wykonania umowy, wówczas może skarb państwa, w razie jeżeli istnieją między obu stronami inne jeszcze, niewykonane przez zobowiązanego umowy o dostawy wojskowe, odstąpić także od nich w całości lub w części.

§ 3. Zobowiązany odpowiada w każdym razie za szkodę, spowodowaną nienależytem wykonaniem umowy, chyba, że doznał przeszkody w należytem wykonaniu bez swej winy.

Jeżeli jest kilku zobowiązanych, odpowiadają oni za szkodę do niepodzielnej ręki.

§ 4. Jeżeli zobowiązany, widocznie w zamiarze wyrządzenia skarbowi państwa szkody, nie świadczy tak, jak było umówione, traci on niezawiśle od następstw prawnych, wymienionych w §§ 2. i 3., prawo domagania się świadczenia wzajemnego z tytułu przeciwnego umowie świadczenia; o ile już je otrzymał, obowiązany jest zwrócić je wraz z odsetkami ustawowemi od dnia płatności. Zobowiązany nie ma prawa żądać ani zwrotu przeci-

wnego umowie świadczenia, ani zaliczenia jego wartości.

§ 5. Kto zawiera umowę o dostawę wojskową, odpowiada (§§ 2. do 4.) za przewinienie osób, któremi posługuje się przy pośredniczeniu, zawarciu lub wykonaniu umowy. Osoby te odpowiadają za swe własne przewinienie za zwrot i wynagrodzenie szkody razem ze zobowiązanym do niepodzielnej ręki stosownie do §§ 3. i 4.

§ 6. Kto z powodu zawarcia albo po zawarciu umowy o dostawę wojskową otrzymuje nieodpłatny datek od zobowiązanego do dostawy, odpowiada skarbowi państwa aż do wysokości tego nieodpłatnego datku wraz z obowiązanym wedle §§ 3. do 5.., jeśli nie udowodni, że ten datek nie pozostaje w żadnym związku z umową o dostawę.

Odpowiedzialność ta nie ma miejsca, o ile przy nieodpłatnem świadczeniu zobowiązanego chodzi o wykonanie obowiązku z mocy ustawy, albo o świadczenia w odpowiedniej wysokości, zdziałane na cele użyteczności publicznej lub takie, któremi uczyniono zadość obowiązkowi moralnemu albo względom przyzwoitości.

§ 7. Skarb państwa nie może się powoływać na przepisy §§ 4. i 5. wobec osób, które przed wejściem w życie niniejszego rozporządzenia cesar-

skiego nabyły za odpłatą wierzytelność zobowiązanego przeciw skarbowi państwa albo prawa na tej wierzytelności w dobrej wierze.

§ 8. Tymczasowych zarządzeń na rzecz wierzytelności skarbu państwa, wynikających z umów o dostawy wojskowe, dozwolić należy na wniosek prokuratoryi skarbu także wówczas, gdy nie wykazano wszystkich innych warunków, oznaczonych w ustawie.

§ 9. Przepisy §§ 2. do 8. stosować należy analogicznie także do umów z zakładami, które z mocy upoważnienia władzy przeznaczone są do przyjmowania i pielęgnowania chorych i rannych osób wojskowych.

§ 10. Niniejsze rozporządzenie cesarskie wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Postanowienia tegoż mają zastosowanie także do umów o dostawy wojskowe, które zawarto po dniu 31. lipca 1914.

§ 11. Wykonanie niniejszego rozporządzenia cesarskiego poruczam Memu Ministrowi sprawiedliwości w porozumieniu z interesowanymi Ministrami.

REJESTR ABECADŁOWY

(zestawiony według §§-ów. — Jeżeli dany przedmiot omawia kilka po sobie następujących §§-ów — podanym jest tylko pierwszy §).

Adnotacya, 1446
Adoptacya, 179
Adwokat, 879
Akt prawny, 859
Asekuracya morska, 1292
Asygnacya, 1400

Bezdziedziczna spuścizna, 760
Błąd, 871, 875
Bodmerya, 1292
Budynki, 435, 451, 481

Cedent, 1395
Cena, 305
Cesya, 1392
Ciężary dzierżawne, 1099
Cudzołostwo, 159 a
Cudzoziemcy, 35
Czas trwania ustawy, 9
Czas zasiedzenia, 1466
Czas przedawnienia, 1478
Czasokresy dla uznania śmierci, 24
Czasokresy dla nabycia praw, 903
Czynsz, 1100
Czynsz ziemny, 1125

Darowizna, 603, 938
Darowizna między małżonkami, 1246
Dobro publiczne, 287
Dobro gminne, 288
Dochodzenie praw, 19
Dochód wdowi, 1242
Dopełnienie umów, 917
Dopuszczalność umowy, 878
Doświadczenia brak, 879
Dożywocie, 1255
Dzieci 152, 158, 246
Dziedziczno-czynszowa umowa, 1123
Dziedziczenie, 538, 727
Dziedziczenie małżonka, 757
Dziedziczenia umowa, 1249
Dzierżawa, 1090
Dzierżawa dziedziczna, 1122
Dzierżyciel, 309

Fideikomis, 618
Fundacye, 646
Fundusz zakładowy, 1182

Górniczy zakład, 364 a, b
Gospoda, 970
Gra, 1272

Hipoteka, 469

Kara umowna, 1336
Kaucya, 237
Klausula depozycyjna, 716
Kobieta świadkiem, 24
Kodycyl, 553, 714
Kompensata, 1438
Koncesyonowany zakład, 364
Konieczności stan, 879
Korrealność, 891
Kuksu kupno, 1277
Kupno, 1053
Kupno dziedzictwa, 1278
Kupno na próbę, 1080
Kupno rzeczy spodziewanej, 1275
Kuratela, 187, 269
Kwity, 1426

Lekkomyślność, 479
Los, 1273
Losowe umowy, 1267

Majątek gminy, 288
Majątek państwa, 287
Małoletni, 152, 246, 248
Małżeństwo, 44
Małżeństwo ponowne, 118
Małżeństwo żydów, 123
Małżeńskie umowy, 1217
Małżonków prawa i obwiązki 89
Maszyny, 297 a
Matka, 158
Miejsce dopełnienia umowy, 905

Nabycie obywatelstwa, 29
Najem, 1096
Najem usług, 1151
Nakład, 1172
Nazwisko, 43
Nieślubne dzieci, 155, 165
Niegodność dziedziczenia, 784
Nieruchomości, 434, 451, 485, 844, 847
Nowacya, 1377

Obciążenie, 364
Objęcie długu, 1404
Obwieszczenie ustaw, 3
Ochrona nazwiska, 43
Oddanie, 426
Oddziaływanie na grunt sąsiada, 364
Oderwisko, 412
Odkupno, 1068
Odnowienie granic, 850
Odpowiedzialność dojrzałych małoletnich, 248
Odsetki, 993
Odsetki zwłoki, 993
Odsprzedaż, 1071
Odstępne, 909
Odszkodowanie, 1295
Ojca prawa szczególne, 141
Ojcostwo nieślubne, 163
Opieka, 178, 187
Opieka zakładowa, 207
Opieka generalna, 208
Opieki ustanie, 249
Opiekun, 190
Opiekuna usunięcie z urzędu, 253, 256
Opiekuna odpowiedzialność, 264
Oprawa, 1230
Opust czynszu, 1133
Opuszczone koryto wody, 409
Orzeczenie sądowe, 12
Osobowe prawa, 15
Ostrzeżenie hipoteczne, 438

Oświadczenie ostatniej woli, 552
Oświadczenie się do spadku, 799

Pełnomocnictwo, 1002
Pierwokupno, 1072
Pierwszeństwo hipoteczne, 1446
Początek mocy obowiązującej ustaw, 2
Podstawienie pospolite, 604
Podstawienie powiernicze, 608
Podstęp, 870
Podzastaw, 454
Podział prawa cywinego. 14
Pogłębienie gruntu, 364 a
Pojęcie prawa cywillnego, 1
Pokrewieństwo, 40
Pokrzywdzenie nad połowę, 934
Poręka, 1353
Porządek dziedziczenia ustawowy, 730
Posag, 1218
Posiadacz, 309
Posiadanie, 310
Pośredniczenie przy umowie małżeńskiej, 879
Potrącenie, 1438
Powinowactwo, 40
Powiernictwo, 618
Pozbywanie, 364
Pozorne oświadczenia, 905
Pożyczka. 983
Prawa osobiste przy podziale gruntu, 848
Prawa urodzone, 16
Prawo sąsiedzkie, 364
Prawo zatrzymania, 471
Prowadzenie spraw bez zlecenia, 1035
Przechowanie, 957
Przedawnienie, 1451
Przejemca, 1395
Przekaz, 1400
Przemiana praw i obowiązków, 1375
Przeniesienie nieruchomości, 434
Przenowienie, 1376
Przerobienie, 414
Przeszkody małżeńskie, 48
Przybytek, 404, 420
Przyjęcie na wychowanie, 186
Przyjęcie przyrzeczenia, 862
Przyjmowanie do gospody, 970
Przymulenie, 411
Przyrost spadku, 560
Przyrzeczenie publiczne, 860
Przysposobienie dziecka, 179
Przywileje, 13
Pseudonim, 43
Punktacye, 885

Rachunek końcowy z opieki, 262
Rada opiekuńcza, 255, 284
Realne prawa, 848
Ręczyciel, 1346
Rękojmia, 922
Renta dożywotnia, 1284
Retencyi prawo, 471, 1109, 1440
Rodzina, 40
Rodziców prawa i obowiązki, 139
Rozciągłość ustawy, 4
Rozdział czasowy małżonków, 103
Rozdział zysku, 1192
Rozdział straty, 1197
Rozporządzenie ostatniej woli, 579, 722
Rozrządzanie hipoteką, 469
Rozwiązanie spółki, 1205
Rozwód, 111

Rzeczy podział, 291

Sekwestr, 968
Skarb, 398
Skargi spadkowe, 823
Składanie rachunków przez opiekuna, 238
Składanie rachunków spółki, 1198
Słabość umysłu, 879
Ślubność urodzenia domniemana, 138
Służbowe stosunki, 1174
Służebność, 472
Służebność gruntowa, 481
Śmierć dziedzica podstawionego, 615
Spadek, 531
Spólność domniemana, 854
Spólność dóbr, 1175
Spólność majątkowa małżonków 1233
Spółdłużnik, 1347
Spółka zarobkowa, 1175
Spółopiekun, 211
Spółwłasność, 361, 825
Sprostowanie granic, 850
Sprzedaż z zastrzeżeniem lepszego kupca, 1083
Spuścizna bezdziedziczna, 760
Statuty prowincyonalne, 11
Stosunki rodzinne, 137
Stosunki służbowe, 1151
Substytucya, 579, 581, 615, 722
Świadczenie, 1052, 1174
Świadkowie, 579, 581
Szkoda, 1293
Szykana, 1295

Terminy ustawowe, 1478
Testament, 552
Tłumaczenie umowy, 914
Tłumaczenie ustaw, 6
Trwanie ustaw, 9

Ubezpieczenie, 1288
Ugoda, 1380
Umocnienie praw i zobowiązań, 1342
Umorzenie długu, 470
Umowa o dzieło, 1165
Umowy, 859
Uprawnienie nieślubnych dzieci, 160
Usługi, 1151
Ustępstwo, 1446
Uszkodzenie, 1293
Utrata obywatelstwa, 32
Uwolnienie od przeszkód małżeńskich, 83
Uznanie ślubności pochodzenia, 159 a
Uznanie śmierci nieobecnego, 24
Użytkowca, 357

Wiano, 1232
Władza ojcowska, 147
Wniosek, 860
Własność, 353
Wydziedziczenie, 768
Wygodzenie, 971
Wynagrodzenie szkody, 1295
Wypowiedzenie dzierżawy, 1116

Zabezpieczenie wierzycieli dziedzica, 822
Zachowek, 762
Zadatek, 908
Zakazy pozbywania, obciążania, 364
Zakład, 1270

Zamiana, 1045
Zaniechanie, 863
Zapis, 535, 647
Zapłata, 1358
Zapowiedzi, 70
Zaprzeczenie ślubnego pochodzenia, 158
Zaręczyny, 45
Zarobek dzieci, 246
Zarząd majątku małoletniego, 243
Zasiedzenie, 1452
Zastaw, 447
Zatrzymanie, 471, 1109, 1440
Zawłaszczenie, 381
Zdobycz, 402
Zgubione rzeczy, 388
Zjednoczenie, 414, 526, 1445
Zlecenie sprzedaży, 1086
Złożenie sądowe długu, 1425
Złożenie w sądzie dokumentów, 434
Znaki graniczne, 844, 851
Znaleźne, 385
Zniesienie praw i zobowiązań, 1411
Zniesienie wspólności małżeńskiej, 93
Zobowiązania dzieci, 152
Zobowiązania małoletniego, 246
Zrównanie dzieci, 160
Zrzeczenie się dziedzictwa, 551
Zrzeczenie się, 1444
Zwierzę, 925
Zwołanie wierzycieli spadkowych, 813
Zwyczaje, 10.

WOJEWÓDZKA BIBLIOTEKA PUBLICZNA